

472

SANCTI PATRIS NOSTRI
JOANNIS DAMASCI
SCENI

MONACHI ET PRESBYTERI
HYEROSOLIMITANI
OPERA PHILOSOPHICA ET THEOLOGICA
QUÆ EIUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR

Ex editione Veneta & Parisiensi
Pars secunda complectens

Quatuor de Fide Orthodoxa Libros

cum

Illustrissimi, ac Reverendissimi
Domini
PETRI PAULI AARON
de Biztra

EPISCOPI FOGARASIENSIS Benedictione,
nunc primum hoc ordine typis edita.

Balasfava Anno Domini MDCCLXIII.

*inv
10*

1989

S. GREGORIUS

NAZIENZENSIS
COGNOMENTO THEOLOGUS.

ORAT. XXXVI

Præstantissimus hic apud nos Theologus
censetur, non qui totum invenerit, nec
enim * hoc vinculum potest capere to-
tum: sed qui alio plusmente conceperit,
ampliusque in se ipso collegerit Veritatis
simulachrum vel adumbrationem, vel quo-
cumque tandem alio vocabulo uti quis malit.

** id est corpus cui copulatus est animus. Elias
cretensis*

Ex Historia Ecclesiastica SOCRATIS

Lib. V. cap. 10.

Sed & in aliis urbibus tumultus excitati sunt, dum Ariani Ecclesiis pellerentur. Hic vero Imperatoris (*THEODOSII*) prudentiam mirari mihi in mentem subit. Neque enim passus est urbes diutius tumultuosis motibus agitari: sed pro virili parte huic malo occurrens, brevi e lapsō tempore, omnium Sectarum Concilium iterum cogi iussit: ratus ex mutuo Episcoporum inter se colloquio futurum, ut una apud omnes eademque sententia obtineret. Atque hoc Imperatoris institutum, causam fuisse arbitror eorum quæ tum illi feliciter evenerunt. Iisdem temporibus divina quadam providentia Barbaræ Gentes sub illius ditionem redactæ sunt. Inter alios Athanarichus Gotthorum Rex cum universo populo sese ei dedit: qui quidem paulo post Constantinopoli extremum diem obiit. Tunc etiam Imperator Arcadium filium suum Augustum renuntiavit, Merobaude iterum & Saturnino Consulibus, die septimo decimo Calendas Februarii. Nec multo post uniuscujusque Sectæ Episcopi undique convocati adfuerunt.

iisdem Consulibus mense Junio . Imperator
igitur accito Nestario Episcopo (*Constantinopolitano Catholico*) sollicita deliberatione cum eo tractavit , quoniam modo Christiana religio dissensionibus liberari , & Ecclesia ad unitatem revocari posset . Agebatque discutiendam esse controversiam quæ Ecclesias segregaret , ut amputatis discordiarum causis , Ecclesiis concordia restitueretur . His auditis Nestarius , anxius ac sollicitus hærebatur . Et accersito Agelio tunc temporis Novatianorum Episcopo , utpote qui cum ipso in Fide consentiret , Imperatoris consilium ei aperit . Ille cum vir esset alioqui pius ac religiosus , sed qui de Fidei doctrina cominus disputare haudquaquam valeret , Sisinnium Lectorem suum qui hoc differendi munus obiret , elegit . At Sisinnius vir imprimis disertus & magno rerum usu præditus , & qui præter sacrarum Literarum scientiam , Græcorum quoque Philosophiam egregie callebat , cum probe nosset , ejusmodi disputationibus non modo dissidia minime sanari , verum etiam hæreses ad majorem contentionem accendi , hoc consilium suggestit Nestario . Quoniam compertum habebat ,

Veteres studiose cavisse, ne principium existentiæ Filio tribuerent, quippe qui censerent illum Patri coæternum esse: suadet ut Dialecticas quidem concertationes emittat; expositiones autem Veterum in testimonium adducat: utque, Imperator singularum Senatorum principes interroget, utrum Veterum Doctorum qui ante dissidium in Ecclesia flourissent, rationem habendam esse censerent; an vero tanquam a Christiana religione alienos eos rejicerent. Nam si illos rejiciunt, audeant igitur eos etiam anathemate damnare. Id vero si facere ausi fuerint, a multitudine vulgi protinus extrudentur. Atque hoc facto manifesta erit Veritatis Victoria. Quod si priscos Doctores minime repudiabunt, nostrum erit libros Veterum proferre, quorum testimonio sententia nostra confirmetur. Hæc Nectarius cum a Sisinnio audisset, statim in palatium contendit, & quid sibi suggestum sit consilii, Imperatori significat. Ille consilium avide amplexus, rem ipsam prudenter exsequitur. Occultans enim id quod in animo habebat, id unum ex illis sciscitatus est, num rationem aliquam ducerent eorum qui antea ortam dissensionem Doctores Ecclesia existi-

rissent; & utrum eos admitterent. Illis minime inficiantibus, seque eos tanquam Magistros impente colere affirmantibus; iterum quaesivit Imperator, utram illis tanquam idoneis ac fide dignis Christianæ doctrinæ Testibus aquiescant. Quæ cum audiissent Sectarum Episcopi eorumque Dialectici (erant enim cum illis non pauci ad disputationis certamen instructi) quid acturi essent ambigebant. Etenim singuli in varias distrahebantur sententias: dum alii rectum esse dicerent id quod ab Imperatore proponeretur alii suis rationibus id nequaquam conducere: existimarent. Quippe alii aliter affecti erant erga Priscorum libros. Exinde ergo male inter ipsos convenit: diffidebantque non solum ab aliis Sectis, verum etiam inter semetipsos ij qui ejusdem Sectæ esse videbantur. Concors itaque malitia, non secus ac veterum illorum Gigantum lingua, divisa est; & improbitatis Turris eversa. Postquam Imperator multiplicem eorum dispersionem animadvertit, eosque sola disputatione, non autem Veterum Patrum expositione fretos esse, ad aliud consilium se evertit Jussitque ut singula Sectæ fidei suæ formulam scripto comprehensam ipsi offerent & c.

rissent; & utrum eos admitterent. Illis minime inficiantibus, seque eos tanquam Magistros impente colere affirmantibus; iterum quaesivit Imperator, utram illis tanquam idoneis ac fide dignis Christianæ doctrinæ Testibus aquiescant. Quæ cum audiissent Sectarum Episcopi eorumque Dialectici (erant enim cum illis non pauci ad disputationis certamen instructi) quid acturi essent ambigebant. Etenim singuli in varias distrahebantur sententias: dum alii rectum esse dicerent id quod ab Imperatore proponeretur alii suis rationibus id nequaquam conducere existimarent. Quippe alii aliter affecti erant erga Priscorum libros. Exinde ergo male inter ipsos convenit: diffidebantque non solum ab alijs Sectis, verum etiam inter semetipsos ij qui ejusdem Sectæ esse videbantur. Concors itaque malitia, non secus ac veterum illorum Gigantum lingua, divisâ est; & improbitatis Turris eversa. Postquam Imperator multiplicem eorum dispersionem animadvertit, eosque sola disputatione, non autem Veterum Patrum expositione fretos esse, ad aliud confilium se convertit Jussitque ut singula Sectæ fidei suæ formulam scripto comprehensam ipsi offerent & c.

ASSERTIONES
THEOLOGICÆ

Ex Tractatibus

DE INCARNATIONE VERBI, AN-
GELIS, BEATITUDINE, ET
ACTIBUS HUMANIS

Quas

IN ALMA, AC REGIO-PRINCIPA-
LI UNIVERSITATE
CLAUDIOPOLITANA
Anno Salutis MDCCLXXIV.

Mense Augusto Die

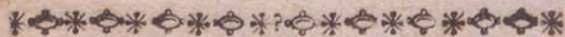
Publice propugnavit

Reverendus, ac Eximius Dominus

ABRAHAMUS MÉHESI

Sacrofanctæ Theologiæ Auditor
emeritus Græci Ritus Unitorum Dice-
cesis Fogarasiensis Presbyter.

CLAUDIOPOLI

Typis Coll. Reform. Anno 1774.

Sub Præsidio

Adm. Reverendorum, ac Claris-
simorum Dominorum

JOSEPHI BÉLA SS. Theolo-
giæ, & Sacrorum Canonum Doctoris
approbati, Proto - Notarii Apostolici,
Districtus Marusiensis Archi - Dia-
coni, Parochi Hodosiensis, & in
prædicta Universitate SS. Theo-
logiæ Professoris Primarii.

E T

PAULI SZÉKELLY AA. LL.
& Philosophiæ Doctoris, SS. Theo-
logiæ Bacalaurei, Districtus Kükel-
löiensis Archi - Diaconi, Parochi A-
bosfalvensis, nec non in laudata U-
niversitate SS. Theologiæ Professoris
Secundarii.

CORAM

Reverendissimo, ac Clarissimo

Domino

MICHAELE BENKÖ

De All-Torja Ecclesiæ Cathedralis Albenfis Transilvaniensis Canonico SS. Theologiæ Doctore approbato, Districtus Kolosienfis Archi-Diacono, Liberræ Regiæque Civitatis Claudiopolitanæ Parocho, Archivi Conventus B. M. V. de Kolos Monoftra Conservatore, nec non Almæ, ac Regio-Principalis Univerfitatis Claudiopolitanæ

DIRECTORE,

S U B
MUNIFICENTISSIMIS
A U S P I C I I S
EXCELLENTISSIMI IL-
L U S T R I S S I M I
A C

REVERENDISSIMI
DOMINI DOMINI
GABR. GREGORII
M A J O R

De Szarvad, DEI, & Aposto-
licæ Sedis Gratia Græci Ritus
Catholicorum in Magno Tran-
silvaniæ Principatu, partibus-
que eidem adnexis EPISCOPI
Fogarasiensis, Sacræ Cæsareæ,
& Apostolico Regiæ Majestatis Sta-
tus Consilarii Actualis Intimi
&c. &c.

Domini Prælati, & Mecœnatis sui
Gratiosissimi

EXCELLENTISSIME,
ILLUSTRISSIME,
AC
REVERENDISSIME
DOMINE PRÆSUL
DOMINE PRÆLATE,
AC
MECOENAS MUNIFICENTISSIME !

Uum me sub Excellentissimi TUI
nominis auspiciis primum in
arenam Theologicam descen-
dere, ipsamque adeo præsentiam TUam
actui huic, eo nomine gloriosissimo in-
dulgere voluisti, novum quoddam, lon-
geque Clarissimum eximiæ TUæ munifi-
centiæ, religionis, ac sapientiæ documen-
tum edidisti. Ac munificentia quidem TUa
non me solum, verum etiam Reginam illam
scientiarum omnium Theologiam plurimum
TIBI obligasti: cupiebat illa in ipso pub-
licæ lucis teatro ab TVI nominis umbra
splendorem mutuari: admisisti orantem,
summoque illo iudicio in omnium æstima-
tione collocasti. Debeant jam plurimi opes,
famam, felicitatem illi; debet illa TIBI

gloriam, existimationem : referant acceptos illi honores alii ; referet illa TIBI : ipsis adeo ceterorum ornamentis es ornamento.

Sed nimirum non est novum hoc desiderium, quo divina ipsa scientia tanti splendore nominis illecta per TE illustrari cupit. Novit TE, quis, quantusve jam inde a primis illis temporibus fueris, quum ejus Romæ olim discipulus ita amplissima mente illius effata complexus es, ut non tam singula discere, quam meminisse omnia videreris : cujus rei amplissimum testimonium Roma ipsa orbis, & religionis caput prodidit, quum TE, ætate quidem adhuc juvenem, sed *moribus, scientia virtutibus, & amplissima expectatione jam tunc bene meritum, dignum, sufficientem, & idoneum habitum in Philosophia, & sacra Theologia Doctorem, ac Magistrum creavit, fecit, solemniter pronuntiavit, & ordinavit.* Novit acre illud judicium TUum longo usu Vindobonæ in librorum Græci ritus censura, variorumque idiomatum notitia collectum, ac firmatum, a quo probari satis fit ad boni apud omnes nominis opinionem adfirmendam. Novit propensam illam, in ejus ornamenta voluntatem, qua indu-

Etus

ctus non modo Balásfalvæ ornatissimum scientiarum Lyceum instituisti, ex quo velut Ecclesiæ, cui præes, centro sinceræ doctrinæ, ac religionis dogmata in circumfritos derivarentur; verum etiam idcirco TUos per celebriores Academias partiri solitus es, ut quidquid scientiæ, ac virtutis in aliis divisum esset, in TUIS veluti collectum haberes.

Verum quales TUos esse velis, PRAESUL EXCELLENTISSIME, nulla re magis doces, atque ubi talem TE nobis exhibes imitandum, qualem omnes demiramur. TUum intelligo religionis amplificandæ, ac ornandæ ardorem, quem tantum esse in TUIS cupis, quanto ipse præditus es. Atque istuc est, quod TIBI publicum omnium, & AUGUSTÆ imprimis Dominae nostræ favorem adeo conciliavit, ut dignus viderere, qui Excellentissimos inter intimorum consiliorum ministros censearis; cujus rei luculentum testimonium in ipsis Regiis tabulis honoris TIBI collati testibus orbis universus leget, ac nominis TUI, cui nunquam sufficiens gloriæ vestigial dependi potest, amplitudinem ex his verbis metietur: *Perpensis ergo Sacra Caesareo,*

*Regiaque Apostolica Majestas tot ex-
tantibus meritis Domino Episcopo Foga-
rasensi summa dignationis eare argumen-
tum dum constituit, eundem in cœtum
Consiliariorum suorum Intimorum proprio
sane motu clementissime adscribere dignata
est: istuc est, quod TE in hunc sacra di-
gnitatis apicem dudum jam TIBI debitum
extulit: istuc est, quo subjectorum TIBI
populorum amorem ita demereris, ut me-
tum illis non adimas; ita sacro quodam
timoris fræno illos in officio contines, ut
amorem eorum non amittas. Et certe quid
in TUO regimine ad summam omnium fe-
licitatem desideretur, ubi vel scelerati im-
peria quidem TUa reformidant, sed amant
imperantem? qui possint populi mores ire
præcípites TUA in Ecclesia, ubi legis di-
vinæ præcepta non tam in tabulis, quam
in TUIS moribus leguntur?*

Atque his artibus id effecisti, ut ubi pri-
mum Diocœsi TUæ novus PRÆSUL da-
tus es, oves errantes TE Pastorem ad ve-
rum Ecclesiæ ovile non tam sequerentur
vocantem, quam ut se reciperes, ultro
ipsæ TE advocarent: his artibus omnes
Ecclesiæ TUÆ partes eo fructu in ordinem
redi-

redigere ad laboras, ut ex omnium de TE
præsentente lætitiâ colligere liceat, quantum
fuerit absentis desiderium.

Tot tantisque ornamentis TVis, tan-
tæque gloriæ quoniam istud quoque glo-
riossime adunxisti, ut decretum labori-
bus meis in sacra scientia exantlatis pub-
licum honoris præmium favore publico
prosequi, munificentia promovere velles;
hoc ipsum TIBI non tam dicari, quam ut
debitum reddi patieris. Accipe PRÆSUL
EXCELLENTISSIME arcanas Incarnati
Verbi laudes ab impiis tectariorum, erro-
ribus vindicatas; sinceras actionum huma-
narum regulas e purissimis sacre Doctrinæ
fontibus derivatas, atque adeo præcipuas
religionis Orthodoxæ veritates, hoc est,
partem curarum TUarum maximam, /&
vel hoc nomine TIBI gratissimam; acci-
pe illas præclarissimo Magni illius Dama-
sceni opere velut amictu quodam vestitas,
& vel inde TIBI, TUIque animi sensi-
bus simillimas, ut hac tota in re TE ip-
sum, TUumque religionis tuendæ, ac or-
nandæ studium velut in speculo intueare:
accipe illas, ut quaecunque grati, TIBI-
que obstrictissimi animi mei monumentum.

Quod quidem uti perpetuum sit, dabo pro
viribus operam, ut tenue istud gratitudi-
nis erga TE meæ officium æterna benefi-
ciorum recordatione compensem, utque
pro TUA benignitate finis, ac benevo-
lencia mereris, æternum esse adnitar

Excellentissimi, Illustrissimi, ac Re-
verendissimi TUI Nominis

devotissimus Cultor,
Abrahamus Méhesi
AS-

ASSERTIONES

DE INCARNATIONE VERBI DIVINI

I. Incarnatio de facto juxta Catholicos in eo sita est, quod Verbum Divinum conjunctam sibi habeat naturam humanam Unione vera Physica, Hypostatica, ita ut natura humana, & Divina inconfusa, ac inpermixta coalescant in unitatem Personæ, quæ est Deus-homo, Persona hæc est Messias, qui jam a multis sæculis venit, neque alius est, quam Jesus Christus Mariæ filius sub Augusto natus, & sub Tiberio Crucifixus, quod invictis ex Scriptura argumentis probatur.

II. Unio illa substantialis Hypostatica rite a Theologis explicatur per relationem realem resultantem ex Verbo Divino, Natura humana, & Decreto toti Trinitati communi, quo statutum est, ut Verbum Caro fieret.

III. Verbum tamen Divinum non ratione Naturæ Divinæ, sed ratione personalitatis formaliter terminat Unionem hypostaticam.

IV. De fide est Jesum Christum esse verum Deum, verumque Hominem, U-
ni-

nicam in eo esse personam Divinam, qua recte dicitur, & est simpliciter composita, non tamen compositione absoluta. Recte proinde 3tia. synodus EOcumenica definivit, sanctissimam ejus Matrem Θεοτόκον & non solum Χριστοτόκον, ut impius volebat Nestorius, esse dicendam.

V. De fide pariter est, Christum ante mortem habuisse corpus passibile, eumque fuisse vere doloribus obnoxium tum quoad corpus, tum quoad animam. Duas item habuisse volitiones, Divinam nempe & humanam, & per consequens duas voluntates. Posterius hoc fidei dogma impugnantibus Monothelitis a sexta Synodo Genarali damnatis tametsi conniventia favisse videatur Honorius I. Pontifex, eorum tamen errorem nec tenuit, nec docuit.

VI. Peræque fidei dogma est dari in Christo realem communicationem idiomatum in concreto, non tamen, ut Ubiquistæ volunt, in abstracto. Ex lege communicationis idiomatum illa propositio: *Unus e Trinitate passus est carne* quam sexto Ecclesiæ sæculo Monachi quidam Scythæ acrius propugnabant, in rigore Theologico Catholica est; quare dictos suos
Patro-

Patronos ab Eutylianæ Hæreseos labe absolvit.

VII. Ex suppositione, quod Deus lapsus genus humanum per condignam pro peccato satisfactionem reparare voluerit, simpliciter necessaria fuit Verbi, aut alterius Personæ Divinæ incarnatio; Quæ de facto attentis Patrum & scripturæ testimoniis ita decreta est propter generis humani redemptionem saltem ut motivum principale, ut si Adam non peccasset, Christus vi moderni Decreti non venisset.

VIII. Humanitas Christi, ex vi Unionis Hypostaticæ Sanctificatur a Verbo, tum ratione personalitatis, quum ratione naturæ formaliter, & immediate, Sanctitate substantiali, eaque in genere Sanctificationis participatæ simpliciter infinita. Unde.

IX. Nullum in eo fuit, sed nec esse potuit peccatum.

X. Libera tamen fuit ejus voluntas, non a coactione solum, verum etiam ab omni necessitate Physica antecedente intrinseca, nedum in aliis actibus, sed in ipsa quoque pro salute hominum subeunda morte, tum quoad circumstantias, tum quoad substantiam. De qua subeunda attentis scripturæ, ac Patrum præsertim Græcorum testimoniis præ-

præceptum ei non nisi minus rigorosum impositum fuisse videtur.

XI. De fide est Christum vere, ac proprie meruisse, ac pro nobis satisfecisse. Quodlibet autem ejus meritum in actu primo spectatum ad merendum, & satisfaciendum valoris fuit simpliciter infiniti non extrinsece solum, seu ex acceptatione Dei, verum etiam intrinsece, & ex natura sua.

XII. Christus etiam qua homo adorandus est cultu Patriæ absolutæ. B. Dei Mater cultu Hyperdulæ absolutæ, SS. vero cultu Dulæ absolutæ. Laudabilis etiam, & licitus est cultus Hyperdulæ, ac dulæ respectivæ, qui impenditur imaginibus Deiparæ, & Sanctorum, quas habere & retinere fas est, imo & imaginibus Dei, SS. Trinitatis. Nec etiam Mediatoris Dei & hominum dignitati, quæ Christo propria est, adversatur invocatio Sanctorum, quæ pia, & utilis est.

DE ANGELIS,
ACTIBUS HUMANIS,
ET BEATITUDINE.

I. **A**ngeli, quos existere fide certum est, cum mundo corporeo creati sunt, non solum corporei, sed nec ex parte quidem corporei esse absque temeritate asseri possunt.

II.

præceptum ei non nisi minus rigorosum impositum fuisse videtur.

XI. De fide est Christum vere, ac proprie meruisse, ac pro nobis satisfacisse. Quodlibet autem ejus meritum in actu primo spectatum ad merendum, & satisfaciendum valoris fuit simpliciter infiniti non extrinsece solum, seu ex acceptatione Dei, verum etiam intrinsece, & ex natura sua.

XII. Christus etiam qua homo adorandus est cultu Patriæ absolutæ, B. Dei Mater cultu Hyperdulæ absolutæ, SS. vero cultu Dulæ absolutæ. Laudabilis etiam, & licitus est cultus Hyperdulæ, ac dulæ respectivæ, qui impenditur imaginibus Deiparæ, & Sanctorum, quas habere & retinere fas est, imo & imaginibus Dei, SS. Trinitatis. Nec etiam Mediatoris Dei & hominum dignitati, quæ Christo propria est, adversatur invocatio Sanctorum, quæ pia, & utilis est.

DE ANGELIS,
ACTIBUS HUMANIS,
ET BEATITUDINE.

I. **A**ngeli, quos existere fide certum est, cum mundo corporeo creati sunt, non solum corporei, sed nec ex parte quidem corporei esse absque temeritate asseri possunt.

II.

II. Non possunt Naturæ suæ viribus certo cognoscere futura stricte contingentia, neque secreta cordium, seu actus liberos intellectus & voluntatis alterius creaturæ rationalis absque ejus consensu.

III. Sanctorum Angelorum Custodiæ homines aliqua ratione traditos esse, est de fide. Singulis etiam hominibus peculiaris Angelus Tutelaris datur, quod de reprobis, & infidelibus intellectum probabile duntaxat, de justis autem, ac electis certum est.

IV. Angeli mali in inferno torquentur, torquebunturque in æternum igne vero corporeo, quatenus illi insolubiliter alligantur tanquam perpetuo carceri, & instrumento justitiæ Divinæ: insuper adhuc cruciantur alio quodam speciali passionis modo nulli mortalium satis cognito.

V. Ignorantia vincibilis non tollit voluntarium adeoque actio contra legem ex ignorantia vincibili, etiam non affectata, posita est peccatum imputabile. Ignorantia vero invincibilis cujusvis legis seu positivæ seu naturalis tollit voluntarium adeoque excusat a peccato formali.

VI. Ad veram libertatem, seu Liberum arbitrium non sufficit sola libertas a coactione, sed essentialiter requiritur libertas ab omni necessitate simplici, antecedente, VII.

VII. Ad merendum quoque & demerendum in præfenti ftatu naturæ lapfæ non fufficit libertas a coactione, fed requiritur libertas indifferentiæ, feu a fimplici neceffitate antecedente. Eft de fide contra Jansenium, & Sectarios.

VIII. Fide quoque certum eft inefle homini in præfenti ftatu naturæ lapfæ libertatem non folum a coactione, fed etiam ab omni neceffitate antecedente intrinfecca, quod docuit ipfe quoque S. Auguftinus.

IX. Probabilius eft nullum dari actum humanum deliberatum per fe in individuo indifferentem, feu talem, qui neque bonus neque malus fit ex objecto, circumftantiis, & fine.

X. Actus externi non augent per fe in genere moris bonitatem ac malitiam formalem actuum internorum a quibus imperantur, licet per fepe augeant illam per accidens, & occasionaliter.

XI. Hominis beatitudo effentialis objectiva eft folus Deus, formalis vero adæquate confiftit in vifione intuitiva fimul & amore amicitiaæ Dei, & in certitudine de perpetua utriusque duratione.

XI. Non comprehendunt Deum Beati, neque comprehenderent, tametfi videret omnia tam formaliter, quam eminenter in Deo contenta, hoc eft: tam omnes Dei perfectiones, quam omnia poffibilia ad quæ Deus refertur.

O. A. M. D. G.

IMPRIMATUR Cibinii Die 21. Febr.

1774.

PIUS EPISCOPUS

CAPITA DOGMATICA .

- D**EUM comprehendendi non posse , nec
ea quæ a SS. Prophetis , Apostolis , &
Evangelistis tradita non sunt , curiosius
inquirenda esse , I.
- De his quæ sermone exprimi possunt , vel
non possunt , deque his quæ in cogni-
tionem cadunt , vel quæ cognitionem
fugiunt , II.
- Demonstratio quod Deus sit , III.
- Quidnam sit Deus ; quodque comprehen-
di non possit , IV.
- Demonstratio quod Deus unus sit , nec mul-
ti , V.
- De Verbo Dei & Spiritu , VI.
- De Spiritu sancto . VII.
- De Sancta Trinitate , VIII.
- De iis quæ de Deo dicuntur , IX.
- De Divina unione & distinctione , X.
- De iis quæ de Deo modo corporeo dicen-
tur , XI.
- De iisdem rebus , XII.
- De Loco Dei , & quod solus Deus incir-
cum
- A

Sancti Joannis Damasceni

cumscriptus sit,	XIII.
Proprietates divinæ naturæ,	XIV.
De seculo, XV. De rerum creatione,	XVI.
De Angelis,	XVII.
De Diabolo & dæmonibus,	XVIII.
De Creatura visibili, XIX. De Cælo,	XX.
De Luce, igne, luminaribus, Sole, Lu- na & stellis,	XXI.
De Aere & ventis, XXII. De Aqua,	XXIII.
De Terra, & iis quæ de eâ producuntur,	XXIV.
De Paradiso, XXV. De Homine,	XXVI.
De Voluptatibus,	XXVII.
De Tristitia, XXVIII. De Timore,	XXIX.
De Ira, XXX. De Phantasia,	XXXI.
De Sensu, XXXII. De Cogitatione,	XXXIII.
De Memoria,	XXXIV.
De Sermone intraneo, & prolatio,	XXXV.
De Passione & actione,	XXXVI.
De actu,	XXXVII.
De Voluntario & involuntario,	XXXVIII.
De eo quod in nostra voluntate situm, hoc est de libero arbitrio,	XXXIX.
De illis quæ fiunt,	XL.
Quam ob causam libero arbitrio præditi si- mus,	XLI.
	De

- De iis quæ in nostra potestate posita non
sunt, XLII.
- De Providentia, XLIII.
- De Præscientia & Prædestinatione, XLIV.
- De Dei erga nos dispensatione & cura,
deque nostra salute, XLV.
- Quomodo conceptum sit Verbum, & de
divina ejus incarnatione, XLVI.
- De duabus naturis, XLVII.
- De modo mutæ communicationis proprie-
tatum, XLVIII.
- De numero naturarum, XLIX.
- Quod tota divina natura in una suarum per-
sonarum toti humanæ naturæ unita sit,
& non pars parti, L.
- De una Dei Verbi persona, LI.
- Ad eos qui seiscitantur, an ad continuam
quantitatem, an ad discretam Domini
naturæ reducantur, LII.
- Ad illud quod queritur, sit ne ulla natu-
ra quæ subsistentia careat, responsio,
LIII.
- De Hymno Trisagio, LIV.
- De Natura quæ in specie, & quæ in indivi-
duo consideratur, deque differentia Uni-
tionis

Sancti Joannis Damasceni

- tionis & Incarnationis: & quomodo illud accipiendum sit, *unam Dei Verbi naturam incarnatam*, LV.
- Quod Virgo sancta sit Dei genitrix, LVI.
- De Proprietatibus duarum naturarum, LVII.
- De Domini nostri Jesu Christi duplici voluntate & arbitrii libertate, LVIII.
- De Operationibus, quæ in Domino nostro Jesu Christo sunt, LIX.
- Adversus eos qui dicunt, si duæ naturæ & actiones sunt in homine, necesse est tres esse in Christo naturas, ac totidem dicere actiones, LX.
- De eo quod carnis Domini natura & voluntas deificata sit, LXI.
- Iterum de voluntate duplici, arbitriique libertate; itemque de mente duplici, scientia, & sapientia, LXII.
- De Theandrica, seu Dei-virili, actione, LXIII.
- De naturalibus, nec reprehensione dignis passionibus, LXIV.
- De ignorantia & servitute, LXV.
- De Profectu, LXVI.
- De Timore, LXVII.
- De

- De Domini oratione , LXVIII.
De adpropriatione , LXIX.
De corporis Domini passione , ipsiusque
divinitatis impassibilitate , LXX.
Quod Verbi divinitas ab anima & corpore
inseparabilis manserit , etiam in Domini
morte : & quod una interim persona per-
sisterit , LXXI.
De Corruptione & corruptela , LXXII.
De Descensu ad inferos , LXXIII.
De iis quæ resurrectionem sequuta sunt ,
LXXIV.
De Sessione ad dexteram Patris , LXXV.
Advertus eos qui ita objiciunt : si duæ na-
turæ Christus est , aut creaturam colitis ,
naturam creatam adorando , aut alte-
ram naturam dicitis adorandam , alteram
non adorandam , LXXVI.
Cur Dei Filius , non Pater , aut Spiritus
sanctus homo factus sit ; & quid factus
homo præstiterit , LXXVII.
Ad eos qui quærunt , Christi persona sitne
creata , an increata , LXXVIII.
Quando Christus est appellatus , LXXIX.
Ad eos qui sciscitantur , an sancta Dei geni-
trix

Sancti Joannis Damasceni

trix duas naturas genuerit , & an duæ natura in Christo pependerit ,	LXXX.
Quomodo Primogenitus dicantur Unigeni- tus Dei Filius ,	LXXXI.
De Fide & baptismo ,	LXXXII.
De Fide ,	LXXXIII.
De Cruce : ubi rursus de Fide ,	LXXXIV.
De adoratione ad Orientem ,	LXXXV.
De Sacrosanctis & divinis mysteriis ,	LXXXVI.
De genere Domini , deque sancta Dei ge- nitricè ,	LXXXVII.
Quis sanctus , ipsorumque reliquis honos ha- bendus sit ,	LXXXVIII.
De Sanctis imaginibus ,	LXXXIX.
De Scriptura ,	XC.
De his quæ de Christo dicuntur ,	XCI.
Deum non esse auctorem malorum ,	XCII.
Non esse duo principia ,	XCIII.
Cur Deus eos condiderit , qui peccatum es- sent , nec pœnitentiam acturi ,	XCIV.
De lege Dei , & lege peccati ,	XCV.
Adversus Judæos , de Sabbato ,	XCVI.
De Virginitate ,	XCVII.
De Circumcisione ,	XCVIII.
De Antichristo ,	XCIX.
De Resurrectione ,	C.
	EX.

EXPOSITIO ACCURATA

Fidei Orthodoxæ.

LIBER PRIMUS.

*Deum comprehendere non posse ; nec ea quæ a
sanctis Prophetis & Apostolis & Evangelistis
minime tradita sunt , curiosius inquirenda
esse .*

CAP. I.

☼☼☼ EUM * nemo vidit unquam . Unige-
☼☼ D ☼ nitus filius , qui est in sinu Patris ,
☼☼☼ ipse enarravit . Deus ergo nec ora-
tione ulla explicari , nec ullo modo com-
prehendi potest . ** Nemo enim Patrem no-
vit , nisi Filius ; nec filium , nisi Pater . Quin
etiam Spiritus sanctus perinde novit ea quæ
Dei sunt , atque Spiritus hominis novit ea
A 5 quæ

* *Joan.* 1. v. 18. ** *Math.* 11. v. 27.

quæ in ipso sunt. * At vero, post primam illam beatamque naturam nemo unquam Deum cognovit, nisi cui ipse revelaverit. Neque de hominibus tantum mihi sermo est; sed de virtutibus etiam illis mundo sublimioribus, ac de ipsis quoque Cherubim ac Seraphim.

Non nos tamen in omnigena prorsus ignorantia versari passus est Deus. Nemo quippe mortalium est, cui non hoc ab eo naturaliter insitum sit, ut Deum esse cognoscat. Qui ipsæ quoque resconditæ, earumque conservatio atque gubernatio, divinæ naturæ prædicant Majestatem. ** Adhæc tum ante per legem & Prophetas; tum postea per Unigenitum Filium suum, Dominum, Deum, & Salvatorem nostrum Jesum Christum, pro captu ac modulo nostræ notitiæ sui patefecit. Quocirca omnia quæ nobis, tam per legem & Prophetas, ¶ quam per Apostolos & Evangelistas tradita sunt, amplectimur, agnoscimus, & vene-

* 1. Cor. 2. v. 11. ** Sap. 13. v. 5.
 Greg. Naz. orat. 34. ¶ Dionys. c. 1.
 de div. nom.

veneramur ; nec ultra ea quidquam inquirimus . † Nam cum Deus bonus sit , omnis profecto boni auctor & largitor est , ut qui nec invidia , nec ullis passionibus affectibusve laborat . Invidentia siquidem procul abest a divina natura ; quippe quæ omnis perturbari nis expers , solaque bona est . Proinde , cum cuncta perspecta habeat , & quod cuique condicibile sit administret , id quod nostra scire intererat , aperuit : quodque vires nostras & captum excederet , tacuit . † His itaque contenti sumus ; in his hæcæmus , nec terminos antiquos , traditionemque divinam transgrediamur .

† *Greg. Naz. orat. 34. † Prov. 22. v. 28.*

De his qua sermone exprimi possunt , vel non possunt ; item de his qua in cognitionem cadunt , & qua cognitionem fugiunt .

CAP. II.

PLane itaque noscat necesse est , * qui de Deo loqui vel audire studet , ea quæ

* *Dionys. cap. 1. de div. Nom.*
Greg. Naz. orat. 34. & 37.

quæ ad doctrinam, tum de divinitate, tum de incarnatione spectant, eam rationem habere, ut nec omnia vim omnem orationis superent, nec omnia sermone explicari queant; itaque nec cognitionem nostram penitus fugiant, nec penitus in eam cadant. Aliud porro est quod cognosci potest, aliud quod dici: quemadmodum videlicet aliud est loqui, atque aliud cognoscere. Multa igitur ex iis que obicere de Deo intelliguntur, non satis commode proprieque efferi possunt; cogimurque, cum de rebus supra nos positis sermo nobis est, more humano loqui; ut cum de Deo verba facientes sonnum, iram, incuriam, manique, ac pedes, aliaque id genus vocabula usurpamus.

Et quidem quod Deus initio ac fine careat, quod æternus, sempiternusque sit, quod increatus, immutabilis, ab omni alteratione liber, simplex, compositionis expertus, incorporeus, invisibilis, tangi neciens, incircumscriptus, & infinitus sit; quod cognitionem omnem fugiat; quod cogitatu

major

major, incomprehensus, bonus, justus, creatorum omnium opifex, omnia potens, omnia continens, omnium inspector, omnium provisor, potestate decernens, ac denique iudex sit; hæc, inquam, omnia & scimus, & confitemur: illudque item, quod unus sit Deus; hoc est una substantia quodque in tribus agnoscatur & existat personis, nimirum in Patre & Filio & Spiritu sancto: tum quod Pater & Filius & Spiritus sanctus unum omnino sint, excepta ingeni, generationisq; e, & processions proprietate, in upi quod unigenitus Filius & Verbum Dei, ac Deus, per viscera misericordiae suae, ob salutem nostram, benigna Patris voluntate, ac sanctissimi Spiritus cooperatione, absque semine conceptus, cirra ullam corruptionem ex sancta Virgine Dei que genitrice Maria per Spiritum sanctum natus sit, atque ex ea homo perfectus exsiterit: quodque idem simul & perfectus Deus & perfectus homo sit, ex duabus naturis, divinitate nempe & humanitate & in duabus naturis, intelligentia, voluntate, agendi facultate, atque arbitrii potestate prædi-

præditis ; atque , ut verbo dicam , in quibus secundum definitionem ac rationem utriusque , hoc est divinitati & humanitati , atque uni compositæ personæ congruentem , nihil omnino desit ; quod insuper esurierit , sitierit , ueritque fatigatus & suffixus cruci , mortisque ac sepulture periculum fecerit , triuoque post resurrexerit , & in cœlos , unde ad nos uenerat , reuersus sit , ac denuo tandem uenturus sit , tum divina scriptura testatur , tum uniuersus sanctorum chorus .

At uero , † quid Dei substantia sit , aut quo pacto omnibus rebus insit , uel quomodo Deus ex Deo genitus sit , uel processerit ; aut qua ratione unigenitus Filius ac Deus sese exinaniens , ex uirginis sanguinibus homo factus sit , aliter uidelicet quam nature lex ferat , effectus ; aut quomodo siccis pedibus super aquas incesserit ; hæc sane nec sciunt , † nec dicere possumus . Fieri ergo nequit , ut præter illa quæ diuinitus nobis a sacris sanctis ueteris ac noui Testamenti oraculis enuntiata sunt , aut dicta , aut patefacta , de Deo quidquam

loqua-

† *Dion. cap. 2. de diu. Nom. † Ibid. cap. 1.*

loquamur, aut omnino cogitatu assequamur.

Demonstratio quod Deus sit. CAP. III.

QUOD ergo Deus sit, ab illis qui sacras literas, vetus inquam & novum Testamentum, recipiunt, non ambigitur, ut nec a plerisque Gentilium. Velut enim jam diximus, insitum nobis a natura est, ut Deum esse noscamus. † Quoniam vero Satanæ improbitas tantum advertus hominum naturam valuit, ut & quosdam in stolidissimam, & quovis malo pejorem exitii voraginem detruserit, ita ut Deum esse negarent (quorum insipientiam divinorum verborum interpres David palam faciens ait, † *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus*) eam ob causam discipuli Domini & Apostoli a Spiritu sancto eruditi, divinis ejus potentia & gratia editis prodigiis, miraculorum sagena eos ex ignorantia gurgite extractos, ad agnitionis Dei lumen provererunt. Eodem quoque modo illorum tum

gratiæ,

† *Sup. cap. 1.* † *Psal. 13. v. 1.*

gratiæ, tam dignitatis muneri que successe-
 fores, Pastores nimirum atque Doctores,
 illuminantem spiritus gratiam consequuti,
 tam miraculorum virtute, tam sermoni-
 bus gratiæ obsecratos illuminant, erran-
 tesque in viam reducebant. At nos, qui
 nec miraculorum, nec doctrine donum ac-
 cepimus (ut qui nimia erga voluptates pro-
 pensione, nos eo indignos reddiderimus)
 † age pauca eorum que gratiæ interpretes
 nobis tradiderant, de hoc argumento dis-
 seramus; implorata tamen prius Patris &
 Filii & Spiritus sancti ope.

Omnia que sunt, aut creata sunt, aut
 increata. Si creata, utique & mutabilia
 sunt. Quorum enim esse a mutatione in-
 cepit, ea mutationi quoque subsint neces-
 se est, sive intereant, sive per voluntatis
 actus alia atque alia fiant. Sin autem in-
 creata, sequitur profecto ut & mutari o-
 mnino nequeant. Quorum enim esse con-
 trarium est, horum etiam modus quo sunt,
 proprietatesve contrariæ sunt. Equis er-
 go hoc nobis non assentiatur, omnia que
 sunt

† *Greg. Naz. orat. 34.*

sunt , mutabilia esse , nec ea tantum quæ sub sensum nostrum cadunt , sed & Angelos mutari , alios ex aliis fieri , multiplici modo moveri , ac transmutari : sic nimirum , ut intelligibilia , Angelos dico animas , & damones , ratione voluntatis , sive progredientis in bono , sive rursus ab eo recedentis , seque vel intendentis , vel remittentis ; reliqua vero secundum generationem & corruptionem , augmentum & decrementum , aut secundum qualitatem , & secundum morum de loco in locum immutentur ? Cum ergo mutabilia sint , sane etiam creata esse oportet . Si vero creata , haud dubium quin ab aliquo opifice sint condita . Atqui creatorem increatum esse necessum est . Nam si ipse quoque creatus est , a quodam profecto creatus erit , sicque donec ad aliquod increatum venerimus . Increatus igitur cum sit ille conditor , omnino nec mutabilis est . Hoc autem quid aliud nisi Deus fuerit ?

Porro ipsa quoque rerum creatarum compages , conservatio , atque gubernatio , nos docent Deum esse , qui universum hoc co-

gmen-

gmentarit, † su tētet, & conseruet, eique perpetuo prouideat. Qui enim fieri potuisset, ut inter se pugnantes nature, ignis inquam, & aque, aeris, & terre alius mundi constitutionem coirent, tenacique a leonexu conerent, ut nulla ratione solui possint; nisi omnipotentis vis aliqua ea compaginasset, ac perpetuo a dissolutione seruaret.

Quid est quod ea quæ in cælo, & quæ in terra existunt, quæque aerem pervagantur, & quæ in aquis degunt; imo etiam quæ his anteriora sunt, cælum, terram & aerem, † ignis quoque & aquæ naturam certis disposuit locis? a quonam commista hæc sunt, & distributa? quid est quod motum his impressit, perennique nec ulla re cohibito cursu ea versat? Annon eorum artifex, qui rebus omnibus rationem modumque, quo uniuersum hoc agatur, & regatur, indiderit? At quis horum artifex? Annon is qui ea condidit, inque rerum naturam produxit? Nec enim τῷ αὐτομάτῳ, seu casui, eam vim facultatemque tribuerimus. Sit enim sane casus, quod extiterint

† Athan. cont. Gent. † Greg. Naz. orat. 34.

runt : † at cuius tandem erit ea disposuisse ?
verum illud quoque si lubet concedamus :
† cuius vero erit , eadem juxta illas quibus
primum condita sunt leges conservare &
custodire ? Alterius profecto quam casus : at-
que hoc quidnam aliud sit , nisi Deus ?

† Athan. de Incarn. Verbi post. int.

† Greg. Naz. orat. 34.

*Quidnam Deus sit , quodque comprehendi
non possit .* CAP. IV.

QUOD itaque sit Deus , liquido constat :
quid autem secundum essentiam & na-
turam sit , nullo prorsus modo comprehen-
di , vel etiam cognosci potest . Nam quod
incorporeus sit , perspicuum est . † Quo e-
nim modo corpus esse queat , quod infini-
tum & interminatum est , quod figura ca-
ret , quodque nec tangi , nec oculis cerni
potest ; † quod denique simplex est nec com-
positum ? quomodo quippe immutabile erit ,
si circumscriptum ac passioni obnoxium sit ?
quinam expers passionis erit , quod ex ele-

B

men-

† Greg. Naz. orat. 32. & 34. † Greg. Naz. ibid

mentis conflatur, atque in eadem rursus dilabitur? compositio siquidem pugnae origo est; pugna, diffidii; diffidium, solutionis, solutio autem a Deo prorsus aliena est.

Qua ratione autem & illud stabit certumque erit, quod Deus omnia pervadat & impleat, sicut ait scriptura, * *nonne caelum & terram ego impleo, dicit Dominus?* ** Neque enim fieri possit ut corpus corpora permeet, quin simul & dividat, & dividatur, compliceturque, & opponatur per juxta oppositionem, ut loquuntur; quemadmodum liquida omnia cum inter se miscentur ac temperantur.

Quod si quidam contendunt, hoc corpus immateriale esse, non secus atque corpus illud, quod Graecorum sapientes quintum appellant ¶ (quod quidem esse nequit) movebitur certe uti caelum. Hoc enim est, quod quintum corpus vocant. Ecquis igitur ei motum affert? quidquid enim movetur, ab alio moveri necesse est. Aquonam item illud

* *Jer. 23. v. 24.* ** *Greg. Naz. ibid.*

¶ *Idem. ibid.*

illud movetur? atque ita in infinitam progrediar, quo usque ad aliquod tandem perveniamus quod omni motu careat. Nam primum movens aliunde non movetur: & hoc quidem Deus est. * Huc accedit, quod loco circumscribi oportet illud quod movetur: ac proinde solus Deus motu caret, sua immobilitate omnia movens. Ex quibus efficitur, ut Deus incorporeus statuendus sit.

At ne hoc quidem essentiam ejus declarat: "quemadmodum nec cum ingenitum, principiique, ac mutationis & corruptionis expertem eum dicimus, & cœtera quæ de Deo, vel circa ipsum esse dicuntur. Hæc enim non quid sit, sed quid non sit indicant. Atqui oportet eum, qui rei alicujus naturam exponere in animo habet, quid ea sit dicere, non quid non sit. De Deo autem impossibile est, quidnam essentia sua ac natura sit enuntiare: ** aptiusque est ex omnium remotione & negatione sermonem de eo facere. ¶ Neque enim aliquid est eo-

B 2

rum

* *Greg. Naz. ibid.* ** *Idem. ibid.* ¶ *Dionys. de Myst. Theolog.* " *Idem. ibid.*

rum quæ sunt : non ut nullatenus sit ; sed quia super omnia quæ sunt, atque etiam supra ipsummet esse ipse sit. Etenim si cognitiones circa res quæ sunt versantur ; profecto quod cognitionem superat, supra essentiam quoque erit : vicissimque quod est supra essentiam, cognitionem superabit.

Infinitus igitur est Deus, & incomprehensibilis : atque hoc unum est, quod de eo percipi possit & comprehendi. Quæcumque autem de Deo per affirmationem dicimus, non Dei naturam, sed quæ circa naturam illius sunt, ostendunt. Ita sive bonum, sive justum, sive sapientem, sive quodcumque tandem aliud dixeris, non Dei naturam, sed quæ circa naturam sunt, exponis. Sunt porro nonnulla quæ tametsi per affirmationem de Deo dicantur, præcellentis tamen negationis vim habent, V. gr. cum de Deo verba facientes, tenebrarum vocem usurpamus, non tenebras ipsas intelligimus, sed quod lux non sit, verum luce præstantior. Eodem modo, cum lucem eum dicimus, hoc significamus, quod tenebræ non sit.

*Demonstratio quod unus sit Deus & non
plures .* CAP. V.

Igitur quod Deus sit, quodque ejus essentia comprehendi nequeat, abunde demonstratum est. Quod autem unus sit, & non plures, apud eos quidem, qui Scripturæ divinæ fidem adhibent, extra controversiam est. Dominus enim quam legem Israeli tulit, verbis his auspicator. * *Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Non erunt tibi Dii alii præter me.* Et rursus ait: † *Audi Israel: Dominus Deus tuus, Dominus unus est.* Et per Esaiam Prophetam: ‡ *Ego enim, inquit, sum Deus primus, & ego posthæc; & præter me non est Deus. Ante me non fuit alius Deus, & post me non erit, & præter me non est.* Quin & Dominus in Evangeliiis in hæc verba alloquitur Patrem: ¶ *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum.* Cum illis autem, qui nullam scripturæ sacre fidem ar-

B 3

10-

* *Exod. 20. v. 2.* † *Deut. 6. v. 4.*

‡ *Esai. 43. v. 10.* ¶ *Joan. 17. v. 3.*

rogant, ad hunc modum disputabimus.

Deus perfectus est, & abique defectu, sive bonitatem, sive sapientiam, sive potentiam spectes; principii ac finis expers, sempiternus, incircumscriptus, ac denique, † ut rem uno verbo complectar, omnibus modis est perfectus. Quocirca si plures Deos esse asseruerimus, inter plures discrimen animadvertere necesse erit. Nam si nihil discriminis inter eos reperiatur, unus potius est, quam multi: si autem discrimen aliquod inter eos existit, ubi tandem erit illa perfectio? Etenim si, vel bonitatis, vel potentiae, vel sapientiae, vel postremo temporis ratione, aliquid in eo ad perfectionem desideretur, Deus certe non erit. At vero identitas sibi per omnia constans, unum potius, quam multos ostendit.

Jam vero si multi sunt, quomodo salva & incolumis ipsis manebit incircumscriptio? ¶ ubi enim unus fuerit, illinc alter aberit.

§ Quid insuper afferri potest, quin si mundus

† *Greg. Nyss. Prol. lib. Catech.*

¶ *ins. lib. 4. c. 21. § Greg. Naz. orat. 35.*

us a multis gubernetur, non dilabatur, corrumpaturque, & intereat: quippe cum inter gubernatores pugna vulgo perspiciatur? discrimen siquidem pugnae & contentioni aditum facit. Sin autem quis dicat singulos parti praesse; quæram ex eo quis hujus ordinis auctor fuerit, imperiumque inter ipsos partitus sit? Hic enim potius Deus unus erit. Unus proinde est Deus, perfectus, circumscriptionis expers, mundi architectus & conditor, conservator, & gubernator, perfectione omni sublimior & anterior.

† Ad hæc a natura quoque necessitate omni comparatum est, ut unitas binarii origo sit.

† *Dionys. de div. Nom. cap. 5. 15.*

*De Verbo ac Dei Filio, Probatio ducta a
ratione. CAP. VI.*

HIC ergo ille unus ac solus Deus, verbo destitutus non est. Verbum porro si habeat, non ejusmodi illud habiturus est, quod non subsistat, aut quod esse cœperit,

aut sit desitutum . Neque enim fuit unquam, cum Deus sine verbo esset . † Quin potius Verbum suum ex se genitum semper habet, non quod ad instar nostri non subsistat, & in aerem diffuat ; sed in se consistens , vivumque , & perfectum , atque ejusmodi , ut extra ipsum non progrediatur , sed in ipso semper existat . Quo enim , quæso , loco esset, si extra ipsum excedat ? Nam quia natura nostra caduca est , & fragilis , ob eam quoque causam sermo noster subsistentia caret . At Deus , cum sempiternus perfectusque sit, perfectum quoque & subsistens , vereque existens Verbum suum habet ; & quod semper sit , & vivat , & omnia habeat , quæ Pater habet . Sicut enim sermo noster ex mente progrediens , nec prorsus cum mente i dem est , nec rursus omnino ab ea diversus (quatenus enim ex mente , hactenus alius est a mente : quatenus vero mentem ipsam palam profert , non jam prorsus a mente diversus est ; verum natura quidem est unam cum ea , subjecto autem ab illa diversum) ad eundem modum Dei quoque

Ver-

† *Greg. Nys. lib. Catech. c. 1.*

Verbum , quatenus per se subsistit , ab eo distinguitur , a quo habet ut per se subsistat: quatenus autem eadem in seipso ostendit , quæ in Deo conspiciuntur , idem natura cum ipso est . Quemadmodum enim omni-
moda undique perfectio in Patre perspici-
tur , eadem etiam in Verbo ex iplo geni-
to spectatur .

*De Spiritu sancto , Probatio ducta ex ra-
tione .* CAP. VII.

SUUS quoque Verbo Spiritus sit oportet .
Nam ne noster quidem sermo spiritus
est expers . Hoc autem inter utrumque
interest , quod in nobis spiritus a substantia
nostra alienus est . † Aeris quippe attractio &
emissio est , qui tuendi corporis causa vicis-
sim attrahitur & profunditur ; ac loquutio-
nis tempore sermonis vox efficitur , sermo-
nis vim in se ipsa promens . At in divina
natura , quæ simplex est , nec ullatenus
composita , quod quidem Dei Spiritus fit ,
pie confitendum est (neque enim Dei Ver-
bum

B 5
† *Greg. Nyss. Catech. c. 2.*

bum minus quid nostro sermone ad perfectionem habet) Coeterum existimare Spiritum alienum quiddam esse, quod Deo extrinsecus adveniat, ut in nobis qui compositæ naturæ sumus, hoc a pietate abhorret. Quin potius, ut, cum Dei Verbum audimus, non ejusmodi verbum esse arbitramur quod subsistentia careat, vel doctrina comparetur, vel voce proferatur, vel in aerem dilabatur & evanescat: sed quod substantialiter consistat, sitque libera voluntate præditum, & efficax, atque omnipotens. Eodem modo cum Dei Spiritum Dei Verbi comitem, ipsiusque vim declarantem docemur, non flatum quemdam subsistentia destitutum animo concipimus (sic enim divinæ naturæ majestas in humilitatem deprimeretur, si Spiritum, qui in ea est, spiritus nostri similem esse conjiceremus) sed vim substantialem, quæque ipsa per se in propria ac distincta persona consideretur, atque a Patre procedat, & in Verbo conquiescat, ipsumque declaret & exprimat: quæ præterea, nec a Deo in quo est, nec

a Verbo cujus comes est, disjungi queat : nec denique ita dilabatur, ut omnino esse desinat; verum æque ac Verbum, per se, inque persona propria consistat, vivat, libere velit, suapte vi moveatur, efficax sit, bonum semper velit, atque ad id omne, quod decreverit, concurrentem cum voluntate potentiam habeat, ejusque naturæ sit, ut nec principium habuerit, nec finem habitura sit. Neque enim Patri Verbum unquam defuit, nec Verbo Spiritus.

Atque hac ratione, per naturæ quidem unitatem, Gentilium multos Deos asserentium error adimitur: † rursusque admissis Verbo & Spiritu, Judæorum dogma evertitur, ‡ remanetque quod in utraque secta commodi est; ex Judaica nimirum sententia unitas naturæ; ex Gentilismo autem personarum sola distinctio.

Quod si contradicat Judæus, ne Verbum admittatur & Spiritus, divinæ Scripturæ testimonio confutetur, osque illi obstruatur. De Verbo enim ait divinus David :

In

† *Greg. Naz. orat. 38. & alibi.*

‡ *Greg. Nyss. lib. Catech. c. 3.*

* *In aeternum Domine Verbum tuum permanet in caelo . Et rursus : ** misit verbum suum ; & sanavit eos .* Atqui verbum illud quod ore profertur , nec mittitur , nec in aeternum manet . De Spiritu rursus ait idem David : † *Emittes Spiritum tuum & creabuntur .* Et alio loco , ¶ *Verbo Domini caeli firmati sunt , & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum .* Job item : “ *Spiritus Domini qui fecit me , est status omnipotens , qui me tuetur atque conservat .* § Spiritus porro qui mittitur , facit , firmat , tuetur , atque conservat , non evanidus quidam halitus est ; quemadmodum nec Dei os , membrum corporeum : utrumque enim horum consentanea Deo ratione intelligi debet .

* *Psal. 118. v. 89. ** Psal. 106. v. 20.*
 † *Psal. 103. v. 30. ¶ Psal. 32. v. 6.*
Greg. Nyss. ibid. “ Job. 33. § Basil. lib. de Spir. S. ad Amphil. c. 18.

De Sancta Trinitate . CAP. VIII.

Credimus igitur in unum Deum , principium unum , principio carentem , in-
 crea-

periolem ; principatus omnes atque ordines
 statuentem , super omnem principatum at-
 que ordinem positam ; essentia , vita , sermo-
 ne , & cogitatu altiolem ; quæ lux ipsa est ,
 bonitas ipsa , ipsamet vita , ipsamet essen-
 tia ; utpote quæ nec esse suum , nec quid-
 quam eorum quæ est , ab alio habeat ; ve-
 rum ipsa iis quæ sunt , essentia ; illis quæ
 vivunt , vitæ ; & illi quæ ratione utuntur ,
 rationis fons existat : bonorum omnium cun-
 ctis parentem , intuentem omnia priusquam
 fiant ; unam substantiam , unam divinita-
 tem , unam virtutem , unam voluntatem ,
 unam operationem , unum principatum ,
 “ unam potestatem , unam dominationem ,
 unum regnum ; ut tamen in tribus perfectis
 personis noscatur , & adoratione una ado-
 retur , credaturque , & colatur ab omni
 rationali creatura ; quippe quod illæ citra
 permissionem & confusionem unitæ sint ,
 & sine distantia (“ quod cogitationem o-
 mnem superat) discretæ : in Patrem & Fi-
 lium & Spiritum sanctum , in quorum e-
 tiam

“ *Greg. Naz. orat. 13. 32.*

“ “ *Idem. orat. 12. 37. 40.*

tiam nomine baptizati sumus . “ Sic enim Dominus Apostolos baptizare iussit : *Baptizantes eos , inquit , in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti .*

In unum Patrem (credimus) principium omnium & causam , ex nullo genitum , qui solus causæ & generationis expers est : omnium quidem conditorem ; § cæterum unus duntaxat natura Patrem unigeniti Filii sui Domini nostri Jesu Christi , sanctissimi-que Spiritus productorem . Et in unum Filium Dei unigenitum Dominum nostrum , ex Patre natum ante omnia sæcula ; lumen de lumine , Deum verum de Deo vero ; genitum , non factum , consubstantialem Patri , per quem omnia facta sunt . Quem cum ante omnia sæcula dicimus , ipsius generationem , nec tempus , nec initium pati ostendimus . ¶ Non enim Dei Filius ex nihilo in ortum productus est ; “ ille , inquam , gloriæ splendor , Paternæ figura substantiæ , viva sapientia , & virtus , subsistens Verbum , substantialis ipsa , perfecta , atque
vivens

“ *Math. 28. v. 19. § Greg. Naz. orat 35.*

¶ *Greg. Naz. or. 30. “ Hebr. 1. v. 2.*

vivens imago Dei invisibilis ; sed semper cum Patre , & in Patre erat , sempiternæ & absque ullo initio ex ipso genitus . “ Neque enim Pater unquam fuit , quando Filius non esset : † verum simul Pater , simul Filius , qui ex ipso genitus est . Neque enim Pater vocari possit , qui Filio careat . Nam si Filio aliquando caruit , Pater certe non erat . § Et si postea Filium habuit ; postea quoque factus est Pater , cum ante Pater non esset , atque ex eo quod Pater non erat , mutatus est , eoque progressus ut Pater esset : id quod omni blasphemia gravius foret . ¶ Nefas enim est dicere , Deum fœcunditate naturali caruisse . Fœcunditas porro in hoc posita est , ut quis ex seipso , id est ex propria substantia , prolem natura similem sui edat .

“ Proinde cum de Filii generatione agitur , tempus intercessisse dicere impium est ; “ aut Filii existentiam Patre posteriorem constituere . Ex ipso enim , hoc est ex Patris

“ *Col. 1. v. 15.* † *Greg. Naz. orat. 35.*
 § *Cyrl. in Thes. ass. 4. & 5.* ¶ *Ibid. ass. 6.*
 “ *Ibid. assert. 4.* “ *Greg. Naz. orat. 29.*

tris natura, esse profiteamur Filii generationem . Ac nisi Filium a principio simul cum Patre a quo genitus est, fuisse concedamus, Paternæ substantiæ mutationem inducemus: quoniam, cum Pater non esset, posthac evasit Pater . Res enim creatæ, etsi postmodum conditæ sunt, non tamen ex Dei substantia existiterunt; sed ipsius voluntate & potentia fuerunt productæ ut essent . Nec propterea in Dei naturam cadit mutatio: etenim generatio quidem in hoc consistit, ut ex gignentis substantia proles ejusdem cum gignente substantiæ producat: at creatio & effectio hoc tantum requirit, ut extra, & non ex creantis aut efficientis substantia fiat illud quod creatur aut efficitur, omninoque quantum ad essentiam dissimile sit .

“ Quamobrem in Deo, qui solus a perfectione omni, alteratione, ac mutatione liber est, semperque eodem modo se habet, tum generatio, tum creatio, passionis expertus est . Nam cum nec patibilis, nec fluxæ naturæ sit; quippe simplex est, nec

C

com-

“ *Greg. Naz. orat. 29. & 35.*

compositus: certe nec passionem nec fluxum, vel in generando, vel in creando subire potest, nec cuiusquam opem atque adjumentum desiderat. At generatio quidem initium non habet, sempiternaque est, ut que naturæ sit opus, exque ipsius substantia prodeat; ne alioqui ille qui gignit, mutationem subeat, ac præterea ne Deus prior sit, Deusque posterior, neve accessio- nem recipiat: creatio autem in Deo, cum sit voluntatis opus, Deo profecto coæterna non est. Haud enim natura comparatum est, ut quod ex nihilo producitur, eandem cum eo quod initio caret, & sempiternum est, æternitatem aut perpetuitatem habeat.

§ Quemadmodum igitur hominis & Dei non eadem est efficiendi ratio; “ quia homo nihil ex nihilo producit; ¶ sed quod efficit ex præexistente, & subiecta materia facit; nec voluntatem duntaxat adhibet, sed prius etiam cogitat, illudque quod facturus est, animo effingit, ac posthac manuum quoque addita opera, laborem & mole-

§ *Greg. Naz. orat. 29.* “ *Cyrill. Thef. asserit. 7. & 18.* ¶ *Greg. Naz. orat. 29.*

molestiam sustinet: nec raro etiam spe sua
labitur, ut cui propositum ex animi volun-
tate non succedat: Deus autem sola vo-
luntate omnia ex nihilo ut essent produxit:
ita nec eodem modo gignunt Deus & ho-
mo. § Deus enim, ut qui temporis non sub-
sit, & principio, passione, ac fluxione om-
ni vacet, “ sitque incorporeus, ac solus
ab interitu liber; ita citra tempus quoque,
& principium, & passionem, & fluxum,
& sine ullo congressu gignit, ac nec ini-
tium, nec finem habet incomprehensibilis
ipsius generatio. Atqui citra tempus qui-
dem idcirco gignit, quia ab omni mutatio-
ne alienus est: citra fluxionem autem, quia
impatibilis & incorporeus: citra congressum
vero, tum rursus quia incorporeus, tum
quia unus tantum est Deus, alterius ope-
ra minime indigens: citra finem denique,
& ut nunquam a gignendo quiescat, quod
initii, & temporis, & finis expers sit,
semperque eodem modo se habeat. Nam
quod principio caret, nec finem unquam

C

2

ha-

§ *Cyrill. Thes. assert. 5. 6. & 16.*

“ *Greg. Naz. orat. 35.*

habiturum est. Quod autem Dei munere atque gratia sine fine est ac immortale, hoc profus principio non caret. § Id quod ex Angelis perspici possit.

Ac proinde sempiternus Deus Verbum suum sine principio ac sine gignit; ne alioqui Deus, cujus natura ac existentia tempus omne superat, in tempore gignat. † At vero perspicuum est hominem dispari modo gignere, ut qui generationi & corruptioni, fluxioni item & multiplicationi subiectus sit, ac corpore vestitus; maremque & foeminam in natura habeat: mas quippe foeminae opem desiderat. Verum propitius nobis sit ille qui omnia excedit, atque omnem mentis aciem & comprehensionem transcendit.

Sancta igitur & Catholica & Apostolica Ecclesia simul & Patrem, simulque unigenitum ipsius Filium docet, ex eo citra tempus, fluxum, & passionem, incomprehensibili quadam ratione ac soli universorum Deo perspecta, genitum: non secus atque

§ *Infra. l. 2. c. 3.* † *Greg. Naz. orat 45.*

* *Greg. Nyss. li. 1. Cont. Eun. p. 66.*

atque una cum igne lumen est quod ex eo oritur ; † nec prior est ignis , posterius lumen , sed utrumque simul : & quemadmodum lumen quod ex igne semper gignitur , semper in eo est , nec ab eo quoquo modo disjungitur ; ita & Filius gignitur ex Patre , ut nullo modo ab illo separetur , sed semper in eo sit : Verum hoc interest , quod lumen quod ex igne sine separatione gignitur , semperque in eo manet , aliam ab igne propriamque subsistentiam non habet (est enim naturalis ignis qualitas) at vero unigenitus Dei Filius ex Patre inseparabiliter ac sine diremptione genitus , semperque in ipso manens , peculiarem atque a Patre distinctam subsistentiam habet .

Ipse porro & Verbum , & splendor idcirco dicitur , quia citra alterius congressum & passionem & tempus , † & fluxum ullum , ac separationem a Patre genitus est .

Filius autem , ac Paternæ substantiæ figura , quia perfectus est ac subsistens , § exceptaque ingeni proprietate per omnia

C 3

Pa.

† *Cyrrill. Thef. Ass.* 5. † *Athan. Expos. fid.*

* *Greg. or.* 136. § *Greg. Naz. or.* 23. 37. & 39.

Patrem refert atque exprimit . Unigenitus item, quia solus ex solo Patre unice natus est . Neque enim alia generatio est, quæ cum Filii Dei generatione conferri possit: quandoquidem nec alius quoque Dei Filius est . Quamvis enim etiam Spiritus sanctus ex Patre procedat, non tamen generationis modo, sed processionis . Alius autem est hic existentie modus perinde incomprehensus & ignotus, quemadmodum & Filii generatio . * Quocirca omnia quæ Pater habet, Filii sunt, hoc uno excepto, quod ingenitus non est: † quæ quidem vox nec naturæ discrimen, nec dignitatem, sed subsistendi modum indicat . Haud secus atque Adam, qui genitus non est (figmentum enim Dei est) & Seth qui genitus (filius enim est Adami) & Eva quæ ex Adami costâ prodiit, (neque enim ipsa genita est) natura inter se minime differunt (homines enim sunt) sed existendi modo .

Sciendum enim vocem *ἕνεκεν*, cum scribitur eum unico *υ*, increatum significare, seu

* *Basil. lib. 2. & 4. cont. Eun.*

† *Greg. Naz. orat. 36. 37.*

seu quod minime factum est: ἀγεννητον autem, cum scribitur cum duplici υυ, id indicare quod non est genitum. Priore ergo significato essentia ab essentia differt. Alia enim est essentia increata; quam vox ἀγεννητος, cum unico υ, sonat; alia creata, quam vox γεννητη denotat. Secundo autem significandi genere nullum essentiae ab essentia discrimen inducitur. Primum enim cuiusque animantium specie individuum ἀγεννητον, seu ingenitum est; non item ἀγεννητον, hoc est minime conditum & factum. A conditore quippe rerum, per ipsius Verbum in ortum producta sunt. At non genita; cum ante nullum aliud ejusdem speciei singulare exstaret, ex quo gignerentur.

§ Quantum igitur ad primam significationem attinet, † singulis tribus sanctae Dei-
tatis divinissimis personis vox ἀγεννητος con-
venit. † Eiusdem enim substantiae sunt,
& increatae. ¶ Quantum autem ad secun-

C 4. dam

§ Max. Dial. cont. Arian. † Cyrill. Thef.
ass. 1. p. 12. † Greg. Naz. orat. 35.
¶ Joan. 15. v. 26.

dam, non item: solus enim Pater ingenuus est. Nec enim ab alia persona habet ut fit. Solus etiam Filius genitus est: ex Patris enim substantia absque initio ullo ac tempore genitus est. Solus denique Spiritus sanctus ex Patris quidem substantia progreditur, non generatione, sed processione. Ita enim a Divina scriptura edocemur: tamen si aliqui generationis ac processionis modus nulla ingenii vi comprehendi possit.

Quin illud quoque nosse interest, paternitatis, filietatis, † & processionis vocabula non a nobis ad beatam Deitatem esse translata, † verum contra illinc nobis communicata, quemadmodum Apostolus ait: § *Propterea flecto genua mea ad Patrem, ex quo omnis Paternitas in celo & in terra est.*

Quod si Patrem Filii principium & majorem esse dicimus, “haudquaquam his verbis eum Filio vel tempore priorem vel natura

† *Cyrrill. Thes. ass. 32.* † *Dionys. cap. 1. de div. nom. § Ephes. 3. v. 14.* “*Joan. 14. v. 28.*

tura præstantiorem esse indicamus † (“per ipsum enim fecit sæcula) nec denique alia re quam sola causa; * hoc est quia ex Patre genitus est, non autem Pater ex Filio; & quia pater naturaliter filii causa est: quemadmodum nec ignem ex luce prodire dicimus, verum lucem ex igne. Quocirca cum Patrem Filii principium ac Filio majorem audierimus, id causæ ratione intelligamus. Et ignem sicut non alterius substantiæ esse dicimus, ac rursus lucem alterius; eodem modo nec alterius substantiæ Pater, alterius Filius dici potest; sed unus ejusdemque. § Præterea, sicut ignem per lucem ex eo progredientem lucere dicimus; nec proinde tamen lucem illam ex eo manantem organum quoddam esse ipsi inserviens, sed vim quandam nativam statuimus: pari modo Patrem omnia quæ facit, per Unigenitum suum facere dicimus, non tanquam per servile quoddam organum, sed ut per vim naturalem & substantentem. Insuper quemadmodum ignem il-

C 5

la-

*Hebr. I. v. 2. † Greg. or. 37. * Athan. lib. I. cont. Ar. § Greg. Naz. orat 13. 31. & 37.*

luminare dicimus, idemque rursus ipsius
 luci tribuimus; § sic omnia quæ Pater facit,
 Filius etiam similiter facit. At vero in hoc
 discrimen situm est, quod lux propriam &
 distinctam ab igne subsistentiam non habet.
 Filius autem perfecta hypostasis est, a Pa-
 terna hypostasi inseparabilis, ut superius a
 nobis ostensum est. Neque enim fieri po-
 test ut in rebus creatis imago ulla aut si-
 militudo reperiat, quæ sanctæ Trinitatis
 modum in seipsa citra ullam dissimilitudinis
 notam representet. Quod enim creatum,
 & compositum, & caducum, & mutabile,
 & circumscriptum, & figura præditum, &
 corruptibile est, quo tandem modo superes-
 sentialem essentiam divinam, ab his omni-
 bus liberam, aperte declarabit? Perspicu-
 um autem est res omnes creatas plerique
 ejusmodi affectionibus obnoxias esse, sicque
 a natura comparatas, ut corruptioni subja-
 ceant.

Eodem etiam modo credimus in Spiritu
 sanctum, Dominum, & vivificantem,
 qui ex Patre procedit, & in Filio conque-
 scit

§ *Juan. 5. v. 19.*

scit; qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur, † utpote consubstantialis & coeternus; Dei Spiritum, rectum, principalem; sapientiae, vitae, & sanctitatis fontem; Dei cum Patre & Filio cum rem habentem, tum nuncupationem; † increatum, plenum, conditorem, continentem omnia ac moderantem, omnium effectorem, omnipotentem, infinitae potentiae, creatis omnibus imperantem, nulliusque imperio subjacentem; qui deos facit, non deus fit; qui implet, nec impletur; qui participatur, nec participat; sanctificat, nec sanctificatur; Paracletum, hoc est, consolatorem, ut qui universorum admittat obsecrationes: Patri & Filio per omnia similem; ex Patre procedentem; qui per Filium conceditur, & ab omni creatura percipitur; qui per seipsum creat, & rebus omnibus subsistentiam tribuit & sanctitatem, qui in propria subsistit, sive existit, hypostasi; qui a Patre & Filio nec separatur nec digreditur; qui omnia habet quae Pater & Filius, excepta ingeniti & geniti proprietate

† *Greg. Naz. orat. 37.* † *Idem orat. 49.*

te . Pater quippe causam non agnoscit ,
 estque ingenuus . Non enim ex quoquam
 est (a seipso enim habet ut sit) nec quid-
 quam eorum quæ habet , ab alio habet ;
 quin potius ipse principium omnibus est &
 causa , tum quod sint , tum quod naturali-
 ter certo modo sint . Filius autem ex Pa-
 tre est generationis modo . Spiritus vero
 sanctus & ipse quoque ex Patre est , non
 gignendi tamen modo , sed procedendi .
 Et quidem generationem inter & proces-
 sionem discrimen intercedere edocti sumus :
 cæterum quis sit hujus distinctionis modus ,
 prorsus nescimus . * Simul porro & Filii ex
 Patre generatio , & Spiritus sancti processio
 est .

** Omnia igitur quæ Filius habet , Spiri-
 tus etiam a Patre habet ; atque adeo hoc
 ipsum quod est . Quod si Pater non est ,
 sane nec Filius est , nec Spiritus . Itidem
 nisi Pater aliquid habet , ne Filius quidem
 illud habeat , nec Spiritus : & propter Pa-
 trem , § id est , quia Pater est , tum Filius ,
 tum

* *Greg. Naz. orat 29.* ** *Idem orat 45.*
 § *Idem. orat. 23.*

rum Spiritus sanctus est . § Rursusque propter Patrem habet Filius quidquid habet , & Spiritus , hoc est , propterea quod Pater hæc habet ; modo tamen , ingeniti , geniti , & processioneis proprietates excipi-
as . In his enim duntaxat personalibus proprietatibus tres sanctæ Trinitatis personæ inter se distinguuntur ; non essentia , sed peculiari cujusque personæ nota indivisim discretæ .

† Porro unumquemque ex his tribus perfectam atque integram substantiam habere dicimus , * ne alioqui compositam unam ex tribus imperfectis naturam perfectam intelligamus ; sed unam simplicem substantiam & essentiam omni perfectione superiorem & anteriorem , in tribus perfectis personis noscimus . Quidquid enim ex imperfectis conflatur , necessario compositum est .
“ At ex perfectis hypostasibus compositio fieri non potest . Quo fit ut nec speciem ex hypostasibus singulis , sed in hypostasi-
bus

§ *Greg. Naz. or. 23. † Greg. orat. 13. & 29. * Athan. orat. 5. contra Arian. “ Basil. orat. cont. Sabell. Ar. & Eunom.*

bus singulis dicamus. Imperfecta vero dicimus, quæ speciem non servant ejus rei quæ ex ipsis efficitur. Lapis enim, lignum, ferrum per se quidem, si peculiaritatem cujusque naturam spectes, perfecta sunt: at respectu domus quæ ex ipsis extracta est, singula imperfecta sunt. Neque enim quidquam horum, si privatim consideretur, domus est.

Quocirca perfectas quidem personas profiteremur: ne in divina natura compositionem intelligamus. « Compositio enim dissidii mater est. At rursus tres personas in se invicem esse dicimus, ne Deorum copiam & turbam inducamus. Ita per tres personas hoc intelligimus, quod nullus hic compositioni & confutioni locus sit: per id autem quod tres personæ ejusdem substantiæ sunt, & aliæ in aliis; quod etiam eadem voluntas, eadem operatio, eadem vis ac potentia, ac denique idem, ut ita loquar, in illis motus est, hoc agnoscimus; quod nimirum in illis nulla divisio locum habeat, & quod unus sit Deus. Unus quip-

« *Greg. Naz. orat. 29. 34. & 40.*

quippe vere Deus est , Deus , Verbum & Spiritus ejus .

Hoc autem nosse interest , quod aliud sit quoad rem , & aliud ratione ac cogitatione considerari . Enimvero in omnibus creaturis discretio quidem personarum quoad rem consideratur . “ Re quippe ipsa Petrum a Paulo separatum consideramus ; § communitas autem & conjunctio atque unitas , ratione atque cogitatione perspicitur . Per mentem enim concipimus Petrum & Paulum ejusdem esse naturæ , naturamque unam communem habere . Nam uterque eorum animal rationale & mortale est & uterque caro est , anima rationali & intelligente prædita . Hæc itaque communis natura ratione consideratur . Neque enim hypostases aliæ in aliis sunt , verum qualibet privatim & sigillatim , hoc est sejunctim consistit ; habetque permulta quibus ab alia persona dirimatur . Nam & loco disjunguntur , & tempore discrepant , sententia quoque dividuntur , & forma sive figura , & habitu , & temperamento , & digni-

“ *Greg. Naz. orat. 37. § Idem. orat. 32.*

gnitate, & instituto vitæ genere, ac denique omnibus aliis proprietatibus, quibus tanquam certis quibusdam notis dignoscuntur. Inprimis autem inter se diffident, quod non alia in alia, sed quæque separatim existunt. Ex quo etiam efficitur, ut duo, & tres, & multi homines dicantur.

Id quod in omnibus quoque conditis rebus animadvertere liceat. § In sacrosancta vero, & substantiam omnem exsuperante, atque ultra res omnes evedta & incomprehensibili Trinitate, contrario modo se res habet. Illic enim communitas quidem & unitas re ipsa consideratur, tum quia personæ coeternæ sunt, tum quia illarum eadem est essentia, facultas, voluntas, sententiæ conspiratio, eadem quoque auctoritas, potentia, bonitas. “ Non dixi similitudinem, sed identitatem, atque unam motionis præfultationem. Una enim est essentia, una bonitas, una potestas, una voluntas, una facultas, una auctoritas; una inquam & eadem, non tres inter se similes

§ *Greg. Naz. orat. 49.* “ *Idem. orat. 40.*

les , sed una plane eademque trium personarum motio . Unaquæque enim ipsarum non minus unitatem habet cum alia , quam ipsa secum . § Unum quippe idemque omnino sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus ; nisi quod Pater inginitus est , Filius genitus , & Spiritus sanctus processit . “ Quod autem in ea discretum est , cogitatione percipitur . Unum quippe Deum cognoscimus ; in solis proprietatibus , nimirum paternitatis † , filiationis , & processionis ; atque quantum ad causam & causatum , ac hypostasis perfectionem , hoc est existendi modum , distinctionem intelligimus . Neque enim distantiam secundum locum , ut apud nos , in Deitate quæ circumscriptionem omnem excludit , admittere licet (sunt enim personæ aliæ in aliis ; non ut inter se confundantur , sed ut cohæreant , juxta eam Domini sententiam : † *Ego in Patre & Pater in me est*) nec voluntatis , aut sententiæ ; aut efficacitatis , aut potentia ;

D

tia ;

§ *Greg. Naz. orat. 37. Greg. Nyss. Ep. ad Ablab. Idem. orat. 32. “ Basil. Ep. 43. † Joan. 14. v. 11.*

tiæ ; aut alterius cujusquam rei , quæ realem ac omnimodam in nobis distinctionem gignat, discrimen ullum . Quapropter nec tres Deos Patrem & Filium & Spiritum sanctum dicimus ; quin potius sanctam Trinitatem unum Deum asserimus : sic videlicet ut Filius & Spiritus sanctus ad unum auctorem referantur , non autem componantur , aut juxta Sabellii contractionem una coalescant ac permisceantur (“ ununtur enim , ut diximus , non ita ut confundantur , sed ut cohæreant ; atque sese invicem citra omnem contractionem ac commissionem pervadant) nec extra se invicem sitantur , aut quantum ad essentiam juxta Arii divisionem scindantur . Indivisa enim in divisis , ut rem breviter enunciem , Divinitas est ; ac velut in tribus solibus sibi invicem cohærentibus , nulla loci intercapedine disjunctis , una eademque lucis temperatio atque conjunctio . § Quare cum Deitatem , primamque illam causam , & Monarchiam , atque unam eandemque divinitatem

“ *Greg. Naz. orat. 29. Dionys. cap. 2. de div. Nom. § Greg. Naz. orat. 37.*

nitatis (ut ita dicam) motionem, & voluntatem, eandem essentiam ac potentiam, efficacitatemque, & dominationem intuemur, unum duntaxat sensui nostro obversatur. § At vero, cum ea, in quibus Deitas est, vel, si accuratius loquendum est, quæ Deitas est, atque ea quæ ex principe illa causa citra omne temporis spatium, gloriæque discrimen, ac separationem existunt; hoc est personas, consideramus, tria sunt quæ a nobis adorantur. Unus Pater, Pater; idemque principii h. e. causæ expers; (neque enim est ex aliquo) unus Filius, Filius; & ipse non sine principio, hoc est non sine causa est (ex Patre enim est) si tamen a tempore principium sumas, principii quoque expers est (neque enim tempori subest temporum effector) unus denique spiritus; Spiritus sanctus, ex Patre quidem procedens, non tamen filiationis modo, sed processione; ut neque Pater ab ingeniti proprietate desciverit, quia genuit; neque Filius, a generatione, eo quod ex ingenito natus sit (qui enim hoc

D 2

fieri

§ *Idem orat. 39. & 29.*

fieri posset) nec postremo Spiritus, aut in Patrem, aut in Filium tranſierit, eo quod proceſſerit, & quia Deus ſit: immobilis ſiquidem eſt proprietas. Quonam enim alioqui modo conſtaret ſibi proprietas, ſi moveretur atque in aliam tranſiret? Nam ſi Filius Pater eſt, Pater ſane proprie non eſt (unus enim proprie eſt Pater) ac ſi Pater Filius eſt, proprie Filius non eſt: unus enim proprie Filius eſt, & unus Spiritus ſanctus.

Hoc porro ſcire operæpretium eſt, nos Patrem ex aliquo eſſe non dicere; ſed ipſum Filii Patrem appellamus. Filium item nec cauſam, nec Patrem dicimus; verum potius eum ex Patre eſſe, ac Patris Filium eſſe. Denique Spiritum ſanctum, & ex Patre eſſe, & Patris Spiritum nominamus. †. At vero eum ex Filio eſſe non dicimus, Filii tamen Spiritum vocitamus. § *ſi quis enim Spiritum Chriſti non habet, ait divinus Apoſtolus, hic non eſt ejus* Quin & eum nobis per Filium manifeſtatum eſſe

† *Max. epiſt. ad Marin. § Rom. 8.*
v. 9.

esse & impertiri profitemur & agnoscimus .
* *Insufflavit enim*, inquit, & dixit discipulis
suis : *Accipite Spiritum Sanctum* . § Terinde
ut ex sole quidem est cum radius , tum
splendor (ipse enim fons est & radii &
splendoris) per radium autem nobis splen-
dor communicatur , & ipse est qui nos col-
lustrat , atque a nobis participatur . At Fi-
lium denique nec Spiritus esse , nec ex
Spiritu dicimus .

* *Joan. 20. v. 22.* § *Greg. Naz. orat.*
37.

De iis quæ de Deo dicuntur . CAP. IX.

DEUS simplex est , nec compositus .
Quod autem ex multis & diversis con-
flatur compositum est . Quocirca si incre-
atum ac principii expertem esse , si incor-
poreum , immortale , æternum , bonum ,
rerum omnium opificem , cœteraque id
genus , substantiales Dei differentias dixe-
rimus ; profecto quod ex tam multis con-
flabitur , non simplex , sed compositum e-
rit ; quod extremæ impietatis fuerit asserere

re . Sic itaque existimandum est , ea omnia quæ de Deo dicuntur , non quid ratione substantiæ sit , significare , sed , aut quid non sit explicare , aut relationem quandam ad aliquid eorum , quæ ab ipso distinguuntur , aut quidpiam eorum quæ naturam aut operationem sequuntur .

Ex omnibus porro nominibus quæ Deo tribuuntur , nullum æque proprium videtur , atque Θεός (id est , *Qui est* : * quemadmodum ipsemet cum Moyse in monte responderet , ait : † *Dic Filius Israel ; Qui est , misit me* . Nam totum esse , velut immensum quoddam ac nullis terminis definitum essentiae pelagus complexu suo ipse continet : ut autem Dionysio placet , § primarium ipsius nomen est ; bonus : neque enim de Deo dicere licet ipsum prius esse , tum bonum esse .

Secundum nomen est Θεός , (id est *Deus*) quæ vox vel a verbo Θεέν ducta est , † quia currat , & omnia circumbebeat : vel
ab

* *Greg. Naz. orat. 36. † Exod. 3. v. 14. § Dionys. 2. 3. & 4. cap. de div. Nom. † Gregor. Cyril.*

ab αὐτοῦ, idest urere: † Deus enim ignis
continens est: vel denique ἀπὸ τοῦ Θεοῦ
Ἰου hoc est, quia omnia conspiciat. Ni-
hil enim oculos ejus fallere potest, ac re-
rum omnium inspector est. Omnia enim
priusquam fierent contuitus est, ante omne
tempus ea cogitatu complectens; resque om-
nes præfinito tempore efficiuntur, pro
illius, quæ tempori non subest, cogitatio-
ne cum voluntate conjuncta, quæ quidem
præfinitio & imago & exemplar est.

Ac prius quidem vocabulum, hoc de-
mum nobis declarat, quod sit; * at non i-
tem quid sit, Alterum autem operationem
indicat. ἀναρχον porro, h. e. principii
expers, incorruptibile, & increatum, &
incorporeum, & invisibile, aliaque ejusmo-
di, quid non sit ostendunt; nempe quod
non cœperit esse, non intereat, non sit
creatus, nec sit corpus, nec videri oculis
possit. Jam vero bonum, & justum, &
sanctum, aliaque ejusmodi, naturam qui-
dem comitantur; cœterum essentiam non

D 4

decla

† *Thef. Assert.* 5 * *Dionys. cap. 5. de*
div. Nom. *Max. in hunc locum.*

declarant. Denique Dominus, Rex, & similia, relationem ad ea quæ ex aduerso distinguuntur, liquido explicant. Nam & eorum quibus dominatur, Dominus dicitur, eorumque in quos regiam obtinet potestatem Rex nuncupatur; eorum item quæ facit, opifex audit & conditor; eorum denique quos pascit, pastor.

De Divina unione & distinctione. CAP. X.

* **H**Æc igitur omnia communiter in tota divinitate accipienda sunt, atque eodem modo, & simpliciter, & individue, omninoque conjunctim: distinctim autem Pater & Filius & Spiritus sanctus; item quod causa caret, & quod a causa est, ac postremo ingenitum, genitum, & procedens; quæ quidem non ejusmodi sunt ut naturam denotent, sed mutuam inter se personarum relationem ac existendi modum.

Hæc

* *Dionys. cap. 2. de div. Nom. Greg. Naz. orat. 37. & 35. Greg. Nys. Epist. ad ablab.*

Hæc igitur cum perspecta habemus , atque ex his ad divinam essentiam veluti porrecta manu ducimur , non essentiam ipsam , sed quæ sunt circa essentiam , percipimus : quemadmodum nec si nobis exploratum sit animam incorpoream esse , atque quantitate ac figura vacare , protinus ipsius quoque essentiam cognitam ac comprehensam habuerimus : consimiliter , nec quamvis corpus aliquod , vel candidum , vel atrum esse nobis constet , proinde quoque ipsius essentia comperta nobis est . Porro vera doctrina Deum simplicem esse tradit , atque unam simplicem operationem habere , eamque bonam , & omnia in omnibus operantem ; instar solaris radii , quia omnia fovet , atque in singulis , prout quodque naturali aptitudine præditum est , & ita comparatum , ut ipsum excipere possit , vim suam exerit ; ab opifice videlicet Deo vim hujusmodi consequutus .

Distincta autem sunt atque discreta ea omnia quæ ad divinam , benignissimamque erga homines Dei Verbi incarnationem

nem pertinent. § In his enim nullæ omnino Patris & Spiritus sancti partes extiterunt, nisi quoad beneplacitum attinet, atque ad ea omni sermone superiora miracula, quæ Deus Verbum nobis similis homo factus, ut incommutabilis Deus, Deique Filius edebat.

§ *Greg. Naz. or. 24. Dionys. cap. 2. de div. Nom.*

De his quæ modo corporeo de Deo dicuntur.

CAP. XI.

* **Q**Uoniam autem plurima de Deo, corporibus affini quadam ratione in sacris literis symbolice ac per figuram dicta reperimus; illud noscimus oportet, fieri non posse, ut nos qui homines sumus, crassaque carne involvimur, divinas illas, & excelsas, immaterialesque divinitatis actiones intelligamus ac sermone complectamur, nisi figuris & imaginibus, signisque naturæ nostræ consentaneis utamur.

Quo-

* *Dionys. cap. 1. de div. Nom. 15. de cæl. Hier. Greg. Naz. or. 37.*

Quocirca ea omnia quæ corporea vel paululum ratione de Deo enunciata sunt , figurate dicta sunt , altioremq; sensum includunt : quippe cum Deus simplex omnisque figuræ expers existat . Igitur per oculos , & palpebras , visumque Dei , vim ipsius rerum omnium inspectricem , atque ejusmodi cognitionem intelligamus , quam res nulla fugiat : ut nimirum sensus ministerio perfectior nobis atque certior cognitio accedat . Per aures & auditum ipsius ad ignoscendum propensionem atque in excipiendis precibus nostris benignitatem . Solemus enim per hunc sensum iis qui nobis supplices sunt , nites nos facilesque præbere ; benignius videlicet aurem ipsis admoventes . Per os ac loquutionem , voluntatis ipsius declarationem accipimus . Quippe nos quoque abdita cordis senta per os & sermonem promimus . Per cibum & potum , promptum nostrum ad voluntatem accessum . Etenim nos quoque necessarium naturæ appetitum explemus per gustus sensum . Per olfactum , vim eam , qua cogitationem ac benevolentiam gratam acceptam-

ptamque habet , Siquidem & nos odorum
fragrantiam per hunc sentum excipimus .
Per faciem , ipsius per opera demonstratio-
nem ac ostensionem . Quandoquidem nos
quoque ex vultu oreque palam dignosci-
mur . Per manus , actionem illam , qua
opera sua absolvit . Nam nos etiam utilis-
sima quæque & præstantissima opera no-
stris manibus efficimus . Per dexteram , i-
psius in rebus secundis opem & auxilium ; ex
eo nempe quod nos in rebus honestioribus ac
insignioribus , quæque plurimum roboris re-
quirunt , dextra potius utimur manu . Per
tactum , certissimam ipsius minutissimarum
ac occultissimarum rerum explorationem &
exactionem : ob id scilicet , quod illi quo-
que , quos contrectamus , nihil in se occul-
tare queant . Per pedes & incessionem ,
adventum ipsius & præsentiam , vel ad o-
pem egentibus ferendam , vel ad hostes ul-
ciscendos , vel ad rem aliam gerendam :
quod nimirum nobis quoque hoc pedes
præstent , ut ad locum aliquem pervenia-
mus . Per jusjurandum , consilii ejus im-
mutabilitatem : quod apud nos interposito
jure-

jurejurando mutua pacta firmentur . § Per iram & furorem , infensam ejus erga malitiam voluntatem ac odium . Nam & nos ea quæ cum voluntate & sententia nostra pugnant odio habentes , in iram prorumpimus . Per oblivionem , somnum & dormitationem , animadversionis in hostes dilationem , temporisque moras in auxilio consueto ferendo iis , quos charos ac necessarios habet . Denique , ut uno verbo dicam , in iis omnibus quæ de Deo corporeo modo enunciantur , abstrusus quidam sensus inest , quo per illa quæ nobis congruunt , ea quæ supra nos sunt edocemur : nisi forte quidpiam de corporeo Dei adventu dictum est . Nam ipse totum hominem salutis nostræ causa suscepit ; hoc est animam intelligentem , & corpus , atque humanæ naturæ proprietates , nec non naturales , nullique reprehensioni obnoxias passiones .

§ *Greg Naz. orat. 37.*

De iisdem rebus , CAP. XII.

E Nimvero hæc ex sacris , ut divinus
ait

ait Dionysius Areopagita, § docemur, ora-
culis; quod nempe Deus omnium causa ac
origo sit; eorum quæ sunt, essentia; vi-
ventium vita; rationalium ratio; intelli-
gentium, intellectus; ac eorum quidem qui
ab eo labuntur, revocatio & erectio; * eo-
rum autem qui id quod naturæ consenta-
neum est, corrumpunt & vitiant, renova-
tio & instauratio; eorum qui profanis qui-
busdam fluctibus jactantur, sacra stabilitas;
stantium tutum præsidium; assurgentium
ad ipsum via & manu ductio, qua in al-
tum subvehuntur. † Addam etiam, eorum
qui ab ipso facti sunt, Pater. Etenim,
si proprie loquamur, Deus pater noster ve-
rius est, qui ex nihilo nos produxerit,
quam qui nos genuerunt; utpote qui tum
ut sint, tum ut gignerent, ipsius munere
sunt consequuti. Est insuper & eorum qui ip-
sum sequuntur, & eo pastore reguntur,
pastor; eorum qui illuminantur, corusca-
tio; eorum qui sacris mysteriis imbuuntur,
ini-

§ Dionys. 1. cap. de div. nom. * Inf. lib.
2. c. † Athan. orat. 2. cont. Ar. Cyrill
Ihes. assert. 73.

initiationis auspex ; eorum qui Deitate donantur , Deitatis largitor ; dissidentium , pax ; simplicitati studentium , simplicitas ; colentium unitatem , unitas : principii omnium , principium , essentia omni principio sublimius : ac denique oculi sui , id est suae cognitionis , quantum fas est , ac pro cuiusque capru , benigna communicatio .

Adhuc, de divinis nominibus accuratius .

Deus , incomprehensibilis cum sit , omnino quoque nominari non potest . Cum itaque ipsius essentiam ignoremus , † essentiae ipsius nomen ne inquiramus . Nomina quippe rerum manifestantia sunt . At Deus qui bonus est , nosque idcirco ex nihilo produxit , ut ipsius bonitatis participes simus , quique cognoscendi vim nobis indidit , sicut essentiam suam nobis non impertivit , sic ne essentiae quidem suae cognitionem tribuit . ¶ Neque enim fieri potest ut natura superiorem se naturam plene cognoscat . At si cognitiones sunt earum
re-

† *Greg. Naz. orat. 36. Dionys. cap. 8*

¶ *Dionys. I. de div. nom.*

rerum, quæ sunt, quod essentia omni sublimius est, quoniam velim modo cognoscatur? Quare inenarrabili ipsius bonitate factum est, ut ex his quæ nobis familiaria sunt, nominari voluerit; ne alioqui ejus cognitionis prorsus expertes essemus, sed notionem ipsius, quamlibet obscuram, haberemus. Et quidem, quatenus omnem animi comprehensionem superat, nullum ei nomen assignari potest: quatenus autem omnium auctor est, rerumque omnium causas & rationes in se continet, ex omnibus rebus, etiam inter se contrariis, nominatur, velut a luce & tenebris, ab igne & aqua; ut intelligamus, hæc illum secundum essentiam non esse, sed potius supra essentiam esse, nec ullo nomine appellari quidem posse, cæterum ut omnium causam, a cunctis effectis nominari.

Quocirca ex divinis nominibus quædam per negationem dicuntur, quibus essentiam omnem eum superare declaratur; velut cum essentiæ expertis, sine tempore, sine principio, invisibilis dicitur: non quod re ulla inferior sit, aut illi quidquam desit
(ipsi-

ipsius enim sunt omnia, atque ex ipso, & per ipsum sunt, & in ipso constant) sed quia eminenti modo rebus omnibus excelsior est. Non enim quidquam est eorum quæ sunt, sed super omnia. Sunt autem alia quæ per affirmationem efferuntur; ea nimirum quæ de eo dicuntur. ut est omnium rerum causa. Nam velut omnium omnisque essentia auctor, & Ens dicitur & essentia: utque omnis rationis & sapientia, rationalis & sapientis causa; & ratio dicitur, & rationalis; sapientia item, & sapiens. Eodem modo, & mens dicitur, & intelligens; vita & vivens; potentia & potens; itemque in omnibus aliis rebus. Quinimo ex præstantioribus, quæque propius ad eum accedunt, aptius nuncupabitur. Præstantiora autem sunt, eique propinquiora, quæ materia carent; quam quæ materialia sunt; quæ pura, quam quæ impura; & quæ sancta, quam quæ profana; ut pote quæ ejus aliquid uberius habeant. Itaque affiniori longe ratione Sol & lumen appellabitur, quam tenebræ; & dies, quam nox; vitæque, quam mors; itemque ignis,

E

&

& Spiritus, & aqua, ut quæ vivifica sunt, quam terra; ac præ his omnibus, bonitas, quam malitia: quod perinde est ac si dicerem, res potius, quam nihil. Bonum enim existentia est, & existentiae causa; malum autem boni sive existentiae privatio est. Atque hæc sunt vocabula affirmantia & negantia. Ex utrisque porro suavissima connexio fit: v. g. superessentialis essentia, super divina Deitas, principium omni principio superius, aliaque similia. Sunt etiam quædam, quæ tametsi de Deo affirmando dicuntur, præcellentis tamen negationis vim habent. Quo in genere illud est, cum Deum tenebras appellamus; non quod Deus tenebræ sit, sed quod non sit lux, sed omni luce sublimior existat. † Deus itaque, & mens, & ratio, & spiritus, & sapientia, & potentia dicitur, ut horum auctor, ut materiæ expers, ut omnium artifex & omnipotens. Atque hæc tum communiter de tota Deitate dicuntur (tam quæ affirmando, quam quæ negando efferuntur) tum sigillatim de qualibet sanctæ

† *Dionys. de div. nom. cap. 5.*

Etæ Trinitatis persona, aequaliter, eodemque modo, & nullo defectu. Nam, cum ex tribus personis unam considero, perfectum illam Deum, perfectamque substantiam agnosco, rursus cum tres personas connecto, simulque recensero, Deum unum perfectum agnosco. Neque enim compositum quoddam est divinitas; sed in tribus perfectis perfectum unum, indivisum, nec compositum. Cum denique mutuum respectum personarum animo verso, illud compertum habeo, Patrem super essentialem solem esse, bonitatis fontem, essentia, rationis, sapientia, potentia, luminis, divinitatis abyssum; oculi in se boni genitricem productricemque scaturiginem. Ipse quippe mens est, rationis abyssus, Verbi genitor, ac per Verbum manifestantis Spiritus productor. Ac, ne multa dicam, non est alia Patri ratio, sapientia, potentia, voluntas præter Filium, qui sola est Patris potentia, rerum omnium creationis primordialis virtus; velut perfecta persona ex perfecta persona genita, quo modo ipse novit, qui Filius est,

diciturque. Ac postremo Spiritus sanctus Patris potentia est, divinitatis recondita declarans, ex Patre per Filium procedens qua ipse novit ratione; non tamen generationis: quo fit etiam ut Spiritus sanctus omnium creationis consummator existat. Quocirca omnia quæ causæ, patri, fonti, genitori conveniunt, ea Patri soli adscribi debent: quæ autem producto, genito, filio, verbo, primordiali potentia, voluntati, sapientiæ quadrant, ea Filio tribuenda sunt: quæ denique producto per processionem, manifestanti, ac perficienti potentia, hæc Spiritui sancto. Pater fons est, & auctor, tum Filii, tum Spiritus sancti: solius tamen Filii Pater, ac Spiritus sancti productor. Filius autem, Filius est, Verbum, sapientia, potentia, imago splendor, Patris figura, & ex Patre. At Spiritus sanctus non Patris Filius; sed Spiritus Patris, ut qui ex Patre procedat. Nullus enim impulsus est sine spiritu. Quin Filii quoque Spiritus dicitur, non velut ex ipso, sed per ipsum ex Patre procedens. Solus enim Pater auctor est.

De loco Dei & quod solus Deus incircumscriptus sit. CAP. XIII.

Locus corporeus est terminus continentis, quo continetur id quod continetur: v. g. * aer continet; corpus continetur. Nec tamen totus aer locus est corporis contenti, sed extremitas duntaxat ambientis, quæ totum corpus attingit. Sic plane, quia id quod continet, non est in eo quod continetur.

Est autem etiam spiritualis locus, ubi intelligitur & existit intellectualis natura & incorporea; ubi nimirum præsens est & agit; nec corporeo modo continetur, sed spirituali. Non enim figuram habet, qua corporum more contineatur. Et quidem Deus, ut qui materiæ expers sit, & incircumscriptus, in loco non est. § Ipse enim sui ipsius locus est, omnia implens, ac super omnia existens, omniaque ipse completens. Attamen in loco esse dicitur, Dei que appellatur locus, ubi ejus virtus &

E 3

ope-

* *Arist. Lib. 4. Physic. cap. 4.*

§ *Greg. Naz. orat. 34.*

operatio manifesta sunt. Ipse enim cetera
 nullam permissionem omnia permeat, re-
 busque omnibus operationem suam imper-
 tit, pro uniuscujusque aptitudine ac susci-
 pienda facultate; hoc est tunc naturali-
 tum voluntaria puritate. Puriora siquidem
 sunt, quæ materiæ immersa non sunt,
 quam materialia; & proba atque honesta,
 quam prava, & cum malitia conjuncta.
 Ergo Dei locus is dicitur, qui uberoris i-
 psius operationis & gratiæ particeps est.
 † Idcirco cælum sedes ejus est (illic enim
 sunt angeli, qui faciunt ipsius volunta-
 tem, eumque semper laudibus celebrant)
 hæc quippe ipsi est requies: terra autem
 scabellum pedum ejus; in qua per carnem
 cum hominibus conversatus sit. Pes por-
 ro Dei sancta ipsius caro variis locis nomi-
 nata est. Quin Ecclesia quoque Dei locus
 dicitur, quia eam ad ipsius canendas lau-
 des, ceu templum quoddam, secrevimus,
 in quo eum exoremus. Ad eundem mo-
 dum loca in quibus perspicua fit nobis i-
 psius operatio, sive per carnem, sive ab-
 sque

† *Ijai. 66. v. 1.*

sq̄ue corpore, Dei loca dicuntur.

Sciendum autem est Deum partibus carere; ut totus omnino ubique sit, & non pars in parte, more corporum distrahatur. sed totus in omnibus; & totus supra omnia existat.

Angelus autem, etsi non ad modum corporis ita in loco continetur, ut formam & figuram recipiat; in loco tamen esse dicitur, quia spirituali modo adest & agit, prout naturæ suæ consentaneum est; nec alibi est: sed ibi intelligibili modo circumscribitur, ubi & operatur. Neque enim in diversis locis eodem tempore operari potest. Dei namque solius est ubique simul operari. Nam Angelus quidem ob naturæ pernicitatem, ac quia promte ac celeriter petransit, in diversis locis operatur; at Deus, ut qui ubivis, ac supra omnia sit, eodem temporis momento, una & simplici operatione varie ubique agit.

Porro anima, tota toti corpori divineta est, & non pars parti: nec eo continetur, sed ipsum continet, haud secus ac ignis ferrum; inque illo existens suas ipsa

functiones obit.

Circumscriptum hoc est, quod loco vel tempore vel animi perceptione comprehenditur: † incircum scriptum autem quod nullo horum continetur. Quamobrem solus Deus incircum scriptus est, qui principio & fine careat, atque omnia complectatur, nullatenus ipse comprehensus. Solus enim incomprehensus ipse est, nullis definitus terminis, & a nemine cognitus, qui solus ea vi polleat qua se plene contempletur. Ac Angelus & tempore circum scribitur (incipit enim esse) & loco (tametsi spirituali, ut prædiximus, ratione) & comprehensione. Nam & alii aliorum naturam quodam modo exploratam habent, prorsusque ab opifice definiuntur. Corpora denique & principio circumscribuntur, & fine, locoque corporeo, & comprehensione. Collectanea de Deo Patre & Filio & Spiritu sancto; deque Verbo & Spiritu.

Deus igitur omnino immutabilis & invariabilis est. Omnia enim, quæ in arbitrio ac potestate nostra posita non sunt, præ-

† *Greg. Naz. orat. 44.*

sciendo præfinivit; singula videlicet suo & convenienti tempore & loco futura. * Quocirca *Pater non judicabit quemquam; sed judicium omne dedit Filio.* Judicabit siquidem Pater & Filius, ut Deus; nec non Spiritus sanctus; at Filius ipse corporaliter ut homo descendet, inque sede majestatis sedebit (descensus enim atque sessio corporis circumscripti sunt) & universum orbem in justitia judicabit.

Omnia a Deo distant; non loco, sed natura. In nobis prudentia sapientia, consilium, ut habitus, accedunt & recedunt: non item in Deo: nam in eo nihil accedit aut excidit: quippe cum mutationis & alterationis expers sit, atque in eo accidens aliquod admittere nefas sit. Bonum enim, Dei essentiam comitatur. Qui Deum semper desiderat, hic ipsum videt: in omnibus enim Deus est. Ab eo siquidem qui est, ea quæ sunt dependent: nec esse aliquid possit, quod esse non habeat in eo qui est. Rebus quidem omnibus immixtus Deus est, ut continens & conservans na-

E 5

ta-

* *Joan. 5. v. 22.*

turam: at Deus Verbum sacræ suæ carni personaliter unitus, ac nostræ naturæ citra confusionem admistus est.

† Nemo videt Patrem nisi Filius & Spiritus sanctus.

Patris consilium & voluntas, sapientia & virtus est filius. Non enim qualitatem Deo fas est adscribere; ne alioqui compositum asseramus ex substantia & qualitate.

** Filius ex Patre est, & cuncta quæ habet, ab ipso habet: § nec a proinde se potest quidquam facere. Neque enim distinctam a Patre operationem habet.

* Quod Deus, qui natura invisibilis est, Per operationes tamen visibilis fiat, ex mundi nobis structura & gubernatione clarum est.

‡ Imago Patris est Filius, ac Filii, Spiritus; ¶ per quem ille in homine habitans, ad imaginem Dei esse eidem impertit.

Deus est Spiritus sanctus, inter ingentum & genitum medius, & qui per Filium

Pa-

† *Joan.* 6. v. 46. ** *Joan.* 5. v. 30.

§ *Greg. Naz. or.* 36. * *Sap.* 13. v. 5.

‡ *Basil. lib.* 5. *cont. Eun.* ¶ *Greg. Naz. or.* 37.

Patri connectitur. Spiritus Dei dicitur, Spiritus Christi, mens Christi, Spiritus Domini, Dominus ipse, Spiritus adoptionis, veritatis, libertatis, sapientiae (horum enim omnium efficiens est) omnia essentia replens, omnia conservans: mundum implens per essentiam; cujus tamen potentiam mundus capere non possit.

Deus est aeterna substantia & incommutabilis, rerum creatrix, religiosaque adoranda conscientia est.

Deus & Pater sempiternus est, ingentus; ut qui ex nullo genitus sit, Filiumque pariter sempiternum genuerit. Deus etiam Filius, qui cum Patre semper existens sine tempore, ac sempiternae, absque fluxione, & individue ex eo genitus sit. Deus quoque Spiritus sanctus, vis sanctificans, subsistens; qui ex Patre absque conjunctione procedens. ac in Filio quiescens, ejusdem & ipse cum Patre & Filio substantiae sit.

Verbum est, quod cum Patre substantialiter semper est. Rursus verbum est naturalis mentis agitatio, qua movetur,

& intelligit, & cogitat; veluti lux ipsius & splendor existens. Est præterea verbum intimum, quod in corde tantum eloquimur. Est denique verbum intelligentiæ nuntius, quod scilicet ore profertur. Deus itaque Verbum substantivum est & subsistens; tria vero reliqua animi sunt facultates, nec considerantur in propria subsistentia. Quorum primum, naturalis est mentis fœtus, naturaliter ex ipsa semper ut ex fonte manans: secundum, internum dicitur: tertium, prolatitium.

Eodem modo spiritus variis modis consideratur. Nam hoc nomine appellatur & spiritus sanctus: sed & Spiritus sancti virtutes, dicuntur Spiritus. Spiritus item est Angelus bonus; spiritus dæmon; spiritus anima: ac interdum mens quoque spiritus vocatur. Postremo & ventus & aer, spiritus nuncupantur.

Proprietates, seu attributa divine nature.

Increatum, & sine principio, immortale, infinitum, æternum, materia vacans

cans, bonum, opifex, justum, illuminans, immutabile, impatibile, incircumscriptum, incomprehensum, indefinitum, incorporeum, non limitatum, inviolabile, cogitatu majus, nullius egens, merum jus sui & liberum arbitrium, omnium dominans; vivificans, omnipotens, infinitæ potentia, sanctificare, ac communicatu esse, omnia continere & conservare, omnibusque providere; Hæc omnia similia sua præ natura habet, non aliunde sumta; sed ipsa rebus a se conditis pro cujusque capacitate bonum omne impertit.

Personarum in se invicem mansio & ineffio (hæ enim divelli nequeunt, in se invicem circum inflectionem confusionis expertem servantes: non ut contrahantur & permisceantur, sed ut simul cohæteant) Filius enim in Patre & Spiritu sancto est: † Spiritus item in Patre & Filio: ac denique Pater in filio & Spiritu sancto: sic tamen ut nulla permissio sit, aut confusio. Unus item & idem motus. Una enim & eadem trium personarum profultatio, unaque

Greg. Naz. or. 1. 13. & 40

que motio est: quod, quidem in creata natura perspicere nequit.

Huc accedit quod divina coruscatio & operatio, * quæ una, simplex, & indivisa est, cum pro boni alia aliave ratione in dividuis varia fiat, ac universis ea quæ cujusque propriam naturam constituunt, continentque, distribuat, simplex nihilominus maneat, sicque in rebus divisis multiplicetur, ut interim ea in quæ divisio cadit, ad suam simplicitatem colligat & convertat. Eam enim omnia appetunt, inque ea existunt; ipsaque omnibus rebus pro cujusque natura esse tribuit. Hæc esse est eorum quæ sunt, viventium vita, rationalium ratio, intelligentium intelligentia; cum tamen ipsa, & supra mentem, & supra rationem, & supra vitam, & supra essentiam existat.

Adde quod sine commistione ulla omnia pervadat; cum contra nihil eam possit penetrare: illudque item quod simplici cognitione omnia cognoscat, ac divino suo, omnibusque modis perspicaci & sine

ma-

* Dionys. cap. 5. de div. nom.

materia oculo, simplicissime tam præsentiâ, quam præterita, & futura prius quam fiant, contueatur: § tum etiam quod nullum in eum peccatum cadat, quodque peccata dimittat, & salutem afferat: ac denique illud, quod possit quidquid vult: non tamen velit quidquid potest. Potest enim mundum perdere, & non vult.

§ *Greg. Naz. oroz. 40.*

LIBER SECUNDUS.

De seculo, seu ævo. CAP. I.

Ipsæ secula fecit, qui ante secula erat: quem divinus David his verbis affatur: * *a seculo & usque in seculum tu es.* De quo item divinus Apostolus, § *per quem fecit & secula.*

Sciendum itaque, nomen seculi, seu ævi, multipliciter accipi: complura enim significat. † Nam & hominis cujusvis vita seculum dicitur, ¶ Seculum item, tempus mille annorum appellatur.

Ad

Psal. 89. v. 2. § Heb. 1. v. 3. † Arist. lib. de cælo. Text. 100. ¶ Math. 12. v. 32.

Ad hæc seculum nominatur, totum præ-
 sentis vitæ curriculum, § & futura illa ac
 post resurrectionem immortalis vita. Quin
 seculum quoque dicitur, non tempus, nec
 temporis pars ulla solis motu accursu de-
 finita, sive ex dierum noctiumque serie con-
 flata: sed ille velut temporalis motus, ac
 spatium, quod una cum iis quæ æterna
 sunt protenditur. Quod enim iis quæ tem-
 pori subsunt tempus est, hoc perpetuis est
 seculum.

Jam vero septem hujusmundi secula di-
 cuntur; hoc est, a cæli terræque creatione
 usque ad communem hominum consum-
 mationem & resurrectionem. Etenim pri-
 vata quidem est consummatio, mors cujus-
 que; communis autem, & integra, quum
 communis omnium resurrectio continget.
 Octavum porro seculum, ævum futuram
 est.

† Cæterum ante mundi productionem,
 cum ne Sol quidem esset, qui diem a no-
 cte distingueret, ejusmodi seculum non e-
 rat

* *Luc. 29. v. 34. & alibi. § Greg. Naz. orat. 35. 38. 42. † Greg. Naz. orat. 44.*

rat quod mensurari posset; sed ille veluti temporalis motus quidam, & intervallum, quod una cum aeternis rebus exporrigeretur. Atque hac quidem ratione unum est seculum, secundum quam Deus etiam *αιώνιος*, q. d. *secularis* nuncupatur; imo & seculo antiquior, ut pote qui ipsum seculum ipse fecerit. Deus enim, cum solus principio careat, universorum ipse est, tum seculorum, tum rerum omnium parens. Deum porro dicens, proculdubio & Patrem dico, Filiumque ejus unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum, & sanctissimum ejus Spiritum, unum Deum nostrum.

Quod autem seculorum secula dicuntur, ideo fit quod septem hujus mundi secula, multa secula, seu vitas hominum, complectuntur. Atque unum illud seculum secula omnia complexu suo tener: seculumque seculi, dicitur praesens hoc & futurum. Porro *αιώνιος*, seu secularis, ac perpetua vita & poena, futuri seculi nullo fine limitata spatia declarant. Neque enim post resurrectionem suis temporibus diebus noctibusque numerus constabit: sed unus potius vespe-

ræ expers dies erit (Sole nempe justitiæ præ-
 bis hominibus splendide & hilariter illuce-
 scente) peccatoribus contra, nox densa &
 sempiterna. Quonam pacto igitur cohære-
 bit illud mille annorum curriculum, quo
 exacto, ut Origènes censuit, in integrum
 omnia restituentur? Proinde seculorum o-
 mnium unus parens & effector est Deus,
 qui etiam cuncta fabricatus est, ac seculis
 antiquior existit.

De rerum creatione. CAP. II.

QUoniam igitur bonus, omnique boni-
 tate præstantior Deus, non satis ha-
 buit sua ipsius contemplatione frui; sed
 pro nimia bonitate sua quædam esse vo-
 luit, † quæ ipsius afficerentur beneficiis,
 * ejusque bonitatis participes forent: eam
 ob causam ex nihilo producit conditque uni-
 versa, tam invisibilla, quam visibilia; at-
 que etiam hominem ex aspectabili & non
 aspectabili natura conflatum. Porro cogi-
 tando creat; cogitatioque illa, verbo com-
 plena

† *Greg. Theol. orat. 38. 42.*

* *Dion. cap. 4. de Eccl. Hier.*

Plente & spiritu consummente, consistit.

De Angelis. CAP. III.

IPsē Angelorum opifex & conditor est, ut qui eos ex nihilo produxerit, † atque ad imaginem suam creaverit, naturam incorpoream, * velut spiritum quendam aut ignem materia vacuum, quemadmodum divinus David ait: *qui facit Angelos suos spiritus & ministros suos flammam ignis*, quibus eorum levitatem, ardorem, fervorem, penetrabilitatem, & acrimoniam qua Deum desiderant, eique inserviunt, describit, atque indicat eos ad superna ferri, & ab omni materiali cogitatione exemptos esse.

Angelus itaque est substantia intelligens, perpetuo motu, nec non arbitrii libertate prædita, corporis expers, Deo serviens, immortalitatem in natura Dei munere consequuta: cujus formam substantiæ ac definitionem creator solus novit. Quod autem corpore ac materia vacare dicitur, hoc nostri ratione intelligendum est. Alioqui enim quidquid cum Deo confertur, qui solus nul-

F 2

li

† Greg. Naz. or. 38. 42. * Psal. 103. v. 4.

li comparari potest, crassum & materiale invenitur. Sola quippe divina natura vere & materia & corpore vacat.

Est igitur Angelus natura rationalis, intelligens, libera, vertibilis secundum sententiam, sive voluntate mutabilis. Quidquid enim creatum est, mutationi subit necesse est: solum autem extra mutationis aleam illud est, quod increatum est. Rursusque id omne quod rationale est, arbitrii quoque libertate præditum est. Angelus itaque ut natura est rationis particeps, & intelligens, liberi est arbitrii; ut creata, mutabilis est, cui liberum sit vel manere in bono, & in eo proficere, vel in malum inflecti.

Pœnitentiæ porro ea ratione minime capax est; † quia incorporeus est. Nam quod homo pœnitentiam consequutus sit, id corporis imbecillitati fuerit adscribendum.

Immortalis est, non quidem natura, sed Dei munere & gratia. Quidquid enim ortum habuit, finem quoque suapte natura habiturum est. Solus siquidem Deus semper

† *Nemes. c. 1.*

per est; imo & sempiterno superior. Non enim sub tempore, sed supra tempus est, qui fecit tempora.

Secunda lumina spiritualia, ex primaria illa luce omnisque principii experte, § splendorem habentia; quibus nec lingua opus sit, nec auribus: sed sine ulla prolati sermonis ope mutuo sibi sensa sua communicant & consilia.

† Per Verbum omnes Angeli creati, & sancto Spiritu sanctificante consummationem acceperunt, ut pro sua quisque dignitate & ordine splendoris gratiæque participes essent.

Circumscripti sunt: nec enim cum in cœlo sunt, in terra versantur; nec cum a Deo in terram mittuntur, remanent in cœlo. Cœterum nec mœnibus, nec foribus, nec repagulis, nec sigillis cohibentur. Non enim certis ullis terminis definiri aut coerciti sunt. Nullis terminis definitos dico; eo quod probis & dignis, quibus eos Deus visendos exhiberi voluerit, non quales existunt appareant, sed in aliam mutati formam, prout videntium obtutus ferre queat.

F 3

Nam

§ *Greg. orat.* 38. † *Greg. orat.* 34.

Nam alioqui id solum natura ac proprie nullis definitur terminis, quod increatum est. Quidquid enim est creatum, intra terminos suos a Deo creatore finitur.

Porro aliunde quam a natura sua sententiam habent, † nimirum a Spiritu sancto Dei illustrante gratia, futura prædicunt. Conjungio minime indigent, cum immortales sint.

Jam vero cum mentes sint, in hujusmodi quoque locis sunt, quæ mente intelliguntur: non quod corporeo modo circumferantur (neque enim more corporum, quoad naturam attinet, figurantur, aut trina dimensione distenti sunt) sed quod ubi se conferant, illic spiritualiter adsint & operentur; nec eodem tempore hic atque illic esse & operari possint.

Ac quoad essentiam quidem æquales ne sint inter se, an dispares, compertum non est: § solus hoc scit, creator illorum Deus, ¶ qui universa explorete novit. Splendoris modo & gradu differunt; sive pro splen-

doꝝ

† *Epit. div. decr. c. 3. § Dipnys. de cæs. Her. c. 3. ¶ Greg. Naz. orat. 34.*

doris proportione gradum sint consequuti ;
sive contra pro sedis discrimine splendorem
perceperint . Alii alios illustrent , ob ordi-
nis vel naturæ præstantiam . Liquet au-
tem eos qui sublimiores sunt , inferioribus
lumen ac scientiam affundere .

Ad explendam porro Dei voluntatem
fortes & prompti sunt , eaque celeritate præ-
diti , ut ubi Dei nutus iusserit , statim in-
veniantur . Certas etiam quisque terræ par-
tes custodiunt , § nationibus & regionibus
præsident , prout a summo opifice præfecti
sunt : “ res nostras gubernant , ac nobis o-
pem ferunt ; ea plane ratione , ut ex di-
vina voluntate & præscripto supra nos po-
siti , Deum quoque semper circumstant .

Sunt quidem ad malum ægre mobiles ,
non tamen immobiles prorsus : nunc vero
omnino ad illud moveri non possunt , ¶ non
suapte natura , ¶ sed gratia , eaque constan-
tia , qua unico illi bono adhærent .

Deum porro intuentur , ut fert captus

F 4 ipso

§ *Deonys. de cæl. Hier. c. 9.* “ *Greg. Naz. iaid. ¶ Greg. orat. 38.* ¶ *Basil. de Spir. s. 16.*

ipsorum, eoque cibo aluntur.

Nobis superiores existunt, ut incorporeis atque a corporea passione immunes; non tamen ab omni prorsus passione liberi sunt; quippe quod uni Deo proprium sit.

Transformantur autem in quodcumque Dominus Deus præceperit, atque ita se hominibus conspicuos præbent; eisque divina mysteria aperiunt.

In cælo degunt, unumque hoc munus habent, ut Deum laudent, divinamque voluntatem ejus exsequantur.

Ut autem sanctissimus, sacratissimusque, & in Theologia præstantissimus vir Dionysius Arcopagita ait, § Theologia omnis, hec est scriptura sacra, cælestes substantias novem recensuit. Has divinus ille sacrorum Magister, in ter ternos ordines distinxit, quorum primum illum esse dicit, qui Deum semper circumstat, quemque proxime, nulloque medio ei coherere traditum est: nempe senis alis instructorum Seraphim, oculis plenorum Cherubim, ac sanctissimorum Thronorum: secundum;

Do-

§ Dionys. c. 6. de cæl. hier.

Dominationum, Virtutum, & Potestatum:
tertium denique ac postremum, Principa-
tuam, Archangelorum, ac Angelorum.

Et quidem nonnulli eos ante alias res
conditas factos esse dicunt; § quemadmo-
dum his verbis testatur Gregorius Theo-
logus: *Primum Angelicas & caelestes virtu-
tes cogitat, ac cogitatio illa opus existit.*
Alii post primum cœlum conditum, eos
creatos malunt. Quod enim ante hominis
formationem orti sunt, apud omnes constat.
Ego vero in Gregorii Theologi sententiam
manibus ac pedibus eo. Decebat enim pri-
mum creari intelligentem naturam, dein-
de sensibilem, atque ita demum hominem
ex utraque constantem.

Quotquot autem sunt, qui substantiam
ullam, quacumque tandem illa sit, ab an-
gelis creatam esse contendunt, horum ore
Diabolus loquitur. Cum enim creaturæ
sint, rerum minime conditores sunt. Uni-
versorum vero opifex, provisorque, ac
conservator Deus est; qui solus increatus
existens, in Patre & Filio & Spiritu sancto

F 5

lau-

§ Greg. Theol. orat. 2.

laudatur ac glorificatur .

De Diabolo & Daemonibus . CAP. IV.

EX his Angelicis virtutibus, terrestris ordinis princeps, cui custodiendæ terræ cura a Deo commissâ fuerat, † non natura malus conditus, sed cum bonus esset, bonique causa factus esset, atque ejusmodi, ut ne minimum malitiæ vestigium ex creatore in eo exstaret, splendorem illum ac honorem, quem creatoris beneficio consequutus erat, non ferens, libera voluntate, ex eo quod naturæ consentaneum est, in id quod est contra naturam, immutatus est, atque adversus opificem suum Deum rebellionis ergo se extulit, ac primus a bono discedens, malus evasit. Neque enim quidquam aliud malum est, nisi boni privatio; haud secus ac tenebræ nihil aliud sunt nisi luminis absentia. * Bonum quippe, spirituale lumen est: velut e contra malum, spirituales tenebræ. † Lux ergo a creatore conditus, bonusque factus (*vidit enim Deus*

† *Greg. Niss. or. Catech. c. 6.* * *Dionys. cap. 4. de div. nom. † Gen. 1. v. 31.*

cuncta quæ facerat, & erant valde bonæ) libera voluntate tenebræ factus est. Una porro cum ipso avulsa est, seque ruinæ ejus comitem adjunxit, † in numerabilis subjectorum ipsi Angelorum multitudo. Cum itaque ejusdem ac reliqui Angeli naturæ essent, electione propria mali facti sunt, suapte sponte a bono ad malum inflexi.

Quocirca nullam adversus quenquam potestatem habent, nisi quæ ipsis a Deo certis de causis concedatur; quemadmodum accidit in Job. § & porcis illis de quibus in Evangelio fit mentio. ¶ Potestate autem sibi a Deo facta, viribus valent, immutanturque, & transformando se quamlibet voluerint speciem obijciunt.

Ac quidem futura, nec Angeli Dei noverunt, nec dæmones; tamen prædicunt; Angeli nempe, Deo ipsis detegente ac prænuntiare mandante. Quo fit ut quæ ab ipsis prædicuntur, omnia eveniant. Quin & dæmones quoque prædicunt; interdum scilicet, quia ea quæ procul geruntur, cer-
nunt

† *Quest. ad Antioch. q. 10. § Job. 1. v. 12. ¶ Mar. 5. v. 13.*

nunt; interdum sola conjectatione, unde & sæpe mentiuntur, nec fides illis est adhibenda, etiamsi, eo quo diximus modo, sæpe vera dicant. Quin scripturas quoque intelligunt.

Nulla porro malitia, nullus impurus affectus est, qui ab ipsis excogitatus non sit. Quamvis autem hominem suggestionibus pulsare ipsis permissum sit; * nemini tomen vim inferre possunt (in nobis enim situm est suggestionem, † aut admittere, aut non a mittere) ob idque Diabolo & Angelis ejus inextinguibilis ignis paratus est, ac supplicium æternum; illisque item qui ipsum ducem sequuntur.

Sciendum autem illud hominibus mortem prællare, quod lapsus Angelis. § Post lapsum enim nulla ipsis penitentia est, uti nec hominibus post mortem.

* Jambl. de Myst. Sect. IV. c. XI. † Matt. 25. c. 41. § Nemes. de nat. hom. c. I.

De Visibili creatura. CAP. V.

Ipsè Deus noster, qui trinus unusque celebra-

lebratur, * *cælum fecit & terram & omnia quæ in eis sunt*: cuncta nimirum ex nihilo producens; partim quidem ex non subjecta materia, ut cælum, terram, aërem, ignem, aquam; partim ex hisce ab eo creatis elementis, velut animantia, stirpes, semina. Hæc enim ex terra, & aqua, aere, & igne creatoris jussu condita sunt.

* *Psal. 145. v. 6.*

De cælo. CAP. VI.

COELUM est visibilium invisibiliumque rerum ambitus. Illius enim amplexu, tum intellectuales virtutes, tum omnia sensibilia clauduntur & circumscribuntur. Solum autem supremum numen circumscriptionis expers est, omnia implens, omnia complectens, omnia circumscribens, ut pote omnia exsuperans, omniumque auctor existens.

* Quoniam igitur cælum scriptura dicit,
“& cælum cæli, & cælos cælorum; se-
que

* *Psal. 113. v. 16.* “ *Psal.*

148. v. 4.

que Paulus ait § esse raptum usque ad tertium cœlum ; dicimus, nos in universi creatione cœlum illud fuisse conditum accepisse, quod ex terni Philosophi, Moysis sibi placita vendicantes, orbem non stellatum vocant. * Præterea firmamentum Deus cœlum appellavit, quod in medio aquarum fieri jussit ; atque ita collocavit, ut aquas quæ sunt supra firmamentum, ab iis quæ sunt sub firmamento, divideret. " Hujus porro naturam divinus Basilus, ¶ instat fumi tenuem ac subtilem esse ait, ex scriptura divina edoctus. Alii autem aqueum, ut quod in medio aquarum positâ sit : alii ex quatuor elementis conflatum docent : ¶ alii denique quintum quoddam corpus, diversum ab his quatuor.

Porro quidam cœlum mundum universum cingere, rotundæque figuræ esse, ac supremam undique mundi partem obtinere censuerunt : centrum autem totius illius quod complectitur spatii, infimam mundi

par-

§ 2. Cor. 12. v. 2. * Gen. 1. v. 8.

¶ Hom. 1. in Hexaemeron. " Isai. 40. v. 22. ¶ Basil. hom. 1. in Hexaem.

partem esse; ac levia quidem motuique facilia corpora sublimem a creatore sedem accepisse; gravia autem ac deorsum vergentia, inferiorem regionem, quæ media est. Ignis porro levissimum est elementum, quem proinde post cælum locatum esse ajunt, ætheremque appellant: post hunc, in inferiori loco, aerem. Terram autem & aquam, ut graviora & depressiora corpora: in meditullio pendere; ita ut e contra, deorsum terra sit & aqua (aqua porro terram levitate superat, ob idque facilius quam illa movetur) sursum autem in orbem, velut integumentum quoddam, aer, ac undecumque circa aerem, æther, tumque extra hæc omnia, cælum expansum in orbem.

Orbico autem motu cælum volvi docent, & ea quæ intra sunt amplecti, ut firma, nec decidua maneant.

Ad hæc septem cæli orbem esse dicunt, quorum alius alio sublimior sit. § Quin etiam subtilissimæ cujusdam substantiæ, fumi instar, illos esse astruunt; singulosque

117

§ *Basil. hom. 3. in Hexaem.*

in singulis orbibus planetas sedem habere. Septem siquidem planetas esse dixerunt, Solem, Lunam, Jovem, Mercurium, Martem, Venerem, Saturnum. Venerem autem illum, modo Luciferum, modo Vesperum vocant. Eos vero planetas ob eam causam appellant, quod contra accœlum moveantur. Nam, cum cœlum & stellæ reliquæ ab ortu ad occasum motum habeant, hi soli ab occasu ad ortum feruntur. Id quod eo facile dignoscitur, quia Luna singulo quoque vespere aliquantum retrograditur.

Omnes itaque qui rotundum cœlum esse censuerunt, æquo intervallo ipsum, tam a superioribus, quam ab obliquis & inferioribus partibus terra abesse ac distare adstruunt. Ab inferioribus autem obliquisque partibus dico, quantum ad sensus nostri judicium attinet. Nam alioqui, ut ex dictis sequitur, cœlum undique superiorem locum, terra inferiorem obtinet. Ajunt insuper cœlum orbiculatim terram cingere, secumque rapidissimo motu Solem, ac Lunam, & stellas circumferre;

cum-

cumque Sol supra terram est, illic diem esse, cum vero sub terra, noctem: Rursumque, cum subter terram Sol subierit, hic noctem, illic Diem esse.

Alii dimidia tantum parte sphaericae figurae caelum esse sibi finxerunt, his di iniloqui Davidis verbis in eam opinionem aducti, † *Extendens caelum sicut pellem*; "quo quidem vocabulo tentorium significatur: beati item Esaiae: *Qui statuit caelum velut fornicem*. Tum etiam quia, cum Sol & Luna & stellae occidunt, * terram ab ocaſu aquilonem versus in orbem peragrant, atque ita rursus ad ortum veniunt. Coeterum quoquo modo haec se habeant, omnia certe divina jussu facta & stabilita sunt, divinamque voluntatem & consilium pro firmissimo fundamento habent. § *Nam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit & creata sunt, Statuit ea in aeternum & in seculum seculi, praeceptum posuit, & non prateribit.*

¶ Itaque caelum caeli, primum
G illud

† *Psal.* 103. v. 3. " *Isai.* 40. v. 22. * *Christ.* hom. 14. & 17. ad hebr. § *Psal.* 148. v. 5. ¶ *Greg. Nyss.* de Opif. hom.

illud cœlum est firmamento superius. Ita duos jam cœlos habes: nam firmamentum quoque cœli nomine Deus appellavit. ¶ Deinde familiare est scripturæ aerem etiam cœlum nuncupare; quod videlicet sursum cernatur. Ait enim, “*Benedicite omnes volucres cœli*; hoc est aeris. Aer quippe avium regio est, non cœlum. En cœlos tres, quos divinus dixit Apostolus. § Quod si septem illos orbes septem esse cœlos interpretari libeat, nihil hoc veram doctrinam labefactabit. Quin ex usu quoque est Hebraicæ linguæ, cœlum plurali numero cœlos vocare. Ac proinde cœlum cœli dicere volens, *cœlos cœlorum* dixit; quo *cœlum cœli* significatur, quod firmamento superius est, aquæ item quæ super cœlos sunt, sive aerem & firmamentum; vel septem firmamenti orbes, vel denique ipsum firmamentum, quod de more Hebraicæ linguæ cœlorum nomine plurali voce nuncupatur, intelligit.

Jam vero, cum omnia quæ ortum habent

¶ *Gen. 1. v. 8.* “*Dan. 3. v. 89.*

§ *2. Cor. 12. v. 2.* * *Psal. 148. v. 14.*

buerunt, juxta naturæ seriem corruptioni obnoxia sint, † tum ipsi quoque cœli, § tamen divino munere & gratia contineantur & conserventur. * Solus autem Deus suapte natura principio & fine caret: quamobrem etiam dictum est: *Ipsi peribunt, tu autem permanebis.* ¶ Quamquam non profusus interibunt cœli. *Veterascent enim, & sicut opertorium convolventur, & mutabuntur: exitque cœlum novum, & terra nova.*

Cœterum multis partibus cœlum terra majus est. Nec vero cœli essentia investiganda est, quippe quam cognitione assequi nequeamus.

Nullus parvo cœlos, aut luminaria animata esse arbitretur: “ anima [quippe & sensu carent. Quare cum ait scriptura, ¶ *Latentur cœli, & exultet terra;* his verbis Angelos qui in cœlo, & homines qui in terra sunt, ad læticiam invitat. Quin prosopopœjæ figura uti, & de inanimis pe-

G 2

rinde

† *Basil. hom. 1. & 3. in Hex. § Just. quest. 93.* * *Psal. 101 v. 27.* ¶ *Apoc. 21. v. 1.* “ *Basil. hom. 3. in Hexæm.* ¶ *Psal. 95. v. 111.*

rinde ac de animatis loqui solet scriptura :
 quo ingenere illud est : † *Mare vidit , &
 fugit : Fordanis conversus est retrorsum*
 Et , *Quid est tibi mare quod fugisti , & tu
 Fordanis , quia conversus es retrorsum ?* Rur-
 susque montes & colles rogantur , quæ sub-
 sultationis causa sit : non secus ac nos dice-
 re solemus , coacta est omnis civitas ; non
 ut ædes , sed ut cives significemus . Huc
 etiam attinet illud , § *Calienarrant glo-
 riam Dei ; ¶ non quod ejusmodi vocem
 mittant , quæ corporeis auribus percipia-
 tur : sed quod amplitudine sua opificis po-
 tentiam declarent , quorum inspecta pul-
 chritudine , conditorem , tanquam optimum
 artificem laudibus celebramus .*

† *Psal. 117. v. 3. § Basil. hom. 1. &
 3. in Hex.*

*De Luce , igne , luminaribus , Sole , Luna
 & stellis .* CAP. VII.

Ignis unum est ex quatuor elementis , le-
 ve , & ceteris altius tendens , urendi si-
 mul & illuminandi vim habens , die pri-
 mo

mo a creatore conditum. Ait enim divina scriptura: † & dixit Deus fiat lux & facta est lux. Neque enim, ut quidam existimant, aliud quidquam est ignis, quam lux. Alii autem elementarem hunc ignem aere superiorem esse ajunt, quem vocant Æthera. In principio igitur, hoc est die primo, creavit Deus lucem, quæ visibilibus omnium creaturarum decus & ornamentum est. Etenim si lucem sustuleris, omnia in tenebris jacebunt ignota, ut quæ pulchritudinem suam conspicuam reddere non possint. Vocavit autem Deus lucem Diem: tenebras autem vocavit noctem. § Porro tenebræ substantia ulla non sunt, sed accidens. Neque enim aliud sunt quam lucis absentia. Aer quippe in sua substantia lucem non habet. Quare ipsum hoc quod aer luce careat, Deus vocavit tenebras. Quin ne ipsa quidem aeris substantia tenebræ sunt, sed lucis privatio: quod accidens potius quam substantiam indicat. Nec vero nox prius vocata est, sed dies: ac pro-

G 3

inde

† Gen. 1. v. 3. § Basil. hom. 2. in Hexaem.

inde antiquior dies est, nox posterior. Diem ergo nox sequitur; atque ab unius diei ortu usque ad aliam diem, dies unus est cum nocte conjunctus. Ait enim scriptura: † *& factum est vespere, & factum est mane dies unus.*

Et quidem tribus primis diebus, luce Dei jussu, tum sese diffundente ¶ tum rursus contrahente, dies & nox existere. At die quarta fecit Deus luminare majus, nempe Solem, ut diei præesset (per ipsum enim dies efficitur; dies quippe est cum Sol supra terram exstat, dieique spatium, cursus ille quem ab ortu ad occasum usque Sol supra terram peragit) atque item luminare minus, hoc est Lunam, & stellas, ut nocti præessent, eique lucem ferrent. Nox porro est cum Sol infra terram est, noctisque spatium est cursus ille, quem Sol ab occasu ad ortum sub terra conficit. Luna igitur, & stellæ constitutæ sunt, ut noctem illustrarent; non quod iterdum sub terra penitus delitescant (nam tunc quoque stellæ in cælo super terram sunt) sed quia Sol eas,

Lu-

† Gen. 1. v. 5. ¶ Basil. hom. 2. in Hex.

Lunamque, splendoris sui nimia amplitudine operiens, elucere non sinit.

Huiusce luminaribus primigeniam lucem summus ille rerum opifex indidit, † non quod alterius luminis penuria laboraret; sed ne lux illa supervacanea maneret. Luminare siquidem lux ipsa non est, sed lucis conceptaculum.

Inter hæc autem luminaria planetas septem recensent, quos contrario ac cœlum motu volvi dicunt; quocirca Planetas, Errantesve stellas, eos appellarunt. Cœlum enim ab ortu ad occasum volvi inquirunt; planetas autem ab occasu ad ortum: quos etiam cœlum rapidiori suo motu secum circumferat. Septem porro planetarum hæc sunt nomina: Luna. Mercurius, Venus, Sol, Mars, Jupiter, Saturnus. Tradunt insuper, in unoquoque cœli circulo unum ex septem planetis esse.

In primo nempe, id est sublimiori, Saturnum.

In secundo, Jovem;

In tertio, Martem.

G 4

III

† § Basil. hom. 6. in Hexaem.

In quarto,	Solem;
In quinto,	Venerem;
In sexto,	Mercurium.
In septimo denique & infimo,	Lunam.

Cursum autem eum sine intermissione tenent, quem eis conditor indixit, & sicut ea fundavit; juxta illud divini Davidis, † *Lunam & stellas quæ tu fundasti*. Nam verbo, *fundasti*, ordinis tenorisque ipsis a Deo concessi firmitatem & constantiam significavit; cum ea statuerit in tempora, & signa, & annos. Per solem enim quatuor temperates, conversionesve constituuntur: ¶ quarum prima verna est; quæ nimirum Deus condidit universa: idque declarant etiamnum flores vere pullulantes. Hæc autem conversio, æquinoctialis dicitur: quippe cum diem duodecim horarum, totidemque noctem efficiant. Porro illa ex medio solis ortu constituitur, optimaque temperie est, sanguinem augens, calidaque & humida, atque inter hyemem & æstatem; hyemem calore & siccitate, æstatem frigiditate & humiditate superansque. Hæc pars a vice-

† *Psal. 8. v. 4. ¶ Basil. hom. 6. in Hexi.*

cesimo primo Martii ad vicesimum quartum Junii exporrigitur. Deinde vero Solis ortu ad septentrionales partes altius asurgente, Solstitium æstivum succedit, quod inter ver & autumnum locum medium tenet a vere calorem, ab autumno siccitatem habens. Calida namque, & sicca est ætas, & flavæ bilis incrementum facit. Hujus porro maximus dies quindecim horas complectitur: nox quam brevissima novem horarum spatio definitur. Atque hæc quoque a quarto & vicesimo Junii die, ad quintum & vicesimum Septembris pertinet. Postea Sole rursus ad medium ortum regrediente, autumnalis conversio æstivum excipit, media quodammodo inter frigus & calorem, siccitatemque & humorem, atque inter æstivam & hybernâ tempestates interjecta; ab æstiva videlicet siccitatem, ab hyberna frigiditatem habens. Frigida enim & sicca est, atramque bilem augere solet. Atque hæc rursus æquinoctialis conversio dicitur, ut quæ duodecim horarum, tum Diem, tum noctem habeat. Protenditur autem ea a vicesimo quinto Se-

ptembris ad vicesimum quintum Decembris. Tum Sole ad inferiorem demissionemque, hoc est meridionalem ortum, labente, hyemale Solstitium ac tempestas subit; quæ frigida & humida est, media inter autumnalem & vernam qualitate ab illa nimirum frigiditatem, ab hac humiditatem habens. Hæc porro brevissimum diem, novem horarum, longissimam noctem, quindecim habet, ac pituitam auget: atque a Decembris quinto & vicesimo die ad primum & vicesimum usque Martii se porrigit. Sapienter enim a rerum conditore provisum est: ne alioqui a summo frigore, aut calore, aut humiditate, aut siccitate, ad extreme contrariam qualitatem transeuntes, in graves morbos incidamus. Periculosas enim esse repentinas mutationes ratione ipsa docentur.

Ad hunc itaque modum Sol quatuor conversiones, perque eas annum efficit; dies item & noctes constituit: dies, inquam, cum exoritur, & supra terram existit; noctes, cum terræ subit & occidit, sideribusque aliis, Lunæ nimirum, & stellis

lis ut illuceant, concedit.

Ajunt etiam duodecim in cœlo signa ex astris esse, animalium nominibus nuncupata, quæ contra, ac Sol, & Luna ceterique errantes moveantur; per eaque signa septem planetas transire. Atqui Sol quidem in unoquoque signo mensem unum perficit, duodecim signa totidem mensibus peragrat. Horum porro signorum nomina hæc sunt, hique eorum menses.

Aries, mense Martio, die 21. Solem excipit.

Taurus, mense Aprili, die 23.

Gemini, mense Majo, die 24.

Cancer, mense Junio, die 24.

Leo, mense Julio, die 25.

Virgo, mense Augusto, die 25.

Libra, mense Septembri, die 25.

Scorpius, mense Octobri, die 25.

Sagittarius, mense Novembri, die 25.

Capricornus, mense Decembri, die 25.

Aquarius, mense Januario, die 25.

Pisces, mense Februario, die 24.

At vero Luna, ut quæ inferiore loco fit,

celeriusque Zodiacum orbem peragret, in singulos menses tota duodecim signa Percurrit. Quemadmodum enim, si intra orbem, alium quendam orbem facias, interior orbis illo minor invenietur: eodem modo cum luna inferiorem sedem nacta sit, brevius quoque ipsius curriculum sit, citiusque conficiatur necessum est.

Jam vero Gentiles, per horum siderum, Solis nimirum & Lunæ, ortum & occatum, § concursumque, res omnes gubernari asserunt (in his enim Astrologia versatur) nos contra imbrem quidem ac serenitatem, frigus item & calorem, humorem & siccitatem, ventos denique, atque alia ejusmodi per ea significari non imus inficias: quod vero actionibus nostris omen ullum importent, id pernegamus. Nam cum liberi arbitrii a conditore præditi simus, ¶ hinc efficitur ut actiones nostræ juris nostri sint. Alioqui, si ex siderum motu cuncta facimus, sequitur ut ea quæ facimus, necessitate faciamus. Id porro quod necessitate
fit

§ *Basil. hom. 6. in Hexaem.* ¶ *Nemes. de nat. hom. c. 36. 36.*

fit, neque virtus, neque vitium est. Quod si nec virtutem, nec vitium habemus, profecto nec laudibus, nec supplicio digni sumus: atque ita iniquus Deus reperietur, dum aliis res secundas, aliis calamitosas tribuit. Imo vero nec gubernabit Deus res conditas, nec eis providebit, si quidem omnia necessitate agantur ac ferantur; supervacaneaque in nobis erit pars rationalis. Nam si nulla actio e nostro arbitrio pendet, frustra consultamus: vis quippe rationis utique consultandi causa nobis concessa est: unde etiam quidquid ratione utitur, arbitrii quoque libertate praeditum est.

Quamobrem hoc dicimus, sidera, nec eorum quae contingunt, nec ortus eorum quae nascuntur, nec eorum quae pereunt, interitus causas esse: verum signa potius pluviarum, aerisque mutationis. Quamquam nec defuturus fortasse est, * qui bellorum ea quoque signa esse dicat, tamen non causas. Quin aer quoque a Sole, & Luna, & astris alia subinde atque alia qualita-

* *Basil. hom. 6. in Hexaem.*

litate affectus, diversa temperamenta, habitusque, & affectiones gignit. Habitus porro inter ea quæ in nostra potestate consistunt, referuntur. Hi quippe sub rarioris imperio sunt, ab eaque gubernantur, & immutantur.

Plerumque insuper ex surgunt cometae, Regum mortem portendentes: qui tamen non ex illis sideribus sunt, quæ in primorū ortu procreata fuere: verum Dei jussu sub ipsum tempus constantur, rursusque dissolvuntur. § Quandoquidem ne fides quidem illud, quod tum, cum Dominus nostri causa pro sua erga homines clementia, ipsorumque salute in carne natus est Magis apparuit, non ex illis stellis erat, quæ mundi initio conditæ fuerunt. Quod quidem perspicuum est, eo quod illa, nunc ab ortu ad occasum, nunc a Septentrione ad Austrum progrediebatur; nunc delitescibat, nunc se rursus probebat: quod quidem a siderum ordine & natura dissentaneum est.

Sciendum autem est Luuam a Sole la-
men

§ *Basil. in Chri. nativ.*

lumen suum mutuari: non quod Deus in ea inopia versaretur, ut proprium ipsi lumen dare non posset: verum ut concinnitas & ordo rebus conditis imponeretur, aliis videlicet imperantibus, obsequentibus aliis; hinc nos mutuo communicare dicemus, ac subesse; primum quidem Deo rerum opifici & Domino, deinde principibus ab eo constitutis: nec sciscitari, cur hic præsit, ego non; verum omnia quæ Deo ordinante contingunt, grato & æquo animo accipere.

Quod autem Sol & Luna defectum quandoque patiuntur, hinc eorum, * qui res creatas, neglecto creatore, adorant, amentiam arguunt, seque mutationi ac variationi obnoxia esse docent id porro in quod mutatio cadit, Deus esse non potest. Quidquid enim mutabile est, natura sua interitui obnoxium est.

Tum autem Solis defectus accidit, cum Lunæ corpus parietis instar cujusdam interpositi, umbram facit, nec lucem diffundi sinit. Ac proinde quanta Lunaris corporis

* Eccli. 17. v. 30.

ris, quo Sol obducitur, inventa magnitudo fuerit, tantum quoque deliquium efficitur. Lunæ autem corpus inferioris magnitudinis esse, minime mirum tibi videatur: nam & Solem nonnulli multis partibus terræ majorem esse contendunt: sancti Patres vero, terræ æqualem. Et tamen sæpe numero accidit, ut nubecula, vel colle exiguo, aut pariete occultetur.

At vero Lunæ defectus ex umbra quam terra offundit, efficitur, cum decimaquintam diem attigit cumque ex adverso, in summo utique centro, Sol quidem infra terram, Luna autem supra terram invenitur. Tunc enim terra umbram obducit, nec Solis lumen afferre Lunæ splendorem potest; unde fit ut illa deficiat.

Illud advertendum, Lunam a summno rerum auctore plenam fuisse conditam * sive qualis est decimaquinta die. Decebat enim ut perfecta crearetur. Quarta autem die, ut diximus, Sol conditus est; atque ita Luna undecim diebus Solem præcessit. A quarta enim die ad usque decimaquinta-

* Sever. Gabal. orat. 3. de opific. mundi.

ram, dies undecim interfunt. Quo etiam fit, ut in singulos annos, duodecim Lunæ menses undecim diebus minores sint, quam duodecim Solis menses. Solis quippe menses dies trecentos sexaginta quinque cum unius quadrante continent, ob idque quarto quoque anno, composito hoc quadrante, dies unus conficitur, qui bisextilis nuncupatur; sicque annus ille trecentos sexaginta sex dies habet; contra Lunares anni trecentorum quinquaginta quatuor dierum spatio finiuntur. Ex quo enim nata, seu innovata Luna est, augetur ad decimam quartam usque diem cum unius semisse & quadrante. Hinc minui incipit usque ad nonam & vicesimam diem cum unius semisse, quo splendoris omnis expers vadit. Ac tum rursus cum Sole copulata renascitur & renovatur; atque in hoc, monumentum fert resurrectionis nostræ. † Quocirca singulis annis undecim dies Soli reddit: unde post tres annos intercalaris mensis ab Hebræis invehitur; qui ob hanc dierum undecim additionem tredecim mensibus constat.

H

Per-

† *Sever. Gabal. lib. 3. de opif. mand.*

Perpicuum autem est, Solem, & Lunam, omniaque sidera composita esse, & mutationi obnoxia: quæ tamen eorum natura sit, prorsus ignoramus. Ac nonnulli ignem ab omni materia, sive pabulo, § sermotum penitus desinere asserunt, idque manifestum esse, eo quod extinctus evanescat. Sunt rursus alii, qui extinctum illum in aerem verti dicunt.

Zodiacus orbis obliquo motu volvitur, inque partes duodecim secatur, quæ signa dicuntur; quodlibet vero signum tres decanos habet, gradus triginta, quilibet autem gradus minutis sexaginta constat. Ita cælum trecentos sexaginta gradus habet: hemisphærium quod super terram est, centum & octoginta gradus continet, totidemque illud, quod subter terram.

Domus Planetarum.

Aries & Scorpius, Martis: Taurus & Libra, Veneris: Gemini & Virgo, Mercurii: Cancer, Lunæ: Leo, Solis: Sagittarius & Pisces, Jovis: Capricornus & Aquarius, Saturni.

Alti-

§ *Nemes. c. 5.*

Altitudines.

† Aries, Solis, Taurus, Lunæ, Cancer, Jovis; Virgo, Martis; Libra, Saturni; Capricornus, Mercurii, Pisces veneris.

Figurationes Luna.

In conjunctione Luna esse dicitur, cum eodem quo Sol est gradu: nascens, cum quindecim a Sole gradibus distat: oriens, dum corniculata apparet; quod quidem bis contigit, ac tum sexaginta gradibus a Sole distat: semiplena bis conspicitur, cum nonaginta gradibus recessit: bis etiam gibbosa, cum centum & viginti gradibus: lucem vero plenam habens, cum gradibus centum & quinquaginta: plena omnino ac perfecta, cum centum & octoginta gradibus a Sole remota est. Bis idcirco dicimus, quia crescente, ac rursus decrescente id accidit. Porro duobus diebus cum dimidio unum quodque signum Luna emittitur.

† *Vid. Porph. de autro Nymph.*

Aer subtilissimum elementum est, humidum que & calidum; igne quidem gravius, terra tamen & aquis levius, respirationis & vocis causa, coloris expers, hoc est, nullo a natura colore imbutum; nitidum ac pellucidum (lumen enim excipere potest) tribus sensibus nostris inserviens: (ipsius enim beneficio cernimus, audimus, odoramur) caloris item & frigoris, siccitatis & humiditatis capax. Hujus locales motus hi sunt, sursum, deorsum, introrsum, etrorsum dextrorsum, sinistrorsum, ac postremo motus orbicus.

Ex se autem lumen non habet, verum a Sole, Luna, sideribus, & igne collustratur. Atque hoc est quod ait Scriptura: † *& tenebrae erant super faciem abyssi*. Ubi indicare vult aerem minime a se lumen habere, sed diversam esse luminis substantiam.

At ventus est agitatio aeris. † Vel, ventus est aeris fluxus, pro varia locorum ex quibus manat ratione, alia atque alia subinde nomina accipiens.

Quin

† Gen. 1. v. 3. † Sever. Gabal. hom. 1. in Hexaem.

Quin locus quoque aeris est. Illud enim cuiusvis corporis locus est, quo unumquodque includitur. Quid autem allud corpora continet & ambit, nisi aer? Variæ porro multiplicesque regiones sunt, unde aer agitur; ex quibus etiam duodecim venti (totidem enim omnes sunt) nomen trahunt. Sunt qui aerem nihil aliud esse contendat, nisi ignem extinctum, aut calefactæ aquæ vaporem. † Quamobrem natura quidem sua calidus est; verum ex aquæ & terræ vicinitate frigus contrahit. Ex quo fit, ut inferiores ipsius partes frigidæ sint, superiores, calidæ.

Quod autem ad ventos attinet; ab æstivo ortu flant Cæcias, qui & Meses. Ab ortu æquinoctiali, Subsolanus: ab ortu hyberno, Eurus. Ab hiberno occasu, Africus: ab æquinoctiali occasu, Favonius: ab æstivo occasu, Corus, qui & Olimpias, & Iapyx dicitur. Tum Auster & Aquilo, qui oppositis inter sese flatibus spirant. Est autem inter Aquilonem & Cæciam interjectus Boreas; inter Eurum & Austrum,

H 3

Phœ

† *Nemes. de nat. hom. c. 5.*

Phœnix, qui etiam Libonotus appellatur: inter Austrum rursus & Aphricum, Libonotus, qui & Leuconotus: demum inter Aquilonem & Corum, Trascias, seu Cercius, ab his qui versus regionem hanc incolunt, ita nuncupatus.

Gentes autem quæ in orbis finibus sedes habent, hæ sunt. Ad Subsolanum, Bætriani: ad Eurum, Indi: ad Phœnicem, Mare Rubrum, & Æthiopia; ad Libonotum, Garamantes, qui supra Syrrim sunt: ad Aphricum, Æthiopes, & Occidentales Mauri: ad Favonium, Herculis columnæ, & Libyæ ac Europæ initia: ad Corum, Iberia, quæ hodie Hispania vocatur: ad Thrafciam, Galli ac finitimæ nationes: ad Aquilonem, Scythæ, qui supra Thrafciam sunt: ad Boream, Pontus, Mœotis, & Sarmatæ: ad Cæciam, Mare Caspium, & Sacæ.)

De Aquis. CAP. IX.

A Qua etiam unum est, ex quatuor elementis excellentissimum Dei opus.
Est

Est autem aqua elementum humidum, & frigidum; grave, ac deorsum vergens, quod facile diffluit. Hujus meminit scriptura divina, cum ait: *Et tenebra erant super faciem abyssi: & spiritus Domini ferebatur super aquas.* Abyssus quippe nihil aliud est quam ingens quaedam aquæ copia, cujus finis adiri nequit. Et quidem in mundi primordiis, aqua super universam superficiem terræ eminebat. Ac primo fecit Deus firmamentum quod aquas, quæ sunt supra firmamentum, ab iis quæ sub firmamento sunt, medias divideret. Etenim in abyssi aquarum mediis Dei jussu firmamentum statutum est. Unde etiam dicente Deo, ut fieret firmamentum, hoc factum est. Verum quid tandem causæ fuit, & cur Deus aquam supra firmamentum collocarit? † Plane vehementissimus Solis & ætheris ardor. Proxime enim sub firmamento expansus est æther: Sol quoque, & Luna, & stellæ in firmamento posita sunt. Quare nisi aqua superne collocata esset, præ

H 4

ca-

Gen. 1. v. 2. § Basil. hom. 2. in Hex.

† Sever. Gabal. orat. 2. de opif. mund.

calore utique firmamentum exarsisset .

¶ Tum iussit Deus ut cogerentur aquæ in congeriem unam . Quod autem congeriem unam dicit Scriptura , non hoc significat , in unum eundemque locum eas confluisse ; statim enim subdit , § & *collectiones aquarum appellavit Maria* : sed potius aquas simul eodem momento a terra secretas fuisse , oratio ostendit . Aquæ ergo in suas congeries coactæ sunt , & apparuit arida . Arque hinc duo illa maria facta sunt , quibus Ægyptus utrinque alluitur (media enim hæc inter duo maria sita est) quibus multa , & diversa æquora constituentur , montesque , & insulæ , & promontoria , & portus , varique sinus , & littora , & ripæ continentur . Littus enim dicitur quod arenosum est : ripa quod saxosum , ac jam inde a continente profundum est . Consimilem in modum ad ortum situm est illud mare quod Indicum dicitur , nec non Boreale , quod Caspium appellatur . Quin paludes quoque hinc collectæ sunt .

Est

¶ *Gen. 1. v. 9. § Ibid. v. 10.*

Est autem Oceanus velut amnis quidam terram universam cingens (de quo mihi Scriptura divina loquuta videtur, cum ait: § *Fluvius egrediebatur e Paradiso*) dulcem & potabilem aquam habens. Hic cuique mari aquam subministrat, quæ quidem diuturniorem in eis moram trahens, immotaque consistens, amara efficitur; sole nimirum, ac siphonibus id quod in ea subtilissimum est semper elicientibus: unde etiam conflantur nubes, & imbres formantur, dulcescete per excolationem aqua.

Hic insuper in quatuor principia, sive quatuor flumina dividitur, quorum uni nomen est Phison (hic est Ganges Indiae fluvius) alteri Geon (Nilus hic est, qui ab Æthiopia in Ægyptum dilabatur) tertio, Tigris: quarto, Euphrates. Sunt autem & quamplurimi alii fluvii, qui partim in mare sese effundunt, partim in terra absumentur. Quo fit, ut terra undique pertusa & cuniculosa sit, ac velut venas quasdam habeat, per quas, exceptis a mari aquis, fontes emittit. Ita fit, ut pro terræ qualitate f-

H 5

tium

tium aqua, alia atque alia existat. Per terram enim aqua marina transcolatur & desiccatur, † sicque dulcis evadit. Quod si locus unde fons emanat, amarus aut falsus extiterit, talis utique & aqua prorumpet. Plerumque autem accidit, ut aqua angustis quibusdam locis interclusa atque compressa, vi erumpens incalcescat; hincque suapte sponte calentes aquæ emergunt.

Divino itaque jussu excavata terra, in congeries aquæ collectæ sunt; * hincque montes extiterunt. Primigeniæ itaque aquæ præcepit Deus animam viventem educere: quandoquidem futurum erat ut per aquam & Spiritum sanctum, qui in principio ferebatur super aquas, ¶ hominem instauraret. Hanc enim causam affert Basilii. Eduxit igitur tam parva, quam ingentia animalia; “ cete & dracones; pisces per undas labentes, avesque pennatas. Per aves porro, ‡ cum aqua, tum terra, aerque veluti quodam nexu copulantur. Nam ex

aquis
 † Basil. hom. 4. in Hexaem. * Gen. 1.
 v. 2. ¶ Basil. hom. 4. in Hexaem. “ Sever.
 Gabal. orat. 4. de opif. ‡ Basil. hom. 8.

aquis ortæ illæ sunt, & in terra versantur, & volant in aere. Optimum autem elementum est aqua & ad multos usus commodum; eamque vim habet, ut non corporum modo, sed & animarum, dummodo Spiritus sancti accesserit gratia, spurcitiem eluat.

De Maribus, sive aquoribus.

Æ Gæum mare Hellespontus excipit, ad Abydum & Seltum desinens. Deinde Propontis, quæ ad Chaledonem, & Byzantium terminatur; ubi angusti transitus, seu fauces sunt, a quibus Pontus sumit initium. Mox Mæotis Palus. Rursus ab Europæ & Libyæ initio, Ibericum mare est, ab Herculeis columnis ad Pyrenæum montem excurrent. Post Ligusticum, quod usque ad Hetruriæ fines protenditur. Mox Sardonium, quod supra Sardiniam, ad Libyam Africamve deorsum vergit. Tum Hetruscum, quod ab extremis Liguriæ finibus incipiens ad Siciliam finem habet. Postea Lybicum, deinde Creticum, Siculum

lum, Ionicum, & Adriaticum, quod e Siculo mari effunditur, quem Corinthiacum finum, sive Alcyonium æquor appellant. Quod autem Sunio & Scyllæo mari continetur, Saronicum dicitur. Ab eo Myrtoum, & Icarium, in quo & Cyclades sunt. Tum Carpathium, & Pamphylium, & Ægyptium. Demum supra Icarium, sese Ægæum proxime effundit, Est autem Europæ trajectus a Tanais fluminis ostiis usque ad Herculis Columnas, * stadiorum 609709. Africæ, a Tingæ ad Canobicum ostium, stadiorum 209252. Asiæ denique, a Canobo usque ad Tanaim una cum finibus, stadiorum 4111. Atque ita habitati orbis nostri mare ad stadia 1309072. porrigitur.

§ Vid. Strab. lib. 1.

De Terra, & iis quæ ex ea producuntur.

CAP. X.

Terra unum est ex quatuor elementis, siccum, frigidum, grave, & immotum: primo die ex nihilo productum. *In prin-*

* principio, inquit, creavit Deus cælum & terram. Cuiam autem rei insideat, ac quo fundamento nitatur, nullus mortalium dicere potuit. Sunt autem qui eam super aquas collocatam, & stabilitam esse ajunt, † his videlicet verbis Davidis adducti; *Qui firmavit terram super aquas*. Alii super aërem. § Alius autem sic ait, *Qui appendit terram super nihilum*. Et rursus Divinologus David ex persona creatoris, ¶ *Ego*, inquit, *confirmavi columnas ejus*: columnarum nomine vim illam significans, quæ eam continet. Nam quod idem alio loco ait, “*super maria fundavit eam*, nihil aliud indicat, nisi quod aquæ natura terræ undique affusa sit. Proinde sive eam seipsa, sive aere, sive aquis, sive denique nihilo fulciri concedamus, a pia sententia recedere conveniens non est: quin potius confitendum, omnia in universum conditoris virtute contineri & conservari.

‡ Et quidem in principio, quemadmodum

* Gen. 1. v. 1. † Psal. 35. v. 6.

§ Job. 26. v. 7. ¶ Psal. 74. v. 4.

“ Psal. 23. v. 2. ‡ Gen. 1. v. 2.

dum ait scriptura divina, terra aquis obducebatur, atque indegesta, hoc est, ornatus omnis expers erat. Quamprimum autem præcepit Deus, confestim aquarum conceptacula exsiterunt: ac tum montes esse cœperunt, divinoque jussu terra suum ornatum accepit, herbis videlicet omnis generis & stirpibus decorata; quibus divino imperio vis ea insita est, qua aufererent, alerenturque, & semen ad sui simile generandum producere possent. Quin ad opificis jussu omnis quoque generis animantia, reptilia, feras, & pecora, jumenta que protulit: omnia quidem illa ad tempestivum hominis usum, cœterum alia ad cibum, ut cervos, pecudes, capreas, & reliqua id genus; alia ad ministerium, ut camelos, boves, equos, asinos, cœtera que ejusmodi; alia ad oblectationem, ut simias, & ex avibus, picas & psitacos, & similia: stirpes item & herbas, partim fructiferas & esculentas, partim olfactu suaves & floribus decoras, exhilarandi animi causa concessas, velut rosam, aliasque similes; partim ad morborum medelam. Neque enim aut animal

mal ullum, aut planta ulla est, cui non vis aliqua hominibus utilis, a summo rerum parente indita sit. Nam cum ille, cui omnia ante quam fiant explorata sunt, perspectum haberet fore, ut homo libera voluntate a divino mandato recederet, corruptionique addiceretur, idcirco ad commodum ipsius usum, cuncta quæ tum in cælo: tum in terra & in aquis sunt, præcreavit.

Et quidem ante prævaricationem, nihil erat quod hominis imperio subditum non esset. Princeps quippe constitutus a Deo fuerat, omnium tam quæ in terra, quam quæ in aquis degunt. * Quin serpens quoque homini familiaris erat, § ut præ cæteris animantibus ad eum accederet, blandisque motibus cum illo quasi conversaretur. Hinc factum est, ut mali auctor Diabolus ipsius opera pessimam primigenis parentibus stragem neceretur. Terra insuper fructus, quibus animantia, quæ illi parebant, alerentur, sponte proferebat. Neque tum imber, neque hyems aut tempestas erat. At post
trans

* *Basil. hom. de Parad. § Gen. 3. v. 1.*

transgressionem, quando † comparatus est
 jumentis insipientibus, & similis factus est
 eis; cum herili violato præcepto, ita se com-
 parasset, ut bruta cupiditas ratione prædita
 menti suæ dominaretur, tum subdiæ crea-
 turæ ab ipso defecerunt, qui princeps ipsa-
 rum creatus a Deo fuerat; atque eo reda-
 ctus, ut terram de qua sumtus erat, cum
 sudoribus colere jussus sit.

Quaquam, ne nunc quidem ejusmodi
 feræ sunt, ut nulla ex eis utilitas capi queat:
 quippe quæ terrorem homini incutiendo,
 eum ad Dei conditoris agnitionem, ejusque
 opem implorandam adducunt. Insuper post
 spretum mandatum, spina quoque, juxta
 Domini sententiam e terra prodiens, § amœ-
 nitati rosæ conjuncta fuit, quæ reficaret no-
 bis memoriam transgressionis, propter quam
 terra multata fuit, ut spinas & tribulos
 nobis proferret.

Quod autem hæc ita se habeant, hinc
 fides adstruitur quod ea perseverare præstet
 Domini sermo, quem pronuntiavit, ¶ Cre-

scite
 † Psal. 48. v. 14. § Basil. hom. de Parad.
 ¶ Gen. 3. v. 22. & 28.

multiplicamini, & replete terram.

Nonnullis porro terram esse rotundam placet: aliis cono similem. Multum certe cælo minor est, in ipsius centro instar puncti appensa. Cœterum ipsa quoque præteribit, & immutabitur. Beatus autem ille est; † qui possidebit terram, quæ mitibus promittitur. * Quæ enim terra sanctos susceptura est, nunquam interibit. ¶ Quis ergo infinitam & incomprehensam creatoris sapientiam digne miretur? Quis bonorum auctori pares ipsius beneficiis grates rendere queat?

(Sunt porro quas novimus, terrarum orbis provinciæ, sive præfecturæ, Europæ quidem triginta & quatuor; Asiæ continentis amplissimæ, provinciæ 48. Canones, quos vocant, duodecim).

† *Math. 5. v. 4.* * *Method. cont.* ¶ *Orig. apud Epiph. her. 64.*

De Paradiso. CAP. XI.

QUoniam autem Deus ex visibili & invisibili natura hominem ad imaginem

nem † ac similitudinem suam velut regem aliquem, totiusque terræ principem, & earum rerum quæ in illa sunt, formaturus erat. Regiam ei quandam prius exstruit, in qua suam sedem collocando, beata & omni felicitate affluentem vitam frueretur. Atque hic ille est divinus Paradisus, qui Dei manibus in Eden confitus est, § voluptatis omnium ac jucunditatis promptuarium (Eden enim, si interpreteris, delicias sonat) In Oriente omni terra sublimior positus fuit, probeque temperatus, ac subtilissimo purissimoque aere undique collustratus, plantis unquam non floridis vernans, suavissimo odore & lumine plenus, elegantiam omnium, quæ quidem in sensum cadat, & pulchritudinis cogitatum superans; divina plane regio, dignumque eo, qui ad Dei imaginem conditus erat, domicilium: in quo nullum rationis expertum animal versabatur; * sed solus homo, opus manuum Dei.

In medio porro hujus, tum vitæ, tum scientiæ arbores Deus plantaverat: scientiæ

† Greg. Nyss. de opif. hom. c. 2. § Basil. hom. de Parad. * Gen. 2. v. 9.

tiæ quidem , ut eo obedientiæ & inobedi-
entiæ hominis periculum fieret , & utraque
explorari & exerceri posset . Unde etiam
arbor scientiæ boni & mali nuncupata est ;
vel quia iis qui ex illa edebant , hanc vim
afferebat , † ut naturam suam perspectam ha-
berent . ¶ Quod quidem ; ut adultis & per-
fectis bonum erat ; ita minus perfectis , avi-
diorique , quam par esset , appetitu præditis ,
grave incommodum accersebat ; haud secus
ac solidus cibus iis qui adhuc tenera ætate
sunt , lacteque opus habent . Nec enim
Deus generis nostri auctor , nos sollicitos ,
& circa multa turbatos , vitæ nostræ anxie
prospicere atque consulere volebat ; id quod
tandem Adamo accidit . Is enim degusta-
to arboris fructu ; nudum se esse intellexit ,
eaque de causâ subligaculum sibi concinna-
vit . Sumtis enim ficulneæ foliis , corpus
suum contexit . ¶ Nam illo necdum degu-
stato , *Ambo* (Adam scilicet & Eva) *nudi*
erant , nec tamen erubescabant . Tales au-
tem nos Deus esse volebat , omnique per-

I 2

turba-

† *Greg. Naz. orat. 38. & 42. ¶ Method. ap. Epip. har. 64. ¶ Gen. 3. v. 7.*

turbatione vacare: quippe quod animi ab omni libidinis affectu remotissimi argumentum est; ac præterea, ut solitudine omnino carentes, in aliud opus non incumbere-remus, nisi quod Angelorum est; nempe ut creatorem perpetuis laudibus celebrare-mus, inque ejus contemplatione oblectare-mur, cura omni super eum jactata; velut per prophetam David his verbis declaravit: *§ Facta super Dominum curam tuam, & ipse enutriet.* In Evangelii quoque discipulos suis docens, ait: *Ne solliciti sitis animæ vestrae quid munducetis, neque corpori vestro quid induamini.* Ac rursus: *Querite primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Et ad Martham verba faciens: ¶ *Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima: porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea;* hoc est, ut Domini pedibus affideat, ipsiusque sermones audiat.

At vero arbor vitæ, aut ejusmodi erat,
ut

§ *Psal.* 54. v. 23. * *Matt.* 6. v. 25.

¶ *Luc.* 10. v. 14.

ut vitam conferret, § aut qua illi qui digni
esset, nec morti obnoxii, velci possent.
Nonnulli porro Paradisum sensibilem fuisse
opinati suat: alii contra spiritalem, & qui
sola mente perciperetur: Mea quidem hæc
sententia est, quod sicut homo sensibili &
spirituali natura constans conditus erat, sic
& ejus sacratissimum templum sensibile si-
mul & spiritale erat, duplicemque exhibe-
bat speciem. Corpore siquidem in divinis-
sima & pulcherrima regione, uti retulimus,
habitabat: animo autem in sublimiori, o-
mnique comparatione præstantiori ac pul-
chriori loco morabatur, hospitem suum
Deum habens pro domo, imo & pro illustri
vestimento, cujus gratia circum vestitus
esset, & cujus contemplatione, quæ sola
dulcissimus fructus est, velut alius quispiam
Angelus, multa cum voluptate frueretur,
eaque pasceret: id quod quidem lignum
vitæ merito appellatum est. Divinæ enim
participationis suavitas vitam nulla morte
interruptam iis, a quibus percipitur, imper-
tit. Atque illud est quod Deus omne li-

E 3

gauna

§ *Nemes. cap. 1. de nat. hom.*

gnum appellavit, ¶ *Ex omni*, inquit, ligno, quod est in Paradiso, vescentes comedent. Ipse enim omne illud est, in quo, & per quem omnia constant.

Atqui lignum scientiæ boni & mali multiplicis est speculationis dignotio, § id est propriæ naturæ agnitio: quæ, cum opificis magnificentiam ex sese prædicet, adultis quidem, & in divina contemplatione proVectis bona est, quod ipsis verendum non sit, ne in deterius labantur; quippe cum ex diuturna exercitatione ad hujusce contemplationis habitum quendam pervenerint: haudquaquam vero bona est junioribus adhuc & avidiori, quam par sit, appetitu præditis, quos nimirum, quia non firmiter satis hærent in eo quod præstantius est, nec constanter adhuc in unici boni contemplatione defixi sunt, corporis sui cura ad se retorquere & distrahere consuevit.

Adhunc modum, duplicem fuisse Paradisum opinor, vereque Patres divinitus afflati tradiderunt; tam qui hoc, quam qui illo

¶ *Gen. 2. v. 16. § Greg. Naz. orat.*

illo modo docuerunt. Quoniam sic etiam intelligi potest omne lignum, † divina utique potentia ex rebus conditis parta cognitio, quemadmodum ait Apostolus: § *invisibilia enim ejus a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Omnium porro cogitationum harum atque contemplationum praestantior illa est, quae in nostri, sive compositionis nostrae, consideratione versatur, ut divinus David ait: ¶ *Mirabilis facta est scientia tua ex me, hoc est, ex mei structura*. Coeterum ejusmodi cognitio Adamo, recens condito ac tenero, ob has quas diximus rationes, periculo non carebat.

Quin per lignum vitae intelligere etiam licet, diviniorem illam speculationem, quae ex rebus sensibilibus nascitur, atque ascensum illum, quo per eas ad omnium patrem, conditorem & auctorem assurgimus ex quibus compactum est: quod quidem etiam omne lignum nuncupavit, hoc est, plenum ac indivisum, solamque boni participationem

I 4

nem

† *Maxim. in script. pag. 10. § Rom. 1. v. 10. ¶ Psal. 138. v. 6.*

nem ferens. Per lignum autem scientiæ boni & mali, cibum sensibilem, & delectabilem, qui, quamvis suavitatis speciem præ se ferat, revera tamen eum a quo percipitur, in mala conjicit. † *Dixit namque Deus: ex omni ligno, quod est in Paradiso, vescendo comedes*: quasi dicat, ni fallor, fac ut per creaturas omnes ad me conditorem assurgas, unumque ex omnibus fructum decerpas, me scilicet, qui vera vita sum. Da operam, ut omnia vitæ tibi fructum ferant: atque id age, ut mei participatione in rerum natura consistas. Hac enim ratione immortalis eris. § *De ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedatis, ex eo. Quacumque enim die comederitis ex eo, morte moriemini*. Ea enim est sensibilis cibi natura, ut id quod subeffluxit repleat, atque in secessum & corruptionem abeat. Nec fieri potest, ut incorruptus maneat, qui sensibili cibo vescitur.

† *Gen. 2. v. 16.* § *Gen. 2. v. 17.*

HOc pacto itaque Deus intelligentem substantiam, puta angelos, cœlestesque omnes ordines creavit, qui intelligentis proculdubio atque incorporeæ naturæ sunt (incorporeæ, inquam, si cum materiæ crassitie comparentur. Nam alioqui solus Deus revera materiæ & corporis expertus est) Hoc item pacto naturam sensibilem condidit, nempe cœlum terramque, & quæ mediam obtinent locum: atque illam quidem, familiarem sibi (familiaris quippe & affinis Deo est rationalis, intellectualisque natura) alteram autem longissimo prorsus intervallo distantem, § ut quæ sub sensum cadat. Verum quo majoris, ut divinarum rerum interpretes Gregorius ait, sapientiæ, munificentiaque circa rerum naturas specimen ederetur, ex utraque quoddam concretum, quod visibilis & invisibilis naturæ tanquam vinculum aliquod esset, constari decebat. Hoc porro verbo *decebat*, nihil aliud indicatur, nisi voluntas opificis. Hæc quippe lex & sanctio est: congruentissima nec quisquam fictori dicturus

I 5

est

§ Greg. orat. 38. & 42

est, cur me fecisti sic? Potest enim pro suo jure figulus ex luto suo varii generis vasa conficere, quo industriae suae argumentum praebet.

Hæc ergo ita se haberent, hominem ex visibili & invisibili natura suis Deus manibus ad imaginem & similitudinem suam condit: sic nempe, ut effecto de terra corpore, animam ratione & intelligentia præditam insufflatione sua ei tribuerit: id quod divinam imaginem appellamus. Quod enim dicitur, *ad imaginem*, hoc vis intelligendi, arbitriique libertas significatur: quod autem *ad similitudinem*, virtutis, quantum fieri potest, expressa similitudo notatur.

Porro corpus & anima simul creata sunt, non autem, uti deliravit Origenes, hæc prius, illud posterius.

Creavit itaque Deus hominem innocentem, rectum, probum, tristitiæ & solitudinis expertem, omni virtutum genere decoratum, † omnibus florentem bonis, velut alterum quendam mundum in magno parvum, alium Angelum adoratorem, mi-

stuna

† *Greg. Naz. 38. & 42.*

stum, visibilis creaturæ spectatorem, ejus quæ intelligentia percipitur discipulum, Regem eorum quæ in terra sunt, superno regi subiectum; terrenum simul & cœlestem, temporarium & immortalem, qui visu & mente capi potest, medium inter celsitudinem & humilitatem; spiritum & carnem; qui per gratiam spiritus sit, & propter superbiam caro; illud ut permaneat, eumque laudet, cujus beneficiis ornatus fuit; hoc, ut patiatur, & patiendò admoneatur, cum quemagnitudinis causa se extollit, emendetur: animal hic, sive in præsentî vita, certo consilio gubernatum; atque alio, hoc est, ad futurum ævum migrans; quodque mysterii finis est, per mentis ad Deum conversionem divinitate dotatum; non ut in divinam substantiam migret, sed ut divinam illustrationem participet.

Quin etiam Deus illum natura a peccato immunem creavit, liberæque voluntatis. Immunem inquam, a peccato, † non quod peccati minime capax esset (nemo enim præter Deum est, qui non peccare queat)

sed

† *Athan. lib. de Inc. eon. Apoll.*

sed quod peccati perpetrationem, non in natura, sed in voluntatis electione admissurus esset; id est, cum divinæ gratiæ adjuvamento perseverare, & in bono proficere posset, ac rursus per arbitrii libertatem a virtute recedere, Deique permissione in vitium labi. Haud enim virtuti deputandum, quod invitis nobis agitur.

Jam vero anima est vivens, simplex, & incorporea substantia, corporis oculorum suapte natura sensum fugiens, immortalis, rationis & intelligentiæ particeps, organis instructo utens corpore, § cui vitam, incrementum, sensum, & gignendi vim tribuat. non aliam a se sejunctam mentem habens (mens quippe nihil aliud est quam subtilissima ipsius pars: quod enim oculus in corpore, hoc mens in anima est) arbitrii libertate, volendique, & agendi facultate prædita: mutabilis, hoc est ejusmodi, quæ voluntatis mutationem subire queat, propterea quod creata sit. Atqui hæc omnia creatoris beneficio secundum naturam consequuta est, a quo nimirum accepit, & ut esset

* *Max. opus. de anima.*

esset, & hujus naturæ esset.

Incorporea porro, & invisibilia, & figuræ expertia duobus modis intelligimus. Alia enim suamet essentia ejusmodi iunt, alia gratia. Itemque alia suapte natura, alia, si cum materiæ crassitie comparentur. Incorporeum igitur esse, Deo convenit secundum naturam; Angelis autem, & dæmonibus, & animis, secundum gratiam, habitaque ratione ad materiæ crassitiem.

At vero corpus est, id quod triplici dimensione constat; hoc est, quod, & longitudinem, & latitudinem, & profunditatem, sive crassitiem habet. Corpus autem omne ex quatuor elementis compositum est: animantium vero corpora ex quatuor humoribus.

Et quidem sciendum est, quatuor elementa esse; terram nimirum, quæ sicca & frigida est; aquam, quæ frigida & humida: aerem, qui humidus & calidus; ignem, qui calidus & siccus. Ad eundem modum, quatuor humores existere, qui elementis quatuor navita qualitate respondent. Atra quippe bilis, ut pote sicca & frigida, terræ

ra respondet: pituita aquæ; est enim frigida & humida: sanguis, aeri; calidus enim & humidus est: flava denique bilis, igni, ut quæ calida sit, & sicca. Jam fructus elementis: conflantur: humores ex fructibus: a inanimatum vero corpora ex humoribus: arque in eadem ipsa relabuntur. Quid enim ex aliquibus concretum est, hoc in eadem resolvitur.

Illud insuper nosse oportet, hominem, & cum inanimatis communicare, & brutorum animantium vitæ participem esse, & cum illis denique, quæ ratione prædita sunt, intelligere. Nam cum rebus inanimatis, tum ratione corporis communicat, tum quia ex quatuor elementis concretus est: cum plantis, tum propter ista, tum propter eam vim qua aluntur, augescunt, & seminant, sive gignunt: cum brutis, tum quantum ad hæc omnia, tum præterea quantum ad appetitum, hoc est, iram, & cupiditatem; itemque sensum, & motum impulsionis.

Sensus porro sunt quinque visus, auditus, olfactus, gustus, tactus. Ad motum impulsionis vis ea spectat, qua e loco ad

locum migramus, totumque corpus move-
mus, qua item vocem emitimus, & qua
respiramus. Hæc enim, vel facere, vel
non facere in nobis situm est.

Postremo per rationem, incorporeis na-
turis & rationalibus copulatur, ratiocinan-
do videlicet, atque intelligendo, deque
singulis judicando, & virtutes, adeoque
pietatem, quæ omnium virtutum fastigium
est, confectando: quo fit, ut homo mun-
dus minor appelletur.

Sciendum quoque est, sectionem, flu-
xionem, * & mutationem solius corporis
propria esse: mutationem autem illam in-
telligo, quæ secundum qualitatem contin-
git, cujusmodi est calefactio & frigefactio,
aliæque id generis: pari modo fluxionem,
eam quæ evacuando fit. Evacuantur enim
sicca & humida, ac spiritus, & suppletionem
opus habent: unde fames & sitis naturales
affectiones sunt. Sectio est secretio humo-
rum ab invicem, § & divisio in formam &
materiam.

Rursus ad animam proprie spectant pie-
tas

* Nemes. c. 1. de nat. hom. § Nemes. ibid

tas & consideratio. Animæ vero & corpori communes sunt virtutes: cum tamen ad animam referantur, ut pote anima corporis operam adsciscente.

Illud præterea notandum, quod ratio ex suaapte natura irrationabilis partis domina sit. Dividuntur quippe animæ facultates in eam quæ rationis particeps, & eam quæ rationis expers est. Ac rursus illa quæ rationis est expers, duas partes habet, quarum altera rationem non audit, id est ei non obsequitur; altera ei paret & obtemperat, Rationis dictamen & imperium spernit vitalis facultas, quæ pulsatrix appellatur, itemque seminatrix, seu generans; vigetans quoque, quæ & vis altrix dicitur, ad quam augescendi facultas spectat, quæ & corpora format, & concinnat. Neque enim hæ ratione, sed natura reguntur. Pars autem illa quæ rationem audit, eique obsequitur, in iram & cupiditatem distribuitur. Communi autem nomine pars irrationabilis vocatur illa, in qua passiones & appetitus existunt. Scire interest vim impulsivam ad eam partem quæ rationi subest

per-

pertinere .

At vero facultas altrix, generans, arteriæ pultrix, ad illam attinet, quæ rationis imperium respuit. Vegetans autem facultas, dicitur illa qua crescimus, & gignimus: vitalis tandem, ea qua arteriæ moventur .

† Porro facultas nutriendi quadripartitas vires habet, nimiram attrahendi, qua cibibus attrahitur, retinendi, qua retinetur, nec confestim excerni sinitur: immutandi, qua alimentum in humores vertitur: excernendi, qua ciborum superflua per secessum egeruntur & expelluntur .

Nec illud quidem prætereundum est, vires eas quæ animanti insunt, partim animanti insunt, partim animales, partim vegetantes, partim vitales esse. Animales quidem, quæ a voluntate proficiuntur; ut motus impulsions, & sensus. Ad motum vero impulsions pertinet transitio e loco in locum, & illa motio, qua totum corpus movetur, ea item qua vocem imitamus, & qua respiramus. Ut enim hæc

K

facia-

† *Nemess. c- 32. § Idem. ibid.*

faciamus, aut non faciamus, in nostra potestate situm est. Vegetantes autem & vitales, hæ sunt, quæ a voluntate non pendunt. Ac vegetantes quidem sunt, nutriendi, augescendi, & seminandi facultates: vitalis autem est pulsuum motrix. Hæ namque, velimus nolimus, munus suum exsequuntur.

Postremo advertendum est, rerum alias bonas esse, alias malas: & quidem bonum expectatum, cupiditatem gignere; præsens autem, voluptatem: eodem rursus modo malum, dum expectatur, timorem afferre; cum adest, mœrorem. In quo illud etiam sciendum, per bonum, hoc loco tam id quod revera bonum est, a nobis intelligi, quam illud quod boni duntaxat speciem habet: perindeque de malo consendum est.

De Voluptatibus . CAP. XIII.

Voluptatum, aliæ animi, aliæ corporis sunt. Voluptates animi sunt eæ omnes, † quibus animus a corpore fruitur: qua-

† *Nemes. c. 18.*

† quales sunt quæ ex disciplinis & contemplatione sentiuntur. Voluptates corporis sunt illæ, quarum corpus uia cum anima particeps est, ob idque corporales dicuntur: cuiusmodi sunt, quæ ex cibis & ueneris rebus, aliisque id genus capi solent. Nam quæ solius corporis sint, nullæ omnino voluptates reperiri queunt.

Rursus voluptatum aliæ veræ sunt, aliæ falsæ. Atque eæ quæ animi tantummodo sunt, in rerum cognitione & contemplatione consistunt: quæ autem ex corporis commercio, hæ sensibus hauriuntur. Jam earum voluptatum, ad quas corpus adsciscitur, aliæ naturales simul & necessariae sunt, sine quibus vita duci non possit; quo in genere sunt illæ quæ ex cibis quibus quod exhaustum est, repletur, & quæ ex necessariis indumentis percipiuntur. Aliæ item naturales, sed non necessariae, ut ueneris naturalis & legitimus usus. Etsi enim ueneris voluptates ad generis totius conservationem spectant, non tamen eiusmodi sunt, ut iis submotis in uirginitate vita transigi nequeat.

K 2

Aliæ

† *Christ. hom. 74. in Joan.*

Aliæ postremo nec necessariae, nec naturales, ut ebrietas, petulantia libidinis, ciborum nimia ingurgitatio. Neque enim ejusmodi voluptates ad vitæ nostræ conservationem, nec ad generis propagationem conducunt; quin officiunt. Quamobrem ille, qui Deo acceptam vivendi rationem profiteatur, eas tantum quæ simul necessariae sunt & naturales, consecrari debet: illas vero quæ naturales, non tamen necessariae sunt, posteriori loco habere, nec nisi congruenti tempore, loco, & mensura adhibere. Reliquas demum oportet penitus rejicere.

Honestæ porro voluptates eæ profus censendæ sunt, quæ nec cum tristitia junctæ sunt, nec poenitendi causam afferunt, nec aliud incommodum pariunt, nec modum excedunt, nec denique nos a seriis negotiis admodum abstrahunt, aut servituti mancipant.

De Tristitia. CAP. XIV.

Tristitiæ quatuor species: mæror, molitia, invidentia, * misericordia. Mæ-

ror

* *Nemes.* c. 19.

gor est tristitia vocem a'imens: molestia
tristitia pre'mens: invidentia, tristitia ob
alterius bona: misericordia denique, tristi-
tia ob res aliorum aduersas.

De Timore CAP. XV.

SEd & metus sex sunt genera; segni-
ties, pudor, verecundia, stupor, ter-
ror, angor. † Segnities est metus impen-
dentis actionis. Pudor, metus ex vitupe-
rationis expectatione: optimusque est hic
affectus. Verecundia, metus ob admis-
sum turpe facinus: at ne hic quidem affectus
extra spem salutis est. Stupor, metus ex im-
mani aliqua re animo objecta. Terror, me-
tus ex intuetæ rei specie contractus. Angor
denique, metus ne vota nostra infeliciter
cedant. Tunc enim angore afficimur, cum
metuimus ne quod aggressi sumus, bene non
sucedat.

† *Nemes. c. 20.*

De Ira. CAP. XVI.

K 3

Ira

IRa est sanguinis qui cordi affusus est, & bullitio, § ex exhalatione, seu fuliginibilis proveniens: unde *χολή* & Græce appellatur, & *χολος* idem bilis, & indignatio. Est etiam interdum ira, ulciscendi libido. Nam cum ab aliquo lædimur, aut lædi nos existimamus, ira commovemur: ac tunc mistus fit hic affectus ex cupiditate & ira.

Tres porro iræ sunt species. Excandescencia, quæ & *χολή*, & *χολος* dicitur; *μῆνις*, item, & *κότος*. Nam cum ira exoritur, moverique incipit, bilis nuncupatur. *μῆνις* autem est bilis diuturnior, sive acceptæ injuriæ memoria. Unde etiam hoc nomen nata est ἀπὸ τῆς μνησθῆναι, i. quod maneat & memoriæ tradatur. *Κότος* denique est ira ulciscendi occasionem captans, unde & nomen traxit ἀπὸ τῆς κέσθαι, i. e. eo quod animo reposita sit.

Est porro ira rationis satelles, vindex cupiditatis. Nam cum rei alicujus desiderio tenemur, atque ab aliquo cohibemur, tunc quasi injuria accepta, adversus illum excau-

descimus; ratione videlicet eam rem iracundia dignam judicante, in illis utique qui ordinem suum tuentur, ut naturæ ratio postulat.

De vi Imaginatrice CAP. XVII.

Vis imaginandi, irrationabilis animæ partis facultas est, per sensuum organa operans; quæ & sensus dicitur *φύσις* *σὺν* autem, & sensibile illud appellatur, quod sub vim illam & sensum cadit: v. g. visus ipsa vis est cernendi; visibile, quod visui subiicitur; puta, lapis, aut aliquid huiusmodi. Imaginatio porro est affectio irrationabilis animæ ex aliquare, quæ in imaginandi vim cadat, exorta. Phantasma denique, seu visum, est innanis affectio in parte animæ irrationabili, quam nulla res, quæ imaginationi subjiciatur, efficiat. Sedes porro virtutis imaginandi, est anterior cerebri ventriculus.

* Nemes. c. 6.

De Sensu . CAP. XVIII.

K 4

Sen-

Sensus est ea animæ vis, quæ res materiales percipit, seu dijudicat. Sensoria autem, organa sunt, sive membra, quorum beneficio & opera sentimus. Sensibilia vero, ea quæ sub sensum cadunt. Sentiendi capax, denique, animal est sensu præditum. Sensus autem quinque sunt, totidemque sensum organa.

Primus sensus est visus. Sensoria ejus, seu organa sentiendi, nervi sunt cerebro derivati, & oculi. Ac visus quidem primarie colorem percipit, § & una cum colore corpus coloratum dignoscit; ipsiusque magnitudinem, figuram, locum in quo est, interjectum spaciū, & numerum; motum quoque & quietem; asperumne, an læve; planam, an inæquale, acutum, an obtusum; ac denique ipsius compagem & consistentiam, num aquea sit, an terrea; hoc est humida, aut sicca.

Secundus sensus est auditus, quo voces ac soni percipiuntur. Hic autem sensus dignoscit eorum acumen, & gravitatem, lævitatem, & asperitatem, & magnitudinem.

Ipsi-

Ipsius organa sunt nervi molles e cerebro ducti, atque aurium structura. Porro ex omnibus animalibus, solus homo, & simia aures non movent.

† Tertius sensus est est olfactus; qui quidem naribus vapores ad cerebrum deferentibus efficitur, & ad extremas anteriorum cerebri ventriculorum metas terminatur. Vapores autem sentit, & percipit olfactus. Vaporum porro hoc generalissimum discrimen est, ut alios suaves; alios foetidos, alios denique nec suaves, nec insuaves esse intelligamus. Fit autem odor suavis, cum humores qui corporibus insunt, probe fuerint excocti. Quod si mediocriter duntaxat cocti sint, media quoque erit eorum dispositio. Sin autem infra mediocritatem, aut nulla omnino coctio exstiterit, foetidus odor afflabitur.

Quartus sensus est gustus, quo sapores percipiuntur, sive sentiuntur. § Hujus organa sunt, lingua, & praesertim extrema ipsius pars sive cuspis, & palatum (quod nonnulli Graeco vocant *ἔρρωτον*, veluti

K 5

ca.

† Nemes. c. 11. § Nemes. c. 9.

caliculum) in quibus nervi illi exporrecti sunt, qui a cerebro deferuntur, partique illi animæ, quæ principatum tenet, quid perceptum fuerit, quive sensus exstiterit, referant. Jam vero saporum qualitates, quæ gustabiles appellantur, hæ sunt, dulcedo, acrimonia, aciditas, acerbitas, austeritas, amaritudo, falsedo, pinguedo, viscositas. Istæ siquidem qualitates gustu dignoscuntur. Ast aqua, quantum ad illas qualitates, saporis omnis experta est: nullam enim qualitatum habet. Acerbitas autem nihil aliud est, nisi intensior quædam & redundans acerbitas.

Quintus sensus tactus est, § qui etiam cunctis animantibus communis est. Exsistit autem ille, opera nervorum e cerebro in universum corpus effusorum. Ex quo fit, ut totum corpus, atque adeo reliqua sentiendi organa, sensum tactus habeant. Tactui porro subsunt, calidum & frigidum, molle & durum, tenax, siccum, rigidum, grave, & leve. Hæc enim solo tactu cognoscuntur. Sunt autem tactui & visui communia,

aspe-

asperum & læve ; siccum & humidum ; crassam & tenue , sursum ac deorsum ; locus quoque & magnitudo (si quidem tanta sit , ut uno tactus appulsiu comprehendere possit) densum item , & rarum , seu fungosum , atque rotundum , si modo illud exiguum sit ; aliarque itidem nonnullæ figuræ . Quia memoriæ quoque & cogitationis adjumento , corpus propinquum sentit , Sic numerum quoque persentiscit , dummodo binarium , aut ternarium non excedat , parvosque hujusmodi numeros , qui manu facile comprehendere possint . Quanquam hos magis visus apprehendit , quam tactus .

Illud sciendum est , Deum idcirco cætera omnia sensuum organa gemina struxisse , ut , si unum labefactari contigerit , alterum ipsius munus expleat . Duplices enim oculos condidit , duplices aures , duplices narium meatus , & linguas duplices ; quæ in quibusdam animantibus divisæ sunt , ut in anguibus , in aliis autem conjunctæ , ut in homine . Tactum autem toto corpore diffudit , exceptis ossibus , nervis , unguibus , cornibus , pilis , juncturis , & aliis qui-

qui usdam hujusmodi.

Illud quoque scire alienum non fuerit, visum rectam lineam cernere, auditum & olfactum non rectam duntaxat, sed undecunque objecta sensibilia percipere: tactum vero & gustatum nequaquam recta linea, nec undecunque sentire, sed tum denique, quando sensibus suis proxime admoventur.

De cogitatione. CAP. XIX.

AD eam partem, in qua cogitatio est, generatim pertinent judicia, assensus, impetus ad agendum, & declinationes, ac fugæ ab actione. § Speciatim autem considerationes earum rerum quæ intelliguntur, virtutesque & disciplinæ, artium rationes, deliberatio, & electio. Quin hæc quoque pars dormientibus nobis eventus futuros vaticinatur; * quam quidem unam pythagorici, in hoc Hebræos sequuti, veram divinationem esse censent. Hujus porro organum est medius cerebri ventriculus, spiritu-
sque

§ *Nemes. c. 11.* * *Greg. Nys. de opif. hum. c. 13.*

aque animalis qui in eo est.

De Memoria. CAP. XX.

Vis illa qua meminimus, est memoria & recordationis causa & promtuarium. Est enim memoria, species & imago ab aliquo sensu, mentisque actione, quæ actu apparuerit, relicta. † Vel, rei sensu & cogitatione perceptæ conservatio. Etenim cum anima sensibilia per sensuum organa percipit, seu sentit, fit opinio: sin vero, quæ in intelligentiam cadunt, mente cognoscit, fit intellectio. Quocirca, cum eorum rerum, quas vel opinione, vel intellectu complexa est, figuras servat, meminisse dicitur.

Illud porro sciendum est, ea quæ sub intelligentiam cadunt, non aliter quam per disciplinam, aut naturalem intelligentis animi notionem percipi posse. Non enim ex sensu: nam sensibilia per sese memoria tenentur: quæ autem intelliguntur, eorum quidem meminimus, si quid eorum didicimus:

† *Nemes. cap. 13.*

mus: cœterum illorum substantiæ memori-
 am nullam habemus.

At vero reminisci tum quispiam dicitur,
 cum memoriã per oblivionem oblitteratã
 recuperat. Oblivio enim est memoriæ ja-
 ctura. Ergo imaginatio materias sensibus
 perceptas, cogitationi vel rationi tradit (ea-
 dem enim utriusque vocabuli vis est) quas
 illa acceptas atque perpensas ad memoriã
 transmittit. Memoriæ porro organum &
 sedes est posterior cerebi ventriculus, quem
 etiam occipitium vocant, & spiritus ani-
 malis, qui in eo includitur.

*De verbo, seu sermone interno, & prolati-
 tio. CAP. XXI.*

Rursus, animæ pars rationabilis, in in-
 ternum atque in prolatitium sermonem
 dividitur. Est autem internus animi motus,
 qui in patre quæ ratiocinatur, absque ulla
 eloquutione efficitur. Ex quo plerumque
 fit, ut integram orationem nobiscum taciti
 percurramus, nec non in somnis colloqua-
 mur. Propter hoc potissimum λογικὸν,
 id

id est rationales sumus. Nam qui surdi nati sunt, aut morbo aliquo, aut injuria illata, vocis usum amiserunt, nihilominus rationis comportes sunt. At sermo prolatitius in voce & dicendi modis vim suam prodit; ille, inquam, qui linguae & oris ope profertur: unde prolatitius vocatur, estque cogitationis animi nuncius. Per hunc autem *Ἀλαλητικὸν*, id est, loquendi facultate praediti, dicimur:

De Passione & actione. CAP. XXII.

Passio multiplicis significationis vocabulum est. Nam & corporis passio dicitur, ut morbi & vulnera; & rursus animi, ut cupiditas & ira. Est autem, ut communiter & in genere dicam, animalis passio, quam sequitur voluptas aut tristitia. Nam passionem dolor sequitur, non autem ipsa passio dolor est. Insensibilia enim patiuntur, nec tamen dolent. Non igitur passio ipsa, sed passionis sensus, est dolor. Hanc porro non contemnendam, h. e. magnam esse oportet, quae sensum feriat.

Passionum autem enim haec definitio est.

Pas-

Passio est sensibilis motus virtutis apperentis ex boni aut mali cuiuspiam imaginatione. Vel alio modo: Passio est irrationabilis motus animæ ob boni vel mali opinionem. Enim vero boni opinio cupiditatem movet; mali autem opinio, iram. At vero in genere & communiter passio sic definitur: Passio est motus ex alio in alio. Actio autem est motus efficax. Efficax porro dicitur, quod ex seipso movetur. Sic nimirum ira, actio quædam est partis irascentis, passio autem est, utriusque animæ partis, & rotiusque corporis, cum ad agendum ab ira per vim trahitur. Tunc enim ex alio in alio motus fit: id quod passio nuncupatur.

Quin alio quoque modo actio dicitur passio. Actio enim motus est naturæ consentaneus; passio, motus præter naturam. Hæc igitur ratione actio passionis nomen obtinet, cum motu naturæ repugnantis cietur, sive quis ex seipso moveatur, sive motu impresso ab alio. Ac proinde cordis morus, quo arteriæ pulsantur, naturalis cum sit, actio etiam est: qui vero ex palpitationibus oritur, quia modum excedit, nec est

natus-

naturæ consentaneus, passio utique est, non actio.

Nec vero motus omnes, qui in patibili animæ parte excitantur, passionibus vocantur: verum ii duntaxat, qui vehementiores sunt, atque ad sensum usque perveniunt. Leves enim motus, & qui sensu non percipiuntur, passionibus non sunt. Alicujus enim momenti magnitudinem habere passio debet. Unde in passionis definitione additum est, *motus sensibilis*: quia parvi motus, nec sensibiles, passionem non faciunt.

Illud porro notandum duplices esse animæ nostræ vires, alias in cognitione positas, alteras vitales. Vires in cognitione positæ, sunt mens, cogitatio, opinio, imaginatio, sensus. Vitales, seu appetentes, voluntas, & electio. Ut autem dilucidius fiat quod dicimus, age de his facultatibus accuratius differamus: ac primo loco de iis, quæ in cognitione versantur, sermo sit.

Et quidem de imaginatione & sensu satis jam superius dictum est. Per sensum itaque in animo conflatur ea passio, quæ imaginatio nominatur. Ex imaginatione

L

oritur

oricur opinio : tum cogitatio , opinionem
 expendens , vera ne sit , an falsa : tum de-
 mum quod verum est judicat ; ob idque e-
 tiam Græce *Διάκρισις* , dicitur , *ἀπὸ τῆς*
Διαφορῆς , i. e. ab eo quod considerat &
 discernit . § Demum quod decretum , ve-
 rumque definitum est , intellectus nominatur .

Vel alio modo . Sciendum est , quod
 prima mentis agitatio , cogitatio simplex di-
 citur . Quæ autem rei alicui affixa est ,
ἔννοια , seu mentis notio , appellatur .
 Hæc porro si diutius perstiterit , atque in a-
 nimo ; id quod cogitatum est , impresferit ,
 consideratio nuncupatur . Consideratio in
 eadem re rursus hærens , ac sese probans &
 explorans , prudentia nominatur . Hæc de-
 nique si latius progreditur , ratiocinationem
 facit , quæ internus sermo est , & definitur ,
 plenissimus animi motus , qui in rationis fa-
 cultate sine ulla vocis emissionem gignitur ;
 ex quo prolatitium ajunt prodire sermonem ,
 qui lingua pronanciatur . Hactenus de ani-
 mæ viribus quæ in cognitione sitæ sunt :
 nunc

§ *Max. epist. 1. ad Marin.*

nunc de vitalibus, sive appetentibus dicamus.

Sciendum itaque est, insitam a natura vim eam esse, qua id quod naturæ consentaneum est, appetat, & omnia quæ naturæ essentialiter insunt, tueatur & conservet: quæ quidem voluntas dicitur. Substantia enim, & esse, & vivere, & mente pariter, ac sensu moveri appetit; quod nempe naturalem entitatem suam plenam & perfectam concupiscat. Unde voluntatem hanc naturalem sic definiunt: † Voluntas est rationalis & vitalis appetitus, ex iis duntaxat quæ naturalia sunt, pendens. Quocirca *θελους* quidem nihil aliud est, quam ipsummet naturalis, vitalis, ac rationalis appetitus eorum omnium quibus natura constituitur, & simplex facultas. Etenim brutorum appetitus, cum irrationabilis sit, voluntas nequit dici.

At vero *βελους*, est talis quædam voluntas naturalis; hoc est, naturalis & rationalis cujuspiam rei appetitio. Insita enim est hominis animæ vis secundum ra-

L 2

tio-

† *Max. ad marin & ad Insett. p. 98.*

tionem appetendi: proinde, cum hæc naturalis appetitio ad rem aliquam excitatur, *volitio* dicitur. *Volitio* enim, seu voluntatis actus, est rei cujusdam appetitio rationalis & desiderium.

Dicitur autem *βέλμοις*, tum de iis quæ in nostra potestate sunt, tum de illis quæ in ea non sita sunt: hoc est, de iis quæ fieri possunt, & de illis quæ non possunt, Etenim libidini indulgere, aut pudicitiam colere, aut dormire, aut hujusmodi quidpiam plerumque volumus, quæ quidem omnia in arbitrio nostro sita sunt, ac fieri possunt. Volumus item & reges esse; quod tamen in nobis situm non est. Volumus quoque fortasse nunquam mori, quod quidem fieri nequit.

Voluntas, seu volendi actus finem spectat, non ea quæ sunt ad finem. Ac finis quidem est, id quod actus voluntatis subiectum est v. g. regnare, & bona valetudine esse: ad finem autem, id de quo consultatur; puta modus consequendæ sanitatis, vel regis dignitatis. Voluntatis actum sequi-

† *Max. Dial. cum Pyrit. & ep. 1. ad Marin.*

quitur inquisitio & consideratio. Deinde si de rebus quæ in potestate nostra sunt, agitur, consilium existit, seu deliberatio. Est autem consilium appetitus inquirens de rebus agendis; quarum potestas penes nos est. Deliberat enim quispiam, num rem aliquam aggredi debeat, nec ne: tum id quod idoneum magis sit iudicat, & iudicium dicitur. Postea erga illud afficitur, & amplectitur quod consilium censuit; & tunc *γνώμη*, i. sententia vocatur. Nam si ita iudicet, ut tamen erga illud quod iudicatum est, non afficiatur; hoc est, illud minime amplectatur, sententia non dicitur. Jam vero affectionem sequitur electio, quippe quæ nihil est aliud nisi e duabus rebus quæ proponuntur, alterius præ altera susceptio. Dein ad actionem progreditur, & hoc dicitur Impulsus. Tum subinde adepto fine utitur, & tunc Usus appellatur. Post Usam denique appetitus quiescit.

Porro quidem in brutis, protinus ut rei alicujus appetitus nascitur, impulsus quoque ad actionem existit. Eorum siquidem appetitus irrationabilis est, soloque naturali

appetitu aguntur. Quo fit ut brutorum appetitus, † nec voluntas, nec voluntatis actus dici possit. Nam voluntas est appetitus naturalis, rationalis & liber. At in hominibus, ut pote ratione præditis, naturalis appetitus, non tam ducit, quam ducitur; quippe qui libere & cum ratione movetur, quia facultates cognoscendi & vivendi in homine conjunctæ sunt; ac proinde libere appetit, vult, inquit, considerat, deliberat, judicat, afficitur, eligit, ad agendum prorumpit, agitque in illis rebus quæ naturæ consentaneæ sunt.

Illud vero ignorandum non est, quod in Deo volendi quidem actum dicimus, non autem electionem proprie sumtam. Deus quippe non deliberat: quia ignorantis est consilium inire. § Nemo enim de eo deliberaverit, quod exploratum habet. Quod si deliberatio non nisi ignorantis est, proculdubio nec electio. Quare cum Deus simpliciter omnia norit, in eum non cadit deliberatio.

Quin ne in Christi quidem anima delibe-
ratio

† *volitio* § *Max. ep. 1. ad Marin.*

rationem aut electionem ponimus: neque enim ignorantia laborabat. Nam etsi ejusmodi naturam habebat, quam futurorum cognitio fugeret: tamen ob personalem cum Deo Verbo unionem; rerum omnium cognitione pollebat: quod quidem non gratiæ, sed personali; ut dictum est; unioni tribuendum est. Idem enim ipse, & Deus, & homo erat; ac proinde voluntatem, quæ ex sententia est; non habebat. Naturalis quidem & simplex voluntas, quæ in omnibus hominum personis peræque consideratur; ipsi inerat: cæterum sententiam, id est; rem quam vellet, divinæ voluntati contrariam: & a divina sua voluntate alienam sancta ipsius anima non admisit. Sententia quippe una cum personis discrepat, * præterquam in sancta & simplici, compositionisque ac divisionis experte Deitate. Illic enim, quia personæ nulla ratione dirimuntur, nec illud quod in voluntatem cadit, distinguitur. Atque illic quidem; quoniam una eademque est natura.

L 4

una

§ *Max. Dial. cum Pyrrh* * *Vid. inf. lib.*

3. 6. 14.

una quoque est naturalis voluntas. Ac rursus, quia nec personæ divelli possunt, unum quoque voluntatis subiectum est, & una eademque trium personarum motio. In hominibus vero, quoniam una natura est, una etiam est voluntas naturalis. Quoniam rursus disiunctæ personæ sunt, ac loco, & tempore, nec non circa res affectione, aliisque plurimis inter se discrepant, eam ob causam diversæ quoque voluntates sunt, & sententiæ. Verum in Domino nostro Jesu Christo, quoniam diversæ naturæ sunt, diversæ quoque sunt voluntates naturales divinitatis & humanitatis, sive volendi facultates. Sed quia una est persona, unus volens, unum quoque est voluntatis subiectum, unave sententiæ voluntas & arbitraria; humana scilicet voluntate divinæ ipsius voluntati obtemperante, & ea volente, quæ divina ipsius voluntas ipsum volebat velle.

Sciendum autem est, aliud esse *θέλησιν*, aliud *βίλησιν*, aliud *τὸ θέλητὸν*, aliud *τὸ βιλητικὸν*, & aliud *τὸν θέλοντα*; siquidem *θέλησις*, est ipsa simplex volendi

ἡ facultas. βέλους, est defixa alicui rei voluntas. Τελιτὸν, est voluntatis subiectum, seu illud quod volumus. E. g. movetur appetitus ad cibum: Simplex iste naturalis appetitus, est Τέλους: cibi autem appetitio, βέλους: ipse cibus, τὸ Τελιτὸν: Τελιτικὸν vero; illud quod facultate volendi præditum est, ut homo: Τέλων denique, seu volens, is qui voluntate utitur.

Ad hæc observandum est, Τελήματος vocabulo, quandoque voluntatem, seu volendi facultatem significari, ac tum dici voluntatem naturalem; quandoque etiam illud quod volumus, tuncque sententiæ, seu arbitrariam voluntatem appellari.

De actu. CAP. XXIII.

* **N**osse oportet, eas omnes facultates de quibus loquuti sumus, tam illæ quæ in cognitione positæ sunt, & quam quæ vitales & naturales, & quæ artificiosæ, ενεργείας, i. actus, aut operationes ap-

L 5

pel-

* *Anast. Sin. in ὄδῳ. ex Greg. Nyss. p. 44. § Clem. Alex. ap. Max. p. 151.*

lari. Actus quippe est, naturalis cujusque substantiæ vis & motus. Et rursus, actus naturalis, est innatus uniuscujusque substantiæ motus. Ex quo patet, quarum rerum eadem natura sit, earum actus quoque eodem esse: quarum vero naturæ diversæ, discrepantes actus esse.

Fieri quidem non potest, ut substantia ulla actu, seu operatione naturali careat. Iterumque actus naturalis est illa vis qua cujusque natura declaratur. Ac rursus: actus est naturalis, primaque perenni motu prædita intelligentis animæ facultas; hoc est perennis ipsius ratio, naturaliter ex ipsa sine intermissione scaturiens. Vel, actus est vis motioque cujusque substantiæ, qua caret illud solum quod non est.

Quin actus etiam actiones dicuntur, ut loqui, ambulare, comedere, bibere, & alia ejusmodi. Affectiones quoque naturales plerumque actus nuncupantur, ut fames, sitis, aliaque similia. § Dicitur insuper actus, perfectio potentiæ.

Porro duplici modo aliquid esse dicitur,

§ *Max. Dial. cum Pyrrh.*

potentia, & actu. Nam puerum ad huc lactentem potentia Grammaticum dicimus, quia sic comparatus est, ut addiscendo Grammaticæ artis peritus evadat. Rursus, Grammaticum dicimus esse tam potentia, quam actu Grammaticum. Actu nimirum, quia Grammatices artem callet: potentia vero, quia cum docere eam possit, non tamen profitetur: tandem actu Grammaticum dicimus, quum eam docet & exponit.

Quocirca animadvertendum est, secundum hunc modum, esse tum potentia, tum actui communem: ad secundo quidem potentiam, priore vero actum importari.

Prima, solaque & vera naturæ operatio, seu actus, est vita quam sponte volumus, § siue rationalis & libera, quaque species humana constituitur. Hanc qui Christo eripiunt, haud assequor quoniam pacto illum Deum hominem factum dicant.

Actus demum est efficax naturæ motio. Efficax porro dicitur illud quod ex seipso movetur.

De

§ *Greg. Nyss. ap. Max. p. 155.*

De Voluntario & non voluntario . CAP. XXIV.

* **Q**Uoniam id quod sponte fit , in a-
 ctione quadam positum est , & illud
 quod voluntarium non esse censetur , in qua-
 dam etiam actione consistit ; multi vero il-
 lud quoque quod reapse non est volunta-
 rium , non in patiando solum , sed etiam
 in agendo constituunt : omnino scire oportet ,
 actionem esse operationem cum ra-
 tione editam . Actiones porro laus sequitur
 aut vituperium ; atque actiones ipsæ , partim
 cum voluptate , partim cum mœrore fiunt ;
 partimque item agenti acceptæ , partim in-
 visæ sunt : quinimo ex iis quæ acceptæ sunt ,
 aliæ semper arident , aliæ quandoque duntaxat :
 id quod de illis etiam quæ sunt , fugiendæ
 debet intelligi . Rursus actionum aliæ ejusmodi
 sunt , in quibus veniæ & misericordiæ locus
 sit ; aliæ odio sunt , & supplicio vindicantur .
 Et quidem quod voluntarium est , omnino vel
 laudem , vel vituperium meretur , agiturque
 cum voluptate : insuper actiones , illis qui agunt , vel
 sem-

semper acceptæ sunt, vel tum saltem quando fiunt. Contra id quod voluntarium non est, aut venia, aut miseratione dignum est, nec sine mœrore patitur: præterea agenti accepta non est actio, ut pote quam non a seipso perficiat, tametsi per vim ab eo extorqueatur.

Porro non voluntarium, vel per vim fit, vel per ignorantiam. Per vim quidem, dum principium operans, extraneum est; ut cum ab alio, † nihil ejus suasionibus illecti, per vim adigimur: nec nos conatum ullum, aut quidpiam adiumenti afferimus, ut per nosipsum, id quod vi exprimitur, faciamus. Hoc autem genus sic definimus: Non voluntarium illud est, cujus principium extrinsecus est, nihil suo sponte motu ad actionem conferente illo, cui vis affertur. Per principium autem, causam efficientem significamus. At vero non voluntarium fit per ignorantiam, cum nos ignorantiae causam non præbemus, § sed casu res ita contingit. Etenim si quipiam ebrius cædem perpetrarit, inscius quidem eam admisit, at non
pror-

† *Nemes. c. 30.* § *Nemes. c. 31.*

profus invite. Ignorantiæ quippe causam ebrietatem scilicet, ipse accersivit. Sin quispiam in eum quem consueverat locum sagittas mittens, prætereuntem patrem peremerit, ob inscitiam facinus hoc invite patrasse dicitur.

Non voluntarium igitur duplex cum sit, § alterum propter vim, alterum propter ignorantiam, utrique voluntarium opponitur. Illud enim voluntarium est, quod nec per vim, nec per ignorantiam efficitur. Quamobrem voluntarium dicitur, cuius principium, sive causa, in ipso est qui agit, ut ipse noscat omnia singularim, per quæ actio geritur, & in quibus versatur: quæ quidem *singula*, Rhetores circumstantias appellant; puta, quis, hoc est, ille qui fecit: quem, seu eum qui perpeffus est; quid, i. e. hoc quod factum est, ut puta interfecit; quo, scilicet instrumento; ubi, sive quo in loco; quando, id est, quo tempore; quomodo, quove pacto illud egit; quare, seu qua illectus causa.

Scire attinet, quædam esse quæ inter

vo-

voluntaria, * & non voluntaria medium locum obtinent. Quæ quidem, etsi injucunda & molesta sunt, vitandi gravioris mali causa suscipimus; ut cum naufragii metu merces navis in mare projicimus.

Sed illud quoque notandum est, quod pueri & bruta animantia sponte quidem faciunt, sed non ex electione. † Quin ea quoque quæ ira commoti absque prævia deliberatione facimus, voluntarie quidem facimus, cæterum non ex electione. Et cum amicus repente occurrit, libentibus quidem nobis adest, non item eligentibus. Ac denique qui præter spem in thesaurum incidit, sponte quidem incidit; sed non ex electione. Hæc enim omnia, hoc quidem nomine voluntaria sunt, quod ex iis voluptatem capiamus: at non item secundum electionem: quia non deliberando fiunt. Deliberatio porro electionem omnino antecedit necessum est, quemadmodum superius dictum est.

* *Nemes. c. 30.* † *Nemes. c. 33.*

*De eo quod in nostra potestate situm est, si-
ve de libero arbitrio. CAP. XXV.*

IN disputatione de libero arbitrio, id est, † de eo quod in potestate nostra situm est, hæc prima occurrit quæstio, sitne aliquid in nostra potestate. multi enim id negant. Altera, quænam sint ea quæ arbitrii nostri sint, & quorumnam penes nos sit potestas. Tertia, quidnam causæ sit, cur nos Deus liberos crearit. A primo itaque resumentes, prius ex iis ipsis quæ apud illos pro indubitatis habentur, demonstremus quædam in nostra potestate esse atque hunc in modum agamus.

Eorum omnium quæ fiunt, aut Deum auctorem esse dicunt, aut necessitatem, aut fatum, aut naturam, aut fortunam, aut casum. Cæterum Dei opus est essentia & providentia; necessitatis, motus illorum quæ eodem semper modo se habent: fati, ut ea quæ per ipsum fiunt, necessario contingant; nam & fatum ipsum necessitatem importat: naturæ vero, ortus seu generatio, accretio,

† *Nemes. c. 39.*

tio, corruptio, stirpes, & animantia: fortuna, ea quæ rara sunt, ac præter expectationem eveniunt. Fortunam quippe definiunt, duarum una incidentium causarum concursus, quæ ab electione principium habentes, aliud quiddam quam quod natura comparatum sit, efficiant: ut cum quis fodiens thesaurum invenit. Neque enim is qui thesaurum condiderat, hoc animo condiderat ut alius inveniret: nec rursus is qui invenit, eâ mente fodit, ut thesaurum reperiret: sed ille quidem, ut, cum vellet, thesaurum tolleret; hic autem, ut foveam foderet. Cœterum aliud quidpiam accidit, præter id quod uterque sibi proposuerat. Casui denique ea assignant, quæ inanitis rebus, aut brutis animantibus citra naturam & artem obveniunt. Hæc illorum doctrina est. Cuinam igitur horum ea quæ per homines fiunt, subjiciemus, siquidem homo auctor & principium actionis non sit? Neque Deo turpes ac sceleratas actiones profus adscribere fas est, neque necessitati non enim actio ex genere eorum est, quæ eodem semper modo se habent. Neque i-

M

tem

tem fato: nequaquam enim contingentium rerum, sed necessario evenientium fatum esse dicunt. At nec naturæ quidem: quia naturæ opera sunt stirpes & animantia. Nec rursus fortunæ: non enim raræ & inopinatæ sunt hominum actiones. Non denique casui: inanimatorum quippe duntaxat, aut brutorum eventus ad casum pertinere censent. Relinquitur itaque eundem ipsum hominem, qui agit & operatur, operum suorum auctorem esse, præditumque adeo arbitrii libertate.

Huc accedit, quod si nullius actionis auctor sit homo, frustra ei deliberandi facultas data est. Quorsum enim deliberatione utatur, si nullius actionis arbitrium penes ipsum sit? Omnis enim deliberatio actionis causa inicitur. Porro id quo nec præclarior quidquam, nec præstantius in homine est, supervacaneum esse affirmare, extremæ absurditatis est. Ac proinde cum deliberet, actionis causa deliberat. Nulla enim deliberatio est, nisi propter actionem.

De iis quæ fiunt. CAP. XXVI.

EA quæ fiunt, partim potestatis nostræ sunt, partim illius non sunt. * In nostra potestate sita sunt, quæ liberum nobis est facere, vel non facere; hoc est, ea omnia quæ ultro & sponte agimus. (neque enim ea sponte a nobis fieri dicerentur, si actio in nostro arbitrio minime posita esset) uno verbo, ea omnia quæ, vel laudem, vel vituperationem afferunt, & ob quæ leges & consilia dantur. Proprie autem in nostra potestate sunt, quæcunque ad animam pertinent, & de quibus consultamus. Consilium porro circa ea versatur, quæ peræque in utramque partem contingere possunt. Peræque autem contingens illud est, quod & ipsum possumus, & quod ei opponitur: ejus vero electio penes mentem nostram est; hæc enim actionis principium est. In nobis igitur hæc sita sunt, quæ alterutro modo possunt evenire, velut, moveri, & non moveri; incitari, & non incitari; appetere quæ necessaria non sunt, & non appetere; mentiri, & non mentiri; tribuere & non tribuere; gaudere dum convenit, & similiter non gaudere, & ubi non

convenit, cœteraque ejusmodi, in quibus virtutis & vitii munera versantur. Horum enim penes nos libera est potestas. Inter ea quæ peraque in utramque partem contingere possunt, artes numerantur. Penes nos enim est eas colere, & non colere.

Observandum autem est, eorum quæ sub actionem cadunt, electionem quidem semper in nostra potestate esse: * cœterum actionem sæpe impediri certa quadam providentiæ ratione.

* *Nemes. c. 37.*

Quam ob causam libero arbitrio præditi simus. CAP. XXVII.

QUamobrem una cum ratione, arbitrii quoque libertatem accedere dicimus, § (ac creatis rebus mutationem omnino congenitam esse) Quidquid enim creatum est, mutationi quoque subicitur. Si quidem quorum generatio a mutatione initium duxit, ea quoque mutabilia esse necessarium est. Est autem mutatio, cum

quid

§ *Nemes. c. 41.*

quid ex nihilo producitur, atque ex subje-
cta materia quidpiam aliud efficitur. Et
quidem ea quæ anima carent, itemque bru-
ta animantia juxta corporeos illos, quos
memoravimus, modos immutantur: ratio-
nabilia autem, ratione electionis: nam fa-
cultas rationalis partim in contemplatione,
partim in actione versatur. Quæ in contem-
platione consistit, res ut se habent, consi-
derat. Illa vero in actione posita est, quæ
consultat, & rebus agendis rectam rationem
prescribit. Atqui partem illam quæ con-
templationi vacat, mentem nuncupant;
quæ vero actioni, rationem. Ac rursus,
illam sapientiam, istam prudentiam appel-
lant. Quocirca quisquis consultat, peri-
inde consultat, tanquam rerum agendarum pe-
nes ipsum potestas sit, ut quod ex consulta-
tione melius visum fuerit, hoc eligat; &
cum elegerit, exsequatur. Quod cum ita
sit, arbitrii libertas rationi adnexa sit ne-
cesse est. Aut enim rationalis non erit ho-
mo, aut si rationalis, actionum suarum Do-
minus erit. Unde etiam bruta arbitrii liber-
tate carent. A natura enim aguntur magis,
M 3 quam

quam agant: ac proinde nec naturali quidem appetitui repugnant, sed quamprimum aliquid appetiverint, in actionem ruunt. Homo contra, cum sit rationis parriceps, naturam potius ducit, quam ab ea ducatur. Quo fit, ut etiam cum aliquid appetit, vel appetitum comprimere queat si velit, vel illi obsequi. Quod etiam in causa est cur bruta animantia nec laudentur, nec vituperentur; homo contra & laude afficiatur, & vituperio.

Sciendum est, Angelos, utpote ratione præditos, liberi arbitrii esse, ac qua ratione creati sunt, mutationi quoque obnoxios esse. Idque liquido monstravit Diabolus, qui, cum a Creatore bonus conditus esset, libera potestate mali inventor existit, virtutesque insuper illæ, quæ una cum ipso a Deo defecerunt, puta dæmones, cum reliqua Angelorum agmina in bono persisterint.

De iis quæ in nostra potestate posita non sunt.

CAP. XXVIII.

Eorum autem, quæ in nostro arbitrio
mi.

minime fita sunt, alia ex iis quæ arbitrii nostri sunt, originem seu causam habent, quales sunt actionum nostrarum retributiones, tum in præsentibus, tum in futuro ævo: alia vero omnia ex Dei voluntate pendent. Etenim rerum omnium ortus a Deo est; at corruptio ob nostram maliciam ad nostram simul & utilitatem invecata fuit. † *Deus quippe mortem non fecit, nec delectatur in perditione viventium*: quin potius per hominem, id est per Adami transgressionem, mors, & reliqua item supplicia inflicta sunt. Cætera autem omnia in Deum referri debent. Nam & ortus noster ad creatricem ejus potentiam spectat; incolumitas, ad conservatricem; gubernatio & salus, ad virtutem omnibus providendi; ipsa denique sempiternorum ipsa bonorum possessio, quæ illos manet, qui id quod naturæ consentaneum est, (cujus nempe causa conditi sumus) factam testumque custodierint, ipsius bonitati adscribenda est. Quoniam vero nonnulli Providentiam negant, age nunc de ea disseramus paucis.

De Providentiâ . CAP. XXIX.

Providentiâ itaque est procuratio, quâ
 Deus fungitur erga res quæ sunt. Ac
 rursus: providentiâ est voluntas Dei, § per
 quam res omnes convenienti ratione regun-
 tur. Si autem Dei voluntas providentiâ
 est, omnia proculdubio quæ providentiâ fi-
 unt, pulcherrime, diversissimeque fieri ne-
 cesse est, atque ita ut meliori modo profus
 existere non possint. Eundem enim, &
 rerum effectorem, & provisorem esse oportet:
 quia non convenit, † nec consentaneum
 est, alterum rerum opificem esse, alterum
 qui his prospiciat. Sic quippe in imbecilli-
 tate uterque omnino versaretur: ille nimi-
 rum efficiendi, hic procurandi. Quocirca
 Deus est, & qui procreavit, & qui procu-
 rat: ejusque procreandi, & conservandi,
 & providendi potentia nihil aliud est, nisi
 bona ipsius voluntas. * *Omnia enim que-
 cumque voluit Dominus fecit in celo & in
 terra: ¶ nec voluntati ejus resistat, ullus
 est*

§ *Nemes. c. 43.* † *Nemes. c. 42.*

* *Psal. 134. v. 6.* ¶ *Rom. 6. v. 19.*

est. Fieri omnia voluit, & facta sunt. Vult mundum consistere, & consistit, ac quidquid vult, efficitur.

Quod autem Deus rebus provideat, § idque perquam præclare ad hunc modum retissime quispiam expendit. Solus Deus natura bonus & sapiens est: qua igitur bonus, providet (neque enim bonus fuerit, qui non provideat. Nam & homines & bruta filiis suis naturali affectu prospiciunt; ac vituperatur, qui non prospicit) qua vero sapiens, optime res procurat.

Quamobrem hæc attente considerantes, omnia nos admirari oportet, omnia laudare, omnia citra curiosam inquisitionem comprobare, quamlibet plerisque iniqua videantur; eo quod videlicet, Dei providentia nec cognosci, nec comprehendi possit, quin cogitationes & actiones nostræ, futura quoque, ipsi soli nota sunt. Omnia porro cum dico, de illis loquor quæ in nostra potestate non consistunt: nam quæ potestatis nostræ sunt, non providentiæ, sed libero arbitrio debent adscribi.

M 5

Enim

§ *Nemes. c. 44.*

Enim vero quæ providentiæ subsunt, partim ex beneplacito Dei fiunt, partim ex permissione. Beneplacito fiunt ea omnia, quæ citra controversiam bona sunt: permissionis vero multæ species sunt. † Sæpe etenim justum hominem in calamitates finit incidere, ut latentem in eo virtutem aliis prodat; uti Job accidit. § Nonnunquam aliquid iniqui fieri permittit, ut per eam actionem, quæ iniquitatis speciem habet, magnum aliquid & mirandum patretur: sic per crucem hominibus salutem procuravit. Quin alio quoque modo virum pium gravibus incommodis affici patitur; ne a recta conscientia excidat, vel ob potestatem gratiamque divinitus sibi concessam in superbiam prolabatur: ¶ velut in Paulo contigit.

Quin ad alios erudiendos aliquantum quispiam deseritur, ut alii calamitosum in ipsius statum intuentes, documentum inde capiant: “ quemadmodum in Lazaro & divite. Sic enim natura comparati sumus, ut, cum aliquos afflictos cernimus, ani-

imum

† *Nemes.* c. 44. § *Job.* 1. v. 12. ¶ 2. *Cor.* 12. v. 7. “ *Luc.* 16. v. 19.

num ipsi contrahamus. Ad alterius etiam gloriam, & non ob sua vel parentum delicta aliquis deseritur: * ut ille cæcus a nativitate, ad gloriam Filii hominis. Sinitur insuper quispiam ad æmulationis studium in aliorum animis excitandum, grave aliquid perpeti; quo nimirum aucta ejus, qui perpeffus est, gloria, alacriter alii adversa perferant, futuræ gloriæ spe, & futurorum bonorum desiderio adducti; ut in Martyribus evenit. Sinitur denique aliquis in obscenum facinus interdum proruere, ut hac ratione gravius aliquod vitium depellatur. Exempli gratia: fit aliquis, cui virtutes suæ & recte facta animos attollant: sinit hunc Deus in fornicationem incidere, ut per hujusmodi lapsum imbecillitatem suam agnoscens, deprimatur, accedensque confiteatur Domino.

Illud autem nosse oportet, rerum agendarum electionem quidem in nobis sitam esse, probarum vero actionum finem Dei auxilio adscribendum, secundum præscientiam suam opem juste ferentis

* *Joan. 9. v. 3.*

tis illis, † qui recta conscientia bonum amplectuntur: malarum contra Dei derelictioni, malum hominem secundum præscientiam suam juste deserentis.

Desertionis porro duæ species sunt. Est enim desertio ex certa dispensatione, quæ ad eruditionem nostram vergit. Est rursus alia ex omnimoda reprobatione proficiscens. Quæ certa dispensatione fit, ea est, quæ ad ejus qui patitur, emendationem, salutemque, & gloriam, aut etiam ad alios æmulationis studio excitandos, aut denique ad gloriam Dei confert. Omnimoda autem desertio accidit, cum, nullo remediï genere prætermisso a Deo, stupidus tamen & incuratus propria animi destinatione remanet homo, vel, ut melius loquar, insanabilis; § tuncque extremo exitio traditur, veluti Judas. Propitius sit nobis Deus, & ab ejusmodi nos desertione custodiat.

Sciendum autem est, complures esse divinæ providentiæ modos, qui nec verbis

† *Nemes. c. 37. 40. De his vid. p. 199.*
 § *Math. 26. v. 27.*

explicari, nec mente comprehendi possunt.

Ne illud quidem ignorandum, omnes rerum acerbarum impetus, ad salutem eorum qui cum gratiarum actione ipsos excipiunt inveni, ingentemque ipsis utilitatem afferre.

Hoc iudem nosse oportet, Deum primaria & antecedente voluntate velle omnes salvos esse, & regni sui compotes fieri. § Non enim nos ut puniret, condidit; sed quia bonus est, ad hoc ut bonitatis suæ participes essemus. Peccantes porro puniri vult, quia justus est.

Itaque prima illa voluntas, antecedens dicitur & beneplacitum, cuius ipse causa fit: secunda autem, consequens voluntas & permissio, ex nostra causa ortum habens; eaque duplex: altera dispensatione quadam fit & ad salutem erudit; altera a reprobatione proficiscitur, ad absolutam, ut diximus, poenam pertinens. Atque hæc in illis quæ in nostra potestate non sunt.

Eorum vero quæ in nobis sita sunt, bona

§ 1. *Tim.* 2. v. 4.

na quidem primario Deus vult, & secundum beneplacitum; mala autem quæ revera mala sunt, neque primario, neque consequenter vult, sed libero arbitrio permittit. Nam quod vi efficitur, nec rationi convenit, nec virtutis nomen obtinere potest. Deus creatis omnibus providet, & per omnia creata, ut & ipsa plerumque demonum opera (§ velut in Job & porcis liquet) beneficiis afficiat & erudiat.;

Math. 8. v. 10.

De Præscientia & prædestinatione. CAP. XXX.

Illud scire interest, Deum omnia quidem præscire, sed non omnia præfinire. Præscit enim ea quæ in nostra potestate sunt: § at non item ea præfinit. Nec etiam malitiam patrari vult; nec rursus virtuti vim affert. Quocirca divina jussio cum præscientia conjuncta præfinitionem efficit. Deus porro ea quæ nostri arbitrii non sunt, pro sua præscientia præfinit. Etenim juxta ipsam, omnia
 § *Christ. hom. 12. in epist. ad Ep. Ag. S. Max.*

omnia jam pro eo atque bonitatem & justitiam suam decet, ante definivit.

Illud quoque sciendum, virtutem naturæ nostræ divinitus inditam esse, Deumque ipsum omnis boni fontem & auctorem esse; † ut citra ipsius opem & auxilium bonum vel le nec facere possumus: cæterum nobis liberum esse in virtute perstare, Deumque ad eam vocantem sequi, vel a virtute abscedere, h. e. in vitio hærere, ac diabolum, qui nulla vi injecta ad illud nos vocat, ducem sequi. Neque enim vitium aliud quidquam est, nisi recessus a bono, veluti tenebræ, recessus a luce. Ac proinde in statu naturæ consentaneo manentes, in virtute sumus: ab eo autem statu, hoc est a virtute deflectentes, in id quod naturæ repugnat, vitiumque labimur.

Pœnitentia est ab eo quod naturæ adversatur, ad id quod ipsi conveniens est, atque a diabolo ad Deum, per piæ vitæ studium, laboresque regressio.

Hunc itaque hominem summus ille opifex masculum condidit, divinam ei gratiam

† *Inf. lib. 3. c. 14.*

tiam suam impertiens, seque per eam ipsi communicans: quo factum est, ut in morem Prophetæ, animantibus, veluti mancipiis sibi datis, herili quadam auctoritate, nomina imposuerit. Nam cum ad imaginem Dei conditus esset, ut ratione, intelligentia, & arbitrii libertate polleret, merito proinde ipsi rerum omnium terrenarum principatus a communi omnium opifice & Domino conceditus est.

Quoniam autem Deus præscientiâ suam noverat, fore, ut ille impositam sibi legem violaret, atque in corruptionem laberetur, idcirco fœminam ipsi similem, adjutricemque ex ipso procreavit: adjutricem, inquam, ad genus humanum per generationem ex successione conservaretur. Etenim prima formatio factura dicitur, non generatio. Factura enim est prima ea, quæ Deo auctore existit, hominis formatio. Generatio autem, successio est, quæ ob mortis sententiam alii ex aliis propagamur.

§ Hunc porro Deus in paradiso tam spiritali, quam corporeo collocarat siquidem in

cor-

§ *Nyss. de opif. c. 20.*

corporeo, qui in terra erat, quantum ad corpus degens, spiritualiter cum Angelis verlabatur, divinas cogitationes excolens, quibus alebatur: nudus ob simplicitatem, vitamque minime fucatam, atque ad solum creatorem per res ab eo conditas affurgens, ipsius contemplationis voluptate jucundissime fruebatur.

Quoniam itaque Deus eum, quantum ad naturam ita exornaverat, ut libera voluntate præditus esset, hanc ei legem sanxit, ne de scientiæ ligno gustaret. De quo quidem ligno in capite de Paradiso pro modulo nostro satis diximus. Hoc porro mandatum ei præscribendo pollicitus est fore, ut si animæ dignitatem ita custodisset, ut victoriam rationi conciliaret, & agnito creatore: præceptum ejus observaret, æterna beatitudine frueretur, morteque superior evadens, in omne ævum viveret: sin autem honorem suum minus intelligens, * ac judgmentis insipientibus comparatus, excusso conditoris jugo, sanctissimoque ipsius edito neglecto, animum corpori subderet,

N

cor-

* *Psal. 48. v. 13.*

corporisque voluptates potiores haberet, morti & corruptioni fieret obnoxius, miseramque vitam trahens, laborandi necessitati subjiceretur. † Neque enim illi tentato nondum, nec explorato immortalitatem adipisci concedat, ne in superbiam, inque diaboli judicium incideret. Nam immortalitas, qua ille præditus erat, effecit, ut postquam libera voluntate lapsus est, immutabilem deinceps, & pœnitentiæ expertem in malo firmitatem habuerit; quemadmodum rursus Angeli post voluntariam virtutis electione in divina gratia in bono ita fixi stabilitique sunt, ut ab eo nullatenus jam dimoveri queant.

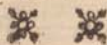
Opus erat igitur ut homo primum exploraretur, quia vir non probatus, nec tentatus, § nullius pretii est; suoque experimento per præcepti observationem perfectus evadens, sic demum pro virtutis præmio immortalitatem consequeretur. Nam cum Deum inter, materiamque media quadam ratione constitutus esset, ita comparatus erat, ut, si quidem mandato paruisset, re-

lieta

† 2. Tim. 3. v. 6. § Eccl. 34. v. 11.

ista naturali sua erga res creatas necessitudine, Deo arctissima affectione copulatus, immobilem in bono firmitatem accepturus esset: sin autem, divina lege violata, in res materiæ immerfas prolapsus, mentem a Deo auctore suo abstraxisset, corruptionem sibi accerferet, factusque pro impassibili passibilis, & pro immortali mortalis, coniugio fluxaque generatione opus haberet, quo fieret, ut ob vitæ desiderium, delectabilia quidem, velut eam tuentia amplexaretur, eos vero qui hæc sibi eripere studerent, pertinaci odio haberet; atque ita desiderium a Deo ad materiam, & iram ab eo qui salutis nostræ hostis est, ad congeneres suos transferret. Virtus itaque homo est invidentia diaboli, qui, quo livore atque erga bonum odio percitus erat, nos supernis bonis frui non ferebat; cum ipse ad ima propter superbiam corruisset. Quapropter iniecta spe divinitatis, miserum Adamum mendax illexit, subvectumque ad arrogantia suæ cacumen, in eandem ruinæ voraginem deturbavit.

N 2

LIBER TERTIUS.

De divina dispensatione, nostrique sollicitudine, & de nostra salute. CAP. I.

HOC itaque Dæmonis malorum auctoris assaultu deceptum hominem, violatiquè conditoris præcepti reum, & gratia nudatum, † qui exuta qua pollebat apud Deum fiducia, erumnosæ vitæ asperitate, § quam folia ficus significant, obvolutus fuerat, & mortalitatis carnisque crassitie coopertus, ut mortuarum pellium vestitu designatum fuit: qui demum justo Dei iudicio e paradiso exterminatus, inflicta morte corruptioni factus fuerat obnoxius, hunc nequaquam aspernatus est, misericors ille, qui ei, tum ut esset, tum ut bene esse largitus erat: verum cum multis ante modis castigatum ad meliorem frugem vocasset; ¶ per gemitum scilicet, † & tremorem, ¶ per aquarum illuviem, ac totius ferme gene-

† *Greg. Naz. or. 38. & 12. § Gen. 3. v.*

7. ¶ *Gen. 4. v. 14. † Gen. 6. v. 13.*

¶ *Gen. 11. v. 7.*

neris humani interitum, § per linguarum
confusionem ac divisionem, per Angelorum
præfecturam, per civitatum conflagratio-
nem, per typicos apparentis Dei prospe-
ctus, per bella, victorias, clades, signa, &
portenta, variasque virtutes, per legem &
Prophetas; per quæ omnia id agebatur, ut
peccato, quod varie serpendo, hominem
mancipaverat, nullumque non mali genus
mundo invexerat, † e medio sublato, ho-
mini ad beatam vitam reditus pateret:
quoniam mors per peccatum introierat in
mundum, feræ cujusdam instar immanisque
belluæ, hominis vitam infestans, oportebat
vero eum, qui Redemptoris munere fun-
cturus erat, a peccato prorsus alienum es-
se, nec peccati causa obnoxium mori; in-
super roborari instaurarique naturam, & o-
pere ipso erudiri, edoceri que virtutis viam,
quæ eum ab interitu revocando, ad æternam
vitam duceret, sic itaque tandem ingens
sue erga ipsum benevolentia pelagus osten-
dit. Ipse enim Conditor ac Dominus pro-
fi-

§ *Gen.* 18. v. 2. & 19. v. 14. † *Sap.* 2
v. 24.

figmento suo luctam suscipit, ipsoque magistrum agit opere. Ac quoniam hostis spe divinitatis hominem pellexerat, ipse vicissim objecta carne velut esca capitur: simulque divinæ, cum bonitatis & sapientiæ, tum justitiæ & potentitiæ specimen editur. Nam bonitas quidem hinc elucet, quod figmenti sui imbecillitatem non despexit, sed lapsi vicem doluit, † eique manum porrexit: justitia item, quod victo homine, non per alium tyranno victoriam extorquet, nec vi hominem a morte eripit; sed quem mors olim propter peccatum servituti suæ addixerat, hunc bonus ille justusque victorem rursus fecit; quodque nulla arte fieri posse videbatur, simile similis opera liberavit: sapientia denique, quod rei perquam difficili congruentissimum exitum invenit. * Etenim Dei ac Patris benevolentia, unigenitus Filius ac Deus, qui in Dei & Patris sinu erat; ille, inquam, ejusdem ac Pater sanctusque Spiritus substantiæ; ille omni ævo antiquior, ille principio carens.

qui-

† *Greg. Nyss. orat. Catech. c. 20. & seqq.*

* *Joan. 1. v. 18.*

† quique in principio erat, & apud Deum & Patrem, ac Deus erat; ille demum, qui in forma Dei erat, inclinans cœlos descendit: hoc est sublimitatem suam, in quam nulla cadat abjectio, nulla depreffione deprimens, in fervorem suorum usum se inclinat, ejusmodi plane inclinatione, quæ nec verbis exprimi, nec mente comprehendiqueat (id enim descensus vocabulo significatur) quique Deus perfectus erat, ¶ perfectus homo fit, novorum omnium maxime novum, imo quod unum sub sole novum est, infinitamque Dei potentiam declarat. Quid enim majus, quam Deum hominem fieri? Quocirca Verbum caro absque ulla mutatione de Spiritu sancto, * & sancta Maria semper virgine Deique Genitrice factum est: Deique & hominum mediator existit, solus ille in homines benignissimus, non ex voluntate, aut concupiscentia, aut congressu viri, aut generatione cum voluptate conjuncta, in intermerato virginis utero conceptus, sed de

N 4

Spi-

† *Phil. 2. v. 6.* ¶ *Eccl. 1: v. 10.*

* *Athan. de salut. adv. Christi.*

Spiritu facto ac prima illa Adami productione, fitque Patri obediens, ut per id quod simile nobis ex nobis assumfit, inobedientiae nostrae medicinam, nobisque obedientiae, sine qua obtineri salus non potest, exemplar sese praebeat.

Quomodo conceptum sit Verbum, & de divina ejus incarnatione. CAP. II.

Missus est enim Angelus Domini ad sanctam Mariam virginem, ex Davidico genere oriundam. (*Manifestum est enim quod ex Juda ortus sit Dominus noster, ex qua Tribu nullus altari praesto fuit*). Quemadmodum Divinus Apostolus tradidit; de qua re accuratius postea differemus. Cui etiam laetum ferens nuntium dixit: ¶ *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Quae cum audisset, turbata est in sermone; aitque Angelus ei. * *Ne timeas Maria, invenisti gratiam apud Dominum; pariesque filium, & vocabis nomen ejus, Jesum.* Ipse enim
sal-

¶ *Luc. 1. v. 26.* † *Hebr. 7. v. 14.*
* *Math. 1. v. 21.*

salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Unde etiam Jesus, salvatorem, sonat. Hæc porro cum anxie quæreret, *Quomodo fiet mihi istud, quoniam virum non cognosco?* rursum his eam verbis allocutus est Angelus: *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Actum ipsa ad eum: *Ecce ancilla Domini: fiat mihi jecundum verbum tuum.*

Quocirca ubi primum sancta Virgo assensa est, in eam juxta Domini sermonem, † cujus nuntius Angelus fuerat. Spiritus sanctus supervenit, qui purgavit eam, vimque ei, tum ad suscipiendam Verbi Deitatem, tum ad gignendum suppeditavit. Tunc porro in eam obumbravit subsistens vere Dei Altissimi sapientia & virtus; Dei Filius, inquam, ille consubstantialis Patri, divini seminis instar, exque calis purissimi-
sque illius sanguinibus carnem animam rationalem & intelligentem animatam, consperisionis

N 5

scilicet

† Greg. Naz. orat. 28. & 32. § Basil. in Christ. Nativ.

scilicet nostræ primitias, ipse sibi compegit, non id quidem seminali procreatione, sed conditoris more, per Spiritum sanctum, non ut paulatim per æditamenta figura corporis absolveretur, sed uno eodemque momento perficeretur ab ipso Dei Verbo, quod carni factum fuit hypostasis & persona. Neque enim Verbum carni in propria persona jam seorsim exstanti, unitum est; sed in sanctæ Virginis utero, nulla circumscriptione in sua ipse persona immorans, ex castis ipsius perpetuæ Virginis sanguinibus, carnem anima rationali & intelligente præditam substare fecit, humanæ conspersionis primitias assumens, Verbum ipsum carni factum hypostasis. § Quamobrem simul atque caro exstitit, simul quoque Dei Verbi exstitit caro, ¶ simul caro animata, rationis particeps & intelligentiæ. Quo fit, ut non hominem Deitate donatum, sed Deum hominem factum dicamus. Nam cum natura Deus perfectus

es

* *Cyrill. Apolog. 5. & 8. Anathem. § Id epist. ad Monach. Tu. 6. p. 23. ¶ Procl. ep. 2. ad Ar. 13.*

effet, idem ipse natura perfectus homo fuit: & quidem ita ut, nec mutatus natura fuerit, nec imaginariam incarnationis speciem objecerit; sed carni, quam ex sancta Virgine accepit, anima rationali intelligenteque animatæ, inque ipso existentiam natæ, personali modo absque confusione, aut mutatione, aut divisione unitus sit; quin nec Deitatis suæ naturam in carnis suæ substantiam, nec rursus carnis suæ substantiam in Deitatis naturam converterit, nec denique ex divina sua natura, & humana quam assumpsit, naturam unam compositam effecerit.

De duabus naturis, adversus Monophysitas.

CAP. III.

E Nimvero sine conversione ac mutatione unitæ mutuo naturæ sunt, sic videlicet ut nec a sua simplicitate, divina natura desciverit; nec rursus humana, aut in Deitaris naturam conversa, aut in nihilum reducta, aut denique una ex duabus naturis composita natura effecta sit. Siquidem
com-

composita natura, cum neutra illarum naturalium, ex quibus conflata est, consubstantialis esse potest; ut quæ ex aliis aliud facta sit. Exempli gratia: corpus, quod ex quatuor elementis constat, nec ejusdem esse cum igne substantiæ dicitur, nec ignis appellatur, nec aer vocatur, nec aqua, nec terra, nec eandem cum ullo horum substantiam habet. † Quocirca, si post unionem Christus, ut hæreticis placet, unius compositæ naturæ existit, ex simplici natura incompositam versus est. Ita nec Patri, cujus simplex natura est, consubstantialis erit, nec matri, quippe quæ ex deitate & humanitate composita non est; nec item in deitate & humanitate erit, nec Deus nuncupabitur, nec homo, sed Christus duntaxat: eritque Christi vocabulum, non personæ ipsius nomen, sed unius, ut illi censent, naturæ.

§ Nos vero Christum haudquaquam unius compositæ naturæ esse prædicamus, neque ex alis aliud, quemadmodum ex anima &

cor-

† *Max. ep. ad Joan. c. 10. p. 279. § Id. ibid. p. 286.*

corpore hominem, aut ex quatuor elementis, corpus, verum ex diversis eadem. Siquidem ex deitate & humanitate eundem Deum perfectum, & hominem perfectum, & esse, & dici, atque ex duabus, & in duabus naturis esse confitemur. Christi porro vocabulum personæ esse dicimus, quod non unimode dicitur, sed duplicem naturam significat. Ipse siquidem seipsum unxit, corpus videlicet suum divinitate sua uniendo, tanquam Deus, unctus autem, ut homo; quandoquidem ipse, & hoc, & illud est. Unctio porro humanitatis est divinitas. † Enimvero si Christus una tantum composita natura præditus, Patri consubstantialis est, erit & Pater compositus, & carni consubstantialis; quod dictu absurdum est, & omni impietate plenum.

Ad hæc, quonam pacto una eademque natura substantialium differentiarum mutuo pugnantium capax erit? Qui enim fieri potest, ut eadem natura simul, & creata sit, & increata; mortalis, & immortalis; circumscripta, & incircumscripta?

Quod

† *Eulog. op. Max. To. 2. p. 145.*

Quod si etiam Christum naturæ unius esse dicentes, simplicem hanc esse asserant, aut nudum illum Deum confitebuntur, proque incarnatione meram speciem inducent, aut certe veluti Nestorius, hominem purum. Ubinam ergo illud erit, *in Deitate perfectam, & in humanitate perfectum*? Ecquando Christum duarum esse naturarum dicent, quem post unionem unius tantummodo compositæ naturæ esse pronuntiant? Nam quod unius ante unionem fuerit, cuius profecto perspicuum est.

Verum hoc demum est quod est quod hæreticis errandi causa est, quod naturam & hypostasim esse idem statuunt. Etsi vero unam hominum esse naturam dicimus, § at non anima & corpore spectatis; cum fieri non possit, * ut corpus & animam simul comparando unius ea esse naturæ affirmemus: sed quia plurimæ hominum hypostases & personæ sunt, eandem omnes rationem naturæ recipiunt. Omnes quippe corpore & anima constant, omnesque, cum

ani.
§ Anast. Sinaita in ὁδὴν, c. 9. * Leonius contra Nest. & Eut.

animæ naturam participant, tum corporis substantiam habent, communemque speciem. Quo fit ut plurimarum diversarumque personarum unam naturam dicamus, cum videlicet singulæ personæ duplicem naturam habeant, & in duabus naturis, corporis scilicet & animæ, existare censeantur.

§ At vero in Domino nostro Jesu Christo non potest accipi communis species. † Neque enim fuit, nec est, nec unquam erit alius Christus ex Deitate & humanitate, inque Deitate & humanitate idem perfectus Deus, & perfectus homo. Hinc fit, ut in Domino nostro Jesu Christo natura una dicenda non sit, ut eodem modo de Christo qui ex Deitate & humanitate compositus est, loquamur, veluti de individuo quod corpore & anima constat. Illic siquidem individuum est; at Christus nequaquam est individuum: neque enim Christitatis, ut ita dicam, speciem ejusmodi habet, de qua prædicetur. Ac proinde ex duabus naturis perfectis, h. e. divina & humana,

unio

§ *Leontius cont. Sev. & Eutych. † Max. loc. cit. p. 277.*

unionem esse factam dicimus, non ad modum conspersionis, nec per confusionem, vel commixtionem, aut temperationem, quemadmodum ille numinis ira immissus Dioscorus, Eutyches item, & Severus, quique impiæ eorum classis sunt, asseruerunt: nec personalem, aut secundum relationem, aut in ratione dignitatis, aut in una voluntatis conspiratione, aut honoris aut nominis æqualitate, aut eadem ac promiscua nuncupatione, aut benevolentia positam, ut Deo invisus Nestorius, Diodorusque, & Mopsuestiensis Theodorus, cum diabolica sua caterva censuerunt: sed per compositionem, hoc est, secundum hypostasim, sine ulla conversione, nec confusione, nec mutatione, nec divisione, nec distantia, § inque duabus perfectis naturis unam Filii Dei & incarnati personam confitemur; unam dicentes divinitatis ipsius & humanitatis hypostasim, duas autem post unionem naturas in ipso incolumes servari consistentes: non ita tamen ut utramque harum scorsim ponamus, verum in una

com.

§ *Procl. ep. 2. ad Arm.*

Composita persona inter se copulatas. Substantiali enim esse hanc unionem dicimus, hoc est, veram & non imaginariam. † Substantiali autem, non quod duæ naturæ unam compositam naturam effecerint; * sed quod in unam Filii Dei compositam hypostasim inter se unitæ sint. Quinimo substantiali earum differentiam integram & incolumem servari statuimus. Nam creatum mansit quod creatum est, & increatum, quod increatum; quod mortale est, mortale permansit, & immortale quod immortale; circumscriptum, quod circumscriptum; incircumscriptum, quod incircumscriptum; visibile, quod visibile; & invisibile, quod invisibile: § unum quidem horum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis.

Verbum porro, quia ipsius sunt, quæ sanctæ ejus carnis sunt, ea quæ humanitati conveniunt, sibi vendicat, & vicissim carni, quæ sua sunt, impertit; illo nimirum alternæ communicationis modo, ob mutua inter se partium commutationem, unionem

† *Greg. Naz. hom. 4. Videfis ad c. 65. Dialect. § Leo papa epist. 10. c. 4.*

unionemve hypostaticam, & quia unus idemque erat, qui & divina & humana, *in utraque forma cum alterius communione ugeret*. § Eo porro nomine Dominus ipse gloriæ crucifixus dicitur, quamvis alioqui divina ipsius natura minime passa sit: ¶ & rursus, Filius hominis ante passionem in cælo esse dictus est, veluti Dominus ipse asseruit. Erat enim ille idem Dominus gloriæ, qui etiam natura & vere Filius hominis, h. e. homo existebat. Atqui ipsius tum miracula, tum supplicia esse agnoscimus, etsi ratione alterius naturæ miracula edebat, & alterius ratione idem ipse supplicia perferebat. Scimus enim, ut unam ipsius hypostasim, ita substantialem harum differentiam incolumem seruari. Quo autem pacto salva erit differentia, non seruis illis quæ mutuo discrepant. Differentia siquidem est earum rerum quæ diversæ sunt. Qua igitur ratione Christi naturæ inter se differunt, hoc est essentiæ ratione, hac cum extremis conjungi dicimus, puta quantum
ad

* *Leo ibid. § Cor. 2. v. 8. ¶ Joan. 3. v. 13.*

ad Deitatem quidem attinet, cum Patre & Spiritu sancto, quantum vero ad humanitatem, cum matre, & nobis. Idem quippe quoad divinitatem Patri & Spiritui sancto consubstantialis est; quoad vero humanitatem, tum matri, tum cæteris hominibus. Qua ratione vero ejus naturæ mutuo copulantur, eum, tum a Patre & Spiritu sancto, tum a matre & reliquis hominibus differre dicimus. Ipsius enim naturæ per hypostasim copulantur, ut quæ unam compositam hypostasim habeant, cujus ratione tum a Patre & Spiritu sancto, tum a matre & nobis differt.

De modo mutua communicationis proprietatum. CAP. IV.

QUOD porro aliud sit substantia, & aliud hypostasis, multoties a nobis dictum est: quodque, substantia sive essentia, communem speciem, ejusdemque speciei personas complectentem significet, ut Deus, homo; persona autem ac hypostasis individuum denoter, puta Patrem, Filium, & Spi-

Spiritum sanctum, Petrum, Paulum. Quam obrem observandum est, quod divinitatis & humanitatis nomen, substantias five naturas significat: at nomen Deus ac homo, tum de natura usurpatur, ut cum dicimus Deus est substantia incomprehensa, &, unus est Deus; tum etiam de personis, quatenus illud quod particularius est, ejus nomen suscipit quod est generalius, ut cum Scriptura dicit: † *Propterea unxit te Deus, Deus tuus*. Vides enim hic Patrem & Filium designari. Et rursus cum ait: § *Homo quidam erat in terra Aufside*: solum enim Job indicare voluit.

Ergo in Domino nostro Jesu Christo, quoniam duas quidem naturas, at unam duntaxat personam ex utraque compositam agnoscimus, cum naturas consideramus, divinitatem & humanitatem appellamus; cum vero personam ex naturis compositam, interdum ab utroque Christum nominamus, Deumque simul & hominem, & Deum incarnatum; interdum rursus ab una parte Deum solum, & Dei Filium, hominemque

† *Psal. 44. v. 8.* § *Job. 1. v. 1.*

que solum, atque hominis filium; ac rursus aliquando, a sublimibus duntaxat, aliquando item ab humilibus tantum. † Unus enim est, qui & hoc & illud peræque est, quorum alterum ex Patre nullius causa semper existit, alterum autem postea pro sua erga homines benevolentia factus est.

Divinitatem itaque nominantes, ea quæ humanitati propria sunt, ipsi minime assignamus. Non enim passibilem aut creatam Deitatem dicimus. Nec rursus carni, sive humanitati, ea tribuimus quæ Deitati proprie conveniunt. Neque enim carnem, sive humanitatem, increatam dicimus. At vero cum de persona sermo est, sive ad utraque parte simul, sive ab altera tantum eam appellemus, utriusque naturæ proprietates ipsi imponimus. Etenim Christus (quæ vox utrumque complectitur) & Deus & homo dicitur, & creatus & increatus, & passibilis & impassibilis. Cum jam ab una parte Filius Dei, & Deus nuncupatur, conjunctæ ac una subsistentis naturæ, hoc est carnis, proprietates recipit, ut & Deus passibilis nominetur, & Dominus gloriæ crucifixus dicatur: non qua
Deus.

Deus est, sed qua idem ipse simul est homo. Eodemque modo, cum homo & filius hominis appellatur, divinæ essentiae proprietates & ornamenta suscipit. Puer enim omni ævo antiquior dicitur, & homo initii expers: non id quidem qua ratione puer & homo est, sed qua Deus seculis anterior cum esset, ad extremum factus est puer. Atque hic est jam alternæ communicationis modus, dum unaquæque natura, ea quæ sibi propria sunt; alteri communicat, propterea quod eadem est hypostasis, & ob mutuam earum immeationem. Qua ratione de Christo dicere nobis licet: † *Hic Deus noster in terra visus est, & cum hominibus conversatus est.* Et, hic homo increatus est, & impassibilis, & incircumscriptus.

§ *Bar. 3. v. 38.*

De numero naturarum. CAP. V.

COeterum, veluti unam in Divinitate naturam confitemur, tres autem personas vere existentes dicimus; atque ea quæ
dena

† *Leont. in resp. ad argum. Sever.*

dem omnia quæ naturalia essentialiaque sunt, esse simplicia pronunciamus, perionatum vero discrimen in solis tribus proprietatibus, scilicet quod unus sine causa sit & Pater, alter a causa & Filius, alter item a causa & procedens, esse positum agnoscimus, ut ab invicem nec excedere, nec disjungi queant; quinimo inter se unitæ sint, aliæque alias citra confusionem pervadant: ut, inquam, eas quidem nulla confusione unitas, quoniam tres sunt, tametsi unitæ; verum & absque sejunctiōe discretas, (quamquam enim quælibet illarum per se subsistit, sive perfecta hypostasis est, suamque proprietatem, hoc est existentia modum disparem habet; at essentia tamen, naturaliumque proprietatum ratione conjunguntur, & eo quod a persona Patris non divelluntur, nec excedunt, idcirco Deus unus, & sunt, & dicuntur) consimili modo in divina & arcana, † omnemque mentis aciem & captum exsuperante Dei Verbi & Domini nostri Jesu Christi, unius sanctæ Trinitatis hypostasis incarnatione, duas quidem

○ 4

† *Id. ibid.*

dem naturas, divinam scilicet & humanam, una coivisse, & secundum hypostasiam unitas esse confitemur, ut una hypostasis & persona ex naturis duabus composita facta fuerit. Integras porro, etiam post unionem, naturas ambas in una composita persona, hoc est in uno Christo, servari dicimus, easque vere esse cum naturalibus ipsarum proprietatibus: quia nimirum citra confusionem unitæ sunt, & rursus citra divisionem distinguuntur & numerantur. † Et quemadmodum tres sanctæ Trinitatis personæ, § ita sine confusione unitæ sunt, ut tamen sine divisione distinguantur & numerentur; quia nempe numerus nec divisionem, nec disjunctionem, nec alienationem, nec sectionem in ipsis facit (unum quippe Deum, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum novimus) ita quoque Christi naturæ, quamvis invicem unitæ sint, cœterum nulla confusione; & quamlibet aliæ alias permeent, non tamen conversionem & transmutationem alterius in alteram

ad-
† *Infr. cap. 7. § Basil. epist. 43. & lib. de Spir. sanct. cap. 17.*

admittunt. Utraque enim naturalem proprietatem suam immotam tuetur. Hinc quoque fit ut numerentur, nec tamen numerus divisionem inducat. Unus siquidem Christus est, tam in divinitate, quam in humanitate perfectus. Neque enim numeri ea natura est, ut divisionem aut unionem afferrat, sed quantitatem duntaxat earum rerum quæ in numerum cadunt, significat, sive illæ unitæ sint, sive divisæ: unitæ quidem, ut quod quinquaginta lapidibus hic paries constet; divisæ autem, ut quod quinquaginta lapides in campo jaceant: ac rursum unitæ, ut quod in carbone duæ naturæ sint, ignis nimirum & ligni; discretæ vero, quod alia ignis natura sit, alia ligni; alio nempe modo hæc copulante, & dividente, non autem numero. Quemadmodum igitur fieri nequit, ut tres divinitatis personas, tametsi inter se junctæ sunt, unam personam dicamus, ne aliqui personarum discrimen confundamus & e medio tollamur, ita nec fieri potest, ut duas Christi naturas secundum hypostasim unitas unam naturam dicamus, ne discrimen earum tol-

lamus & confundamus, atque ad nihilum redigamus.

Quod tota divina natura in una suarum personarum toti humane nature unita sit, & non pars parti. CAP. VI.

QUæ communia & universalia sunt, de particularibus sibi subjectis prædicantur. Commune porro quoddam est essentia, ut species; particulare, persona. Particulare, inquam, non quod naturæ partem quandam sibi vendicet, sed quia numero particulare est, ut individuum. Personæ siquidem non natura, sed numero inter se distingui dicuntur. Prædicatur itaque essentia de persona; quoniam in singulis speciei ejusdem personis perfecta est essentia. Quo fit ut personæ inter se non differant, ratione essentiæ, sed accidentium: quæ quidem sunt propriæ & certæ notæ quibus sigillatur hypostasis, non natura. Hypostasis enim definitur, essentia cum accidentibus. Quocirca hypostasis est illud quod habet id quod commune est cum propria

pria sua nota, & insuper ut per sese existat. Essentia quippe per se non subsistit, sed in personis consideratur. Idcirco cum una ex personis patitur; tota essentia, ratione cujus hypostasis hæc patitur, passa quoque dicitur in una suarum hypostasium: ut tamen non sequatur, personas omnes, quæ ejusdem speciei sunt, una cum persona patiente pati.

Ad hunc itaque modum divinitatis naturam totam in quavis personarum suarum perfecte esse, totam in Patre, totam in Filio, totam in Spiritu sancto confitemur: ob idque & Pater perfectus Deus est, & Filius perfectus Deus, & Spiritus sanctus perfectus Deus. Consimili etiam ratione in incarnatione unius ex sanctæ Trinitatis personis Dei Verbi, totam & integram divinitatis naturam in una suarum personarum, cum tota natura humana unitam fuisse dicimus, ac non partem cum parte. Ait quippe divinus Apostolus: † *In ipsa inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* hoc est in ipsius carne; § & deiser ejus discipulus Dionysius, ingenti divinarum rerum cognitione

† Col. 2. v. 9. § Dion. de div. nom. c. 2.

tionem insignis, eam totam in una suarum personarum nobiscum commercium habuisse ait. Nec propterea tamen eo adducemur, ut fateamur omnes sanctæ Trinitatis personas, five tres, cum omnibus humanæ naturæ personis, secundum hypostasim unitas fuisse. Nam nec Pater, nec Spiritus sanctus ulla omnino ratione incarnationi Dei Verbi communicarunt, nisi benignissima voluntate. Verum toti humanæ naturæ totam Deitatis substantiam unitam fuisse asserimus. Neque enim Deus Verbum quidquam eorum, quæ cum nos initio rerum fingeret, § naturæ nostræ inseruit, non assumptum omisit: * sed omnia assumpsit, puta corpus & animam intelligentem rationabilemque, ¶ cum eorum proprietatibus. Animal enim, quod alterutrius est expertus, ne quidem homo est. Totum quippe me totus assumpsit, ac totus toti unitus est, ut toti salutem afferret. Nam alioqui non potuit sanari, quod assumptum non fuit.

Er-

§ Athan. de salut. adv. Christ. * Greg. Naz. ep. 1. ad Cled. & or. 1. ¶ Cyrill. in eap. 8. Joan.

Ergo Dei Verbum per intermediam mentem carni unitum est, § interjectam scilicet inter Dei puritatem & carnis crassitiam. † Mens etenim corporis & animæ principatum gerit, quia ipsa pars est animæ purissima: at mentis quoque principatum tenet Deus; cæterum Christi mens, ubi a præstantiori finitur, principatus sui præbet argumenta. Verum superatur, oblequiturque illi quod præstantius est, ea agens, quæ divina voluntas concedit ut agat.

Porro mens unitæ sibi secundum hypostasim Deitatis sedes, facta est, velut nimirum & caro, non contubernalis, * quemadmodum impie fingitur ab hæreticis, cum ajunt, unus modius non capit duos, de rebus a materia remotis ad instar corporum judicantes. Quonam autem pacto Christus dicatur Deus perfectus, & homo perfectus, nativæ & nobis consubstantialis, si divinæ Patris pars, humanæ naturæ parti in eo unita est?

Dicimus autem naturam nostram a mortuis

§ Greg. orat. 1. 33 & 51. † Inf. c. 18.

* Greg. ep. 1. ad Clel.

tuis excitatam esse, & in cœlum ascendisse, atque ad Patris dexteram sedisse; † non quod omnes hominum personæ una resurrexerint, & ad dexteram Patris confederint, sed quod toti naturæ nostræ in Christi persona hoc contigerit. Ait enim divinus Apostolus: *§ conresuscitavit nos & confedere fecit in Christo.*

Quin hoc dicimus, unionem ex communibus essentiis esse factam. Omnis enim essentia personis, quæ sub ipsa continentur, communis est: nec inveniri possit ulla singularis, ac propria natura, sive essentia. Nam alioqui easdem personas simul ejusdem esse, ac diversæ essentiæ dicere oporteret, ac sanctam Trinitatem ratione Deitatis simul & consubstantialem esse, & diversis substantiæ. Ex quo perspicuum est, eandem naturam in quavis personarum considerari. Et cum, juxta beatos viros Athanasium & Cyrillum, Verbi naturam incarnatam esse pronuntiamus, divinitatem carni unitam esse dicimus. Quam ob causam non possumus dicere, Verbi naturam passam esse.

† *Athan. de salut. œv. § Eph. 2. v. 6.*

esse. Non enim in eo divinitas passa est. At naturam humanam, personam hominum haudquaquam innuendo, in Christo passam esse dicimus, itemque Christum in humana natura passum esse confitemur. Quamobrem, cum *Verbi naturam* dicimus, Verbum ipsum significamus. Verbum porro & substantiæ communitatem habet, & personæ proprietatem.

De una Dei Verbi composita persona.

CAP. VII.

DIvinam itaque Dei Verbi hypostasin dicimus ante omnia existere, extra tempus omnē & sempiternē, simplicem nec compositam, increatam, incorpoream, invisibilem, a contactu alienam, & incircumscriptam, omnia habentem, quæ Pater habet, quia ejusdem cum eo substantiæ est, & sola generationis ratione & relatione a Patris hypostasi discreta; perfectam item, nec unquam a persona Patris sejunctam: ceterum in novissimis diebus Verbum, paterno sine non relicto, sine circumscrip-

ptione in sanctæ Virginis utero habitasse absque semine, & incomprehensa, qua ipse novit ratione, fecisseque, ut caro ex sancta Virgine assumpta, in sua seculis antiquiore hypostasi subsisteret.

Et tum quidem in omnibus & super omnia erat, cum in sanctæ Dei Genitricis utero agebat; at in eo specialius incarnationem operando. Incarnatus itaque est, assumens conspersionis nostræ primitias, carnem scilicet animam rati nali & intelligente animatam, ita ut ipsa Verbi hypostasis, hypostasis etiam carnis facta fuerit, & Verbi persona, quæ ante simplex erat, composita evaserit: composita, inquam, ex duabus naturis perfectis, divinitate nimirum & humanitate; feratque certam illam discriminantemque divinæ Verbi filiationis proprietatem, qua a Patre & spiritu sancto fecernitur, tum certas discriminantesque proprietates carnis, quibus a matre & reliquis hominibus discrepat: imo divinæ naturæ proprietates gerat, quarum ratione Patri & Spiritui sancto unitus est, itemque humanæ naturæ proprias notas, quarum ratio-

tionem & matri, & nobis unitus est. Quin etiam hoc nomine, tum a Patre & Spiritu, tum a matre & nobis differt, quod idem simul Deus & homo est. Hanc enim maxime peculiarem Christi personæ proprietatem esse agnoscimus.

Quocirca, etiam post humanitatem assumptam, unum Dei Filium ipsum confitemur, eundemque Filium hominis, unum Christum, unum Dominum, unum unigenitum Filium, ac Dei Verbum, Jesum Dominum nostrum, duplicem ipsius generationem venerantes; alteram ex Patre ante sæcula, causa omni, & tempore, & natura sublimiorem; alteram extremis temporibus, nostri causa, nostri instar, ac supra nos; nostri causa, inquam, ut nobis salutem afferreret: nostri instar, quia homo ex muliere, ac consueto partus tempore editus est: supra nos denique, quia non ex semine, sed de Spiritu sancto, sanctaque Virgine Maria, quod quidem pariendi lege eminentius est. Non ut eum Deum prædicemus nostra nudum humanitate, aut rursus solum hominem, divinitate spoliatum

† aut denique alium & alium; sed unum eundemque Deum simul & hominem, Deum perfectum, & hominem perfectum, totum Deum, & totum hominem: totum Deum, una cum ipsius carne, & totum hominem, etiam adjuncta ipsius præcellissimæ Deitate. Porro cum Deum perfectum, & perfectum hominem dicimus, naturarum plenitudinem, ut nihil in eis desideretur, declaramus: cum veto totum Deum, & totum hominem, individuum personæ singularitatem ostendimus.

Quinimo unam Dei Verbi naturam incarnatam confitemur; per id quod *incarnatam* dicimus, carnis substantiam significantes, § secundum beatum Cyrillum. Ac proinde incarnatum est Verbum, nec tamen a natura sua materiæ experte non desciuit; totumque incarnatum est, & totum incircumscriptum manet. Suscepto corpore minuitur, & contrahitur; divinitate vero

† *Exposit. fidei a Patrib. Nic. contr. Pau. Samos. 3. p. Conc. Ephes. § In commonit. ad Eulog. & Epist. 2. ad success. Sup. c. 6. & inf. cap. 11.*

circumscriptionem respuit. Neque enim ipse caro una cum divinitate, quæ circumferri nequit, Deus se porrigit & extendit.

Porro totus est perfectus Deus, at non in totum Deus (neque enim solum Deus, sed etiam homo) totusque item homo perfectus, verum non in totum homo. † Non enim duntaxat homo, sed etiam Deus. Totum quippe naturam declarat; totus autem personam: non secus atque aliud naturam indicat, alius personam.

Sciendum est autem, quod quamvis Domini nostri naturas se mutuo permeare dicamus, § attamen huiusmodi permeationem a natura divina fieri constat; quippe quæ pro libitu suo omnia pervadit, nihil ipsam pervadente. Quin suas quidem dotes carni impertit, cum ipsa interim impassibilis, & carnis affectionum exors maneat. Cum enim sol multiplicis virtutis suæ nos participes faciat, ut tamen in rerum nostrarum partem minime veniat, quanto minus solis opifex & Dominus.

P 2

Al

† Greg. Naz. orat. 51. § Supr. cap. 3.

Ad eos qui sciscitantur : An ad continuam quantitatem , vel ad discretam Domini natura reducantur. CAP. VIII.

Quod si quis de Domini naturis percontetur , ad continuam ne quantitatem , an ad discretam referantur , § sic respondebimus : Domini naturas , neque corpus unum esse , nec superficiem unam , neque lineam unam , neque tempus , neque locum , ut ad continuam quantitatem reducantur. Hæc enim sunt , quæ continue quanta censentur.

Sciendum porro est , ea in numerum cadere quæ inter se distinguuntur ; nec numerari ea posse inter quæ nulla distinctio est : sed quatenus distinguuntur , eatenus numerari . e. g. Petrus & Paulus , qua ratione uniti sunt , non numerantur ; nam , cum secundum essentiam copulentur , dici non possunt duæ naturæ : at vero , cum ratione personæ differant , duæ proinde personæ dicuntur . Ex quo patet , numerum iis convenire , quæ inter se differunt ; & quatenus differunt , quæ inter se differunt , hæcenus quo-

§ *Leontius de Sectis attis 3.*

quoque ea numerari.

Quocirca Domini naturæ, quantum ad personam attinet, absque confusione unitæ sunt; quantum autem ad differentia rationem, absque divisione distinguuntur. Ac quidem qua ratione unitæ sunt, minime numerantur (neque enim duas quantum ad personam dicimus esse Christi naturas) qua autem citra divisionem distinctæ sunt, numerantur. Dux enim Christi naturæ sunt, distinctionis ratione & modo: nam quia ratione personæ unitæ sunt, & invicem se pervadunt, citra confusionem ununtur, suam naturalem differentiam ambæ retinentes. Quare, cum distinctionis modo, ejusque sola ratione numerentur, ad discretam quantitatem redigentur.

Quapropter unus est Christus, Deus perfectus, & homo perfectus, † cui unam eandemque adorationem cum Patre & Spiritu, non exclusâ immaculata ejus carne adhibemus. Neque enim adorandam esse carnem ejus negamus: quippe quæ adoratur in una Verbi persona, quæ quidem ipsi persona

&

† *Cyriil. in def. & Athan. cont. Theod.*

& hypostasis facta est. Qua in re non creaturæ servimus; non enim illam, ceu nudam carnem adoramus, sed velut Divinitati unitam: & quia duæ ipsius naturæ ad unam Dei Verbi personam reducuntur, unamque subsistentiam. Carbonem tangere ob ignem cum ligno conjunctum vereor. Ambas Christi naturas ob unitam carni divinitatem adoro. Non quartam Trinitati personam interfero: absit; sed unam Dei Verbi, carnisque ipsius personam confiteor. Trinitas quippe etiam post Verbi incarnationem Trinitas mansit.

Ad eos qui sciscitantur, utrum ad continuam quantitatem, vel ad discretam, duæ naturæ referatur.

D Omini naturæ, nec unum corpus sunt, nec superficies una, nec linea, nec locus, nec tempus, ut ad continuam quantitatem reducantur. Istæ enim sunt, quæ numerantur. At Domini naturæ citra confusionem ullam secundum hypostasim inter se unitæ sunt, ac citra divisionem discretæ,

ratione nimirum & modo discriminis utriusque. Et quidem, qua ratione unitæ sunt, non numerantur, neque duas esse personas Christi naturas dicimus, aut duo secundum hypostasim. Qua vero ratione indivisim distinguuntur, hæc numerantur. Dux siquidem naturæ sunt, ratione & modo discriminis. Cum enim inter se secundum hypostasim uniantur, seseque mutuo pervadant, citra confusionem copulantur; ita ut altera in alteram non mutetur, sed suum utraque discrimen naturale etiam post unionem conservet. Nam quod creatum est, creatum mansit, & quod increatum, increatum. Quare, cum differentiæ modo, eoque solo numerentur, ad discretam quantitatem reducendæ sunt. Neque enim fieri possit, ut quæ nullatenus inter se discrepant, numerentur: sed qua ratione quædam differunt, ea quoque numerari solent. e. g. Petrus & Paulus quatenus simul uniantur, numerum respuunt; quia, cum essentiæ ratione uniantur, duæ naturæ nec sunt, nec dicuntur: quatenus vero personaliter inter se discrepant, duæ personæ dicuntur. Ex

P 4

que

quo perspicuum fit, differentiam esse causam numeri.

*Ad illud quod queritur, sit ne ulla natura
quæ substantia careat, responsio. CAP. IX.*

QUAMVIS enim nulla sit natura, quæ substantia careat, nec ulla substantia, quæ personæ expers existat, (quippe & cum substantia, & natura in substantiis considerentur & personis) at non idcirco necesse est, ut naturæ illæ, quæ secundum hypostasim inter se unitæ sunt, suam singulæ hypostasim habeant. § Fieri enim potest, ut in unam personam convenientes, nec substantia careant; nec rursus separatam ac propriam substantiam habeant, sed ambæ unam & eandem. Nam, cum una & eadem Verbi persona ambarum naturarum persona extiterit, nec utramvis harum substantia carere finit, nec rursus eas diversam inter se substantiam habere concedit, nec demum ut nunc hujus, nunc illius, persona sit, sed utriusque semper citra divisionem & separationem hypostasis existit: sic

fic nimirum ut non in partes sceretur ac dividatur, sui que partem huic, partemque illi tribuat, sed tota hujus, ac tota illius indivise, atque in totum sit. Neque enim ut seorsim subsisteret, Dei Verbi caro condita est, aut præter Dei Verbi personam alia facta fuit persona: sed cum in ea subsisteret, facta est potius *ἐνυπόστατος*, i. e. in alio substans, quam seorsim in seipsa substans hypostasis. Quamobrem nec caret substantia, nec alteram in Trinitate personam inducit.

De hymno Trisagio. CAP. X.

§ **Q**Uæ cum ita sint, appendicem illam, quam Petrus Cnaphæus, seu Fullo, Trisagio hymno adjecit, impiam esse statuimus, ut quæ quartam inducat personam, ac Dei Filium, vim illam nimirum Patris vere subsistentem, seorsim collocet, & seorsim rursus eum, qui cruci affixus est, ac si ab illo *Forti* diversus esset, vel Trinitatem sanctam passioni obnoxiam opinetur.

P 5

tur

§ *Dam. epist. ad Ford. Archi.n.*

tur, Patremque ac Spiritum sanctum in crucem agat. Procul sit blasphema hæc & adulterina nugacitas. Nos quippe illud, *Sanctus Deus* de Patre accipimus: non quod ipsi soli divinitatis assignemus nomen. Nam & Filium, & Spiritum sanctum Deum agnoscimus. Itidem illud, *Sanctus fortis*, Filio tribuimus: non quod Patrem & Spiritum sanctum virtute spoliemus. Ac denique illud, *Sanctus immortalis*, Spiritui sancto adscribimus, non ut Patrem & Filium ab immortalitate excludamus, sed ut in unaquaque persona omnia divina nomina simpliciter & absolute sumamus, divinum scilicet Apostolum imitantes, cujus hæc verba sunt; † *Nobis autem unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos ex ipso; & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum; & unus Spiritus sanctus, in quo omnia, & nos in ipso.* § Itemque Gregorium illum Theologum ad hunc modum loquentem: „Nobis autem
 „unus Deus Pater, ex quo omnia, & u-
 „nus Dominus Jesus Christus, per quem
 omnia

† 1. Cor. 8. v. 5. § orat. 39.

omnia, & unus Spiritus sanctus, in quo
omnia: his voculis, *ex quo, per quem,*
& *in quo*, non scindentibus naturas (ne-
que enim alioqui præpositiones illæ, aut
nominum ordines unquam mutarentur)
veram unius ac inconfusæ naturæ proprie-
tates exprimentibus. Idque liquet ex eo
quod rursus in unum colliguntur, si modo
quispiam illud apud Apostolum haud ne-
gligenter legat: † *ex ipso, & per ipsum,*
& *in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula*
seculorum. Amen.

§ Nam quod non de Filio duntaxat, sed
de sancta Trinitate dictus sit ter sanctus
hymnus, testantur divinus sacerque Atha-
nadius, Basilius, & Gregorius, ac totus
Patrum a Deo afflatorum chorus; nempe
quod sancta illa Seraphim per trinam San-
ctitatem, tres superessentialis divinitatis
personas nobis indicent; per unam autem
dominationem, unam divinæ Trinitatis sub-
stantiam, imperiumque declarent. Ait
quippe * Gregorius Theologus: Sic porro
San

§ *Rom. 11. v. 35.* § *Vid. epist. ad Jordan.*

* *Orat. 42.*

“ Sancta sanctorum, quæ etiam a Seraphim
 “ obteguntur, ac tribus sanctificationibus
 “ celebrantur, in unam dominationem &
 “ divinitatem conveniunt; id quod & alius
 “ quispiam majorum nostrorum pulcherri-
 “ me ac sublimissime edisseruit.

Jam vero narrant Ecclesiasticæ Historiæ
 scriptores, cum plebs Constantinopolitana,
 Proclo Archiepiscopum agente, § minaci
 quadam immissa divinitus tempestate con-
 terra, suplex Deo preces adhiberet, † pue-
 rum quendam e plebe in sublime raptum,
 Anglis quibusdam magistris Trisagium
 hunc hymnum didicisse, *Sanctus Deus,*
Sanctus fortis, Sanctus immortalis, misere-
re nobis. Cumque loco suo puer redditus,
 id quod didicerat; retulisset, multitudinem
 universam hymnum hunc cecinisse, atque
 hoc pacto imminentem calamitatem quie-
 visse. Qui in sancto magnoque, & univer-
 sali quarto illo Concilio, quod Chalcedo-
 ne coactum est, ita cantatus fuisse hic hy-
 mnus traditur; quemadmodum in sanctæ
 hujus

§ *Felix. 3. & alii epist. ad Patro. Fullo.*
The oph. ad an. 5930.

hujus Synodi actis recitatur. † Quamobrem
rediculum profus & ludicrum fuerit, can-
ticum istud Trisagium ab Angelis acceptum,
ingruentiumque malorum depulsione fir-
matum, quod conferta sanctorum Patrum
Synodus comprobavit, quin & Seraphim
pridem cecinerant, velut quo tres deitatis
personæ exprimerentur, Cnaphei iniqua o-
pinatione, quasi ille Seraphim antecelle-
ret, pedibus proculcari, aut saltem emen-
dari. Proh insignem arrogantiam, ne di-
cam a mentiam! Nos vero (rumpantur licet
etiam dæmones) ita dicimus, *Sanctus Deus,*
Sanctus fortis, Sanctus immortalis, misere-
re nobis.

† Conc. Chal. act. 1. in fin.

De natura quæ in specie, & quæ in indi-
viduo consideratur, deque differeatia unio-
nis & incarnationis: & quomodo illud acci-
piendum sit, Unam Dei Verbi naturam
incarnatam. CAP. XI.

Natura, vel sola cogitatione conside-
ratur (neque enim per se subsistit) vel
com.

communiter in omnibus ejusdem speciei personis, ut videlicet eas conjungit; ac tum dicitur in specie considerata natura: aut in totum eadem ipsa cum assumtis accidentibus, in una persona, diciturque in individuo considerata natura, quæ tamen eadem est ac ea quæ in specie consideratur. Itaque Deus Verbum, carnem assumens, nec naturam quæ sola cogitatione conspicitur, accepit (neque enim hoc incarnatio fuerit, sed impostura & incarnationis larva) neque eam quæ in specie conspicitur (non enim personas omnes assumpsit) verum illam demum quæ in individuo est, eandemmet ac ea quæ est in specie (primitias enim nostræ carnis assumpsit) non quæ seorsim in se & individuum prius fuerit, posteaque ab eo assumpta sit, sed quæ in ipsius persona existit. Ipsa enim Dei verbi hypostasis, carni hypostasis existit. Hac porro ratione, † *Verbum caro factum est*, sine ulla conversione; caroque item, Verbum citra mutationem, & Deus, homo. Deus enim est Verbum, & homo, Deus, ob hypostaticam

† *Joan. i. v. 14.*

eam unionem. Idem igitur est Verbi naturam dicere, atque naturam illam quæ in individuo est, Neque enim individuum, id est hypostasim, proprie & solitarie declarat, nec personarum communitatem: verum communem naturam in una ex suis personis consideratam, & inquisitione facta cognitam.

Jam vero aliud est unio, & aliud incarnatio. Unio enim solam conjunctionem indicat; cum quo autem hæc conjunctio facta sit, non item. At incarnatio (quod perinde est, ac si humanationem dicas) cum carne, sive homine, conjunctionem ostendit, veluti & ferri ignitio, unionem cum igne. Sane beatus ipse Cyrillus in secunda ad Suceffum epistola illud exponens, *unam naturam Dei Verbi incarnatam*, ait: „ Etenim si, cum unam Verbi naturam diximus, protinus tacuissimus, nec *incarnatam* subjunxissimus, sed humanitatis assumptionem, veluti foras excussissimus, probabilitate forsitan aliqua non carisset eorum oratio, cum dissimulanter ira rogarant. si una natura totum est, eccubi tandem illa in hu-

manitate perfectio est; aut quo pacto con-
 sinit nostræ æqualis essentia? Quoniam au-
 tem & in humanitate perfectio, & substan-
 tiæ nostræ declaratio investa est per id quod
 dixi, *incarnatam*, desinant tandem scipio-
 ne arundineo niti. Hic igitur Verbi na-
 turam pro natura ipsa collocavit. Nam
 si pro persona naturam accepisset, haud
 absurdum fuisset, † id etiam citra hoc vo-
 cabulum, *incarnatam*, enuntiare. § Unam
 enim hypostasim Dei Verbi absolute dicen-
 tes, nequaquam aberramus. Consimilem
 etiam in modum Leontius Byzantinus de
 natura hunc locum intellexit, non de per-
 sona. At vero B. Cyrillus in ea apologia,
 qua Theodoretum ad versus secundum ana-
 thematismum suum criminationes refellit,
 ita loquitur: „ Natura Verbi, id est, per-
 sona, quod est Verbum ipsum. * Quare
 Verbi naturam dicere, nec personam so-
 lam. nec personarum communitatem signi-
 ficat, sed communem naturam in Verbi per-
 sona hypostasi integre & perfecte consideratam.

Quan-

† *Sup. c. 6. & 7. § Leont. de sect. act. 8.*
 * *Cyrrill. defens. 2. Anath. cont. Theod.*

Quoniam autem Verbi naturam incarnatam, hoc est carni unitam esse dictum sit: tamen Verbi naturam carne passam ad hunc usque diem non audivimus: verum Christum carne passum didicimus: Ex quo colligitur, non significari personam cum Verbi naturam dicimus. Reliquitur itaque, ut dicamus idem esse incarnatum, quod carni unitum, at Verbum carnem factum esse, idem quod ipsam Verbi personam absque ulla conversione carnis personam factam fuisse. Eodem modo illud quoque dictum est, quod Deus factus sit, & homo Deus (Verbum enim, Deus existens, sine ulla mutatione factus est homo) sed quod Divinitas homo facta sit, aut incarnata, vel humanam naturam induerit, hoc nusquam audivimus. Illud quidem edocti sumus, Divinitatem in una suarum personarum humanitati unitam esse: item traditum est quod Deus formam, hoc est alienam substantiam, nostram nimirum, induerit, (cuilibet enim personæ vox *Deus* tribuitur) at divinitatis vocabulum de persona usurpare non possumus. Nam quod di-

Q

vini.

vinitas Pater solus sit, aut solus Filius, aut solus Spiritus sanctus, nusquam a nobis auditum est. Divinitas enim naturam declarat, Pater autem personam, quemadmodum & humanitas naturam, Petrus vero personam. At vox Deus, & naturæ communitatem significat, & in unaquaque persona æque locum habet, velut & Homo. Deus enim is est, qui divinam habet naturam; & homo, qui humanam.

§ Præter hæc omnia sciendum est, Patrem & Spiritum sanctum nulla ratione carni Verbi communicare, nisi quantum ad miracula attinet, & quantum ad beneplacitum & voluntatem.

§ *Dion. de div. nom. c. 2.*

Quod sancta Virgo Dei Genetrix sit, adversus Nestorianos CAP. XII.

Sanctam porro Virginem Dei proprie & vere genitricem prædicamus. § Sicut enim verus est Deus, qui ex ipsa natus est; ita perinde Dei mater est, quæ verum Deum

ex

§ *Greg. Naz. epist. 1. ad Cledon.*

ex se incarnatum genuit. Deum porro ex ea natum esse natum esse dicimus, non quod Verbi divinitas existendi principium ex ipsa traxerit; sed quia Verbum ipsum, quod ante sæcula citra ullum tempus ex Patre genitum est, ac sine exordio & sempiternæ unacum Patre & Spiritu sancto est, in extremis diebus salutis nostræ causâ, in utero ipsius habitavit, & assumpta carne ex ea genitum est sine sui demutatione, Non enim hominem purum S. Virgo genuit, sed Deum verum, non nudum, sed carne vestitum; nec ita ut corpore de cœlis allato, per eam velut per canalem transierit, † sed ex ipsa carnem ejusdem ac nos substantiæ acceperit, quæ in seipso subsisteret. Nam si corpus e cœlo devestum est, ac non ex natura nostra acceptum, quid tandem inhumanatione opus erat? § Etenim Dei Verbum humanitati idcirco induit, ut ipsamet natura quæ peccaverat, cecideratque, & corrupta erat, tyrannum qui se deceperat, superaret, sicque a corruptione vindicaretur, ut divinus Apostolus ait: * *Quoniam per hominem mors,*

Q 2

§

† Greg. *ibid.* § *Inf. c. 18.* 1 *Cor. 15. v. 21.*

& per hominem resurrectio mortuorum. Si primum illud vere extiterit, sane & secundum.

† Exi autem his verbis utitur § *Primus Adam de terra, terrenus. secundus Adam, Dominus de celo*, non innuit, corpus ejus de celo fluxisse; sed eum nudum hominem non esse ostendit. Nam, ut vides, & Adamum, & Dominum, eum appellavit, utrumque simul indicans. Adamus quippe terrigenam sonat. Liquet autem terrigenam esse hominis naturam, ut quæ ex terra efficta sit. Domini autem vocabulum, divinam naturam declarat.

Ac rursus ita loquitur Apostolus: *Misit Deus Filium suum unigenitum factum ex muliere*. Non dixit, *per mulierem*, sed, *ex muliere*. Quocirca significavit, eum ipsum esse unigenitum Dei Filium ac Deum, qui ex Virgine factus est homo: atque item eum ipsum ex Virgine genitum esse, qui Dei Filius ac Deus est. Genitum porro corporeo modo, qua scilicet ratione homo factus est: ita nimirum, ut non in homine prius condito, tanquam in Propheta habitaverit, verum

† 1. Cor. 15. v. 47. § Greg. Naz. *ibid.*

tum ipse substantialiter ac vere factus sit homo; hoc est, in sua hypostasi carnem animam rationalem & intelligentem animatam subflare fecerit, seipsum illius præbens hypostasim. Hanc enim significationem habet illud, *factum ex muliere*. Nam quo tandem pacto ipsummet Dei Verbum sub lege factum esset, nisi homo ejusdem ac nos substantiæ existisset?

Merito igitur & vere sanctam Mariam, Deiparam appellamus. Hoc enim nomen totum incarnationis mysterium adstruit. Nam, si Dei mater est quæ genuit, profecto Deus est qui ex ipsa genitus est: profecto etiam homo. Nam qui fieri potuisset, ut Deus qui ante secula exsabat, ex muliere nasceretur, nisi homo factus esset? Qui enim filius est hominis, homo etiam ipse sit necessum est. Quod si ille ipse qui ex muliere natus est, Deus est, unus proculdubio atque idem est, qui ex Deo Patre genitus est, quod ad divinam & initii expertem substantiam attinet, quique extremis temporibus ea substantia quæ initium habuit, temporique subjecta est, hoc est, humana, ex

Virgine natus est . Hoc vero unam Domini nostri Jesu personam , duasque naturas , & duas generationes significat .

At vero sanctam Virginem neutiquam Christiparam nuncupamus , quia ad abolendum † *Deipara* vocabulum Nestorius , impurus ille & execrandus , animoque Judæus , illud ignominia vas , in contemptum ejus quæ super creaturam omnem sola vere colenda est , Dei genitricis (disrumpatur licet ille cum patre suo Satana) hoc nominis excogitavit , quod obtruderet . Enimvero Rex David Christus quoque dicitur , & Pontifex Aaron , quippe cum Reges & Sacerdotes ungi solerent : quinimo quivis homo pius , & cui Deus adspiraverit , Christus dici possit , at non perinde natura Deus ; juxta ac exitiabilis ille Nestorius eum qui de Virgine natus est , Diferum ore fremebundo pronuntiavit . Verum hoc absit a nobis , ut cum afflatum a Deo , § deiferumve dicamus , vel cogitemus ; imo potius incarnatum Deum . Ipsummet enim Verbum factum est caro , ut

con-

† *Cyrill. epist. ad Mon. § Cyrill. lib. 1. cont. Nest.*

conceptum quidem de Virgine fuerit, Deus vero prodierit cum assumpta natura quam deificarat simul atque producta est. Exinde tria pariter una contigerunt, nimirum quod assumpta sit, quod existerit, quod deificata a Verbo fuerit. Hinc fit ut Virgo sancta. Dei genitrix tum intelligatur, tum appelletur, non modo propter naturam Verbi, sed etiam ob humanitatem deitate donatam, stupendo miraculo patris simul horum & conceptione & existentia, Verbi quidem conceptione, carnis vero, existentia in ipso Verbo. Ipsa namque Dei genitrix supra naturæ leges rerum omnium fictori subministrabat, unde ipse quoque fingeretur, universorumque conditori Deo. ut assumptam humanitatem deitate donans, homo ipse fieret, cum interim unio quæ unita sunt, talia servaret qualia unita essent, hoc est, non divinitatem solum, sed etiam Christi humanitatem; nec illud solum quod supra nos, sed & id quod nostrum est. Non enim cum ante nostri similis exstisset, postea superior nobis evasit: sed semper a primo ortu utrumque exstitit: quoniam a pri-

mordis conceptionis in ipso Verbo existentiam habuit. Quocirca, quod assumptum fuit, suapte quidem natura humanum est, Dei autem & divinum supernaturali quodam modo. Quin animatæ quidem carnis proprietates habuit: eas enim dispensationis suæ ratione Verbum suscepit, quæ secundum naturalis motus ordinem vere naturales sunt.

De umbarum naturarum proprietatibus.

CAP. XIII.

EUndem porro Deum Dominum nostrum Jesum Christum, & perfectum Deum, & perfectum hominem prædicantes, hoc profiteamur, eundem & omnia habere, quæ Pater habet, excepta ingentis proprietate; & omnia item, quæ primus Adam, excepto solum peccato; hoc est, corpus & animam ratione & inrelligentiâ præditam: quin habere etiam eum, uti duabus naturis consentaneum est, duplices naturarum duarum naturales proprietates; hoc est duas voluntates naturales, divinam nimirum & humanam, duas naturales

rales

rales operationes, divinam & humanam; duas naturales arbitrii libertates, divinam & humanam: ac denique sapientiam & scientiam duplicem, divinam & humanam. Nam cum ejusdem ac Pater substantiæ sit, libere vult & agit ut Deus: rursus cum consubstantialis sit nobis, libere item vult & agit, ut homo. Ipsius enim miracula sunt, ipsius quoque passiones.

De Domini nostri Jesu Christi duplici voluntate, arbitriique libertate. CAP. XIV.

QUONIAM igitur duæ Christi naturæ sunt, duas proinde ejus naturales voluntates & duas naturales operationes dicimus. Quia vero una duarum naturarum ipsius est hypostasis, unum & eundem esse dicimus naturaliter, qui, juxta eas naturas, ex quibus, & in quibus, & quæ est Christus Deus noster, naturaliter velit & agat: eum autem insuper velle & agere, non divite, sed conjuncte dicimus. † *Vult enim & agit in utraque forma, cum alterius com-*

Q 5

mu-

† *Leo epist. 10. ad Flavian.*

munione. § Quorum enim eadem substantia est, * eorum quoque eadem voluntas & actio sit necesse est: quorum autem diversa est, horum etiam diversa voluntas & actio sit, oportet. E contra quorum voluntas & actio eadem est, eorum eadem quoque substantia est: quorum autem dispar voluntas & actio, horum etiam dispar est substantia.

¶ Quocirca in Patre quidem & Filio, & Spiritu sancto, quia eadem voluntas atque actio est, eandem quoque naturam esse agnoscimus. At in divina incarnatione ex actionum & voluntatum discrimine naturarum quoque discrimen agnoscimus, ac naturarum discrimen exploratum habentes, voluntatum etiam & actionum discrimen confitemur. Quemadmodum enim unius & ejusdem Christi naturarum numerus, si pie intelligatur & prædicetur, unum Christum nequaquam dividit; verum incolumem, etiam in unione differentiam naturarum ostendit: ita earum voluntatum & actio-

§ *Max. disp. cum Pyrrho. post. * Basil. epist. 80. ¶ Supra lib. 2. c. 22.*

actionum numerus, quæ substantialiter ipsis naturis conveniunt (etenim secundum utramque naturam ita comparatus erat ut salutem nostram vellet & operaretur) divisionem non inducit (absit) sed earum duntaxat etiam in unione conservationem & incolumitatem prodit. Naturales siquidem esse, ac non personales, voluntates & actiones dicimus; hoc est vim ipsam volendi & agendi, per quam volunt & agunt illa quæ volunt & agunt. Si enim personales esse concesserimus, tres sanctæ Trinitatis personas diversæ inter se voluntatis atque actionis necessario dicemus.

Sciendum enim est, non idem esse velle, atque hoc vel illo modo velle. Velle siquidem naturæ est, ut & videre. Omnibus enim hominem hoc convenit. At certo modo velle, † non naturæ est, sed nostri consilii & sententiæ; quemadmodum & certo modo videre, hoc est bene vel male. Non enim omnes homines eodem modo volunt, neque eodem modo vident. Hoc

au-

§ *Max. Dial. cum Pyrrho. † Anast. in*
ὁδῶν cap. 6. P. 40.

autem etiam in actionibus concedemus. Nam certo modo velle, certo modo videre, certo modo agere, modus est quo quis voluntate utitur, nec non videndi atque agendi facultate, quæ soli utenti adest, eumque secundum rationem differentiarum communiter dictarum ab aliis fecerit.

Itaque velle simpliciter, voluntas dicitur, sive facultas volendi, quæ est appetitus rationalis, & voluntas naturalis: ac certo talique modo velle, sive quod est voluntati subiectum, res illa est quam volumus, & voluntas arbitrii. *Θελήσιον* autem illud est, cui a natura inest vis volendi: ut puta natura divina vim habet volendi, itemque humana. Volens denique est, qui voluntate utitur, sive persona, ut Petrus.

Quoniam igitur unus Christus, unaqueque idem ejus persona est, unus etiam proinde est volens, tam divina, quam humana ratione. Rursus, quia duas naturas volendi facultate præditas habet, ut pote rationales (quidquid enim rationale est, illud quoque ad volendum habile est, ac liberum)

id.

§ *Sup. lib. 2.* § *Max. ibid.*

idcirco. duas etiam in eo naturales voluntates dicemus. Idem enim ipse propter utramque naturam volendi facultate pollet; quippe qui eam assumpsit vim volendi quæ nobis a natura est. Et quoniam unus idemque Christus est, qui utriusque naturæ ratione vult, idem proinde voluntatis subiectum in eo dicemus: non quod ea sola vellet, quæ naturaliter uti Deus volebat (neque enim divinitati convenit. ut edere velit, & bibere, aliaque id genus) sed etiam ea quæ naturam humanam constituunt: istud vero non sententiæ contrarietate, sed naturarum proprietate. Tum demum enim naturaliter hæc volebat, cum divina voluntas ipsius ita volebat, & carnem ea quæ sibi propria erant, pati & agere permittebat.

† Quod autem voluntas homini insita natura, hinc perspicuum est. Nam præter divinam tres sunt vitæ species, vegetans, sentiens, ac intelligens. § Vegetantis vero peculiaris est motus ille nutriendi, auferendi & generandi: sentientis, motus impulsionis; rationalis & intelligentis, motus liber. Quare

† *Ratio. § Max. Dial. cum Pyrrho.*

si vegetanti naturaliter inest motus nutriendi; sentiendi vero, motus impulsionis, naturaliter proinde rationali & intelligenti adest motus liberi arbitrii. Arbitrii porro libertas nihil aliud est, quam voluntas. Unde cum Verbum caro animata, & intelligentia arbitriique libertate prædita factum sit, volendi quoque facultate instructum existit.

2. Deinde, ea quæ naturalia sunt disciplina non comparantur. Neque enim quicumquam est, qui cogitare discat, aut vivere, aut fame, vel siti laborare, aut dormire. Atqui nec etiam velle discimus, igitur naturale est quod velimus.

3. Et rursus, si in brutis natura ducit ac regit, ducitur autem in homine, ut qui libera potestate per voluntatem moveatur; sequitur, ut homo volendi facultate suapte natura instructus sit.

4. Et rursus, si ad beatæ & superessentialis divinitatis imaginem conditus est homo, profecto cum natura divina libera sit, & virtute volendi suapte natura polleat, homo quoque qui ejus imago est, iisdem a natura

tura

natura præditus erit. Etenim Patres liberum arbitrium voluntatem esse definierunt.

5. Ad hæc insuper, si cunctis hominibus velle inest, § ac non ut quibusdam inest, quibusdam non inest; proculdubio, eum id quod communiter in omnibus consideratur, naturæ notam in subjectis ei individuis exprimat, homo volendi facultatem habet.

6. Ac rursus, si natura nec magis, nec minus recipit; sâne cum omnibus peræque velle inest, ac non aliis uberius, aliis parcius, ex natura sua proinde volendi facultate præditus est homo: ex quo efficitur, ut cum homo virtute volendi polleat, ea itidem naturaliter polleat Dominus, non modo qua Deus est, sed etiam qua factus homo. Sicut enim naturam nostram assumpsit, sic & voluntatem nostram ex ordine naturæ assumpsit. Atque hac ratione Patres cum voluntatem nostram in se expressisse ajunt.

7. Si naturalis voluntas non est, certe vel personalis erit, vel contra naturam. Si personalis; ergo Filii voluntas hac ratione a

Pa-

§ *Max. ibid. ex Diadocho.*

Paterna discrepabit, aliaque ab ea erit. Et
tenim quod personale est, personæ solius ex-
primendæ vim habet. Sin autem contra na-
turam est, defectio a natura voluntas erit.
Quæ enim naturæ adversa sunt, destruunt
eæ quæ naturæ conveniunt.

8. Rerum omnium Deus & Pater vult,
vel quatenus Pater, vel quatenus Deus.
Si quatenus Pater, alia erit ejus voluntas,
alia Filii: neque enim Pater Filius est, Sin
autem quatenus Deus, certe cum Filius
quoque Deus sit, itemque Spiritus sanctus
Deus, voluntatem naturæ esse, naturalem-
ve, fatendum est.

9. † Insuper, si quorum voluntas una est,
horum etiam, ut Patres senserunt, una est
essentia: sane, si una divinitatis Christi at-
que humanitatis voluntas sit, una quoque
& eadem earum substantia erit.

10. Ac rursus, si de Patrum sententia,
naturæ discrimen in una voluntate non elu-
cet, necesse est, ut vel unam dicendo vo-
luntatem, naturale discrimen in Christo non di-

*Greg. Nyss. cont. apollin. & alii act. 10.
Sext. syn.*

dicamus, vel naturarum distinctionem prædicantes, voluntatem unam non statuamus.

11. Ac rursus, si ut in divino Evangelio habetur, § profectus Dominus in partes Tyri & Sidonis: * & ingressus domum, neminem scire voluit, † nec tamen latere potuit; profecto cum divina ipsius voluntas omnia possit, volens vero latere non potuerit, sequitur, ut quatenus homo id voluerit, nec potuerit; atque adeo ut quatenus homo volendi facultatem habuerit.

¶ Ac rursus, cum venisset, inquit, ad locum dixit, sitio. “ Et dederunt ei vinum felle mixtum: ¶ & cum gustasset, noluit bibere. Porro si quatenus Deus siti correptus est, & cum gustasset noluit bibere; ergo etiam quatenus Deus passionibus obnoxius erat: sunt enim, tum sitis, tum gustatio, passiones. Sin autem non quatenus Deus, nihil profecto causæ dici potest, quin quatenus homo sitivit, utique quate-

R

nus

§ Mar. 7. v. 24. * Max. ibid. † Agathe Pap. epist. syn. in. 6. syn. Ac. 4. ¶ Joan. 19. v. 28. “ Matt. 27. v. 34. ¶ Max. ibid.

nus homo voluntate instructus erat.

13. † Quin beatus quoque Paulus Apostolus, *factus*, inquit, *obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*. Atqui obedientia ejus voluntatis, quæ revera est, subjectio est, non ejus quæ non revera voluntas est: non enim brutum animal obediens dicemus, aut inobediens. Porro Dominus Patri factus est obediens, non quatenus Deus, sed quatenus homo. Nam quatenus Deus, nec obediens est, nec inobediens. § Hæc enim, ut divinus Gregorius ait, illis conveniunt, quæ potestati subiciuntur. Igitur Christus qua homo voluntate præditus fuit.

Enimvero cum voluntatem naturalem pronuntiamus, non eam necessitate obstrictam, sed liberam dicimus. Nam quia rationem comitatur, utique & libera est. Neque enim divina solum & increata coactionem non admittit, sed ne intelligens quidem & creata. Idque peripicuum est: quia Deus, cum natura bonus sit, & natura conditor rerum, & natura Deus, nequa-

† *Phil. 2. v. 8.* * *Max. ibid. § Orat. 36.*

quaquam hæc omnia necessitate est. Ec quis enim hanc ei necessitatem induxit?

Sciendum autem est, arbitrii libertatem æquivoce dici, aliterque Deo convenire, aliter Angelis, & aliter hominibus. In Deo enim supereffentiali modo hæc vox accipienda est: † in Angelis, ita ut aggressio habitum comitetur, nec ullam temporis intercapedinem admittat. Nam cum Angelus arbitrii libertatem suapte natura habeat, libere ac sine ullo impedimento ea utitur, ut qui nec ullam ex corpore sentiat repugnantiam, nec quemquam habeat a quo impetatur. In hominibus denique ita, ut habitus tempore anterior aggressione intelligatur. Quamvis enim liberi arbitrii homo sit, eoque ex sua natura polleat; habet tamen etiam diaboli impressionem, & corporis motum. Quare cum propter vim illam diaboli, tum propter corporis pondus, aggressio habitu posterior est.

Itaque si volens Adamus suggestenti scelus assensum præstitit, volensque comedit: ergo prima in nobis voluntas morbum con-

R 2

tra-

† *Maxim. disp. cum Pyrrho.*

traxit. § Quod si voluntas prima morbo subjacuit; neque hanc Verbum incarnatum una cum natura assumpsit; sequitur nos a peccato liberatos non fuisse.

1 Præterea, si naturæ libertatem ipse condidit, hanc autem non assumpsit; duorum alterum sit necesse est, aut igitur opificium suum velut non bonum reprobavit, aut ejus sanationem nobis invidit, sicque nos plena perfectaque curatione privavit, ac seipsum passioni subjacentem ostendit, qui perfectam salutem afferre noluerit, vel certe nequiverit.

Jam vero fas non est, ut unum aliquid ex duabus conflatum voluntatibus dicamus, quemadmodum ex naturis duabus compositam personam. Primum, quia compositiones eorum sunt quæ subsistunt, non quæ alia, & non propria ratione considerantur. Deinde, si voluntatum & actionum compositionem dicamus, aliarum quoque naturalium proprietatum compositionem necessario fatebimur; hoc est, increati & creati, invisibilis & visibilis, aliorumque id genus. At quonam tandem modo voluntas

ex

† *Max. ibid.*

ex duabus voluntatibus conflata nuncupabitur? Neque enim fieri possit, ut quod compositum est, earum rerum quibus constat, nominibus appelletur. Nam alioqui, illud etiam quod ex naturis compositum est, naturam vocabimus, non personam. Huc accedit, quod si in Christo voluntatem unam compositam dixerimus, voluntate eum a Patre disjungemus. Non enim voluntas Patris composita est. Superest igitur, ut solam Christi personam compositam dicamus, communemque, ut naturis, ita etiam naturalibus proprietatibus.

At vero sententiam & electionem in Domino dicere non possumus, siquidem proprie loqui studeamus. § Sententia enim post ignotæ rei investigationem & deliberationem, consiliumve & iudicium, affectio & dispositio est in id quod decretum fuit. Quam quidem affectionem sequitur electio, quæ alterum præ altero eligit & amplectitur. Atqui Dominus, cum purus homo non esset, verum etiam Deus, omniaque perspecta haberet, nec consideratio-

R 3

ne.

§ *Max. Dial. cum Pyrrho.*

ne, nec inquisitione, nec deliberatione egebat, neque etiam iudicio: § quamobrem natura comparatus erat, ut necessitudine quadam bono adhereret, ac rursus a malo averteretur. Sic enim Isaias Propheta ait: † *Antequam sciat puer praeligere mala, eliget bonum: quoniam antequam cognoscat puer bonum & malum, malitiam reprobat, eligendo bonum.* Hæc vox, *antequam*, hoc indicat, quod non more nostro ex investigatione & deliberatione prævia, sed, ut qui Deus esset, divinoque modo substantiam carni tribueret, cui secundum hypostasim erat unitus, eo ipso quod erat, omniaque norat, sùapte natura bonum habebat. Naturales enim virtutes sunt, ac naturaliter & peræque omnibus insunt, etiam si non omnes æqualiter ea quæ naturæ consentanea sunt, operemur. † Ex eo siquidem quod secundum naturam erat, in quod contra naturam est, divini mandati transgressione prolapsi sumus. At Dominus ex eo quod

§ *Basl. in Psal. 44. vel potius in cap. 7. Esai. † Isai. 7. v. 15. ap. Lxx. * Sup. lib. 2. c. 30. † Max. Dial. cum Pyrrho.*

quod est contra naturam, in id quod naturæ consentaneum est, nos revocavit. Hoc enim est, quod his verbis significatur, *ad inuagmem & similitudinem*. Quin piæ vitæ exercitia & labores non excogitata sunt, ut virtutem extrinsecus adscititiam adipiscamur, sed ut adventitium & naturæ inimicum vitium abiciamus; non secus ac ferri rubiginis, quæ minime naturalis est, sed ex incuria contrahitur, non sine labore submotâ, naturalem ferri splendorem perspicuam reddimus.

Sciendum autem, *γνώμης*, h. e. sententiæ nomen variam & multiplicem significationem habere. † Interdum enim adhortationem significat, ut cum ait divinus Apostolus, § *De virginibus præceptum Domini non habeo*, *γνώμῃν αὐτὴν δὲ*: interdum autem consilium, ut cum dixit Propheta David: *Super populum tuum malignaverunt consilium*. Quandoque vero decretum, judicialeve sententiam, ut apud Daniele: *“ a quo exiit impudens hoc de-*

R 4

cre-

† *Max. Dial. cum Pyrrhō. § 1. Cor. 7. v. 25. „ Pjal. 32. v. 4. „ Daniel 2. v. 15*

cretum. Nonnunquam denique pro fide aut opinione, aut animi sentu sumitur. Atque, ut paucis dicam, *ὑπόμνησ* vocabulum viginti & octo modis accipiuntur.

De operationibus que in Domino nostro Jesu Christo sunt. CAP. XV.

Porro duas etiam in Domino nostro Jesu Christo operationes dicimus. Nam uti Deus Patrique consubstantialis, divinam peræque operationem habebat; & ut factus homo & consubstantialis nobis, humanæ quoque naturæ operationem.

† Atqui sciendum est, aliud esse actum, sive operationem, aliud esse id quod actuosum est, aliud effectum, aliud denique operantem. Actus enim est efficax & substantivus animæ motus. Actuosum est ipsa natura, ex qua operatio proficiscitur. Effectum est illud quod actu efficitur. Tandem operans, ille est qui actu utitur, sive persona. Porro nonnunquam actus ipse effectum dicitur, & vicissim effectum, actus,

si
 † *Sup. lib. 2. c. Max. dial. cum Pyrrho.*

sicut κτισμα, dicitur κτισις, Dicimus enim πᾶσα ἢ κτισις, q. d. *omnis creatio*. ut res creatas significemus.

Observandum etiam est, actum sive actionem, esse motionem, agique potius, quam agere, † juxta atque Gregorius ait in oratione de Spiritu sancto: Si autem est actio, agetur utique, non vero aget; & “ simul atque acta fuerit, desinet. “

Illud etiam est advertendum, vitam quoque actum esse, imo primarium animalis actum; quin & totam animalis functionem, sive nutriendi & crescendi virtutem, hoc est vegetatricem, sive motum, qui fit per impulsum, id est sentientem, sive tandem motum intellectus & liberi arbitrii. Actus autem potentiae perfectio. Cum itaque haec in Christo perspiciamus, fateamur ergo humanam quoque in eo operationem esse.

Actus etiam dicitur ea cogitatio, quae primum in nobis consurgit, est quae simplex, § nullamque habitulinem implicans operatio, mente secum ipsa & occulte sentia sua producente, quibus sublati ne mens qui-

R 5

dem

† *Orat. 37. § Anast. Antioch. vid. not.*

dem merito dici possit . Dicitur etiam rursusactus , earum rerum quæ animo cogitantur per sermonis prolationem patefactio & explicatio . Hic porro non jam simplex est & omni relatione solutus , quin potius in relatione consideratur , quia ex cogitatione & sermone constat . Habitudo etiam illa quam habet ille qui aliquid agit , ad id quod efficitur , actus est ; ipsaque res quæ fit , actus dicitur . § Atque illud quidem animæ solius est , hoc vero animæ corpore utentis ; aliud corporis anima intelligente animati ; aliud denique ipsum effectum . Mens siquidem , cum prius id quod futurum est considerat , ita demum per corpus operatur : ac proinde anima principatum tenet . Utitur enim corpore tanquam instrumento , ipsum agens ac moderans . Altera autem est corporis actio ab anima gubernati & impulsæ . Jam vero effectum , quod ad corpus attinet , tactus est , & in manus acceptio , atque ejus quod efficitur , veluti complexus : quod autem ad animam , ejus quod efficitur veluti figuratio & informatio . Ad hunc modum

in

§ *Max. Tom. 2. Dogmat. ad Marin. p. 124.*

in Domino quoque nostro Jesu Christo, virtus miraculorum divinitatis ipsius actus erat, § at manuum opera, & velle, & dicere. *volo, mundare*, humanitatis ipsius erat actio: † opus autem, siquidem humanam naturam spectes, panum fractio, quodque leprosus audierit, *volo*; si autem divinam, panum multiplicatio, leprosi mundatio: Utraque enim actione, hoc est animæ & corporis, unam & eandem, cognatam, & æqualem, divinam operationem ostendebat. Sicut enim ipsius naturas inter se uniras, seque invicem pervadentes agnoscimus, nec tamen propterea distinctionem earum inficiamur, quin eas numeramus, licet divisionis expertes noscamus; sic & voluntatum & actionum, tum conjunctionem, tum etiam distinctionem agnoscimus, sicque eas numeramus, ut tamen divisionem non inducamus. Ut enim caro, quamvis deitate donata, non tamen naturæ suæ proinde mutationem subiit; eodem modo, licet voluntas & actio divinitate affectæ sint, non tamen a finibus suis excesserunt. Unus enim, idemque.

§ *Math. 8. v. 3. Joan. 6. v. 11.*

que est, qui & hoc, & illud est; & hoc & illo modo, hoc est, divino & humano, vult & agit.

Cum itaque duæ in Christo naturæ sint, duas quoque in eo actiones dicere necesse est. Quorum enim diversa natura est, horum quoque dispar est actio; ac rursus, quorum diversa est actio, horum etiam dispar natura: & contra, quorum natura eadem est, horum & actio eadem: quorum autem una est actio, * horum etiam, secundum Patres divinatorum sermonum interpretes, una est essentia. Itaque duorum alterum sit oportet, aut unam actionem in Christo dicentes, unam quoque essentiam dicamus; aut, si veritatis studiosi sumus, duasque essentias ex Evangelii & Patrum doctrina confitemur, duas itidem actiones consentanee eas comitantes fateamur. Nam cum divinisatione Patri consubstantialis sit, æqualis quoque quantum ad actionem erit. Ac rursus, cum idem ratione humanitatis nobis sit consubstantialis, par etiam quantum ad operationem.

* *Videsis PP. Loca act. 6.*

syn.

rationem erit. Ait quippe B. Gregorius
Episcopus Nyssenus: † *Quorum actio una
est, horum prorsus & vis eadem.* Omnis
enim actus & operatio est potentiae perfectio.
Fieri porro nequit, ut increatae & creatae
naturae una sit natura, vis, & operatio.
Quod si unam in Christo actionem dixerimus,
nihil afferri poterit, quin Verbi divinitati
animae intelligentis affectiones, puta metum,
maerorem, & mortis angores attribuamus.

Si dixerint, equidem sanctos Patres,
cum de Trinitate disputarent, hoc adstruxis-
se, § *quorum una sit essentia, eorum &
unam actionem esse: & quorum dispar sit
essentia, horum quoque disparem esse actio-
nem; sed non æquum esse, ut ea quæ de di-
vinitate dicuntur, ad incarnationem detor-
queamus; his ita respondebimus.* 1 Si de di-
vinitate solum hoc a Patribus dictum est, ac
non etiam post incarnationem Filius eandem
quam Pater actionem habet, ¶ profecto ne
ejusdem cum eo substantiae erit. At cui tan-
dem

† *Greg. Nyss. orat. de natura & hyp. Est
etiam inter epist. Basil. 42. § Max. Dial.
cum. Pyrrho. ¶ Max. ibid.*

dem illud assignabimus, & Pater meus usque modo operatur, & ego operor? * Et, quis videt Patrem facientem, hac & Filius similiter facit? Et, si mihi non creditis, operibus meis credite? ¶ Et, opera quae ego facio ipsa testimonium perhibent de me. Et sicut Pater suscitatur mortuos & vivificat: ita & Filius quos vult, vivificat. Haec enim omnia, non modo eum, etiam post incarnationem, Patri consubstantialem esse ostendunt, sed & eandem cum illo actionem servare.

2. Ac rursus, si providentia totius universi, non solum ad Patrem & Spiritum sanctum, sed etiam ad Filium, nec non post incarnationem spectat, profecto cum ipsa sit actio, sequitur eum eandem cum Patre actionem habere.

3. Quod si ex editis miraculis Christum ejusdem cum Patre essentiae esse comperimus; Dei vero actiones miracula sunt; oportet ut etiam post incarnationem ejusdem cum Patre actionis sit.

4. Quod si una divinitatis & carnis ipsius
actio

§ Joann. 5. v. 17. & 19. * Joann. 10.
v. 38. & 25. ¶ Joann. 5. v. 21.

actio est, hæc composita erit, atque ita, aut diversam ille a Patre actionem habebit, aut etiam Patris actio composita erit. Si composita ipsius actio fuerit, sane & natura.

Quod si contendant una cum actione personam induci, tam subjungamus: Si una cum actione persona inducitur, consentaneam vicissim est, ut & una cum persona actio inferatur. § Atque ita fiet, ut sicut tres sunt personæ, sive tres sanctæ Trinitatis hypostases, sic tres quoque actiones sint: aut contra, quemadmodum una est actio, ita una quoque persona, & hypostasis. Atqui SS. Patres hoc una voce docuerunt, ea quæ ejusdem substantiæ sunt, ejusdem quoque actionis esse,

Deinde vero, si persona una cum actione inferatur, qui nec unam, nec duas Christi actiones dicendas præscripserunt, proinde neque personam quidem ipsius unam, neque duas dicere præceperunt.

Sed & in candenti gladio, uti tum ignis, tum ferri naturæ servantur, ita & duæ

Max. ibid.

duæ actiones, ¶ & earum effecta. Nam &
 ferrum secandi, & ignis urendi vim habent;
 ut sectio quidem actionis ferri opus sit,
 ustio autem ignis: ac discrimen, tum in
 ferri ardenti sectione, tum in secta ustione
 servatur; tametsi post hujusmodi unionem,
 nec ustio citra sectionem sit, nec sectio sine
 ustione: nec quia duplex est naturalis actio,
 duos proinde candentes gladios dicimus; nec
 rursus, quia unus duntaxat incensus est gla-
 dius, ob eam causam substantialem horum
 distinctionem confundimus. Eodem modo
 in Christo quoque divinitatis quidem ipsius,
 divina & omnipotens operatio est: humani-
 tatis autem ipsius, humana & nostræ simi-
 lis. ¶ Humanæ porro actionis opus id fuit,
 quod manu puellam tenuerit atque traxerit;
 divinæ autem, quod eam ad vitam revo-
 caverit. Aliud enim hoc, & aliud illud
 est; tametsi in Theandrica, seu in Dei si-
 mul & hominis actione nequeant disjungi.
 Quod si, quia una Domini persona sive
 hypostasis est, una quoque operatio futura
 est

¶ *Max. lib. de duab. vol. & Dial. cum Pyr-
 rbo.* ¶ *Luc. 8. v. 54. Id. ibid.*

est; profecto etiam, eo quod una persona sit, una quoque substantia erit.

Et rursus, si operationem unam in Domino dicamus, aut divinam esse, aut humanam, aut neutram fatebimur. Si divinam, Deum tantummodo ipsum nostra vacuum humanitate asseremus. Si humanam, hominem illum purum impie adstueamus. Si denique nec divinam, nec humanam, ne Deum quidem, nec hominem; nec Patri, nec nobis esse consubstantialem statuemus. Contingit enim ex unione identitas secundum hypostasim, nec ob id tamen naturarum discrimen aufertur. Servata autem naturarum distinctione, plane servabuntur etiam earum operationes. Nulla enim natura est actionis expers.

4. Insuper, si una Christi Domini actio est, § aut creata erit, aut increata; neque enim media alia operatio interjecta est, ubi nec natura. Quare si creata est, solam creatam naturam indicabit: si autem increata, solam incretam essentiam exprimet. Nam que naturalia sunt,

S

et

† Max. *ibid.* § Max. *ibid.*

ea cum naturis congruant necesse est. Neque enim fieri potest, ut natura existat quæ minime perfecta sit. Cæterum actio naturæ consentanea, ex iis non est quæ extra sunt. Quod exinde perspicuum fit, quod sine operatione naturæ consentanea, nec esse, nec cognosci ulla natura potest. Ex eo enim quod aliquid agit, naturæ suæ argumentum edit, ab eo quod est minime desciscens.

5. Præterea si una Christi actio est, eadem & divinarum & humanarum rerum erit effectrix. Atqui nulla res est quæ in naturali suo statu manens contraria efficere queat. Neque enim ignis refrigerat & calefacit: neque aqua exsiccat, & humectat. Quoniam pacto igitur ille qui natura Deus est, & natura factus est homo, unica actione tum miracula ediderit, tum passiones obierit.

6. Quod si Christus mentem humanam assumpsit, h. e. animam ratione & intelligentia præditam, cogitavit proculdubio, & semper cogitabit ac proinde quia cogitatio est mentis actio, Christus certe, quatenus homo est, actuosus est, & semper actuosus.

Quia

Quin etiam sapientissimus & magnus ille vir S. Joannes Chrysostomus, in Actorum explanatione, homilia secunda sic loquitur: *Haud quispiam aberraverit, si ipse quoque passionem actionem appellarit. In eo enim quod omnia perpeffus est, ingens illud atque mirandum opus petravir, mortem destruens, aliaque omnia operans.*

Jam si omnis operatio ita definitur, ut sit naturæ cujuspiam substantialis motus, sicut harum rerum periti tradiderunt, ubinam tandem aliquis naturam immobilem, aut operationis expertem novit? aut ejusmodi operationem invenit, quæ potentiæ naturalis motus non esset? unam porro naturalem actionem Dei & creaturæ, § nemo prudens concesserit, auctore B. Cyrillo. Nec enim humana natura Lazarum a mortuis excitat; * nec rursus lacrymatur divina potentia (lacrymæ siquidem humanitatis propriæ sunt; veræ illius ac subsistentis vitæ) ¶ sunt tamen utraque his communia, quia una

S 2

ea-

† *Hom. 1. in acta. § Lib. 32 Thef. c. 2*
*Citatur act. 10. sext. synod. * Joan. 11.*
v. 1. ¶ Leo ep. 10.

Eademque persona est. Nam unus quidem Christus est, atque una ejus persona, seu hypostasis: cœterum duas naturas habet, divinitatis nimirum & humanitatis suæ. Et quidem claritas naturaliter ex divinitate procedens, utrique substantiæ communis effecta est ob personæ identitatem; & rursus ob carnem, quæ humilia erant, utrique naturæ communia fuere. Unus enim & idem est, qui & hoc & illud est, nempe Deus & homo; ejusdemque sunt, tum quæ divinitati, tum quæ humanitati conveniunt. Etenim divina signa edebat, at non sine carne: caro rursus humilia, at non scorsim a divinitate. Nam & patienti carni conjuncta erat divinitas, impassibilis perseverans, passionisque salutare reddens & perficiens: ac rursus operanti Verbi divinitati mens sancta copulata erat, cogitans & intelligens ea quæ peragebantur.

Ac divinitas quidem corpori prærogativas suas impertiebat; cum interim ipsa corporis dolorum immunis maneret. Non enim, quemadmodum Verbi divinitas per carnem operabatur, ita etiam per divinitatem

tatem caro ipsius perpetiebatur. Divinitatis enim organum caro fuit. Quanquam igitur a prima conceptione nullum omnino inter, utramque formam divitio locum invenit verum unius personæ actiones, quovis tempore editæ sint, utriusque formæ exstiterunt; nos tamen ea quæ citra separationem gesta sunt, nullo modo confundimus, sed quid cujusque formæ esset ex operum qualitate cognoscimus.

Quocirca Christus secundum utramque naturam suam operatur, ac in eo utraque natura cum alterius communione operatur: † Verbo nimirum quæ Verbi sunt, cum auctoritate & potentia deitatis efficiente; hoc est regia omnia & quæ principatum decent: corpore autem, quæ sunt corporis exsequente, ad Verbi sibi uniti, cujus etiam proprium factum est, arbitriam. Neque enim suo pte natu ad naturales affectus profliebat, nec rursus molesta refugiebat, ac detrectabat, aut ea quæ externe inguebant, patiebatur; sed secundum naturæ conditionem movebatur. Verbo volente, cer-

S 3

† *Leo ep. cit.*

100

toque consilio permittente ipsum pati & agere quod proprium erat, ut per opera veritati naturæ fides adstrueretur.

Quemadmodum autem supra quam substantia ferat, virgineo partu substantiam induit, ita etiam supra quam ferat humana conditio: § ea quæ hominum sunt agebat; ut cum in fluxa minimeque stabili aqua terrenis pedibus gradiebatur, non ut terræ inftar aqua obdureſceret, sed ut super excellenti divinitatis potentia ita compararetur, ut nequaquam difflueret, nec corporeorum pedum gravitati cederet. Non enim humano more humana factitabat, qui non homo solum, verum & Deus esset (unde passiones quoque ipsius vivificæ fuerunt & salutares) nec divina rursus divino modo agebat; quippe qui non Deus tantum, sed insuper homo erat: quam obrem tactu, & sermone, aliisque ejusmodi adminiculis, divina signa patrabat.

Sin autem quis dicat: * non submovendæ humanæ actionis gratia unam in Christo a-

ctio-

§ Dion. cap. 2. de div. nom. & ep. 4.
* Max. Dial. cum Pyrrho.

tionem dicimus; sed quia humana actio, ut contra divinam actionem distinguitur, dicitur passio, hacque ratione unam in Christo actionem docemus; Reponemus, eadem quoque ratione illos qui naturam unam asserunt, non tolerandæ humanæ causæ hanc adstruere; sed quia humana natura, cum ex adverso divina natura distinguitur, patibilis dicitur. Absit autem hoc a nobis, ut ad humanam actionem a divina distinguendam, humanum motum passionem appellemus. Nullius enim rei, ut universè dicam, exstantia aut status ex comparatione & collatione cognoscitur, aut definitur. Hoc enim pacto res quæ sunt, sibi mutuo causæ esse invenientur. Nam si, quia divinus motus actio est, idcirco efficitur ut humanus passio sit, proculdubio etiam mala erit natura humana, quia divina bona est. Et vicissim e contrario, si quia humanus motus passio dicitur, divinus proinde motus actio censetur, ita etiam divina natura bona erit, quia humana mala est: atque ita creaturæ omnes malæ erunt, mentitusque reperietur ille qui dixit: *Et vidit*

Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

Dicimus itaque, sanctos Patres pro sub-
 jectis sibi considerationibus humanum mo-
 tum variis modis appallasse. Eum siquidem
 & potentiam, † & operationem, & diffe-
 rentiam, & motum, & proprietatem, &
 qualitatem, & passionem nominarunt: non
 ideo tamen ut illum contra divinum motum
 distinguerent; verum potentiam quidem,
 ut vis est conservatrix & invariabilis; ope-
 rationem autem, ut quæ certa nota rem ex-
 primit, & undique absolutam in omnibus
 quæ ejusdem speciei sunt, similitudinem
 declarat; differentiam vero, ut discriminan-
 tem; motum, ut manifestantem; proprie-
 tatem, ut constituentem, & quia illi soli,
 & non alii insit; qualitatem rursus, ut in-
 formantem; passionem denique, quia mo-
 vendo fit. Omnia enim, quæ ex Deo, &
 post Deum sunt, ea ratione patiuntur, qua
 moventur: ut pote quæ non ipsa motio,
 nec ipsa virtus sunt. Quare, sicut dictum
 est

Gen. 2. v. 31.

† *Maximi responsio, in eod. Dialog.*

est, non ut ex adverso distinguerent, ita nuncuparunt, sed secundum rationem quæ illi ab universorum effectrice causâ conditoris more indita fuit unde etiam eam cum divina enuntiantes, actionem apellarunt. ¶ Nam qui dixit: „ Agit enim utraque“ forma cum alterius communionem, quid aliud fecit, § quam qui dixit: * *Et cum jejunasset quadraginta diebus, postea esurivit.* ¶ (dedit enim naturæ quando voluit, ut quæ sua erant ageret) aut qui diversam in ipso actionem prædicarunt, aut qui duplicem, aut qui aliam atque aliam? Hæc quippe mutatis nominibus seu per antonomasiam actiones duas significant. Nam & nunc nomen haud raro permutatione nominum indicatur; quemadmodum & dicendo, quod divinum & humanum est. Differentia enim rerum earum est differentia, quæ inter se differunt; quo autem pacto differant, quæ non sunt?

† *Leo epist. 10. § Math. 4. v. 2. Nyss. adv. Apoll. ¶ Chrysost. hom. in S. Thom. Cyrill. in Joan. 1. 8.*

Adversus eos qui dicunt, si duplicis naturæ & actionis est homo, necesse est tres esse in Christo naturas, totidemque actiones dicere

CAP. XVI.

QUIVIS homo, cum ex naturis duabus, puta anima & corpore, compositus sit, eaque in seipso invariabilia habeat, duæ subinde naturæ dicetur. Amborum enim proprietates, etiam post unionem retinet. Neque enim corpus immortale est, sed interitui obnoxium; nec anima mortalis, sed immortalis: nec rursus corpus invisibile est, nec anima oculis corporeis conspici potest: sed hæc quidem rationalis, intelligens, & incorporea est; illud autem crassum, aspectabile, & ratione carens. Non unius autem naturæ sunt ea, quæ essentiæ ratione ex opposito dividuntur: non ergo anima & corpus ejusdem sunt essentiæ.

Ac rursus, si animal rationale, mortale, homo est; omnis autem definitio subjectas naturas explicat: profecto cum non idem natura sit rationale atque mortale, sequitur ergo ut secundum definitionis suæ normam,

homo non sit unius naturæ.

Quod si quandoque unius naturæ homo esse dicatur, tunc speciei loco naturæ nomen usurpatur; ut dum dicimus, nulla naturæ differentia hominem ab homine discrepare; imo cum eodem modo omnes homines coagmentati sint, ex anima & corpore compositi, singulique duæ sint naturæ, sub unam proinde definitionem redigi. Neque id a ratione alienum videtur; quippe cum sacer Athanasius, in ea Oratione, quam scripsit adversus illos; qui Spiritum sanctum impie deprimebant, unam omnium rerum conditarum, qua sunt conditæ, naturam esse dixerit, ad hunc modum loquens: “ Quod autem Spiritus sanctus supra res
“ creatas emineat, aliudque sit præter crea-
“ turarum naturam, ac proprius divinitatis,
“ hinc rursus perspicere licet. † Quidquid enim communiter, & in multis considera-
tur, nec alicui uberius, alicui parcius, inest, essentia nominatur. Quia igitur omnis homo ex anima & corpore compositus est, ob eam causam una omnium natura dicitur.

Id

† *Epist. 2. ad Scrap. versus finem.*

In Domini autem persona naturam unam dicere non possumus. Nam & utraque natura proprietatem naturalem, etiam post unionem, retinet; nec Christorum speciem reperire sit. Neque enim alius ex divinitate & humanitate Christus existit, qui idem Deus esset & homo.

Ac rursus: non idem est secundum speciem unum esse, atque unum esse secundum corporis & animæ substantiam. Siquidem unum secundum hominis speciem, exactissimam in omnibus hominibus similitudinem ostendit: at unum secundum animæ & corporis essentiam, ipsum illorum esse interimit, eaque prorsus in nihilum redigit. Aut enim alterum in alterius essentiam migrabit, aut ex aliis aliud efficietur, ac sic ambo mutabuntur, aut intra metas suas consistentia duas naturas constituent. Non enim quantum ad essentiam attinet, idem sunt corpus & res incorporea. Quocirca necesse non est, ut, qui unam in homine essentiam dicimus, non propterea quod eadem qualitas sit animæ & corporis, sed propter exactissimam individuorum quæ ad eandem speciem referuntur.

referuntur æqualitatem, unam quoque in Christo, ubi species ejusmodi nulla est, qua multæ personæ contineantur, dicamus naturam.

Huc accedit, quod omnis compositio ex his quæ proxime componuntur, constare dicitur. Non enim domum ex aqua & terra, sed ex lateribus & lignis constructam esse dicimus. Alias dicendum foret hominem ex quinque ut minimum naturis constare esse; nempe ex quatuor elementis & anima. Sic & in Domino nostro Jesu Christo, non partium partes spectamus, sed quæ proxime composita sunt; hoc est divinitatem & humanitatem.

Deinde vero, si, quia hominem duabus naturis constare dicimus, tres proinde in Christo naturas dicere cogemur, vos quoque qui ex duabus naturis hominem esse dicatis, Christum ex tribus naturis compositum esse itidem asseretis. Quod etiam de actionibus dicendum erit: § consentanea enim naturæ actio sit oportet. Quod autem homo duplicis naturæ dicatur & sit, testis

est
§ *Epist. 1. ad Cledon.*

est Gregorius Theologus: "† Duæ enim,
 "inquit, naturæ sunt, Deus & homo:
 "quandoquidem duæ quoque anima & cor-
 "pus. Ac rursus in Oratione de Baptismo
 "hæc ait: "Cum autem duplici natura con-
 "stemus, anima nimirum & corpore, alte-
 "ra quidem visibili, altera autem invisibili,
 "duplex quoque est baptismus, nempe per
 "aquam & spiritum.

† Orat. 4. non longe a princip.

*De eo quod carnis Domini natura & volun-
 tas deificata sit. CAP. XVII.*

Illud autem scire operæ pretium est,
 † quod Domini caro deificata sit, ejusdem-
 que deitatis consors, quin & Deus esse di-
 citur (sic enim Gregorius Theologus loqui-
 "tur) † „ quorum alterum deitate donavit,
 " * alterum deitate donatum est, & „ auda-
 " ter dicam, ejusdem deitatis consors. Quod
 "que & id quod unxit, homo factum sit,
 & Deus, id quod unctum est. Non ob na-
 tu-

† Greg. orat. 42. * Id. orat. 39. Max-
 lib. de duob. vol. apud Eushe.

naturæ immutationem, aut conversionem, aut alterationem, aut confusionem ista dicuntur. Nec enim hæc verba naturæ mutationem ullam significant, sed potius dispensationis unionem, seu secundum hypostasim, quatenus ita Deo conjuncta est, ut ab eo divelli non possit: atque ob id etiam quod naturæ inter se vicissim inmeent, veluti ferri quoque dicimus ignitionem. Velut enim humanationem citra mutationem & conversionem confitemur; sic item canis deificationem factam esse censemus. Neque enim quia Verbum caro factum est, propterea e divinitatis suæ gradibus, divinisque illi competentibus dotibus excessit: nec rursus caro deificata, a natura sua vel naturalibus suis proprietatibus defecit. § Nam post unionem, tum naturæ inconfusæ, tum earum illæse proprietates sunt. Caro autem Domini divinarum actionum opibus affluxit, ob sincerissimam illam cum Verbo unionem, quæ est secundum hypostasim: sic tamen ut proprietatum naturalium jacturam nullam pertulerit. Non enim propria

vi

§ *Max. epist. ad Nicendr.*

vi, sed ob unitum sibi Verbum divina præ-
trabat; Verbo nimirum vim suam per illam
exerente. Nam & candens ferrum eo non
urit, quod urendi vi a natura polleat, sed
quod ex conjunctione cum igne vim eam
contraxerit.

Itaque eadem caro suapte natura morta-
lis erat, & ob hypostaticam cum Verbo
unionem, vitam conferebat. † Consimili
modo voluntatis quoque deificationem do-
cemus, § non quod naturalis morio immu-
tata fuerit, sed quod divinæ ipsius ac præ-
potenti voluntati unita sit, Deique facti
hominis voluntas evaserit. Quo etiam fa-
ctum est, ut cum latere vellet, id ex se non
potuerit: quia nempe Deo Verbo placebat,
ut vere sibi inesse humanæ voluntatis infir-
mitatem ostenderet. Rursumque volendo
leprosi mundationem patravit, propter unio-
nem cum divina voluntate.

Sciendum autem est, naturæ & volun-
tatis deificatione, perquam liquido & ex-
presse duas naturas & voluntates declarari.

Si-
† *Greg. Naz. orat. 35. P. 595. § Mar.*
*7. v. 24. * Math. 8. v. 3.*

Sicut enim ignitio, non rei ignitæ naturam in ignis naturam mutat, verum & id quod ignitum est, & id quod ignitum fecit, ostendit: nec unius tantum, sed duorum index est: sic etiam deificatio non unam compositam naturam facit, sed duas, unionemque secundum hypostasim. Ait quippe Theologus Gregorius: „§ Quorum alterum deificavit, alterum deificatum est. Dicendo enim, *Quorum*, & *alterum*, atque *alterum* duas profecto res indicavit.

§ *Greg. Naz. orat. 42.*

Iterum de duplici voluntate, arbitriique libertate; mente item, scientiaque & sapientia duplici. CAP. XVIII.

QUANDO quidem Christum perfectum Deum ac perfectum hominem dicimus, plane omnia quæ tum Patri, tum matri naturalia sunt, ei tribuamus. Homo quippe factus est, ut quod victum fuerat vinceret. Haud enim ejus imbecillitatis erat ille, qui omnia potest, quin omnipotenti sua virtute hominem ex tyranni domi-

T

nato

natu eripere valeret. Verum tyrannus querela occasionem habuisset, si postquam hominem ipse vicerat, illata vi a Deo spoliatus esset. Quocirca Deus pro sua misericordia, & erga homines benevolentia, homo fit, quo simile similis opera in lauret.

Quod autem homo sit animal ratione & intelligentia præditum, nemo ierit inficias. Quinam igitur factus est homo, si carnem inanimatam, aut expertem mentis animam suscepit? Hoc enim nequaquam homo est. Quid vero rursum ex assumpta ab eo humanitate emolumenti ad nos rediit, si illi qui primario contraxit labem, salus allata non est; neque id actum fuit, ut per conjunctionem cum divinitate innovaretur, & robur obtineret? * Nam curatum non fuit, quod assumptam non est; quapropter totum hominem assumpsit, illamque adeo ipsius partem quæ præstantissima erat, & obnoxia morbo fuerat, ut toti salutem largiretur. Nulla porro mens usquam fuerit, quæ sapientia & cognitione destituta sit. Nam si iners & sine motu, nulla profus ratione existit.

Ita-

* *Græc. Naz. ad Cleodon.*

Itaque Deus Verbum, id quod ad sui imaginem erat instaurare volens, factus est homo. Quid vero illud fuit quod esset ad imaginem, † præterquam mens? Itane omissio potiori, quod deterius erat assumpsit? Mens siquidem in Dei & carnis meditullio est: carnis nimirum, ut contubernalis; Dei autem, ut imago. Mens itaque menti jungitur, atque inter Dei puritatem & carnis crassitiam intercedit. Nam si Dominus animam mente vacuam assumpsit, bruti utique animam assumpsit.

Quod si Evangelista *Verbum carnem factum fuisse* dixit, § sciendum est in sacra Scriptura animam nonnunquam hominem appellari, ut in illo loco, * *in septuaginta quinque animabus ingressus est Jacob in Ægyptum*. Nonnunquam item carnem, ut est illud: ¶ *Videbit omnis caro salutare Dei*. Ac proinde Dominus, non caro in anima, nec mente vacua, sed homo factus est. Ait

T 2

quip-

*Greg. Naz. Carm. senar. adv. Apollin. epist. ad Cled. & alibi. § Gen. 46. v. 27. ap. Lxx. act. 7. v. 14. * Isai. 40. v. 15. ¶ Luc. 3. v. 6.*

quippe ipse: § *Quid me cadis, hominem qui veritatem locutus sum vobis?* Assumpsit igitur carnem anima rationali & intelligente animatam, quæque, sicut carnis principatum tenebat, ita rursus divinitati parebat, ab ea que regebatur.

Atqui ille quidem naturaliter, & ut Deus, & ut homo, habebat ut vellet: cœterum divinam ipsius voluntatem humana sequebatur, eique subdita erat, ut quæ propria sententia non moveretur, verum eademum vellet, quæ divina ejus voluntas ipsam volebat velle. Permittente siquidem divina voluntate, naturaliter ea quæ sibi propria erant patiebatur. Etenim cum mortem detrectaret, hanc divina ipsius voluntate ita ferente & concedente, naturaliter detrectabat, atque in mortis agonia erat. Rursus divina ipsius voluntate volente, ut humana voluntas mortem amplecteretur, voluntaria ipsi passio fuit. Non enim quæ Deus duntaxat morti se sponte tradidit, sed etiam quatenus homo. Unde nobis etiam
ani-

§ *Joan. 8. v. 14. & 18. v. 23. † Sophron. epist. synod.*

animi audaciam aduersus mortem comparavit. Ita quippe ante salutiferam passionem suam loquitur: † *Pater si fieri potest, transeat a me calix iste.* § Illud porro constat, quod ut homo calicem bibiturus erat: non enim ut Deus. ¶ Quare tanquam homo calicem transire vult. Hæc autem verba a naturali metu, & imbecillitate profecta sunt. *Veruntamen*: inquit, *non mea voluntas fiat,* hoc est, qua ratione diversæ a te sum substantiæ: *sed tua,* hoc est mea, quatenus eadem mihi ac tibi substantia est. Quæ quidem iterum fortis animi verba sunt, Etenim anima Domini, qui benigna sua voluntate homo vere factus erat, cum naturalem infirmitatem ante experta esset, percepto doloris sensu ex corporis disjunctione, divina rursus voluntate corroborata, aduersus mortem audaciam concipit. Nam quia & totus Deus erat cum sua humanitate, & totus homo cum sua divinitate, ipse tanquam

T 3 homo

† *Math. 26. v. 39.* § *Luc. 22. v. 42.*
¶ *Locus sæpe ab Atkanasio, Nazianz. & Chrysostomo, expositus & cit. cit. 10. sexta synodi.*

homo in se & per se id quod humanum erat, Deo & Patri subiecit, & Patri factus obediens, præstantissimam sese nobis formam & exemplum præbuit.

Libere porro volebat tum divinæ, tum humanæ voluntatis ratione. Omni quippe naturæ rationali libera voluntas a natura in-fita est. Quorsum enim aliqui partem rationalem habebit, si non libere ratiocinatur? Nam naturalem quidem appetitum summus opifex brutis etiam indidit, quo ad suæ naturæ conservationem necessitate ducuntur. Cum enim ratione careant, ducere non possunt, verum naturali ducuntur appetitu. Ex quo fit, ut simul atque appetitus oritur, statim ad agendum profiliant. Neque enim ratione aut consilio, aut consideratione, aut judicio utuntur, Ac proinde nec velut virtuti studentia laudantur, ac beata censentur; nec tanquam malum agentia plectuntur. Natura vero rationalis, habet quidem naturalem appetitum, qui moveatur; ejusmodi tamen, ut in iis quæ naturæ consentaneam rectitudinem servant, a ratione gubernentur ac componantur. Rationis enim præ-

præcellentia hæc est, liberæ potestatis voluntas: quam quidem naturalem motum in substantia rationali dicimus. Eaque de causa & cum virtutem colit, laudem omninet, ac beata prædicatur; & cum se vitio dedit, punitur.

† Ergo volebat quidem Domini anima libere excitata; † sed ea libere demum volebat, quæ divina ipsius voluntas velle eam volebat. Non enim Verbi nutu carò movebatur, juxta ac Moses & Sancti omnes divino nutu movebantur: verum idem ipse, cum & Deus & homo esset, tum divina, tum humana voluntate volebat. Ob eam causam non consilio ac sententia, sed naturalis potius facultatis ratione, duæ Domini voluntates inter se dissidebant. Etenim divina ejus voluntas, principii experta, omnisque rei effectrix erat, ut potestate comitem potentiam habens, & pati nescia. At humana ipsius voluntas, tum ipsa in tempore initium habuit, tum eas passiones sustinuit, quæ naturales & innocuæ erant.

T 4

AG

† *Max. Dial. cum Pyrrho.* † *Greg. Naz. ep. ad Cled.*

Ac natura quidem omnipotens non erat ;
 ut autem Dei Verbi vere ac naturalis facta
 erat , nihil quoque ipsa non poterat .

De Theandrica , seu de virili actione .

§ CUM B. Dionysius Christum novam
 quandam Theandricam , seu Dei
 simul & viri , actionem nobiscum obiisse
 dicit , non ut naturales actiones tollat , unam
 ex humana & divinales actiones tollat , unam
 ex humana & divina actionem conflata
 docet (ad hunc enim modum unam quo-
 que novam naturam ex divina & humana
 affectam diceremus ; quia quorum actio
 una est , horum etiam , ut sentiunt Patres ,
 una est essentia) verum ita loquitur , † ut
 novum illud & arcanum modum , quo na-
 turales Christi actiones se explicant , arca-
 no illi mutuae naturarum ipsius inmeatio-
 nis modo congruentem , humanum item
 vitæ genus novum & admirabile , inque
 rerum natura incognitum ; ac denique alter-
 nae

§ *Dionys. epist. 4. † Max. Dial. cum
 Pyrrho.*

næ illius communicationis, quæ ex ineffabili unitione oritur, rationem indicaret. † Non enim aut sejunctas actiones, aut naturas divisim operari dicimus, sed conjunctim utramque cum alterius communione illud quod quæque proprium habet agere. Neque enim humana humanitas efficiebat, cum purus homo non esset; nec rursus divina divino duntaxat modo, quandoquidem non solum Deus erat, sed Deus simul & homo. Nam uti naturarum tum unionem, tum naturalem distinctionem habemus, ita etiam naturalium voluntatum & operationum.

Itaque sciendum est, in Domino nostro Jesu Christo nos interdum, tanquam de duabus naturis sermonem habere, interdum tanquam de una persona: atque hoc & illud ad eundem sensum refertur. Nam & duæ naturæ unus Christus est; & unus Christus, duæ naturæ. Itaque dicere, agit Christus secundum utramque naturam, perinde est, ac cum dicimus, agit utraque natura in Christo cum alterius communione. Quare di-

T 5

vina

† *Leo epist. 10. ad Flav.*

vina quidem natura eo nomine cum carne operante communicat, quod caro divinæ voluntatis beneplacito, quæ ipsi propria sunt, pati & agere sinatur, quodque carnis actio prorsus salutifera sit; id quod non humanæ, sed divinæ potius actionis est. At caro vicissim cum operante Verbi divinitate communicabat, tum quia per corpus veluti per instrumentum quoddam, divinas actiones efficiebat; tum quia unus idemque erat, qui & divino simul, & humano modo operabatur.

Scire autem attinet, sanctam quoque ipsius mentem naturales suas actiones exsequi. Nam & se Dei mentem esse, atque ab omnibus rebus conditis adorari cogitat & agnoscit, ac eorum quæ in terra gessit & pertulit, recordatur. Cæterum cum operante Verbi deitate, qua cuncta reguntur & gubernantur, communicat, omnia intelligens, cognoscens, & administrans, non ut simplex & nuda mens hominis, sed sicut quæ Deo secundum hypostasim unita sit, Deique mens existat.

Nihil igitur aliud theandrica actio declarat.

rat, quam quod Deo factio viro, hoc est, incarnato, humana quæque ipsius actio divina erat, sive deificata, nec divinæ ipsius operationis expers: rursusque divina ipsius actio humanæ ipsius actionis exors non erat; verum utraque una cum altera considerabatur. § Porro modus hic loquendi *περίφρασις* dicitur, quando quis duo quædam una dictione complectitur. Quemadmodum enim igniti gladii incisam unam unctionem, atque inustam sectionem dicimus, & tamen sectionem distinctam ab unionem esse, nec non alius aliusque naturæ asserimus, ignis nempe unctionem, ac ferri sectionem; ad eundem modum Theandricam unam Christi actionem dicentes, duas ambarum ipsius naturarum actiones intelligimus; divinitatis videlicet ipsius, divinam, humanitatis autem, humanam actionem.

§ *Max. Tom. dogm. ad Marin. p. 42.*

De naturalibus & inculpatis passionibus.

CAP. XX.

Chri-

Christum porro naturales, minimeque reprehendas hominis passiones assumptas confitemur. § Nam suscepit totum hominem, & quæcumque hominis sunt, excepto peccato. Neque enim istud naturale est, neque a creatore nobis insitum; verum superferente diabolo in libera nostra voluntate exsurgit, non tamen ut per vim nobis dominetur. Naturales porro & inculpatae passiones hæ sunt, quæ in arbitrio nostro sitæ non sunt; quæ nimirum in violati præcepti pœnam humanæ vitæ irrepserunt: velut fames, sitis, defatigatio, labor, lacrymæ, interitus, mortis fuga, metus, & agonia, ex qua sudores & sanguinis guttæ; auxilium ob naturæ infirmitatem ab Angelis allatum, aliaque id generis, quæ quidem natura universo hominum generi conveniunt.

Omnia igitur assumpsit, ut omnibus sanctitatem conciliaret. Tentatus est, vicitque, ut victoriam nobis pararet, advertariique vincendi vim naturæ conferret: quo videlicet natura jampridem victa, per quos insultus superata fuerat, suo tandem victoriam extorqueret.

§ *Math.* 13. v. 28

Cœ.

Cœterum malus ille, extrinsecus, non suggestis cogitationibus Christum adortus est, quemadmodum & Adamum. Nam ne illum quidem per immixtas cogitationes, sed per serpentem impetivit. Dominus autem adversarii conatum propulsavit, & instar fumi discussit: ut quæ ipsum invaserunt passiones, atque ab eo superatæ sunt, a nobis etiam facile vinci possent, sicque adeo novus Adam veterem salvaret.

Denique naturales passiones nostræ, & secundum naturam in Christo erant, & supra naturam. Etenim secundum naturam in illo ciebantur, cum naturam pati sineret quæ carni erant propria: supra naturam autem, quia in Domino, quæ naturalia erant, voluntatem minime prævertebant. Neque enim coactum quid in eo conspicitur, sed omnia voluntaria. Volens enim fame, volens siti, volens metu, volens morte affectus est.

De ignorantia & servitute. CAP. XXI.

Nosse oportet Christum ignorantem & servum.

servam naturam assumisse. Hominis quippe natura Dei conditoris sui serva est, nec futurorum pollet scientia. § Quare si de Gregorii Theologi sententia, id quod videtur ab eo quod mente percipitur, distraheris, serva & ignorans caro dicitur. Verum ob personæ identitatem atque indivisam unionem, Domini anima futurorum cognitione, ut & reliquis mirabilibus locupletata est. Velut enim hominum caro suapte natura secundum hypostasim vivifica non est; Domini autem caro Deo Verbo unita, non quidem a naturali mortalitate exempta fuit, sed tamen ob hypostaticam cum Verbo unionem vivifica facta est, nec dicere fas est, eam, vel non vivificam fuisse vel non semper esse: sic humana natura, suapte quidem essentia futurorum notitiam non habet; at Domini anima ob unionem cum ipso Deo Verbo & hypostasis identitatem, ut reliquorum miraculorum potestate, sic etiam futurarum rerum, ut dixi, cognitione deitata fuit.

Illud quoque sciendum est, cum ne servum

§ *Greg. Naz. orat. 36.*

vam quidem dicere non posse: servitutis enim & dominationis vocabula non naturas, sed quæ ad aliquid referuntur, indicant, ut paternitatis & filiationis voces. Hæc enim non essentiam, sed relationem declarant. Sicut ergo de ignorantia a nobis dictum est, si exilibus cogitationibus, hoc est subtilibus animi considerationibus, id quod creatum est, ¶ ab increato sejunxeris, servilis est caro, nisi Dei Verbo copulata esset. At cum semel secundum hypostasim unita sit, quonam pacto serva erit? Cum enim Christus unus sit, sui ipsius profecto & servus & Dominus esse non potest. Hæc enim non ex iis sunt quæ absolute dicuntur, sed quæ relatione ad alterum. Cujusnam igitur servus erit? Patrisne? Ergo non omnia quæ habet Pater, Filii quoque sunt. Siquidem Patris servus est, sui autem ipsius minime. Quonam autem modo de nobis, qui per eum adoptati sumus, Apostolus ait; ¶ *Itaque jam non est servus, sed filius*, siquidem ipse servus existat? Ex quo patet eum appellatione sola dici

ser-

¶ *Greg. Naz. orat. 24. ¶ Gal. 4. v. 7.*

servum, cum hoc minime sit, verum nostri causa servi formam suscepit, servusque nobiscum sit vocatus. Nam cum ab omni passione immunis esset, nostri causa passionibus servivit, salutisque nostræ ministerio perfunctus est. Illi autem qui servum eum dicunt, unum Christum ad instar Nestorii in duos dividunt. At nos herum ipsum dicimus, omniumque creaturarum Dominum, unum Christum, eundem simul Deum atque hominem, & qui sciat omnia. ¶ *In ipso enim sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi.*

¶ *Col. 2. v. 3.*

De profectu. CAP. XXII.

* **P**roficere autem sapientia & ætate & gratia idcirco dicitur, quod ætate quidem cresceret; ¶ per ætatis autem augmentum, sapientiam quæ in se erat, in lucem proferret; ac propterea quod hominum in sapientia & gratia progressum, par-

ter-
 * *Luc. 2. v. 52. ¶ Greg. Naz. orat. 20. Id. orat. 36.*

ternæque voluntatis expletionem, hoc est, hominum in Deum fidem atque salutem, profectum suum duceret, ubique quod nostrum erat sibi vindicans. Qui autem sic eum sapientia & gratia profecisse ajunt, tanquam horum incrementum acciperet, non a primo carnis ortu factam esse unionem asserunt, nec unionem secundum hypostasim tuentur; verum vanissimo Nestorio potius auscultantes, unionem quandam secundum affectionem & respectum, ac nudam inhabitationem prodigiöse fingunt, † *nescientes nec quæ dicunt, nec de quibus affirmant.* Nam si caro a primo statim ortu vere Deo unita est; imo potius in ipso existit, & identitatem secundum hypostasim cum eo habuit; qui fieri potuit, ut non omnibus profus sapientiæ gratiæque dotibus affluerit? Non quidem ut gratiam participaret, nec per gratiam in communionem eorum quæ verbi erant veniret; quin potius ob unionem illam secundum hypostasim, cum humana divinaque unius Christi propria facta essent, quippe qui Deus simul homoque

U

erat

† 1. *Tim.* 1. v. 7.

erat, gratiam & sapientiam, & bonorum omnium plenitudinem fontis instar mundo profuderit.

De Timore. CAP. XXIII.

Timoris nomen duplicem habet intellectum. * Est enim timor naturalis, quando anima sejungi non vult a corpore ob naturalem affectionem & necessitudinem, qui ex ipsomet ortu ab opifice ei insita est, qua fit ut naturaliter pertimescat, angatur, & mortem recuset. Cujus timoris hæc definitio est: Timor naturalis est vis sibi esse vindicandi eum contractione. Nam quia cuncta ex nihilo a conditore rerum producta sunt, idcirco naturaliter esse appetunt, haudquaquam vero non esse. His autem a natura proprium est, ut in ea ferantur, quorum opæ consistunt. Quocirca Dei quoque Filius, cum factus esset, homo, hunc appetitum habuit; suam quidem erga illa quæ naturam constituunt propensionem ostendens, tum cibi potusque, & somni

* *Max. Dial. cum Pyrrho.*

mini cupiditate, tum facto horum ex naturæ legibus periculo; in iis autem quæ interitum pariunt, fugam prætendens, ut passionis tempore mortis timore voluntariè compressionem admiserit. Quanquam enim naturæ lege fiebant, quæ fiebant; at non ut in nobis vi & necessario. Ea siquidem quæ natura erant, sponte & lubens suscepit. Ac proinde metus hic, & trepidatio, pavorque, naturalis & inculpata, nec subiecta peccato affectio est.

Et rursus aliud timoris genus, quod ex cogitationum defæctione & dissidentia, exque eo quod quis mortis horam ignoret, exiurgit: ut cum noctu, oborto aliquo strepitu, timore afficimur: qui quidem timor non naturalis est, sicque definitur: Timor non naturalis, est improvisa animi contractio. Hanc porro timorem Dominus non assumpsit. Quapropter nunquam timuit, nisi passionis tempore: etsi alioqui certo consilio sæpe se subduxit. Non enim tempus ignorabat.

Quod autem vere timuerit, § testis est

U. 2

S.

§ *Orat. adv. Apollin.*

S. Athanasius in oratione aduersus Apollinarianum his verbis, „ Ob eam causam dicebat Dominus: *nunc anima mea turbata est*. Quod autem ait, *nunc*, idem est ac „ cum voluit. Attamen id quod erat ostendit. Non enim illud quod non erat, ac si adesset, nominavit: perinde scilicet ac si in speciem duntaxat fierent ea quæ dicebantur. Natura enim ac vere omnia fiebant. Ac post alia. § Nullo autem modo divinitas passionem recipit sine corpore quod patiatur, nec sine anima quæ tristetur ac turbetur, turbationem mororemque ostendit: neque anxia est, & exorante. Etenim quamvis non victæ naturæ consternatione ista contingerent, attamen facta sunt ut quis esset palam innotesceret. Quod autem non naturæ succumbentis ignavia contingerent, quæ fiebant, hinc linquet quod haud invitus ea sustinuerit.

§ *Id. orat. de salut. adv. Christi. versus sinem.*

De Domini oratione. CAP. XXIV.

O Ratio est ascensus mentis in Deum: aut eorum quæ consentanea sunt postulatio a Deo. Qui ergo fiebat ut Dominus in Lazari suscitatione ac passionis tempore oraret? neque enim sancta ipsius mens elevatione in Deum egebat, quippe quæ semel Deo secundum hypostasim unita esset: nec rursum ei opus erat, ut quidquam a postularet (unus enim est Christus) verum quia personam nostram suslinebat, id quod nostrum erat in seipso exprimens, sese nobis exemplum præbuit, docendo nos a Deo postulare & mentes ad illum erigere, perque sanctam mentem suam ascensum nobis ad Deum muniendo. † Quemadmodum enim passiones tolerabat, ut nobis aduersus eas victoriam compararet: eodem modo ideo precatus est, ut nobis sicut dicebam, ascensum ad Deum sterneret, & pro nobis, velut Joanni aiebat, iustitiam omnem impleret, nosque cum Patre reconciliaret: sic etiam ut eum seu principium & causam sui

U 3

ho-

† *Greg. Naz. orat. 36.*

honore afficeret, seque Deo minime ad-
 vertari commonstraret. Nam quando La-
 zari causa dicebat: § *Pater, gratias ago*
tibi, quoniam audisti me. Ego autem scie-
bam quia semper me audis: ¶ sed propter po-
populum qui circumstat, † ut credant quia tu
misti; annon cuivis perspicuum est, cum
 non alia de causa his verbis usum esse, ni-
 si ut Patrem, tanquam sui principium &
 causam honoraret, seque Deo nequaquam
 advertari ostenderet.

* Rursum cum ita loquebatur: *Pater si*
possibile est, transeat a me calix iste. " Ve-
rum tamen non sicut ego volo, sed sicut tu;
 annon quisvis liquido perspicit, eum idcir-
 co sic esse loquutum, ut nos Dei solius o-
 pem in tentationibus implorare, divinam-
 que voluntatem nostrae antepone-re doceret:
 insuper ut ostenderet, ea quae nostrae naturae
 erant, vere sua fecisse, duasque voluntates,
 naturales quidem illas, naturisque ipsius
 con-

† *Math. 3. v. 15. § Joan. 11. v. 42.*
 ¶ *Greg. Naz. orat. 42. † Chrys. hom. 63.*
*in Joan. * Math. 26. v. 39. Chrys. in*
cat. in cap. 26. " Math. v. 39.

congruentes, cœterum nequaquam contrarias vere habuisse. *Pater*, inquit tanquam ejusdem cum ipso substantiæ, *si possibile est*; non velut ignoraret ita loquens (ecquid enim Deo impossibile esse queat?) verum ut nos exinde voluntati nostræ divinam anteferre disceremus. Hoc enim solummodo impossibile est, quod Deus non vult, nec permittit. *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu*. Tanquam Deus, eandem cum Patre voluntatem habet: & velut autem homo, humanitatis voluntatem naturaliter ostendit. Hæc enim naturaliter mortem refugit.

† At vero illud, *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* quia personam nostram gerebat pronuntiavit. Neque enim Deum suum Patrem dixisset, nisi id quod sub aspectum cadit, ab eo quod intellectu capiebatur, subtili mentis imaginatione disceretum fuisset. ¶ Nec rursus a sua unquam divinitate desertus fuit; sed nos eramus derelicti illi & contemti. Quamo-

U 4

brein

§ *Greg. orat. 36.* † *Math. 27. v. 46.*

¶ *Greg. Nyss. orat. 36.*

brem personam assumens hæc deprecatus est.

De appropriatione seu vindicatione.

CAP. XXV.

SCIRE oportet duplicem esse vindicationem, unam naturalem & substantialem, alteram personalem & secundum respectum. At naturalis quidem & substantialis est, quæ Deus pro sua erga homines benevolentia, tum naturam nostram, tum omnia naturalia suscepit, natura & vere factus homo, & ea expertus, quæ in naturam nostram cadunt. quæ vero personalis est, & secundum respectum, tunc locum habet, cum quis affectione quadam, miseratione puta, vel dilectione alterius personam gerit, pro eo sermones nihil ad se attinentes illius vice proferens. Quo quidem vindicationis genere Dominus, tum maledictionem, tum derelictionem nostram, aliaque ejusmodi quæ naturalia non sunt, sua ipse fecit

* *Max. ad Marin. in solut. 1. dubit. Theod. Greg. Naz. orat. 36.*

*fecit: non ut ipse hoc esset, aut unquam
existiterit; sed quia personam nostram subiens,
in nostrum ordinem se adscriberet. Quo
sensu sumitur illud, † Factus est pro nobis
maledictum.*

† *Gal. 3. v. 13.*

*De Corporis Domini passione, ipsiusque divi-
nitatis impassibilitate. CAP. XXVI.*

Ipsum igitur Dei Verbum omnia carne
pertulit, divina interim ac sola impassibi-
bili ipsius natura ab omni perpeffione im-
muni persistente. Nam cum unus idemque
Christus, qui ex divinitate & humanitate
compositus est, inque divinitate & huma-
nitate existit, vere pateretur, pars quidem
illa, quæ naturali sua conditione hoc habe-
bat, ut pati posset, patiebatur; cæterum
ea, quæ impassibilis erat, haud simul pa-
tiebatur. Nam anima quidem, passibilis
cum sit, tametsi inciso corpore ipsa mini-
me incidatur, una tamen cum corpore do-
lorem perferit: at deitas quia impassibilis
est, nihil potiebatur commercio corporis.

Illud porro sciendum, quod Deum quidem carne passum dicimus; divinitatem autem carne passam, aut Deum per carnem passum, non item. † Sicut enim, si sole arbori lucente securis arborem unciderit, sel ramentum nihil læsus manet; a fortiori, impassibilis Verbi divinitas carni secundum hypostasim unita, patiente carne incolamnis mansit. Et quemadmodum, si quis aquam ignito ferro infundat, id quod ita comparatum est, ut ab aqua afficiatur, h. e. ignis, ab aqua exstinguitur; ferrum autem omnis injuriæ expers manet (non enim a natura id habet ut ab aqua labefactetur) multo magis certe divinitas quæ sola ab omni perpeffione remota est, patiente carne nullam ipse passionem admittit: quamvis alioqui ab illa inseparabilis esset. Non enim necesse est exempla esse rebus prorsus similia, ac hujusmodi, ut nihil omnino desideretur; quandoquidem in exemplis, tum id quod simile est, tum id quod diversum est, perspicere oportet, eo quod exempla sint. Nam quod omni ex parte simile est, ea ipsa res est, non exemplum

† *Athan. lib. de salut. adven. Christi.*

plum, idque potissimum in Deo. Neque enim fieri potest, ut exemplum omnino simile reperiatur, five cum de Deo, five cum de Incarnatione sermo habetur.

Quod Verbi divinitas ab anima & corpore inseparabilis manserit, etiam in Domini morte: & quod una interim persona persisterit. CAP. XXVII.

CUM Dominus noster Jesus Christus ab omni peccati labe purus esset † (*Non enim peccatum fecit, qui peccatum tollit mundi; § nec dolus inventus est in ore ejus*) mortui nequaquam subjectus erat: siquidem per peccatum mors introivit in mundum. * Moritur itaque, mortem salutis nostræ causā suscipiens, ac seipsum Patri pro nobis hostiam offerens. In eum enim deliqueramus, eique proinde redemptionis nostræ pretium pendendum erat, ut hoc pacto a condemnatione liberaremur. Abiit enim, ut Domini sanguis oblatus tyranno fuerit. Accedit

† *Isai. 53. v. 9. Joan. 1. v. 29. § Rom. 5. v. 12. * Greg. Naz. orat. 42.*

Accedit itaque mors, corporisque escam & vide deglutiens, divinitatis homo transfigitur: atque degustato intonte ac vivifico corpore, ipsa interit, omnes quos olim absorpserat, evomens. Velut enim tenebræ inducta luce submoventur, ita corruptio vitæ appulsu depellitur: omnibusque accidit vita, corruptiori autem, interitus.

Quamvis igitur Christus ut homo mortem obierit, sanctaque ipsius anima ab immaculato corpore distracta sit; divinitas tamen a neutro, h. e. nec ab anima, nec a corpore quoquo modo sejuncta est: neque propterea persona una in duas divisâ fuit. Siquidem & corpus & anima simul ab initio in Verbi persona existentiam habuerunt; ac licet in morte divulsâ sint, utrumque tamen eorum unam Verbi personam qua subsisteret, semper habuit. Quamobrem una eademque Verbi hypostasis, tum Verbi, tum animæ, tum corporis erat hypostasis. Neque enim unquam aut anima, aut corpus peculiorem atque a Verbi subsistentia distinctam subsistentiam habuit, verum una semper fuit Verbi hypostasis & subsistentia, nec unquam du-

duplex. Idcirco una quoque semper Christi persona fuit. Tametsi enim quoad locum anima a corpore sejuncta erat; hypotattice nihilominus per Verbum uniebatur.

De corruptione & corruptela. cap. XXVIII.

Corruptionis vocabulis duplex est significatio. Nam & pro humanis hisce perpeffionibus usurpatur, nempe fame, siti, lassitudine, clavorum perforatione, morte, seu animæ a corpore separatione, aliisque id genus. † Quo quidem sensu corruptioni obnoxium fuisse Domini corpus dicimus. Hæc enim omnia sponte suscepit. Ac rursus corruptionis vox perfectam corporis in elementa ex quibus compositum est, dissolutionem extinctionemque significat; quæ etiam a plerisque διαφθορά hoc est interitus appellatur. Quod quidem corruptionis genus Domini corpus expertum non fuit, ut ait David Propheta: § *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis*
san-

† *Leont. de sect. act. 10. & dial. cont. Aphibartodoc. § Psal. 15. v. 10.*

sanctum tuum videre corruptionem.

Quocirca de priore corruptionis significatione, incorruptibile ante resurrectionem fuisse Domini corpus, ad instar vesani illius Juliani & Gajani, asserere impium est. Nam si incorruptibile erat, non certe ejusdem nobiscum substantiæ fuit: quin & hominum tantum opinione, ac non vere ea contigerint, quæ contigisse Evangelistæ memorant, fames, sitis, clavi, lateris vulnus, mors. † Quæ si opinatione duntaxat existerent, § illusio igitur ac mera larva erat humanitatis assumptæ mysterium, atque adeo opinione ac non vere factus erit homo, & opinione ac non vere salus nobis allata erit: quod absit; & qui talia affirmant, a salute prorsus excidant. Nos vero salutem veram consequuti sumus & consequemur. Cæterum secunda corruptionis significatione, incorruptibile corpus Domini confitemur, quemadmodum sancti Patres nobis tradiderunt. Quin secundum priorem hunc quoque sensum post Salvatoris resurrectionem

† 1. Cor. v. 53. § *Anasl. sinait. in óðnyw*
p. 293.

nem incorruptibile item corpus ipsius dicimus. Nam & corpori nostro Dominus resurrectionem, ac subinde incorruptionem per corpus suum donavit, ut qui & resurrectionis & incorruptionis, & impassibilitatis primitiæ nobis factus sit. ¶ *Oportet* ait divinus Apostolus, *corruptibile hoc induere incorruptionem.*

¶ *Phil. 2. v. 10.*

De descensu ad inferos. CAP. XXIX.

* **O**B id porro deificata anima ad inferos descendit, ¶ ut quemadmodum his qui in terra versabantur, “justitiæ Sol ortus erat, ita etiam illis qui subtus terram, in tenebris & umbra mortis sedebant, illuceret: ac sicut iis qui in terra erant, pacem, captivis remissionem, cæcis visum evangelizaverat: atque illis quidem qui crediderant salutis auctor exstiterat, incredulos autem infidelitatis arguerat; sic etiam eis, qui in inferno erant: ¶ *Ut ipsi omne genuflecteretur, cæle-*

* *Mal. 4. v. 2.* ¶ *Isai. 9. v. 2.* *Isai. 61. v. 1.* “*Luc. 4. v. 19.* ¶ *1. Petr. 3. v. 19.*

lestium, terrestrium & infernorum. Hoc pacto, soluris illis, qui ab omni ævo viventi tenebantur, ipse rursus a morte ad vitam rediit, viam nobis ad resurrectionem sternens.

LIBER QUARTUS.

Dei iis qua resurrectionem sequuta sunt.

CAP. I.

Postquam autem Christus a morte resurrexit, omnes quidem ægritudines exiit, puta corruptionem, famem, sitim, Somnum, lassitudinem, aliaque id generis. ¶ Nam etsi post resurrectionem cibum gustavit, non tamen id naturæ lege contigit: neque enim fame laboravit; sed certa dispensatione, ut fidem faceret, se vere ad vitam redisse, eandemque esse carnem quæ cum mortua fuisset, revixerat. Coeterum nullam naturæ partem abjecit, non corpus, non animam: Quin potius & corpus & animam ratione & intellectu, volendique &

¶ *Luc. 24. v. 43.*

& agendi facultate præditam habuit, sicque in cœlam ascendit, atque ad Patris dexteram sedet, divino humanoque modo salutem nostram volens: divino quidem qua rebus omnibus providet, eas conservans & gubernans; humano autem conversationem, suam, quam in terris gessit, mente recolens, vidensque & sciens se ab omni creatura rationali adorari. Sanctæ etenim ipsius animæ compertum est, tum quod Deo Verbo secundum hypostasim unita sit, tum quod una cum eo adoretur, uti Dei anima, ac non ut simpliciter anima. Quin hoc quoque ipsum quod e terra in cœlum ascendit, ac denuo descensurus est, actiones sunt corporis circumscripti. § *Sic enim, inquit, rursus veniet ad vos, quemadmodum vidistis eum euntem in celum.*

§ *Act. I. v. II.*

De sessione ad dexteram Patris. CAP. II.

Porro Christum ad dexteram Dei & Patris sedere corporaliter dicimus: nec proinde loci instar esse Patris dexteram affirma-

X

mus

mus. * Qui enim fieri possit, ut qui circumscriptionis est expers, † loco definitam dexteram habeat? Dextra enim & sinistra iis demum conveniunt, quæ loco circumscribuntur. Quocirca per Paternæ dextræ vocabulum significamus Divinitatis honorem & gloriam, in qua cum Dei Filius, tanquam Deus Patrique consubstantialis, ante sæcula esset, ad extremum caro factus corporeo quoque modo confidet, in eandem nimirum gloriam adscita ipsius carne. Una enim eademque cum sua carne adoratione ab omnibus creatis rebus colitur.

* Athan. Fun. q. 45. ad Ant. † Basil. lib. de Spir. S. c. 6.

Adversus eos qui ita objiciunt: Si due nature Christus est, aut creaturam colitis, naturam creatam adorando, aut alteram naturam dicitis adorandam, alteram non adorandam.

CAP. III.

DEi Filium simul cum Patre & Spiritu sancto adoramus, corpore quidem nudum antequam humanitatem assumpsisset,

nunc

nunc autem eundem incarnatam hominem-
que factum; cum eo quod Deus est. Ac
proinde ipsius caro suapte quidem natura, si
subtili quadam consideratione id quod visi-
bile est, § ab eo quod ratione tantum intel-
ligitur: distinxeris, nequaquam adoranda
est, † ut pote creata, & cum Deo Verbo
unita sit, propter ipsum & in ipso adora-
tur. Quemadmodum enim Rex, & nu-
dus, & vestibus indutus adoratur; ac pur-
pura quidem velut simplex purpura calca-
tur & projicitur; postquam autem in Re-
gium indumentum adhibita est, tum ho-
nore & gloria afficitur, eaque conditione
est, ut qui eam indecore tractarit, morte
plerumque mulctetur: velut etiam simplex
lignum, ¶ non sic comparatum est ut tangi
non possit, cœteram ubi admoto igne car-
bo evasit, non quidem suapte vi, sed ob-
adjunctum ignem, nec proprius adiri, nec
tangi omnino potest: non quod ea ligni
natura sit, ut propriorem ad se accessum
non ferat; sed quod jam carbo sit, seu li-
gnum

X 2

gnum

§ *Athan. lib. 1. cont. Apol. epist. ad Adel-
ph.* † *Epiphani Ancor. 51.* ¶ *Sup. lib. 3. c. 8.*

gnum accesum: ad eundem quoque modum caro suapte quidem natura nequaquam est adoranda: sed cum in incarnato Verbo adoratur, non quidem propter seipsam, sed propter Deum Verbum, quod secundum hypostasim ipsi copulatum est. Neque enim fatemur nudam simplicem carnem adorari, verum Dei carnem, sive Deum incarnatum.

Cur Dei Filius, non Pater, aut Spiritus sanctus, homo factus sit: quidque factus homo praestiterit. CAP. IV.

Pater, Pater est, & non Filius: Filius, Filius est, & non Pater: § Spiritus sanctus, Spiritus, ac non Pater, nec Filius. Proprietas enim immobilis est: quoniam enim alio modo proprietas maneret, si moveretur exque aliam aliam transfiret? Ob eam causam Dei Filius, hominis filius fit, ut proprietati immobilitas sua constet. Nam cum Dei Filius esset, factus est hominis filius, ex sancta Virgine carnem sumens, nec propterea ab ea proprietate quæ Filium decet

§ *Greg. orat. 39.* ex.

excedens.

Hanc porro Dei Filius ut homo fieret causam habuit, ut id rursus homini beneficium afferret, cujus gratia illum a principio condiderat. Siquidem dum ad imaginem suam, intellectu & libertate præditum effinxerat; nec non ad similitudinem suam, id est, omni virtutum genere perfectum, quantum quidem humanæ naturæ consequi datum esset. Hæ quippe divinæ naturæ veluti notæ sunt, nempe cura ac solitudine vacare, simplicitate, bonitate, sapientia, & justitiam pollere, atque ab omni vitio liberum esse. Porro cum hominem in eo statu constituisset, ut se ipsi communicaret (* cum etenim fecerat, ut corruptella obnoxius non esset) per sui communicationem ad incorruptionem eum subvehebat. Quoniam autem per mandati violationem imaginis divinæ ductibus & characteribus obcurratis ac deletis, in malitiam provoluti, divina communicatione orbati sumus ¶ (nam que societas luci ad tenebras) atque a vita

X 3

ex-

* Sap. 2. v. 3. ¶ 1. Cor.
6. v. 14.

exclusi, § in mortis interitum incidimus: quoniam, inquam, præstantius illud, quod nobis impertitus erat, minime custodivimus; idcirco ejus quod deterius est, nostræ scilicet naturæ, particeps ipse fit, ut per se quidem & in se imaginis similitudinisque decorem instauret, nos vero virtutibus ornatam agendæ vitæ rationem, per se nobis facile ad eam iter muniens, edoceat, ac per vitæ communicationem ab interitu vindicet, factus ipse primitiæ nostræ resurrectionis, atque innovato vase quod obtrium & inutile redditum fuerat, nos demum ad sui cognitionem vocante Deo, a diaboli tyrannide ereptos, corroboret, & per patientiam & humilitatem ad debellandum vincendumque tyrannum erudiat.

Enimvero cultus dæmonum desit: creatura ex divino cruore sanctitatem contraxit: aræ templaque idolorum diruta sunt: Dei cognitio in animis hominum insita: consubstantialis Trinitas increata colitur divinitas; unus inquam, Deus verus, univer-

so-

§ Athan. lib. de incar. Cyril. lib. 1. in Joan.

forum conditor ac Dominus, virtutes studio sunt: resurrectionis spes per Christi resurrectionem donata est: homines quos mancipio constrictos tenebant, dæmones perhorrescunt: quodque mirificum est, hæc omnia per crucem cruciatuque ac mortem gesta sunt: Evangelium quo Dei cognitio patuit, toto orbe promulgatum est; non bello armisque, & exercitibus adversarios fundens: verum homines pauci, nudi, pauperes, ac literarum rudes, insectationibus ac verberibus afflicti, neci dati, cum qui in crucem actus mortuusque fuerat, prædicantes, doctos & potentes superarunt. Eorum enim comes aderant omnipotens virtus ac potestas Crucifixi. Quin mors ipsa, quæ terrorem maximum olim inferebat, prostrata fuit; & quæ quondam odio & horrore erat, vita jam potior habetur. Hæc Christi adventus præclara facinora: hæc ipsius potentia indicia luculenta. § Non enim, ut per Moysen, populum unum ex Ægypto ac servili Pharaonis jugo dissecis maris undis liberavit, verum omne potius huma-

X 4

num

§ *Exod.* 14. v. 16.

num genus ex mortis interitu & acerba peccati tyrannide vindicavit: non quidem ad virtutem vi adigens; non terra obruens; non flammis exurens, non peti saxis peccatores jubens, verum mansuetudine ac lenitate homines ad virtutem amplexandam alliciens, atque ita comparans, ut pro ea adipiscenda labore & certamina lati susciperent. Etenim olim quidem licet cum peccabant poenas luerent, adhuc tamen peccato mordicus adhærebant, quod instar numinis haberent. At nunc contra pietatis virtutisque causa verbera & cruciatus, mortemque amplectuntur.

Euge Christe, Dei Verbum, sapientia, & potentia, atque omnipotens Deus: Quid tibi nos inopes & egeni pro istis omnibus rependemus? Tua enim sunt omnia: Quin nihil quidquam a nobis exposcis, nisi salutem nostram: cujus tum tu ipse largitor sis, nihilominus pro inenarrabili tua bonitate illis gratiam habes, qui eam consequuntur. Gratias tibi, qui & esse & bene esse nobis concessisti; cumque hinc excidissimus, inexplicabili demissione & indulgentia

dem nos reduxisti .

*Ad eos qui querunt : siue Christi persona
creata , an increata ?* CAP. V.

DEi Verbi persona , ante carnem assumptam simplex erat , nec composita , corporis experta , & increata . Ex quo autem carnem suscepit , carni quoque persona facta est , compositaque evasit ex Divinitate , quam nunquam non habuit , & ex carne quam assumpsit , geritque adeo duplicis naturæ proprietates , ut quæ in duabus naturis noscatur . Quo fit ut una eademque persona & divinitatis ratione increata sit , & creata ratione humanitatis ; visibilis simul & invisibilis . Nam alioqui in eas angustias adducemur , ut vel unum eundemque Christum dividamus , duas personas asserendo , vel naturarum distinctionem inficientes , conversionem vel confusionem inducamus .

Quando Christus est appellatus . CAP. VI.

X 5

Non

§ **N**on, quemadmodum quidam falso prædicant, mens ante carnem ex Virgine assumptam, Deo Verbo copulata est, jam tum Christi nomen accepit. Commentum enim hoc inter Origenis deliramenta recensetur, qui animas corporibus esse vetustiores docuerit. Nos vero Filium, Dei-que Verbum, tum demum fuisse Christum vocatumque esse dicimus, cum sanctæ semperque Virginis uterum inhabitando, § caro citra mutationem ullam factus est, una etaque caro fuit divinitate. † Hæc namque humanitatis unctio existit, ut ait Gregorius Theologus. Sanctissimus item Alexandrinæ præsul Cyrillus Imperatori Theodosio scribens, in hunc modum loquitur:

„ Equidem necessarium esse arbitror, ut
 „ nec Verbum quod ex Deo sine humanita-
 „ te natum est, nec rursus templum, quod
 „ ex muliere partu editum est, si Verbo
 „ unitum non sit, Jesum Christum nuncu-
 „ pemus. Etenim Verbum quod ex Deo
 „ est, non aliter Christus censetur, nisi qua-
 te-

§ *lib. 2. πρὸς ἑρξῶν, cap. 6. * Orat. 36.*

† *Edit. Paris. p. 25.*

tenus per dispensationis unionem arcano modo cum humanitate conjunctum fuit. † Rursumque ad Imperatrices ita scribit: Quidam Christi nomen, Verbo soli, singularitque in se considerato & existenti, ut a Patre genitum est, convenire asserunt. Nos vero ita sentire & loqui nequaquam edocti sumus. Nam quando Verbum factum est caro, tum primum etiam Christum Jesum nominatum fuisse dicimus. Nam quia exultationis oleo, sive Spiritu, a Deo & Patre unctus est, eatenus Christus appellatur. Quod autem unctio in humanitate facta sit, § in dubium nemo revocabit illorum, qui recte sentire consueverunt. ¶ Quin & Athanasius in oratione de Salvatore adventu Christi, sic loquitur: Deus qui ante existabat, quam in carne adveniret, nequaquam homo erat, sed Deus apud Deum, invisibilis & impassibilis. Postquam autem factus est homo, Christi nomen propter carnem accivit sibi; quandoquidem passio & mors nominis hujus constituta.

† *Edit. Paris. p. 54. § Hebr. 1. v. & ¶ Orat. de sal. adv. Christi.*

lectaria sunt.

Quod si in divinis quoque Scripturis dicitur, † *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo letitiae, scire attinet, Scripturam sacram præterito tempore pro futuro sæpe uti. Quo in genere illud est: § Posthac in terra visus est, & cum hominibus conversatus est. Necdum enim visus fuerat Deus, nec cum hominibus versatus fuerat, cum hæc dicebantur. Itemque illud. Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus, Nondum enim hæc contingerant,*

† *Psal. 136. v. 8. § Bar. 3. v. 38.*

Ad eos qui sciscitantur, An sancta Dei genitrix duas naturas genuerit, & an due nature in Cruce pependerit. CAP. VII.

A ΓΕΝΗΤΟΥ & ΓΕΝΗΤΟΥ, cum unico v scribuntur, naturæ conveniunt, significantque increatum & creatum: * at ἀΓΕΓΝΗΤΟΥ & ΓΕΓΝΗΤΟΥ, id est ingenitum & genitum, ubi duplici v efferuntur, non naturæ, sed personæ conveniunt. Porro divina quidem

* *Sup. lib. 1. c. 9.*

natura, ἀγέννητος est, sive increata: cœtera vero præter ipsam, γεννητὰ, sive facta. Consideratur itaque in divina quidem & increata natura, ingeniti proprietas in Patre (neque enim ille genitus est) generatio autem in Filio (siquidem ex Patre sempiternè natus est) processio denique in Spiritu sancto. In qualibet autem animantium specie, ea quæ sunt primo producta ἀγέννητα quidem, sive ingenita sunt; at non ita ἀγέννητα, vel increata. Etenim a summo opifice creata sunt; non autem ex similibus nata. Nam γεννησις, quidem creatio est. Ac γεννησις, i. generatio, cum de Deo agitur, est consubstantialis Filii ex solo Patre ortus; cum autem de corporibus, consubstantialis personæ ex maris & feminae complexu processus. Ex quo perspicimus, gigni non ad naturam, sed ad personam pertinere. Nam si ad naturam spectaret, haudquaquam in una eademque natura genitum & ingentum cerneretur. Eam ob rem sancta Dei Genitrix personam genuit in duabus naturis agnitam, divinitatis quidem ratione circum illius temporis spatium ex Patre genitam.

ad extremum autem in tempore ex ipsa in-
carnatam; & carne natam.

Sin autem percontatores nostri innuant ac
velint eum, qui ex sancta Deipara natus
est, duas naturas esse; ita sane dicemus,
duæ naturæ est: quippe qui idem ipse Deus
& homo est. Id quod etiam de crucifixio-
ne, & de resurrectione, & de ascensione dicen-
dum est. Neque enim ista naturæ sint, sed hy-
postasis. Christus itaque duplici natura con-
stans, ea natura passus est & crucifixus, quæ erat
passibilis. Carne enim in cruce pendebat, non
divinitate. Alioqui respondeant nobis hoc
vicissim rogantibus: Duæne naturæ mor-
tue sunt? Minime, inquit. Ergo neque
duæ naturæ crucifixæ. Verum genitus est
Christus, h. e. Deus Verbum humana na-
tura assumpta; carne genitus est, carne cru-
ci affixus, carne passus, carne mortuus,
cum impassibilis ipsius divinitas maneret.

*Quomodo Primogenitus dicatur unigenitus
Dei Filius. CAP. VIII.*

Primogenitus est, qui primus est geni-
tus

rus, sive ille unigenitus sit, sive etiam aliis fratribus natu major. Quocirca si Dei Filius primogenitus quidem, at non itam unigenitus diceretur, suspicari utique potuissemus creaturarum primogenitum eum esse, ut qui etiam inter ipsas accenseretur: cum autem, & primogenitus, & unigenitus dicatur, atque utrumque in eo retinendum sit; idcirco, ¶ *primogenitum eum omnis creaturae* dicimus, quoniam & ipse ex Deo est, itemque ex Deo existant res creatæ. † Verum ipse quidem, ut ex Dei ac Patris substantia, solus citra omne tempus genitus, merito unigenitus filius *primogenitus* dicetur, at non primum creatus. Nam res creatæ non ex Patris substantia, sed ipsius voluntate ex nihilo productæ sunt. ¶ *Primogenitus autem in multis fratribus*, siquidem, cum matris etiam unigenitus esset (quoniam æque ac nos participavit carni & sanguini, homoque factus est; nosque etiam per eum filii Dei facti sumus, per
ba-

* *Vid. apud Greg. Nyss. lib. 3. cont. Eun.*

¶ *Col. 1. v. 15. § Athan. Expos. fidei*

¶ *Rom. 8. v. 29.*

baptismum scilicet adoptati (ipse natura Dei Filius, inter nos, qui adoptione & gratia in Dei filios cooptati sumus, fratresque ipsius existimus, primogenitus factus est. Eo itaque nomine dicebat, * *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum*. Non dixit, *Patrem nostrum*, sed *Patrem meum*, natura videlicet; & *Patrem vestrum*, gratia. Et, *Deum meum & Deum vestrum*. Non dixit, *Deum nostrum*, sed *Deum meum*; ut subtiliori consideratione id quod visibile est, ab eo quod mente intelligitur, præscindas: & *Deum vestrum*, tanquam rerum omnium opificem & Dominum.

* *Joan. 20. v. 17.*

Ad eos qui querunt, utrum ad continuam quantitatem, an vero ad discretam duæ natura referantur. CAP. IX.

DOmni naturæ, nec corpus unum sunt, nec superficies una, nec linea, nec locus, nec tempus, ut ad continuam quantitatem referantur. Hæc enim sunt, quæ sub continuum numerum cadunt. At Do-
mi-

mini naturæ citra omnem confusionem personaliter inter se unitæ sunt, & citra divisionem distinctæ; discriminis nimirum ratione ac modo. Et quidem qua ratione unitæ sunt, a numero alienæ sunt. Neque enim Christi naturas duas esse personas, aut duo quædam quantum ad personam esse dicimus. Qua autem ratione sine distinctione diviæ sunt, in numerum cadunt. Dux enim naturæ sunt, ratione ac modo differentiz. Siquidem personaliter inter se unitæ, mutuoque inter se commeantes, citra ullam confusionem copulantur: sic tamen, ut altera in alteram minime immutetur, sed suum utraque naturale discrimen etiam post unionem tueatur atque conseruet. Nam quod creatum est, creatum mansit, & increatum quod increatum. Quare cum solo differentiz modo numerentur, ad discretam quantitatem reducendæ sunt. Neque enim fieri potest, ut quæ nulla in re inter se discrepant, numerentur: verum qua ratione dissident, ea quoque numerari consueverunt. Exempli gratia: Petrus & Paulus, quatenus inter se copulantur; nume-

merum respuunt (: nam cum substantiæ ratione inter se conjungantur, duæ naturæ nec sunt, nec dicuntur :) Quatenus autem personarum ratione inter se differunt, duæ personæ dicuntur. Ex quo perspicuum est numeri causam in differentia sitam esse.

De Fide & Baptismo . CAP. X.

JAm vero unum Bbptismum in remissionem peccatorum & in vitam æternam confitemur. ¶ Baptismus quippe mortem Domini significat. Per baptismum enim cum Domino sepelimur, ut ait divinus Apostolus. Quemadmodum igitur Dominus mortuus est; sic nos etiam semel baptizari necessarium est: Baptizari, inquam, sicut a Domino dictum est, † *In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti*. Quibus scilicet verbis, Patris & Filii & Spiritus sancti confessionem edocemur. Quocirca qui in Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, baptizari, utamque in tribus Deitatis personis

¶ *Rom. 6. v. 4. Col. 2. v. 12.*

† *Math. 28. v. 19.*

nis naturam edocti, baptismum repetunt, ii, secundum divinum Apostolum, Christum rursus crucifigunt. † *Impossibile enim est, inquit, eos qui semel illuminati sunt & c. rursus ad penitentiam renovare, crucifigentes iterum sibi ipsis Christum, & offensivi habentes.* At qui in sanctam Trinitatem baptizati non sunt, hi denuo baptizentur necesse est. Etsi enim Apostolus dicit, § *In Christum & in mortem ipsius baptizati sumus;* non tamen hoc vult, baptismi invocationem ex his verbis constare debere, verum hoc demum, baptismum mortis Christi figuram præferre. Baptismus siquidem qui trina immersione peragitur, tres dies significat, quibus Dominus tumulo conditus jacuit. * Quare in Christum baptizatum esse nihil aliud indicat, quam in illum credendo salutifera aqua tingi. Fieri non potest, ut in Christum credamus, nisi Patris & Filii & Spiritus sancti confessione imbuti simus. ¶ Christus

Y 2

eum

† *Hebr. 6. v. 4. § Rom. 6. v. 3. * Aug. quest. ad Antioch. q. 94. ¶ Basil. lib. de Sap. 1. cap. 12.*

enim est Filius Dei vivi, quem Pater unxit Spiritu sancto, quemadmodum ait divinus David: † *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo letitiæ præ confortibus tuis.* § Isaias quoque ex Domini persona loquens, * *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me.* ¶ Enimvero, quamam verborum forma adhibenda esset, Dominus discipulis suis exposuit, “ *Baptizantes eos inquit in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.* Quoniam enim immortalitatis consequendæ causa nos Deus condiderat; † violato autem ejus præcepto, mortis labe, ne perpetuum & immortale malum esset, nos item multaverat, ideirco pro sua indulgentia sese servis inclinans, nostrique similis effectus, † passione sua nos a corruptione vindicavit, & ex sancto, & immaculato, suo latere veniæ fontem nobis emisit: aquam scilicet ad regenerationem, nec non peccati & corruptelæ absterisionem; sanguinem vero in potum qui

† *Math. 16. v. 6.* § *Act. 10. v. 38.*
 , *Psal. 44. v. 3.* ¶ *Isai. 61. v. 1.* “ *Math. 28. v. 19.* † *Method. lib. de resurr. † Joan. 27. v. 43.*

qui vitam æternam procuraret. † Quin hoc quoque mandavit nobis, ut per aquam & spiritum regeneraremur, § Spiritu sancto ad aquam accedente, per verbum & orationem. Nam quoniam homo duplici natura constat, anima scilicet & corpore, duplicem proinde nobis purgationem dedit, per aquam nimirum & Spiritum: sic nempe ut Spiritus divinæ imaginis similitudinisque decus in nobis instauraret, aqua vero per Spiritus gratiam a peccato corpus mundaret, atque a corruptione liberum redderet, aqua quidem mortis simulacrum exprimentem, Spiritu autem vitæ pignus & arrhabonem largiente.

* Etenim a principio Spiritus Domini ferebatur super aquas; ¶ quin & lustrandi virtute præditam esse aquam Scriptura jam olim contestatur. “Noe temporibus Deus mundi peccatum per aquam eluit. Per aquam quisquis immundus erat, lege præcipiente mundabatur, & ita quidem ut & ipsæ vestes aqua essent abluendæ,

Y 3

Elias

† Joann. 3. v. 5. § Greg. orat. 48. * Gen. 2. v. 2. ¶ Gen. 6. “Levit. 14. v. 10.

† Elias Spiritus gratiam admistam aquis ostendit, tum nimirum cum holocaustum adhibita aqua cremavit. Peneque omnia secundum legem aqua mundantur. Res enim visibiles earum quæ mente percipiuntur signa sunt. Regeneratio porro in animo perficitur. Fides quippe vim eam habet, ut quamvis e rebus creatis simus, per Spiritum nos in Dei filios adoptet, atque ad pristinam fecilitatem velut post limnio revocet.

Quamvis autem peccatorum remissio omnibus per aquæ baptismum detur: Spiritus tamen gratia pro fidei ac præviæ purificationis modo conceditur. Et nunc quidem Spiritus sancti primitias per baptismum accipimus, & regeneratio, alterius nobis vitæ initium, & signaculum, & præsidium, & illuminatio efficitur.

§ Cæterum in id nobis totis viribus est enitendum, ut nos ab obscenis operibus purios atque integros servemus, ne canis instar ad vomitum redeuntes, peccati nosmetipsos denuo servituti mancipemus. Fide
fi-

† 3. Reg. 18. v. 32. § Rom. 8. v. 12.

§ Siquidem sine operibus mortua est, itemque opera, sublata fide. Vera quippe fides per opera comprobatur.

Ob id vero in Sanctam Trinitatem baptizamur, quia quæ baptizantur, ad suum constitutionem, tum conservationem; * Trinitatis opera indigent: nec fieri potest, ¶ quin tres personæ sibi invicem adsint; quoniam Trinitas nullatenus separabilis est.

Primum baptisina diluvium fuit, quod excindendi peccati causa contigit. " Secundum illud fuit, quod per mare & nubem factum est. ¶ Siquidem nubes, Spiritus; mare, aquæ figuram gerebat. " Tertium legale erat. * Quisquis enim immundus esset, aqua abluebatur, vestes lavabat, atque ita in castra ingrediebatur. Quartum Joannis fuit, rudimentarium videlicet quod illos qui baptizabantur, ad poenitentiam adducebat, ut crederent in Christi-

Y 4

stium

§ 2. *Petr. 2. v. 22.* * *Greg. Naz. orat. 40.* ¶ *Athan. ad Serap. de Spir. S.* " *Greg. Theol. orat. 39.* ¶ *Gen. 7. v. 17.* " 1. *Cor. 10. 7. 2.* * *Lev. 14. & 15.*

stum. ¶ Ego enim, inquit, baptizo vos
 aqua: qui autem post me veniet, " ipse vos
 baptizabit Spiritu sancto & igne, " Itaque
 Joannes ad Spiritum suscipiendam ante per
 aquam purgabat. Quintum, Domini bap-
 ptisma, quo ipse baptizatus fuit. Bapti-
 zatus est autem, non quod ipse purgatione
 indigeret; sed meam sibi purgationem ad-
 sciscens, ut capita draconum in aquis con-
 tereret; ut peccatum obrueret, ac totum
 veterem Adamum in aqua sepeliret; ut
 baptismum sanctificaret, ut legem impleret;
 ut Trinitatis mysterium aperiret; ut semet-
 tandem suscipiendi baptismi formam & e-
 xemplum præberet; Baptizamur autem &
 nos quoque perfecto Domini baptismo
 ¶ per aquam videlicet & Spiritum. § Por-
 ro Christus idcirco igne baptizare dicitur,
 quia Spiritus gratiam in ignearum lingua-
 rum specie in sanctos Apostolos effudit
 quemadmodum Dominus ipse dixerat: Jo-

annes

¶ *Math. 3. v. 11.* " *Greg. orat. 40.*
 " *Basil. hom. de bapt. Chris. in Math.*
hom. & alii. " *Psal. 73. v. 13.* ¶ *Act. 1.*
v. 5. § *Greg. orat. 40.*

Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto & igne, non post multos hos dies: vel etiam ob castigatorium ignis futuri Baptismum. Sextum baptisma, in poenitentia & lacrymis versatur: † estque sane grave & molestum. § Septimum, est quod sanguinis profusione ac martyro perficitur, * quo & Christus ipse nostri causa defunctus est. Estque illud perquam augustum ac beatum, quod nullis posthac sordibus inquinetur. Octavum, denique & postremum illud est, non jam salutiferum, verum ita malitiam auferens, quando suus jam malitiae & peccato locus non erit, * ut tamen sempiternum excruciet ac puniat.

Porro Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba ad Dominum descendit † sicque tum baptismi nostri primitias subindicabat, tum corpus cohonestabat: quoniam & hoc quoque deificationem Deus erat. Adde, quod columba cessasse diluvium olim nunciaverit. Ignis vero specie in sanctos Apostolos descendit, † eo quod Deus esset,

Y 5

Deus

† *Id. ibid.* § *Luc. 12 v. 50.* * *Id. ibid.*

¶ *Id. ibid.* † *Greg. Naz. orat. 39. Id. orat. 44.*

† *Deus enim ignis consumens est.*

At vero oleum idcirco ad baptismum adhibetur, quia unctionem nostram significat, nosque Christos facit, § insuper Dei misericordiam per Spiritum sanctum nobis pollicetur. Nam & columba illis qui incolames e dilavio evaserant, oleæ ramum præter omnem spem olim attulit.

Joannes imposita divino Domini capiti manu, & cruore proprio baptizatus fuit.

* Cæterum baptismum diutius prorogare non oportet, dum accedentium fidem contestantur actiones. Si quis dolo ad baptismum accesserit, tantum abest ut hinc utilitatis quidpiam capiat, ut condemnationem potius accersat sibi.

† *Act. 2. v. 2. Deut. 4. v. 44. ¶ Gen. 8. v. 11. * Greg. orat. 42.*

De Fide. CAP. XI.

Fides potro duplex est. § *Est enim fides ex auditu.* Scripturas namque sacras adiendo, Spiritus sancti doctrinæ credimus.

At

§ *Rom. 10. v. 17.*

Atque hæc fides per omnia illa, quæ a Christo statuta sunt, perficitur: opere videlicet credens, pietatem colens, & ejus qui nos instauravit, præceptis obsequens. Nam qui secundum Ecclesiæ Catholicæ traditionem non credit, vel per flagitiosa opera cum diabolo communicat, hic infidelis est.

Rursus: * *Fides est sperandorum substantia, rerum, argumentum non apparentium: vel est spes minime dubia nec ambigua, qua confidimus fore, ut quæ nobis divinitus promissa sunt, ut quæ postulamus, adipiscamur. Ac prior quidem, nostræ voluntatis est; altera autem inter Spiritus doni censenda est.*

Sciendum est autem, integumentum omne quod a nativitate contraximus, peccatum scilicet, per baptismum circumcidi, nosque spirituales Israelitas ac Dei populum fieri.

* *Hebr. II. v. 1.*

De Cruce, ubi rursus de Fide. CAP. XII.

Ver-

§ **V** Erbum crucis pereuntibus quidem stultitia est: iis autem qui salvi fiunt, ¶ idest uobis, Dei virtus est. Nam spiritalis quidem iudicat omnia: animalis autem homo non percipit ea quae Dei sunt. Stultitia enim illis est, qui per fidem ea non suscipiunt, nec Dei bonitatem & omnipotentiam considerant; verum res divinas humanis naturalibusque rationibus investigant. Etenim quae Dei sunt, naturam, & sermonem, & cogitationem superant. Nam si quis animo volvat quonam pacto, & cur Deus omnia ex nihilo produxerit, naturalibusque rationibus id assequi contendat, nequaquam hoc comprehendet. Animalis enim & diabolica est huiusmodi scientia. Qui vero fide veluti manu ductus, Deum bonum, & omnipotentem, & verum, & sapientem, & justum cogitat, * omnia plana & aequabilia, viamque rectam inveniet. “ Nam fieri non potest ut quis sine fide salutem consequatur. Fide siquidem tum humana omnia, tum spiritalia constant. Neque

§ 1. Cor. 1. v. 88. ¶ 1. Cor. 2. v. 15.
* Hebr. 11. v. 6. “ Basil. in Psal. 115.

que enim agricola sine fide arvom proscindit; nec mercator exiguo ligno vestus animam suam furentibus maris undis committit, nec matrimonia contrahuntur, nec denique aliud quidquam eorum quæ vita fert, suscipitur. Fide intelligimus Dei potentia cuncta ex nihilo producta esse. Fide omnia recte gerimus, § tum humana, tum divina. Fides porro est assensus omni curiosa inquisitione vacans.

Quamquam autem omnis Christi actio & miraculorum editio, præclara divina ac mirabilis est: nihil tamen est ex omnibus quod admiratione dignius sit, quam veneranda ipsius crux. Neque enim alia ulla re destructa mors fuit, ¶ primi parentis peccatum extinctum, infernus spoliatus, resurrectio donata, vis tum præsentia, tum mortem ipsam contemnendi nobis concessa, reditus ad antiquam beatitudinem paratus, paradisi patefactæ junuæ, natura nostra ad Dei dexteram collocata, nos denique filii Dei atque hæredes facti, nisi per crucem

Do.

§ Basil. cit. loc. ¶ Cyrill. Hier. catech. 1.

Domini nostri Jesu Christi. & Siquidem hæc omnia crux præstitit. „ *Quicumque enim*, inquit Apostolus, „ *in Christum baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Quicumque autem in Christum baptizati sumus, Christum induimus.* Christus porro est *Dei virtus & sapientia*. En quo pacto Christi mors, sive Crux, subsistenti Dei sapientia & potentia nos vestivit. Dei autem virtus verbum Crucis dicitur, vel quia Dei vis ac potentis, hoc est, victoria adversus mortem, per eam nobis manifestata est; „ vel quia, sicut quatuor extremæ crucis partes per medium centrum inter se coherant & constringuntur, ita per Dei potentiam sublimitas & profunditas, longitudo & latitudo, h. e. omnis tam visibilis quam invisibilis creatura, continetur.

Hæc nobis signi loco in fronte data est, haud secus ac circumcisio Israeli. Per hanc nos fideles ab infidelibus distinguimur atque agnoscimus. ¶ Hæc elypeus, armatura,

at-
 & *Rom. 6. v. 3.* „ *Gal. 3. v. 27.* „ *1. Cor. 1. v. 24.* „ *Basil. in cap. 11, Esai.*
 ¶ *Exod. 12. v. 12.*

atque: tropæum est aduersus diabolum .
Hæc signaculum est , ne nos exterminator
Angelus tangat , ut Scriptura loquitur .
Hæc jacentium erectio est , stantium fulcis-
mentum , infirmorum baculus , ovium vir-
ga , resipiscientiam adminiculum , proficien-
tium perfectio , animæ & corporis salus ,
malorum omnium depulsio , bonorum o-
mnium causa , peccati extinctio , resur-
rectionis planta , vitæ æternæ lignum .

Hoc itaque pretiosum sane ac venerabile
lignum , in quo se Christus pro nobis ho-
stiam obtulit , uti sanctissimi corporis . at-
que sanguinis tactu sanctificatum , jure de-
bet adorari : claviq; item , & lancea , &
indumenta , & sacre ejus mansiones , hoc
est , præsepe , specus , salutaris Golgotha ,
vivificum sepulcrum , Sion Ecclesiarum arx ,
ac similia , quemadmodum Dei parens Da-
vid agebat : § *Intraibimus in tabernacula e-
jus : adorabimus in loco , ubi steterunt pedes
ejus .* Quod autem hic Crucem intelligat ,
argumento est , id quod sequitur : *Surge Do-
mine in requiem tuam .* Comes enim Cru-
cis

¶ *Psal. 131. v. 7.*

cis est resurrectio. Nam si eorum quos diligimus, & domus, & lectus, & vestis, cara nobis sunt quanto magis ea quæ Dei & Salvatoris nostri sunt, per quæ etiam parata nobis est salus.

Quin figuram quoque pretiosæ ac vivificæ Crucis adoramus, quamlibet ex alia materia constructa sit: non quod materiam colamus (hoc avertat Deus) sed figuram, velut qua Christus designatur. Etenim ipse discipulos præmonens, ¶ *Tum*, inquit, *apparebit signum Filii hominis in celo*, " crucem nimirum significans. Ac proinde Resurrectionis Christi nuntius mulieribus dicebat, *Jesum queritis Nazarenum crucifixum*: & Apostolus, † *Nos autem predicamus Christum crucifixum*. Multi enim Christi, & Jesus sunt; at unus duntaxat crucifixus. Non dicit lancea transfixum, sed *crucifixum*. Quocirca crucis signum adorandum nobis est: ubi enim signum fuerit, ibi quoque & ipse erit. Cæterum materia ex qua constat figura crucis, sive aurum si-

ve

¶ *Math. 24. v. 30.* " *Mar. 16. v. 6.*

† *1. Cor. 1. v. 23.*

De eximii pretii lapides sint, destructa forte figura, nequaquam adoranda est. Cuncta igitur quæ Deo dicata consecrataque sunt, ita adoramus, ut cultum illorum ad eum referamus.

Lignum vitæ, quod a Deo in Paradiso constitutum est, venerandæ crucis figuram gessit. ¶ Quia enim per lignum morti aditus patuerat, decebat ut per lignum quoque vita & resurrectio donaretur. * Primus Jacob adorans fastigium virgæ Joseph, † crucem designavit: cancellatisque manibus benedicens filios, crucis imaginem perquam aperte delineavit. “ Idem etiam indicarunt, tum virga Mosaica, “ qua veluri cruce percussum est mare, & quæ Israeli salutem ferens, Pharaonem aquis merisit; ““ tum manus in crucis formam expansæ, atque Amalecitas in fugam vertentes: † 2. qua item amara ligno edulcata, § rupesque

Z

vir.

¶ Gen. 2. & 3. * Gen. 47. v. 31. apud Lxx. Hebr. 11. v. 12. † Gen. 48. v. 14. “ Auf. qq. ad Antioch. q. 63. “ Exod. 14. v. 16. ““ Exod. 17. v. 11. § Exod. 15. v. 25.

virgæ ope dirupta latices fundens : « virga Ag-
roni Sacerdotii dignitatem propter divinum
responsum lanciens : « erectus tropæi more
in ligno serpens veluti mortuus ; « ligno sa-
lutem iis afferente , qui cum fide mortuam
hostem cernerent ; sicut Christus in carne
peccati nescia ligno confixus fuit . Magnus
Moyſes inclamat : † *Videbitis vitam ve-
ſtram in ligno pendentem ob oculos veſtros* .
Iſaias item : § *Tota die expandi manus meas
ad populum non credentem & contradicen-
tem* . Nos qui crucem adoramus , ad
Christi qui cruci affixus est , participatio-
nem utinam perveniamus . Amen .

« *Exod. 17. v. 6.* « *Num. 17. v. 8.* « *Num.*
21. v. 9. † *Deut. 28. v. 66.* § *Iſai. 65.*
v. 2.

De Adoratione ad Orientem . CAP. XIII.

Non temere , nec sine causa , ad orien-
tem converſi adoramus . Nam , quia
ex viſibili ſimul & inviſibili natura , h. e.
ſpirituſali & ſenſibili conſtaſmus , duplicem
quoque adorationem Creatori adhibemus .
quem

quemadmodum & mente, corporisque labiis canimus, nec non aqua simul & spiritu baptizamur; duplicique modo Domino copulamur, dum Sacramenta, & dum Spiritus gratiam percipimus.

Quoniam igitur Deus spirituale lumen est, ac Christus sol justitiæ, & Oriens in sacris literis appellatur; idcirco pars illa, qua sol oritur, ipsi adorationis ergo assignanda est. Ei siquidem id omne quod bonum fuerit consecrare par est, † a quo quidquid bonum est, bonum efficitur, Quia divinus quoque David his verbis utitur: § *Regna terra cantate Deo, psallite Domino, qui ascendit super cælum cali ad orientem.* Scriptura dicit: ¶ *Plantaverat Deus Paradisum in Eden ad orientem; in quo posuit hominem, quem formaverat: eumque violato præcepto expulit, atque e regione Paradisi voluptatis habitare fecit, ad occasum.* † Quo fit ut veteris patriæ desiderio,

Z 2

desi-

1. *Joan.* 1. v. 5. “ *Mal.* 4. v. 2. “
Zach. 3. v. 8. † *Luc.* 1. v. 78. § *Psal.*
67. v. 33. ¶ *Gen.* 2. v. 8. & 3. v. 23.
‡ *Levit.* 16. v. 14.

¶ defixis ad eam oculis, Deum adoremus. Sed & Moyſis tabernaculum ad orientem velum habebat & propitiatorium: tribus quoque Juda, ut præſtantior cœteris ad ortum ſolis caſtrametabatur. In celeberrimo illo Salomonis templo porta Domini ad orientem ſita erat. Quinimo Dominus cum in cruce penderet, verſo ad occaſum vultu erat: eaque de cauſa ita adoramus, ut in eum oculos intendamus. Rurſus cum in cœlum reciperetur, verſus orientem ferebatur, ſicque a diſcipulis adoratus fuit, atque ita venturus eſt, ſicut eum in cœlum euntem conſpexerunt. § Quemadmodum ipſe quoque Dominus dixit: ¶ *Sicut fulgur exit ab oriente, & paret uſque in occidentem, ita erit & adventus filii hominis.* Quocirca, quia ejus adventum expeſtamus, ad orientem adoramus. * Eſt autem Apoſtolum hæc traditio, in ſacras literas minime relata. Complura enim illi nobis tradiderunt, quæ ſcriptis conſignata non fuere,

¶ *Num. 2. v. 3. § Act. 2. 11. ¶ Math. 24. v. 27. * Baſil. lib. de Spir. S. c. 27.*

De sacrosanctis & immaculatis Domini mysteriis. CAP. XIV.

DEus qui bonus, qui undequaque bonus, qui plusquam bonus, imo qui totus bonitas est, propter eximias bonitatis suæ divitias, minime passus est, se solum esse bonum, suamve naturam, cujus nulla res particeps esset, verum & eam ob causam primum intelligentes cœlestesque virtutes, tum deinde mundum hunc qui sub aspectum & sensum cadit, postremo ex intelligente sensibilibusque substantia hominem creavit. Ac res quidem omnes quas condidit, quatenus sunt, bonitatem ipsius participant, cum ipse universis esse sit, quoniam *in ipso sunt omnia*: non solum quia ex nihilo ea ipse produxit, verum ob id etiam quod ejus actio res a se conditas tuetur & conservat; uberius autem animantia. Nam bonum cum eis communicat, tum quatenus sunt, tum quatenus vitam acceperunt. At vero quæ ratione utuntur, tum

Z 3

ob

^a Greg. Naz. orat 42. ^c Dion. c. de div. nom. ^c Rom. 11. v. 35.

ob ea quæ modo diximus, tum ob rationem etiam qua pollent, boni participatione copiosius fruuntur. Arctiori etenim quodammodo necessitudine cum eo conjuncti sunt: tametsi alioqui ille incomparabili sublimitate omnia superet.

Atqui homo ratione liberaque voluntate præditus cum esset, hanc acceperat potestatem, ut per suam electionem indefinenter cum Deo conjungeretur, siquidem in bono, hoc est in obedientia Creatoris persistisset. Quoniam vero Creatoris sui violato præcepto, morti & corruptioni obnoxius fuit, idcirco generis nostri productor & opifex, ob misericordiæ suæ viscera, assimilatus est nobis, homo factus sine peccato, nostræque naturæ unitus fuit. * Nam, quia imaginem ipsius, & spiritum quem nobis dederat, minime servavimus, ipse cum paupere infirmaque natura nostra commercium iniiit, quo nos expiaret, atque ad incorruptionis statum translatus, suæ rursus divinitatis redderet participes.

Oportebat enim, ut non solum generis

no-

* *Hebr. 2. v. 17.*

nostri primitiv, sed & quisquis hominum vellet, in illius summi boni participationem veniens denuo nasceretur, novoque subinde cibo, qui hujusmodi nativitati consentaneus esset, enutrius, perfectionis modum attingeret. Quamobrem per suam nativitatem, sive incarnationem, baptismum item, passionem, & resurrectionem, humanum genus a primi parentis peccato, morte quoque ac corruptione liberavit; resurrectionisque factus primitiv, seipsum viam normamque & exemplar constituit, ut nos quoque vestigiis ejus adherentes, quod ipse natura est, " hoc adoptione essemus, filii nimirum, & heredes Dei, ipsiusque coheredes. Nobis itaque secundam, ut dixi, nativitatem dedit; ut quemadmodum ex Adamo procreati, similitudinem ejus contraximus, maledictionemque, & corruptionem hereditario veluti jure nati sumus: sic ex ipso geniti, similes ei efficiamur, atque immortalitatis ipsius, benedictionisque, ac glorie hereditatem consequamur.

Z 4

Cor.

" Rom. 8. v. 17.

Cæterum quoniam hic Adam spiritualis est, par erat, ut tum nativitas spiritualis esset, tum pariter alimonia. Verum quia duplicis naturæ sumus, & compositi, duplicem quoque nativitatem, atque item compositum cibum esse oportebat. “ Quæ circa nativitas quidem nobis per aquam & Spiritum, hoc est, per sanctum baptismum data est: cibus autem, ipse est panis vitæ, Dominus noster Jesus Christus, “ qui de cælo descendit. Nam cum voluntariam mortem nostri causa suscepturus esset, ea nocte qua seipsum tradebat, testamentum novum sanctis suis discipulis & Apostolis, atque per eos universis qui in ipsum crederent, condidit. Itaque in sanctæ & illustri Sion cenaculo, cum vetus Paschæ cum discipulis suis manducasset, ¶ testamento veteri expleto, discipulorum pedes lavit; hoc suo utique facto symbolum præbens sancti baptismatis: tum deinde frangens panem, porrexit eis, dicens: ¶ *Accipite & comedite, Hoc est corpus meum,*
quod
 “ *Chris. hom. 83. in Math. “ Joan. 6. v. 48. ¶ Joan. 3. 5. ¶ Math. 26. v. 26.*

quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Simili quoque modo calicem vino & aqua temperatum accipiens, imperavit eis, dicens: *Bibite ex hoc omnes: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum; hoc facite in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducatis panem hunc, & calicem bibitis mortem Domini annuntiatis, & resurrectionem ejus confitemini, donec veniat.*

† Quamobrem Si sermo Dei visus est & efficax; § & omnia quaecumque voluit Dominus fecit: * Si dixit fiat lux, facta fuit: fiat firmamentum, & factum est: ¶ Si verbo Domini caeli firmati sunt & spiritu oris ejus omnis virtus eorum: si caelum & terra, aqua & ignis & aer, omnisque eorum ornatus verbo Domini perfecta sunt; quin & nobilissimum hoc animal, quod homo nuncupatur: si denique ipse Deus Verbum pro sua voluntate homo factus est, atque ex sanctae semperque Virginis purissimis & intami-

Z 5

tami.

† Hebr. 4. v. 12. § Psal. 134. v. 6.

* Gen. 1. v. 3. ¶ Psal. 32. v. 6.

taminatis sanguinibus ipse sibi nullo femine carnem compegit, cur deinum panem corpus, vinum item & aquam, sanguinem suum efficiendi potens non sit? "An principio dixit, *Producat terra herbam virentem*, & ad hanc usque diem, accedente imbre, divino præcepto impulsâ & roborata, fetus suos profert: dixit perinde Deus: *Hoc est corpus meum; & hic est sanguis meus: & hoc facite in meam commemorationem*: idque omnipotenti ejus præcepto, donec veniat, "efficitur (ita quippe dictum est, *donec veniat*) per invocationem huicæ novæ segeti imbre superveniente; Spiritus sancti nimirum obumbrante virtute. Velut enim quidquid fecit Deus, id Spiritus sancti fecit opera, ita nunc quoque Spiritus sancti operatione facta sunt, quæ naturæ modum excedunt, quæque nisi fide sola, nec capi queunt, nec intelligi. *Quomodo mihi accidet istud*, agebat Virgo sancta, *quoniam virum non cognosco?* Cui Gabriel Archangelus: *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obrumbabit tibi.*

Tu

⁶⁶ Gen. 1. v. 11. ⁶⁶ 1. Cor. 11. v. 26.

Tu quoque nunc quæris, qui panis fiat corpus Christi, ac vinum & aqua, sanguis eius. Ego vero tibi repono, Spiritum sanctum pervenire, & ea facere, quæ sermonem conceptumque omnem procul extulerant.

Panis porro vinumque adhibentur, quia, cum Deo explorata sit imbecillitas humana, quæ ut plurimum ea aversetur, "quæ uti minime trita sunt; hinc fit ut pro solita sua erga nos indulgentia, per ea quæ naturæ familiaria sunt, res natura sublimiores efficiat. Et sicut in baptismo, quoniam in more hominum positum est, ut aqua laventur, & unguantur oleo, Spiritus gratiam cum oleo & aqua copulavit, ut lavacrum regenerationis illum faceret. Consimili modo, quia hominum consuetudo fert ut panem edant, vinumque & aquam bibant; idcirco conjuncta cum illis sua divinitate, hæc corpus & sanguinem suum fecit, uti per usitata & naturæ consentanea, resurgamus ad ea quæ supra naturam sunt.

Cor-

“ Nyss. orat. catech. c. 37.

Corpus est divinitati vere unitum, quod ex sancta Vergine ortum habuit, non ut illud quod in cœlo receptum est, corpus descendat; sed quia panis ipse & vinum in corpus & sanguinem Dei transmutantur. Si requiras, quonam pacto istud fiat, sat tibi sit audire, hoc fieri per Spiritum sanctum; quemadmodum & ex sancta Dei genitrice Dominus sibi ipsi carnem assumpsit, quæ in seipso subsisteret: nec amplius quidquam nobis perspectum est & exploratum, quam quod Dei sermo verax efficaxque est, atque omnia potest; “modus vero investigari profus nequit. Illud vero dicere alienum non est, quemadmodum naturaliter panis per comestionem, vinumque & aqua per potionem, in corpus & sanguinem comedentis & bibentis transmutantur, ut nec corpus fiant aliud a corpore ejus quod prius exstabat: sic panem qui in Prothesi præparatus fuit, vinum item & aquam per Spiritus sancti invocationem & adventum, modo qui naturæ viribus & conditione sublimior est, in Christi corpus & sanguinem

con-

“*Nyss. loc. cit.*”

converti, ut nequaquam duo sint, sed unum & idem.

Quocirca illis qui cum fide digne suscipiunt, in remissionem peccatorum, & vitam æternam cedit, nec non animæ corporisque præsidium; illis contra qui in incredulitate indigne sumunt, in pœnam & supplicium: haud secus atque Domini mors, credentibus quidem vita & incorruptio est, ad æternæ fecilitatis consequutionem; incredulis vero & iis qui Dominum interfece-
runt, ad pœnam & vindictam sempiternam.

Nec vero panis & vinum, Christi corporis & sanguinis figura sunt (absit) sed ipsum Domini corpus Deitate dotatum; cum ipse Dominus dixerit, *Hoc est*, non figura corporis, sed corpus meum, neque figura sanguinis, sed sanguis meus. “ Et antea Judæis dixerat: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Caro enim mea verus est cibus, & sanguis meus, verus est potus. Et rursum: Qui mandu-*
cab

Joan. 6. v. 54. 56. 58.

cat me, vivet.

Quapropter cum omni timore & conscientia pura, fideque non dubia accedamus: & erit omnino nobis sicut credimus, nihil hæsitantes. * Ipsum porro omni animi & corporis puritate veneremur: duplex enim est. § Accedamus ad eum ardenti desiderio, † compositisque in crucis formam manibus, crucifixi corpus suscipiamus, oculos, labia, frontem adhibentes, divinum carbonem sumamus, ut desiderii nostri ignis, accepto carbonis ardore, peccata nostra comburat, & corda illuminet, divinique adeo ignis commercio inardescamus, & in Deos evadamus. “ Carbonem vidit Jsaïas: carbo non est simplex lignum, sed igni unitum: sic quoque panis communionis, non simplex est panis, sed divinitati unitus. “ Corpus autem quod divinitati conjunctum est, non una natura est; sed una quidem est corporis, altera, conjunctæ cum ipso divinitatis. Quo fit ut utrumque non sit

* Cyrill. Hieros. cat: mystag. 5. § Chris. k. 3. in ep. ad Eph. † Trull. can. 101.
“ Jsaï. 62 v. 2. “ Vid. Basil. ihnt

fit una natura, sed dat.

Abrahamum ex alienigenarum stirpe re-
vertentem, Altissimi Dei sacerdos Melchise-
dech pane ac vino excepit. " Mensa illa
mensam hanc mysticam præsignabat; quem-
admodum sacerdos ille veri sacerdotis
Christi figuram & imaginem gerebat. Ait
enim: " † Tu es Sacerdos in aeternum secun-
dum ordinem Melchisedech. " Panem hunc,
propositionis panes adumbrabant. Hoc pu-
rum illud, & incruentum sacrificium est,
quod ab ortu solis usque ad occasum sibi ob-
latum iri Dominus per Prophetam dixit:

Corpus, & sanguis Christi est, in nostri-
tum animi, tum corporis vegetationem ce-
dens, quod nec consumatur, nec corrumpi-
tatur, nec in secessum vadat (absit) sed in
substantiam nostram & conservationem, o-
mnigenæ labis propulsationem, omnisque
spurcitiei deterfionem, ut si adulteratum
aurum deprehendat, per explorantem iudicii
inflammationem illud purget, ne in futuro
seculo cum hoc mundo damnemur. Mor-

bis

" Gen. 14. v. 5. " Levit. 14. v. 5.

• Mal. 1. v. 10. † Psal. 109.

bis enim, omnifariisque immiffis calamitatibus expurgat, juxta ac Apostolus ait: *§ Si enim nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Cum judicamur autem a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Atque hoc est quod dicit: *Qui enim sumit indigne corpus, & sanguinem Domini, judicium sibi manducat, & bibit.* Per illud vero purgati, cum Domini corpore spiritu ipsius unimur, & Christi corpus efficiamur.

Panis iste delibatio est & primitiæ futuri panis, qui *ἐπιθετός* est? Quæ vox vel futuram, seu qui futuro ævo reservatur, significat, vel quo ad tuendam vitam nostram velemur. Quamobrem si hoc, sive illo modo accipiatur, is esse Domini corpus haud absurde dicitur. Caro quippe Domini spiritus vivificus est, ut pote quæ ex vivifico Spiritu concepta sit: quod enim ex spiritu natum est, spiritus est. Quæ tamen non a me dicuntur, † ut corporis naturam submoveam, sed ut illius esse vivificam

*§ 1. Cor. 11. v. 31. * Cyrill. loc. cit. † Joan. 6. v. 63.*

eam divinamque virtutem ostendam.

Quod si nonnulli panem vinumque, corporis & sanguinis Domini *εἰκόνες*, seu imagines figurave vocaverunt, velut divinus Basilus, non hoc post consecrationem dixerunt, sed antequam oblatio ipsa consecraretur, vocem hanc usurparunt.

Nuncupatur participatio, quia per ipsam divinitatis Jesu reddimur participes. Communio item appellatur, & revera est, quia per eam Christo communicamus, ejusque carnem ac divinitatem percipimus, quin etiam aliis alii communicamus ac copulamur. Nam quia ex uno pane participamus, omnes unum Christi corpus, & unus sanguis, aliique aliorum membra efficimus, dum unius corporis sumus.

Cæterum illud pro viribus cavere nos oportet, ne vel ab hereticis communionem accipiamus, vel illis tribuamus. Dominus siquidem ait: * *Nolite dare sanctum canibus. & nolite projicere margaritas vestras ante porcos; ne eorum & errorem & damnationem contrahamus.* Nam si omni-

J

no

* *Math. 7. v. 6.*

superest, ut quæ residua sunt expleamus. Ipsa enim quæ ante omne ævum præscientiæ Dei consilio prædestinata erat, variisque Prophetarum imaginibus & sermonibus à Spiritu sancto adumbrata & prænuntiata, præfinitio tandem tempore ex radice Davidis, juxta ac illi promissum erat, orta est. Dictum quippe est: *“ Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam; de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Ac rursus: “ Semel juravi in sancto meo, si David mentiar: Semen ejus in æternum manebit. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo; & sicut luna perfecta in æternum, & testis in celo fidelis. § Et Isaias: Orietur virga ex Jesse, & flos de radice ejus ascendet.*

Cæterum quod Joseph ex Davidica tribu originem duxerit, sacratissimi Evangelistæ Matthæus & Lucas liquido demonstrarunt. Verum Matthæus ex Davide per Salomonem Josephum deducit; Lucas autem, per Nathan. At vero sanctæ Virginis

J 2

ge-

“ Psal. 131. v. 11. “ Psal. 88. v. 36.

§ Isai. 11. v. 1.

no hoc præstat, ut tum Christo, tum aliis
 alii uniamur, extra dubium est omnibus
 qui nobiscum percipiunt, animo & volun-
 tate nos copulari: Voluntate siquidem,
 ac non citrà sententiam nostram copula hæc
 patratur. † *Omnes enim unum corpus su-
 mus, quoniam ex uno pane participamus*
 ut divinus effatur Apostolus.

ΑΥΤΙΤΥΚΑ porro, hoc est exemplaria, fu-
 turorum dicuntur, non quod vere Christi
 corpus & sanguis non sint; sed quod nunc
 quidem divinitatis Christi per ea participes
 efficiamur, tunc autem intelligentia per so-
 lum aspectum.

† 1. Cor. 10. v. 17.

*De Genere Domini, deque sancta Dei geni-
 trice.* CAP. XV.

QUoniam de sancta, nec digne satis lau-
 danda semper Virgine & Dei genitri-
 ce Maria pauca jam in antecessum disputavi-
 mus, ea exponendo quæ præcipua magis
 erant, quemadmodum scilicet vere & pro-
 prie Dei genitrix sit & appelletur: modo
 super-

genus uterque siluit .

Quocirca sciendum est , nec apud Hebræos , nec in Scriptura sacra , hunc morem fuisse ut mulierum genus recenseretur . Atqui hoc lege cautum erat , ne tribus ulla ex aliena tribu conjuges accerferet ; ac proinde Joseph , qui ex stirpe Davidica oriundus , † justusque erat (hanc enim ei laudem tribuit divinum Evangelium) sanctam Virginem præter legis præscriptum haudquam despondisset , nisi ex eodem sceptro aut tribu traxisset genus : unde satis habuit Evangelista Josephi genus demonstrare .

Quin illud quoque sciendum est , lege sancitum esse , ut si quispiam sine liberis obiisset , ipsius frater uxorem mortui in matrimonium acciperet , fratri semen suscitaturus . Atque ita quod pariebatur , natura quidem secundi erat , § hoc est , ejus qui genuerat : secundum legem vero , defuncti cenfebatur .

Igitur ex stirpe Nathan filii David , nascitur Levi . Levi genuit Melchi & Panthe-

† Num. 36. v. 6. & seqq. § Deut. 25. v. 5. * Luc. 3. v. 24.

therem. Panther autem genuit Barpantherem (nam ita vocabatur) Barpanther genuit Joachim; Joachim genuit sanctam Dei genitricem, Rursus ex stirpe Salomonis filii David, Mathan uxorem habuit, ex qua genuit Jacob patrem Joseph. Mortuo autem Mathan, Melchi ex tribu Nathan, filius Levi ac frater Pantheris, uxorem ipsius Mathan, quae etiam Jacob mater erat, duxit, ex qua genuit Heli. Quamobrem uterini fratres erant Jacob & Heli: ille nimirum ex tribu Salomonis, hic ex tribu Nathan. Porro Heli, qui ex tribu Nathan erat, nullis liberis susceptis mortuus est: quae de causa ipsius frater, qui ex tribu Salomonis erat, uxorem ejus accepit, suscitansque fratri semen, Josephum progenuit. Joseph itaque, natura quidem erat filius Jacob, ex Salomonis demo prognatus, secundum legem vero, filius erat Heli, ex Nathan oriundi.

† Joachim ergo lectissimam illam & summis laudibus dignam mulierem Annam,

J 3

ma

matrimonio sibi copulavit. § Verum quem admodum prisca illa Anna, cum sterilitatis morbo laboraret, facto voto, “per promissionem Samuelem genuit, eodem modo haec etiam per obsecrationem & promissionem Dei genitricem a Deo accepit; ut ne in hoc quoque cuiquam ex illustribus matronis cederet. Itaque gratia (nam hoc sonat Annae vocabulum) Dominam parit (id enim Mariae nomine significatur, quae vere omnis creaturae Domina facta sit, cum Creatoris mater exstitit) nascitur autem in domo probaticae Joachim, atque ad templum adducitur. Tum deinde in domo Dei plantata, & per Spiritum saginata, instar olivae fructiferae virtutum omnium domicilium in-fruitur; * ut quae abstracta mente ab omni seculi carnisque cupiditate, animum unam cum corpore Virginem conservasset, veluti decebat illam, quae sinu suo conceptura Deum erat, qui, cum ipse sanctus sit, in sanctis requiescit. Unde sanctimoniam consecrando templum evadit sanctum & admirabi-

† Greg. Nyss. *orat. in Nativ. Dom.* “*Euslat. in Hextram.* * *Psal. 51. v. 10.*

habile, Deique altissimi hospitio dignum.

Quoniam autem salutis nostrae hostis virgines observabat, propter Esaiæ vaticinium, quo dixerat: † *Ecce Virgo in utero habebit, & pariet filium, & vocabant nomen ejus Emmanuel (quod interpretaris, nobiscum, Deus)* § idcirco ut ille qui sapientes comprehendit in astutia ipsorum, * cum falleret, qui sapientiae nomine semper gloriatur, puella Josepho desponsatur, ¶ novus scilicet Tomus scienti litteras. Hac porro desponsatio, & Virgini custodia, & ei qui virgines observabat, deceptio fuit: At ubi venit plenitudo temporis, Angelus Domini missus ad eam fuit. Domini conceptionem annuntiaturus: Quamobrem Dei Filium, veram illam, subsistentemque Patris virtutem, *non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri*, hoc est non ex congressu & semine, sed ex benigna Patris voluntate, Spiritu sancto simul operante concepit. Hoc pacto & creatori ut crearetur, & fictori ut effin-

J 4

ge-

† *Isai. 7. v. 14.* § *Math. 1. v. 33.*

* *1. Cor. 3. v. 19.* ¶ *Isai. 29. v. 1.*

“ *Joan. 1. v. 13.*

geretur, Deique filio ac Deo ut ex puris
& immaculatis ejus carnibus & sanguinibus
incarnaretur homoque fieret, subministra-
vit, primæ parentis partes persolvens. Quam-
admodum enim illa citra venereum coitum
ex Adamo formata est: hæc etiam novum
Adam peperit: sic vero, ut hic consueto
more partu ederetur, & supra quam ratio
rascendi ferat. Editur enim sine Patre ex
muliere, qui ex Patre sine matre natus ex-
stabat. Et quidem quatenus ex muliere, se-
cundum pariendi leges editus est: quate-
nus autem sine Patre, supra generationis na-
turam. Ac rursus quatenus consueto tempore,
novem expletis mensibus, & inchoato
decimo, sua partui lex constitit: quatenus
autem sine ullo sensus dolore, generationis
legem superavit. Quam enim voluptas non
anteivit, ne dolor sane in partu sequutus est.
Quo spectat illud Prophetæ: † *Antequam
parturiret, peperit, & illud rursus: Ante-
quam venisset tempus parturiendi, fugit,
&c peperit masculum.*

Ex ea itaque Dei Filius assumpta carne na-
tus.

† *E/sai. 66. v. 7.*

tus est; § non homo Deifer, Deoque afflatus, sed Deus incarnatus; non in Prophete morem efficientia inactus, verum totius ungentis presentia; ut & illud quod unxit, factum sit homo, & hoc quod unctum est, Deus; non immutatione naturæ, sed unione secundum hypo tain. idem enim ipse & ungens erat, & unctus, ut Deus nimirum seipsum velut hominem ungens. Ecce ergo Dei genitrix non erit, quæ Deum incarnatum ex se genuit? Profecto vere & proprie Dei genitrix est & Domina, omnibusque creatis imperat, quæ ancilla materque simul existit Creatoris. Quemadmodum autem ille qui conceptus fuit, eam quæ conceperat, Virginem servavit; sic nascendo virginitatem illius incolumem custodivit, solus per eam transiens, clausamque conservans. Ac conceptio quidem per auditum facta est: ortus vero per eam partem, per quam exire fetus consuescit; quamlibet aliqui fabulentur illum per genitricis Dei latus editum esse. Neque enim hoc

J 5

ei

§ *Greg. Naz. orat. 36. prope fin. "Ezech.*

ei impossibile erat, ut per portam transiret, sigillis ejus nulla parte labefactatis.

Mansit ergo post partum Virgo, quæ semper Virgo mansit, & nulla ad obitum usque suum admittâ cum viro consuetudine. Quamvis enim scriptum sit, *Et non cognovit eam, donec peperit filium suum primogenitum*; attamen scire interest, primogenitum illum esse qui primus sit procreatus, etiamsi alioqui unigenitus sit. Etenim primogeniti vox declarat quidem primum esse genitum aliquem; non perinde tamen alios posthac esse genitos indicat. Atqui hæc particula, *donec*, ita præscripti temporis terminum significat, ut sequens tempus continuo non excludat. Dominus siquidem dixit: *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi*; non veluti consummato seculo sese sit abstrahaturus: ait quippe Apostolus, & sic semper cum Domino erimus, scilicet post communem resurrectionem.

¶ Enimvero qui fieri potuisset, ut quæ Deum genuerat, & ex eorum quæ sequuta sunt
 § *Math. 1. v. 25. ¶ 1. Thess. 4. v. 26.*

sunt experimento, miraculum noverat, viri complexum admisisset? absit hæc opinio. Nequaquam casti animi fuerit talia cogitare, nedum perpetrare.

Verum beata hæc, atque beneficiis ejusmodi, quæ naturæ modum excedant, cummulata, quos in partu dolores effugerat, passionis tempore sustinuit, materno affectu lacerari sibi viscera sentiens, intimisque cogitationibus veluti gladio discerpta, cum illum quem gignendo Deum esse cognoverat, tanquam sceleratum aliquem morte affici cerneret. Sic porro intelligendum illud est: *Et tuam, ipsius animam doloris gladius pertransibit.* Cæterum morrorem excepit resurrectionis lætitiæ, * quæ Deum esse illum personabat, qui carne mortem obierat.

* *Luc. 2. v. 35.*

Quis sanctis, ipsorumque reliquiis honos habendus sit. CAP. XV.

SANCTIS, seu Christi amicis, seu Dei-filiis ac hæredibus, suus habendus est honos, Joanne Theologo & Evangelista, dicentem

cente: " Quotquot autem receperunt eum a
 dedit eis potestatem filios Dei fieri. " Quo-
 circa jam non sunt servi, sed filii. Quod
 si filii; & heredes. † Heredes quidem Dei;
 cohæredes autem Christi. Dominus quoque
 in sacris Evangeliiis ad Apostolos ita loqui-
 tur: § Vos amici mei estis. Et, jam non di-
 cam vos servos. ¶ Servus enim nescit quid
 faciat Dominus ejus. Ad hæc cum Rex Re-
 gum, & Dominus Dominantium, & Deus
 Deorum. summus ille omnium conditor ac
 Dominus dicatur, † profecto sancti quoque
 tum Dii, tum Domini, tum Reges sint
 necesse est. ¶ Horum Deus, Deus est, qui
 tum Dominus, tum Rex est, & appellatur.
 Ego enim, inquit ad Mosen⁹, sum Deus A-
 braham, & Deus Isaac, & Deus Jacob.
 Quin Moyses Deus Pharaonis a Deo consti-
 tutus fuit. Deos porro & Reges, & Do-
 minos dico, non natura; sed quia affecti-
 bus suis imperando dominandoque, divinæ
 ima-

" Joann. 1. v. 12. " Gal. 4. v. 17.
 † Rom. 8. v. 17. § Joann. 15. v. 14.
 ¶ Apoc. 19. v. 16. † Psal. 49. v. 1.
 ¶ Exod. 3. v. 6. † Exod. 7. v. 1.

imaginis similitudinem, secundum quam conditi erant, nullatenus adulteratam servaverunt, (ipsa quippe regis imago: rex quoque dicitur) velut etiam qui libera voluntatis inductione Deo copulari fuerint, eumque hospitio cordis excipientes, id quod ille suapte natura est, hoc ipsi per gratiam evaserint. Quid igitur causæ esse possit: quominus honore illos prosequamur, qui famuli, amicique, & Dei filii sunt? § Etenim is honor, qui conservis optimis habetur, propensi erga communem Dominum animi argumentum est.

¶ Hi promptuaria & munda Dei domicilia facta sunt; quia Dominus dicit: *“ Inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus. ”* Quod item *justorum anime in manu Dei sint, nec mors eos attingat, literis sacris proditum est. ¶ Mors enim Sanctorum somnus potius est quam mors. “ Laboraverunt enim, in hoc seculo, & vivent in finem. Et, Pretiosa in conspectu Domini*

Basil. orat. in 40. Martyr. ¶ Levit. 6. v. 12. “ 2. Cor. 6. v. 16. “ Sap. 3. v. 1. ¶ Psal. 48. v. 9. “ Psal. 115. v. 15.

mini, mors Sanctorum ejus. Quid certe pretiosum magis, quam in manu Dei esse? Deus quippe vita & lux est. Ita fit, ut qui in manu Dei sunt, in vita quoque & luce sint.

Quod autem & per mentem in ipsorum quoque corporibus Deus habitaverit, testatur Apostolus: *§ Nescitis quod corpora vestra templum sunt Spiritus sancti, qui habitat in vobis? ¶ Dominus autem Spiritus est. Et. § Si quis templum Dei violaverit, disperdet eum Deus. Cur ergo animatis Dei templis, vivisque ejus tabernaculis honor non sit adhibendus? Hi dum viverent cum fiducia Deo assiterunt.*

Christus Dominus Sanctorum reliquias velut salutes fontes præbuit, ex quibus plurima ad nos beneficia manant, suavissimumque unguentum profluit. *“Nec quisquam his fidem detrahat. Nam si aqua in deserto ex aspera & dura rupe, atque ex asini maxilla, „ ad sedandam Samsoni sitim,*

Deo

*§ 1. Cor. 3. v. 6. “ 2. Cor. 3. v. 7.
¶ 1. Cor. 3. v. 17. § Aster. bom. in SS.
Mort. “ Exod. 17. v. 6. „ Jud. 15. v. 17.*

Deo ita volente, profiliit, cur incredibile videatur, ex Martyrum reliquiis suave unguentum scaturire? Minime certe, his quidem quibus Dei potentia, & honor quo sanctos suos afficit, explorata sunt.

¶ In lege quisquis mortuam tetigerat, immundus conſebatur. Verum hi in mortuorum numero habendi non ſunt. Ex quo enim ille qui ipſa vita eſt, & vitæ auctor inter mortuos deputatus eſt: eos qui cum ſpe reſurrectionis, fideque in ipſum, obdormierunt, nequaquam mortuos appellamus. Qui enim corpus miracula edere queat? Quanam igitur ratione horum opera Dæmones expelluntur, morbi proſtigantur, ægroti ſanantur, cæci viſum recipiunt, leproſi mundantur, tentationes ac mœrores diſcutiuntur, omne datum optimum, iis qui fide non dubia poſtulant, per eos deſcendit a Patre luminum. Quid laboris non ſuſcipias, ut patronum nanciſcaris, qui te mortali regi offerat, & pro te ad eum verba faciat? Annon igitur ii honorandi, qui totius generis humani patroni ſunt, Deoque
pro

¶ *Num. 19. v. 11. & Jac. 1. v. 17.*

pro nobis supplices preces adhibent? Hominorandi, certe; & quidem ita ut in eorum nomine templa Deo exstruamus, dona offeramus, memorias eorum colamus, atque in iis spiritualiter oblectemur: ea utique letitia, quæ illis arideat, quibus invitamur ne dum demereri illos studemus, offendamus potius & irremus. Quibus enim rebus Deus colitur, iisdem servi quoque ipsius oblectantur. Quibus autem Deus offenditur, iisdem etiam milites offenduntur. Quocirca in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus, ¶ in compunctione quoque, & egenorum miseratione, quibus & Deus potissimum colitur, nos qui fideles sumus, colere sanctos oportet. Statuas eis, & imagines quæ videantur, erigamus: imo virtutes eorum imitando hoc consequamur, ut vivæ ipsorum statuarum imaginesque evadamus. Deiparam ceu vere & proprie Dei genitricem honoremus: Prophetam Joannem, uti Præcursorem & Baptistam, Apostolumque & Martyrem; quandoquidem Dominus dixit, “ *inter natos mulierum non surre-*

xisse

¶ *Eph. 5. v. 19. “ Math. 11. v. 11.*

xisse majorem Joanne Baptista: quin & ipse regni primus prædicator exstitit. Apostolus item, velut Domini fratres, qui eum oculis conspexerunt, ipsiusque per passionum ministri fuerunt, quos, inquam, † & Pater, præsciuit ac prædestinavit, conformes fieri imaginis Filii sui, “ primum Apostolos, “ secundo Prophetas, tertio pastores atque Doctores. Martyres quoque ex omni classe electos, ut Christi milites, quique ipsius biberint calicem, vivificæ mortis ipsius baptismo baptizati, tanquam passionum ipsius & gloriæ socios (quorum antesignanus, fuit ille primus Christi Diaconus, & Apostolus, & primus Martyr Stephanus) tum etiam sanctos patres nostros, deigerosque Monachos, qui diuturniore ac molestiore conscientie martyrio perfuncti sunt; § qui circumcuerunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, afflicti, angustiati, in solitudinibus errantes, ¶ in montibus & speluncis & cavernis terre, quibus dignus non erat mundus.

W

Eos

† Rom. 8. v. 19. “ 1. Cor. 12. v. 28. “
Ephes. 4. v. 1. § Hebr. 11. v. 37. ¶
Hebr. 13. v. 7.

Eos denique, qui ante gratiam exstiterunt, Prophetas, Patriarchas, justos, qui Christi adventum prænunciarunt. Horum omnium intuentes conversationem, imitemur fidem, dilectionem, spem, zelum, vitam, passionum tolerantiam, patientiam ad sanguinem usque, ut earumdem ac illi gloriæ coronarum consortes & participes efficiemur.

De sanctorum Imaginibus. CAP. XVII.

• **Q**Uoniam autem quidam nos culpant, quod Salvatoris, & Domine nostræ, reliquorumque sanctorum ac Christi servorum imagines adoramus & veneramur; audiant velim quod Deus ab initio hominem ad imaginem suam fecerit. Qui fit igitur ut alii alios adoremus, nisi quia ad Dei imaginem facti sumus? Nam, ut ille rerum divinarum doctissimus interpres Basilus ait: § *Imaginis honor ad exemplar transit.* Exemplar porro est, id cujus effigies exprimitur, ex quo forma derivatur.

Quam-

• *Gen. 1. v. 26. § Basil. lib. de Spir. sancto cap. 8.*

Quamobrem Mosaicus populus, tabernaculum, quod caelestium rerum, imo universae creaturae imaginem & figuram gerebat, undique pronus adorabat. Ait quippe Deus Moysi: § *Vide omnia facito secundum exemplar, quod tibi in monte ostensum est.* ¶ Quid Cherubim illa, quae propitiatorium obumbrabant, nonne humanarum manuum opera erant? † Quid autem celebratissimum illud delubrum Hierosolymitanum; annon manu atque hominum arte constructum erat?

Divina autem scriptura eos insimulat qui adorant sculptilia; sed & eos qui daemoniis sacrificant. Atqui Gentiles quidem sacrificabant, sacrificabant vero & Judaei: verum Gentiles daemoniis; Judaei autem, Deo. Ac proinde Gentilium quidem victima rejiciebatur ac damnebatur: justorum autem sacrificium Deo acceptum erat. “ *Obtulit enim Noe sacrificium: & odoratus est Deus odorem suavitatis, ut qui probat ipsius voluntatis, atque erga se a moris & studii sua-*

W 2

vi-

* *Exod.* 33. v. 10. § *Exod.* 25. v. 40.

† *Heb.* 8. v. 5. ¶ *Exod.* 25. v. 18. † 3.

Reg. 6. v. 1. “ *Gen.* 8. v. 21.

vitatem comprobaberet . Ita , Gentilium quidem sculptilia quia demonum simulacra erant , improbata atque interdicta sunt .

Præterea quisnam est , qui invisibilis & incorporei , incircumscriptique ac figura vacantis Dei simulacrum effingere queat ? Unde extremæ dementiæ ac impietatis fuerit Deum figurare . Atque hinc est , quod in veteri testamento minime tritus erat imaginum usus . Postquam autem Deus per misericordiæ suæ viscera , nostræ salutis causa , vere factus est homo , neque jam , uti Abrahamæ , humana specie , neque uti Prophetis , se conspicandum præbuit , sed cum revera homo secundum substantiam exsisteret , in terris agens cum hominibus est conversatus , miracula edidit , passionem crucemque sustinuit , resurrexit , & assumptus est : ex quo hæc omnia gesta sunt , visaque ab hominibus fuere , literis subinde tum memoriæ alendæ gratia , tum eorum qui his præsentibus non fuerant , edocendorum , mandata sunt ; ut quæ non viderimus , audiendo atque credendo digni simus qui beati a Domino prædicemur . Verum quia non omnes literas

morunt, nec legendis libris vacant, inde Patribus visum est, ut hæc in imagines, tanquam in commentarium brevius, velut præclara facinora, referrentur. Sæpe sane contingit, ut cum de passione Domini minime cogitamus, conspecta crucifixionis Christi imagine, in salutiferæ passionis memoriam revocemur, & cernui, non materiam, sed eum cujus est imago, adoremus: quemadmodum scilicet nec Evangelici codicis, nec crucis materiam adoramus, verum id quod per hæc exprimitur. Quid enim alioqui discriminis est inter illam crucem quæ Dominum non exprimit, & illam quæ eum repræsentat? Quod etiam de Dei matre sentiendum erit. Etenim is honor, quem ei adhibemus, ad illum refertur, qui ex ipsa carnem sumsit. † Itemque per egregia Sanctorum virorum facinora, ad fortitudinem, & virtutis ipsorum æmulationem & imitationem, nec non in Dei laudes excitamur. Nam, sicut dictum est, ille honor quem conservis optimis præstamus, nostri erga

W 3

com-

† *Basil. in 40. Mart. § Idem de Spir. sancto cap 18.*

communem Dominum propensi studio argu-
mentum est: quin & imagini habitus honos
ad exemplar transfertur. † Est autem hæc
traditio ex illis quæ in scripturis minime
expressæ sunt: ut ea qua ad orientem versi
adoramus; nec non illa qua crucem venera-
mur, aliarque complures harum similes.

Fertur autem etiam ejusmodi historia
quædam; puta cum Abgarus Edeffenorum
rex pictorem misisset, qui Domini exprime-
ret effigiem, § neque id pictor ob splendo-
rem ex ejus vultu emicantem assequi posset,
Dominum ipsum, admoto divinæ vivifica-
quæ faciei suæ pallio, imaginem suam in eo
depinxisse, quam ad Abgarum misit, ut hoc
pacto desiderio ejus faceret satis.

Quod autem Apostoli plurima nobis sine
scriptis tradiderint, testatur ipse Gentium
Apostolus Paulus: * *State igitur fratres*
(inquit) *& tenete traditiones nostras, quas*
didicistis, sive per sermonem, sive per epi-
stolam nostram. Et ad Corinthios scribens:

Lat.

† *Basl. lib. de Spir. sancto cap. 27.*

§ *Evag. lib. hist. c. 27.*

* *2. Thess. 2. v. 14.*

Laudo vos fratres, quod per omnia me memores estis: & sicut tradidi vobis, traditiones tenetis.

† 1. Cor. II. v. 2.

De Scriptura. CAP. XVIII.

UNUS atque idem Deus est, quem tum vetus, tum novum testamentum prædicant, quique in Trinitate laudatur & celebratur; cum Dominus dixerit: † *Non veni solvere legem, sed adimplere.* Ipse enim salutem nostram operatus est, propter quam omnis scriptura & mysterium omne revelata sunt. Ac rursus: § *Scrutamini scripturas: ipsæ enim testimonium perhibent de me.* Itemque dicente Apostolo: ¶ *Multifariam multisque modis olim Deus loquens Patribus nostris in prophetis: novissimeque diebus istis loquutus est nobis in Filio.* Quocirca per Spiritum sanctum, & lex, & Prophetæ, & Evangelistæ, & Apostoli, & pastores, & doctores loquuti sunt.

W 4

Om-

† *Math. 5. v. 17.* § *Joan. v. 39.* ¶ *Hebr. 1. v. 1.*

† Omnis igitur *scriptura divinitus inspirata est*, ac prorsus *utilis*, ¶ Quapropter optimum est, summeque animarum salutis conducibile, divinas scripturas scrutari. Velut enim lignum plantatum secus decursus aquarum, sic & anima divinis scripturis irrigata saginatur, fructumque maturum, hoc est rectam fidem, profert, ac perpetuo virentibus foliis, id est, Deo acceptis actionibus, exornatur. Hoc siquidem afferunt *Scripturæ sanctæ*, ut & ad bonas actiones, & ad puram contemplationem nos componant. In eis namque, tum cohortationem ad omnem virtutem, tum ab omni vitio dissuasionem invenire est. Quamobrem si discendi studiosi fuerimus, multam nobis eruditionem comparabimus: diligentia siquidem, & labore, largientisque Dei beneficio, quidvis conficitur. “ Nam qui petit, accipit; & qui querit, invenit: & pulsanti, aperietur. Pulsemus igitur ad pulcherrimum illud pomarium scripturarum; illud, inquam, mire fragans, suave, elegantissimum, quod

† 2. *Tim.* 3. v. 16. ¶ *Psal.* 1. v. 3.
 “ *Luc.* 11. v. 10.

quod spiritualium divinarumque avium omnigenis garribus aures nostras circumsonet, cor nostrum tangat, “ ac tum moerore confectum demulceat, tum ira percitum obleniat, æterna illud letitia implens; * quod mentem nostram in dorsum auro rutilans lucidissimumque columbæ imponat, ““ cujus fulgentissimis pennis ad unigenitum Filium hæredemque agricolæ vineæ illius intelligibilis subvehatur, & ad Patrem luminum ejus opera adducatur. Cæterum haud negligenter pulsandum nobis est, sed alacri constantique animo, ne pulsando tandem fatigemur. Sic enim demum nobis aperietur. Si semel atque iterum legerimus, nec quæ a nobis lecta erunt, intelligamus, ne animis concidamus: sed persistamus, meditemur, & interrogemus. Ait enim. † *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; majores tuos, & dicent tibi.* § Non enim omnium est scientia. Ex hujus horti fonte perennes ac purissimos latices salientes in vitam æter-

W 5 nam

“ *Psal. 67. v. 14.* “ *Math. 28. v. 38.*
* *Jacob. 1. v. 17.* † *Deut. 32. v. 7.* §
3. *Cor. 8. v. 7.* ¶ *Juan. 4. v. 14.*

nam hauriamus . Hic , cum inexplebili quadam voluptate ac oblectatione versemur . Ejusmodi enim est scripturarum gratia , ut exhauriri nequeat . “ Quinimo si quid utilitatis ex externis auctoribus decerpere possimus , quominus id faciamus nihil vetat ; dummodo probi nummularii simus , verum ac purum aurum aggerantes , adulterinum vero repudiantes . Quæ bene ornateque dicta sunt , sic suscipiamus , ut ridicula numina , absurdasque fabulas , canibus projiciamus : ex ipsis enim adversus ipsos roboris plurimum licebit adipisci .

Sciendum porro est , viginti duos libros esse veteris testamenti , totidem nempe quot Hebraicæ linguae elementa sunt . Hebræis enim duo & viginti elementa sunt ; ex quibus quinque duplicantur : adeoque septem & viginti sunt . Duplex enim est litera *Cap* , & *Mem* , & *Nun* , & *Pe* , & *Sade* . Quo fit ut libri quoque eodem modo , duo quidem & viginti numerentur , cæterum septem & viginti reperiuntur ; quoniam

scilicet
Basil. hom. de ea re. “ Cyrill. Hieros. cat. + † Epiphan. de Pond. & mens.

scilicet quinque duplices sunt. Nam liber Ruth cum libro Judicum jungitur, unusque Hebræis liber censetur. Primus item & secundus Regnorum, unus liber est. Tertius itidem & quartus Regnorum, unus liber. Primus quoque & secundus Paralipomenon, unus liber: ac denique primus & secundus Esdræ, liber unus. Ad hunc modum libri omnes in quatuor Pentateuchos, quinquenionive compinguntur; cumque alii duo supersint, sic proinde se habent libri in canone recepti. Legales, quinque sunt, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Hic primus quinquernio est, qui Lex etiam appellatur. Sequitur alter quinquernio, eorum quæ *ἱστορίαι*, nuncupantur, a quibusdam vero Hagiographa. Est autem hujusmodi: Jesus Nave, Judices una cum Ruth, liber unus, Regnorum primus cum secundo, liber unus; tertius item eum quarto, liber unus. Habes secundum quinquernionem. Tertius porro librorum quinquernio versibus constat, nempe liber Job, Psalterium, Proverbia Salomonis, ejusdem Ecclesiastes, & Cantica Cantico-

rum

rum. Quartus quinquernio Prophetarum libros complectitur. Duodecim Prophetæ, liber unus; tum Esaias, Jeremias, Ezechiel, & Daniel. His accedunt uterque Eisdra, qui libro uno continentur & Ester. Panaretus autem (q. d. omnium virtutum promtuarium) id est Sapiaentia Salomonis, & Sapiaentia Jesu, quam a Syraehi patre Hebraice editam, ipsius nepos Jesus, ac Syraehi filius, Græce postea transtulit. Hi quamvis alioqui præclari & elegantes libri sint; non tamen illis aliis annumerantur, neque in Arca positi erant.

Jam vero novi testamenti libri isti sunt: quatuor Evangelia, nempe secundum Matthæum, Marcum, Lucam, Joannem; Acta Apostolorum, auctore Luca Evangelista. Septem Catholicae Epistolæ, una Jacobi, duæ Petri, tres Joannis, Judæ una; Pauli Apostoli epistolæ quatuordecim; Joannis Evangelistæ Apocalypsis; Canones denique sanctorum Apostolorum per Clementem concinnati.

De his quæ de Crisostomo dicuntur. CAP. XIX.

Es-

Eorum quæ de Christo dicuntur, quadruplex, ut in genere dicam, est modus. Quædam enim ei ante humanitatem assumptam conveniunt; quædam in ipsa unione; quædam post unionem; quædam postremo post resurrectionem. Atque eorum quæ humanitatis assumptione anteriora sunt, sex sunt modi. Alia enim naturæ conjunctionem & consubstantialitatem cum Patre declarant, ut, *‘Ego & Pater unum sumus: & illud, “ Qui videt me, videt & Patrem: nec non, “ Cum in forma Dei esset; cœteraque id genus.*

Alia perfectionem indicant, veluti, † *Filius Dei, & * figura substantiæ ejus.* Et illud, § *Magni consilii Angelus, admirabilis, consiliarius, & similia.*

Alia mutuam personarum circumincessionem, ut illud; ¶ *Ego in Patre, & Pater in me est: nec non fixamque & insolubilem alterius in altera hæssionem; v. g. ‘ Verbum,*

&

*‘ Joan. 10. v. 30. Joan. 14 v. 9. “ Phil. 6. v. 6. † Joan. 1. 3. & c. * Hebr. 1. v. 3. § Isai. 9. v. 6. ¶ Joan. 14. v. 10., Cyril. lib. 14.*

& sapientia, & potentia, & splendor. Nam & Verbum in mente (Verbum autem substantivum intelligo) itemque sapientia in sapiente, potentia quoque in potente, & in luce splendor, citra ullum excessum fixa sunt, ex illis profluentia.

Alia ita efferuntur, tanquam de eo qui Patrem auctorem agnoscat, ut illud; *“ Pater major me est. ”* Ab ipso quippe habet tum quod est, tum ea omnia quæ habet. Quod est, inquam, per generationem, non per creationem (cujus generis illud est, *“ Ego ex Patre exivi, & venio: & § Ego vivo propter Patrem*) Omnia autem ea quæ habet, non per concessionem, aut documentum, sed ut ex causa, velut cum ait: *¶ Non potest Filius a se facere quidquam, nisi viderit Patrem ita facientem.* Nam si Pater non est, certe nec Filius. Ex Patre enim est Filius, & in Patre, & una cum Patre, & non post Patrem. Consimili modo, ea quæ facit, ex ipso, & cum ipso facit. Una enim

&
“ Thess. p. 341. “ Joan. 14. v. 28. “
*Greg. Naz. orat. 36. * Joan. 16. v. 28.*
§ Joan. 6. v. 58. ¶ Joan. 5. v. 19.

& eadem est; eadem, inquam, & non similis, Patris & Filii Spiritus sancti voluntas, operatio, & virtus.

Alia insuper dicuntur, tanquam Patris voluntas opera illius impleatur, non ut per instrumentum aut servum, sed ut per substantivum & subsistens ipsius Verbum, sapientiam, & potentiam: propterea quod unus in Patre & Filio motus consideratur. Sic illud, *Omnia per ipsum facta sunt*. Et illud, *Misit Verbum suum, & sanavit eos*. Ac rursus istud, *Ut cognoscant quia tu me misisti*.

Alia denique prophetico modo; quorum etiam duplex genus est. Quædam enim uti futura dicuntur; velut, § *Manifeste veniet*. Et illud Zachariæ, *Ecce Rex tuus veniet tibi*. Et quod a Michæa dictum est: ¶ *Ecce Dominus egredietur de loco suo, & descendet, & ascendet super excelsa terra*. Quædam autem, licet futura, dicuntur tamen uti præterita; ut, ¶ *Hic Deus noster: post-*
hec

¶ *Joan. v. 3.* ¶ *Psal. 106. v. 20.* ¶ *Joan. 11. v. 42.* § *Psal. 49. v. 3.* * *Zach. 9. v. 9.* ¶ *Mich. 1. v. 3.* ¶ *Bar. 3. v. 38.*

hec in terra visus est, & cum hominibus conversatus est. Illud item, Dominus creavit me initium viarum suarum ad opera sua. Et illud, " Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo letitiae prae consortibus tuis: & similia.

Et quidem ea quae unionem antecedunt, de ipso quoque post unionem dicuntur: quae autem unionem sequuntur, ante unionem non item, nisi secundum prophetiam, ut praediximus. At vero eorum, quae in unione sunt, triplex est modus. Nam cum a praestantiori parte verba facimus, carnis Deificationem, & in Verbum assumptionem, & superexaltationem, coeteraque id generis dicimus, quo opes illas declaremus, quae carni ex sua cum sublimissimo Deo Verbo unione, arduissimaque conjunctione accesserunt. Cum autem ab inferiori parte, incarnationem Dei Verbi, humanitatis assumptionem, exinanitionem, paupertatem, & humiliationem dicimus. Hac enim & similia, ob suam cum humanitate missionem, Verbo ac Deo tribuuntur. Denique cum de utrisque

" Psal. 44 v. 8.

simul nobis est sermo, unionem, communem, unctiorem, naturalem intimamque coherentiam, conformationem, cœteraque id generis vocabula usurpantur. Ob hunc igitur tertium modum prædicti duo modi dicuntur. Per unionem enim indicatur, quid utrumque ex sua cum eo quod una secundum existit, compaginatione & circuminceptione adeptum sit. Etenim ob unionem secundum hypostasim, “ & caro Deificata, ac Deus esse facta, divinitatisque cum Verbo sociata dicitur: “ & rursus Deus Verbum carnem assumpsisse, & homo factus esse dicitur, creatura itidem, & novissimus appellatur: non quod duæ naturæ in unam naturam compositam conversæ sint (fieri enim nequit, † ut in una eademque natura proprietates naturales inter se contrariæ simul existant) sed quia duæ naturæ secundum hypostasim unitæ sunt, mutuamque inter se circa confusionem & immutationem, circuminceptionem habent. Circuminceptionem autem, non a carne, sed divinitate profecta

Æ

est

“ *Greg. Naz. orat. 39.* “ *Isai. 53. v. 3.*
† *Supra lib. 3. cap. 2.*

est. Neque enim fieri possit, ut caro divinitatem circumvadat, verum divina natura semel carnem permeando, carni quoque contulit, ut ad se modo quodam ineffabili commearret: quod quidem nos unionem dicimus.

Sciendum autem est, in primo & secundo genere eorum quæ in unione fiunt, reciprocationem considerari. Nam cum de carne sermonem habemus, Deificationem, & assumptionem ad Verbum, super exaltationemque, & unctorem dicimus. Hæc enim a divinitate proficiscuntur, & circa carnem considerantur. Rursus, cum de Verbo loquimur, exinanitionem, incarnationem, humanationem, humiliationem, & similia vocabula adhibemus: quæ quidem, ut diximus, a carne ad Verbum ac Deum transferuntur. Ipse enim istæc sponte sustinuit.

Jam vero eorum quæ unionem sequuta sunt, tres sunt modi. Primus, quo divina natura declaratur, cujusmodi est illud, "*Ego in Patre & Pater in me est*. Et illud, "*Ego & Pater unum sumus*. Ac denique

omn⁴

" *Joan. 14. v. 10.* " *Joan. 10. v. 30.*

omnia quæ ante humanitatis assumptionem de eo dicuntur, etiam post assumptam humanitatem dicuntur; uno hoc excepto, quod nondum assumerat carnem & carnis naturales proprietates.

Secundus, quo natura humana insinuat; ut illo loco: "*Quid me queritis interficere, hominem qui veritatem loquutus sum vobis?*" Et in isto: "*Ita exaltari oportet Filium hominis*, & alia hujusmodi.

Horum porro, quæ humano more de Salvatore Christo prædicantur, ac scripta sunt, sive dicta, sive gesta fuerint, sextuplex est modus. Quædam enim ex illis naturaliter ratione carnis assumptæ facta dictaque sunt; § velut partus ex Virgine, atque ætatis incrementum, & profectus; fames item, & sitis, defatigatio, lacrymæ, somnus, clavorum fixura, mors, aliaque similia, quæ naturales & inculpatae passiones sunt. In his enim omnibus est divinæ naturæ cum humana conjunctio; et si corporis ea vere esse creduntur: quippe cum divinitas

Æ 2

nî-

a. Joan. 7. v. 19. & 8. v. 40. "Joan. 3. v. 14. § Sup. lib. 3. c. 21. 22. 23.

nihil horum pertulerit, sed per ea salutem nobis procurarit.

Quædam fingendi modo, ut cum Christus de Lazaro quarit: "*Ubi posuistis eum?*" Cum ad ficulneam pergit, cum se subducit, & cum orat: "item cum fingit se longius ire." * His enim ac similibus neque ut Deus, neque ut homo, opus habebat: ¶ verum humano more hoc prætexebat, quod necessitas atque utilitas exposcebat. E. g. idcirco precabatur, ut se minime Deo adversari offenderet; ¶ utque Patrem, velut sui causam, honore afficeret. Interrogabat, non quod ignarus esset, sed ut se, cum eo quod Deus manebat, hominem quoque vere esse demonstraret. Hæc denique ipsi causa sededendi erat, ut nos doceret pericula temere non adire, nec nos ipsos ultro prodere.

Quædam rursus dicuntur, per vindicationem, & relationem: ut illud, „*Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?*”

Et

* *Joan.* 11. v. 34. “ *Mat.* 21. v. 19.

“ *Mat.* 12. v. 15. *Joan.* 11. v. 41.

* *Luc.* 14. v. 27. ¶ *Greg. Naz. orat.* 36.

¶ *Sup. lib.* 3. c. 24. ¶ *Mat.* 27. v. 46.

Et, " Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit. Et illud, " factus pro nobis maledictum. Item, ¶ Ipse Filius subijcientur ei, qui subjecit ipsi omnia. § Nec enim quatenus Deus, nec quatenus homo, a Patre unquam derelictus fuit, nec peccatum, nec maledictum factus est, nec Patri subjici opus habet. Etenim qua ratione Deus est, æqualis est Patri, non autem ad-versarius, nec subiectus: qua autem homo, nunquam Patri contumax fuit, ut ei demum subjici necesse sit. Ex quo sequitur eum, nostri assumpta persona, partes nostras suscipiendo, his verbis usum esse. Nos siquidem illi eramus, peccato & maledicto obnoxii, contumaces & refractarii, eoque nomine derelicti.

¶ Quædam autem, per excogitatam mente præcisionem. „ Nam si ea quæ revera disjungi nequeunt, hoc est, carnem a Verbo, sejunxeris, servus dicitur, & ignarus; quia servæ & ignorantis naturæ erat: ac nisi ca-

Æ 3

10

“ 2. Cor. 5. v. 2. 1. “ 1. Cor. 15. v. 36.

¶ Greg. Naz. ibid. § Greg. Naz. or. 36.

• Sup. lib. 3. c. 22.

ro Deo Verbo fuisset copulata, serva procul dubio & ignorans exstitisset: vetum ob hypostaticam cum Deo Verbo unionem id habuit, ut nec serva esset, nec ignara. Eadem de causa Patrem Deum suum vocavit.

Quaedam vero, ut se nobis manifestaret, nostramque firmaret fidem. Velut cum ait: *“Pater clarifica me apud te ipsum, claritate quam habui, priusquam mundus esset, apud te. Etenim ipse quidem & tunc clarificatus erat, & nunc clarificatur: nequaquam vero nobis claritas ejus patefacta comprobataque erat. Huc enim facit quod ab Apostolo dictum est: “Qui definitus est Filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum. ¶ Si quidem per miracula resurrectionemque, & sancti Spiritus adventum, mundo declaratum est, atque persuasum, eum Dei Filium esse. Ac illud quoque, ““ Proficiebat sapientia & gratia.*

Nonnulla postremo ita de eo dicuntur,
tan-

“ Joan. 17. v. 5. “ Rom. 1. v. 4. ¶ Chrysostom. 1. in Epist. ad Rom. & alii. “ Luc. 2. v. 32.

tanquam Judæorum personam acciverit, se in eorum numerum adscribendo, ut dum Samaritanæ ait: *Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est.*

Tertius modus ille est, quo una hypostasis declaratur, atque ambæ simul naturæ ostenduntur. Cujus generis illud est. *« Ego vivo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse vivet propter me. Et illud, « vado ad Patrem & jam non videbitis me. Item ¶ Dominum gloria nunquam crucifixissent. Illudque tandem, † Nemo ascendit in celum, nisi qui descendit de celo, Filius hominis qui est in celo; àliaque similia.*

Eorum demum quæ resurrectionem sequuntur, quædam divinitati conveniunt, ut, *» Baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Nam hic Filius uti Deus adhibetur. Et illud, » Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consum-*

Æ 4

ma-

*« Joan. 4. v. 22. « Joan. 6. v. 58. «
Joan. 16. v. 10. ¶ 1. Cor. 2. v. 8. †
Joan. 3. v. 13. » Mat 28. v. 19. & 20.
» Ibid. v. 9.*

mationem seculi, aliaque i genereis. Etenim ut Deus nobiscum est. Alia humanitati conveniunt, ut illud, *Tenuerunt pedes ejus*. Et illud, *Illic me videbunt*; & similia.

Eorum porro quæ post resurrectionem humanitati conveniunt, varii modi sunt. Nonnulla enim vere quidem, non tamen naturali modo, sed certa dispensatione contigerunt, ut videlicet fidem faceret illi ipsi corpus quod suplicio affectum fuerat, verxisse, quo in genere sunt cicatrices, manducatio, ac potio postquam revixit. Quædam autem vere & pro eo ac naturæ consentaneum est; v. g. de locis in loca citra laborem migrare, ac per januas clausas ingredi. Quædam per simulationem; uti, *Finxit se longius ire*. Quædam rursus utique naturæ congruunt; ut, *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum: & Deum meum & Deum vestrum*. Et illud, *Intraibit Rex gloriae*. Item, ¶ *Sedet in dextera majestatis in excelsis*. Quædam denique sic accipienda, tanquam in ordinem

no

Luc. 24. v. 27. : Joqn. 20. v. 17
 Psal. 23. v. 7. ¶ Hebr. 1. v. 3.

nostrum se adscribat, per mentis præcisionem scilicet, ut illud, *Deum meum & Deum vestrum.*

Quamobrem ea quæ sublimia sunt divinæ naturæ, omnique passione superiori, ac incorporeæ tribui necessum est; quæ autem humilia, humanæ: quæ vero communia, composito; hoc est, uni Christo, qui Deus & homo est. Itemque comperit habere oportet, utraque unius & ejusdem Domini nostri Jesu Christi esse. Nam quod utriusque proprium est agnoscentes, atque utraque ab uno & eodem geri perspicientes, rectam tenebimus fidem, nec erabimus. “Ex quibus omnibus initarum naturarum discrimen dignoscitur, quoque (ut sacratissimi Cyrilli verbis utar) licet in naturali qualitate non idem sint divinitas & huminitas: unus tamen sit Filius, & Christus, & Dominus: & unus cum sit, una quoque sit ipsius persona; quippe cum ex eo quod naturarum distinctio agnoscat, nullam tamen partitionem unio secundum

A a

hy-

“ *Epist. Apologetica ad Acacium Melitinæ Episcopum.* ”

Deum auctorem malorum non esse. CAP. XX.

* **S**ic illud attinet, moris esse scripturæ, ut Dei permissionem actionem ipsius appellet: "velut cum ait Apostolus in epistola ad Romanos: "*An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, † aliud autem in contumeliam?* Idcirco nimirum, quod ipse & hæc & illa facit. Solus enim ipse universorum opifex est, Haud tamen ipse vel nobilia, vel ignobilia vasa efficit, verum sua cujusque voluntas ac electio. Atque id liquet ex his verbis, quibus idem Apostolus utitur epistola ad Timotheum secunda: *§ In magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: & quedam quidem in honorem, quedam autem in contumeliam. Si quis ergo emundaverit, se ab istis, erit vas in honorem, sanctificatum & utile Domino, ad omne opus bonum*
 pa-

* *Damasc. dial. cont. Manich.* ¹⁰⁰ Rom. 9. v. 21. † *Basil. homil. quod Deus non est auctor malorum* § *2. Tim. 2. v. 20.*

paratum, Constat autem purgationem voluntate fieri. Si quis enim, inquit, *emundaverit se*. Atqui coniectaria conversio ex adverso responderet: quod si non emundaverit, erit vas in contumeliam, inutile Domino, ac dignum quod confrigatur. Quocirca tum locus hic quem adduximus, tum ille, *Concluserit Deus omnes in credulitate & iste. Dedit eis Deus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, & aures non audiant*; hæc, inquam, omnia non ita accipienda sunt, quasi Deus hæc ipse effecerit, sed quod permiserit, tum ob arbitrii libertatem, tum quia bonum ejusmodi naturæ est, ut a vi & coactione liberum sit.

† Scripturæ ergo consuetudo est, ut Dei permissionem vocet, ac si ejus actio & opus esset. * Quin etiam a Deo *mala creari* ait, *nec esse malum in civitate quod non fecerit Dominus*, his verbis Deum malorum auctorem esse minime ostendit: sed quia mali vocabulum anceps est, duplicemque significationem habet. Interdum enim id.

A 2 2

quod.

*Rom. II. v. 32. & 8. † Isai. 45. v. 7. * Amos, 3. v. 6.*

quod sęapte natura malum est indicat, quod quidem cum virtute ac Dei voluntate pugnat: interdum quod sensui nostro malum ac molestum est; velut afflictiones & immissę calamitates, quę quidem opinione nostra malę sunt, ut quę dolorem afferant, at revera bonę. Iis enim qui sagacis animi sunt, ad conversionem & salutem conferunt. Atque harum demum Scriptura Deum auctorem esse commemorat.

Sciendum autem est, harum etiam causam in nobis esse. Etenim ex voluntariis malis oriuntur involuntaria.

Illud item advertendum est, hoc Scripturę familiare esse, † ut nonnulla, quę ex eventu dici debebant, ita exprimat, tanquam causam significant. Cujus generis illud est: * *Tibi soli peccavi & malum coram te feci: ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum judicaris.* Non enim qui peccavit eo peccavit, ut Deus victoriam obtineret: nec vero Deus peccato nostro opus habebat, ut ex illo victor appareret, Deus enim citra comperationem ullam, omnes

pro-

† *Basil. loc. cit.* * *Psal. 50. v. 6.*

profus, atque illos etiam qui non peccant, vincit, ac superat, ut qui rerum conditor sit, incomprehensibilis, & increatus, naturalemque ac non adventitiam gloriam habeat; sed quia nobis peccantibus, nihil iniuste agit, cum in fert iram; cumque poenitentibus ignoscit, vitii nostri ac nequitiae victor ostenditur; non tamen ut nos ideo peccemus, sed quia ita contingit, Perinde ac si quis, dum ad opus sedet, superveniente amico dicat; ideo amicus venit, ut nihil hodie operis faciam. Atqui amicus non eo venit, ut nihil ille operis faciat, sed ita eventus tulit. Nam dum in suscipiendo hospite distrahitur, ab opere abstinet. Dicuntur autem hæc eventitia, quoniam res ita eveniunt. Deus porro non solus ipse justus esse vult, sed & omnes quantum fieri potest, ad sui similitudinem accedit.

Non esse duo principia. CAP. XXI.

Quod non sint duo principia, alterum bonum, & alterum malum, hinc no-

his perspectum fiet. “ Pugnans enim inter se bonum & malum, seque mutuo destrunt: neque alterum in altero, aut cum altero possunt existere. “ Itaque in sua quodque parte universi erunt. Ac primum quidem non modo ab ipsa universitate, sed & ab universi parte utrumque horum circumscribetur.

Deinde quæro, quisnam suam utriusque regionem assignarit? † Neque enim ea amice inter se coisse, aut fedus sanxisse inquirunt; quandoquidem malum mali nomen amittet, si pacem collat, & cum bono conveniat; nec rursus bonum boni nomen retinebit, si cum malo necessitudinem habeat. Quod si alius quispiam est, qui utriusque sedem attribuerit, ille Deus potius erit.

Quin & duorum alterum necesse erit, nempe ut vel se invicem tangant, atque destruant: vel medius quispiam locus sit, ubi nec bonum, nec malum versetur, velut septum quoddam ab altero alterum dividens.

“ *Athan. cont. Gentes.* “ *Ibid. cont. hæretic.* † *Damasc. dial. cont. Manich.*

mens. Ita jam non duo ; sed tria principia futura sunt .

Horum item alterum fit oportet , nempe ut vel pacem inter se colant ; quod quidem a malo alienum est (non enim malum est, quod pacem servat) vel inter se pugnent, quod itidem a boni natura abhorret (nam quod pugnat , bonum perfecte non est) vel malum quidem pugnet, bonum autem non repugnet : verum a malo corrumpatur, vel in perpetuo mœrore & molestia vertetur : quod sane a bono alienum est . Perspicuum igitur est, unum duntaxat esse principium ab omni malo liberum & immune .

At , inquirunt , si res ita se habet , quænam mali origo est ? Neque enim fieri potest, ut malum a bono originem traxerit .
“ Respondemus malum nihil aliud esse quam privationem boni , atque ab eo quod naturæ consentaneum est , in id quod naturæ repugnat , deflexionem . “ Nulla res enim suapte natura mala est . Omnia quippe quæ fecit Deus , quatenus existant , valde bona sunt

A a 4

Basel. hom. Deum non esse caus. malor.
Gen. I. v. 32.

sunt. Quo fit, ut dum ita manent, sicut condita fuere, valde bona sint. At dum sponte ab eo quod naturæ consentaneum, est, abscedunt, atque ad id quod naturæ adversatur, sese conferunt; in malum labuntur.

Atqui sic comparatum est, ut cuncta conditori serviant, illique obediant. Quare cum creaturarum aliqua frenum excutit, contumaxque fit creatori suo, tunc denique sui ipsa vitii auctor est. Malum enim non substantia aliqua, neque substantiæ proprietates est. sed accidens; hoc est, ex eo quod naturæ aptissimum est, in id quod naturæ repugnat, voluntaria deflexio, sive peccatum.

Undenam igitur peccatum? Libere nimirum diaboli voluntatis inventum est. est. Ergo diabolus malus? § Certe quatenus conditus est, non est malus, sed bonus. Angelus enim lucidus, ac eximie splendidus ab opifice conditus fuit, arbitriique libertate præditus, ut pote rationalis. Ceterum a virtute quæ naturæ consentanea est, spon-

Basil. ibid.

sponte desciscens, in malitiæ caliginem provolutus est; discedens procul a Deo, qui solus bonus est, ac vitæ & lucis parens: ex ipso enim bonitatem trahit, quidquid est bonum, & quatenus ab ipso voluntate (non enim loco) abscedit, in nilo hæret.

Cur Deus eos condiderit, qui peccaturi essent, nec penitentiam acturi. CAP. XXII.

† **D**Eus pro sua bonitate, ea quæ fiunt, ex nihilo producit, præsciisque est futurorum. Itaque nisi existuri essent, ne mali quidem futuri essent, nec prænoscerentur. Eorum enim quæ sunt, cognitiones sunt; eodemque modo, eorum quæ omnino futura sunt, prænotiones. “Priuseñim est, ut aliquid sit: ac tum ut bonum sit, vel malum. Quod si, cum propter Dei bonitatem existuri essent, idcirco eorum ortus impeditus fuisset, quod propria voluntate mali futuri erant, malum certe Dei bonitatem vinceret. Quocirca Deus omnia quæ facit, bona facit: at propria cuiusque volun-

A 2

tate

† *Dam. dial. cont. manich.* “ *Chryf. hom. in epist. ad Rom.*

tate accidit, ut bonus vel malus sit. Ergo cum diceret Dominus, "*Melius erat homini illi, si natus non fuisset*", nequaquam opus suum improbat, sed malitiam illam, quam res a se condita ex propria voluntate & foecordia contraxerat. Nam per voluntatis ignaviam inutile sibi conditoris beneficium reddiderat. Haud secus ac si quis, cum opes & imperium a Rege acceperit, eum qui de se tam bene meritus sit, tyranni more opprimat: quem rex, in potestatem redactum, merito poena afficiet, siquidem ullum a tyrannidis occupandæ proposito abduci non posse conspexerit.

" *Marc. 14. v. 21.*

De Lege Dei & Lege Peccati. CAP. XXIII.

Bonus est Deus, & omni bonitate sublimiori bonaque item est ipsius voluntas. Id demum enim est bonum, quod vult Deus. "Lex autem illud præceptum est, quo hoc edocemur; ut in ipso manentes, in luce versemur. Cujus præcepti transgressio peccatum est. Hoc porro suggerente diabo-

lo

" *1. Joan. 1. v. 7.*

lo, " nobisque nulla vi impressa libere suscipientibus conflat. Atqui ipsum quoque peccatum Lex appellatur.

Dei itaque lex mentem nostram incensens, eam ad se trahit, conscientiam nostram exstimulando, quæ & ipsa mentis nostræ Lex dicitur: quinimo maligni suggestio, hoc est Lex peccati, membra carnis incensens, per eam nos aggreditur. Nam, quia sponte semel Dei legem infregimus, admissa nequissimi suggestione, ei deinceps ad nos aditum aperuimus, qui nos ipsi peccato vendiderimus. Quo fit ut corpus nostrum promte & facile ad illud impellatur. Quocirca ille peccati odor, sensusque, qui in corpore residet, sive concupiscentia, & voluptas, Lex in membris carnis nostræ appellatur.

‡ Ac proinde lex quidem mentis meæ, id est conscientia, condelectatur legi Dei, sive præcepto. illudque vult. At lex peccati, hoc est suggestio, per eam legem, quæ est in membris meis, sive per corporis, atque illius animæ partis quæ rationis est ex-

A a 2

pers

“ Rom. 7. v. 23. † Rom. 7. v. 22.

pers, cupiditatem, propensinamque; ac motum, repugnat legi mentis meae, hoc est conscientiae, & captivat me (tametsi Dei legem velim & amem, nolimque peccatum, atque illud averser) ob commissionem nimirum, ac tum per levorem mollitiemque voluptatis, tum per corporis, & brutae illius, ut dixi, animae partis concupiscentiam me Iudificatur, adducitque ut peccato serviam. “ At Deus id quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur (lex) per carnem, mittens Filium suum in similitudinem carnis peccati (carnem enim ille assumpsit, peccatum non item) damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur, in iis qui non secundum carnem ambulant, sed secundum Spiritum. “ Nam Spiritus adjuvat infirmitatem nostram, legique mentis nostrae, adversus eam quae est in membris nostris, vires praestat. Illud siquidem, *Quid oremus sicuti oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, * idem est ac si diceret, ipse nos docet quid orandum sit. Ex quo fit, ut

Dei

“ Rom. 8. v. 3. “ Ibid. v. 26. § Ibid. v. 17

Dei præcepta nisi per patientiam & orationem impleri non possint.

Adversos Judæos, de Sabbato. CAP. XXIV.

Sabbatum dies septimus vocatus est, & requiem significat. Deus enim eo die, sicut ait Scriptura, “*requievit ab operibus suis*”, ut numerus dierum ad septimum usque progressus, rursus in orbem redeat, atque a primo initium sumat, † Hic porro numerus apud Judæos in honore est: § quippe quem Deus coli præceperit, idque non defunctorie, sed gravissimis etiam pœnis statutis in eos, qui illud transgressa essent. Nec vero temere id ille imperavit: sed certis quibusdam rationibus adductus, quas viri spirituales, mentisque perspicacitate præditi intelligunt.

Quantum autem ego, alioquin imperitus, assequi possum (ut ab inferioribus ac crassioribus incipiam) cum sciret Deus Israeliticum populum pinguem esse, & carnâ

Aa 3

ada

“*Gen. 2. v. 2. Exod. 13. v. 12.*

† *Nom. 15. v. 35. § Greg. Naz. orat 44.*

addictum, inque res terrenas impense pronum, * nec discretionis ullius, hanc legem sanxit; primum, “ *Ut servus & jumentum requiescerent*, sicut scriptum est. Etenim *justus miseratur animas jumentorum suorum*: deinde vero, ut ipsi terrenis occupationibus feriat, ad Deum se colligerent; septimum nempe diem in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus, divinarumque Scripturarum lectione totum expendentes, atque in Deo conquiescentes. Nam, quando lex non erat, nec Scriptura divinitus inspirata, ne sabbatum quidem Deo consecratum erat. At postquam Scriptura divina per Moysen data est, § sabbatum quoque Deo dicatum fuit, ut ejus meditationi vacarent, qui totum vitæ tempus Deo non impendunt, nec Domino tanquam patri toto desiderio serviunt: sed velut ingrati servi, parvam salutem ac perexiguam vitæ particulam ille impertirent, idque pœnarum & objurgationum, quæ prævaricatores manent, timore, *Non enim lex justo posita est, sed injusto*. Argu-

men-

* Deut 5. v. 14. “ *Prov. 12. v. 10. § Alban. in Syn. in Exod. & Tim. 1. v. 9.*

mento est, quod primus ipse Moyses totos quadraginta dies, rursumque totidem alios jejunos adfuitens Deo, proculdubio ipsis quoque sabbatis sese macerabat, cum tamen lex jaberet, ne quis se die sabbati affligeret. Quod si hoc ante datam legem gestum fuisse ajunt, § quid de Elia Thesbite sunt dicturi, qui quadraginta dierum iter, semel duntaxat sumto cibo; confecit. Etenim ipse non jejuniis solum, sed etiam itinere, in horum quadraginta dierum sabbatis sese affligens, sabbatum solvit; neque propterea Deus qui legem tulerat, ei succensuit; quin potius in virtutis pramium, illi se in Horeb conspiciendum præbuit. ¶ Quid item de Daniele dicent? Annon tres hebdomadas integras jejunos egit? Quid vero? Numquid non Israelitæ omnes infantem sabbato circumcidunt, si quidem tunc octavum vitæ diem attingit? † Nonne magnum illud jejunium, quod lege præscriptum est, si in sabbato occurrerit, ob-

A 2 4

evat

Exod. 24. v. 18. & 34. v. 28. §
3. Reg. 19. v. 8. ¶ Dan. 10. v. 2. †
Levit. 12. v. 3. & 23. v. 27.

eunt? « Annon itidem Sacerdotes & Levitæ in tabernaculi operis sabbatum violant, nec ob id in culpa sunt. Quin, si jumentum die sabbati in foveam prolabitur, & qui illud extraxerit, criminis est insons; reus verò, qui hoc facere neglexerit. Num cuncti Israelitæ per septiduum arcam Dei ferentes, Hierichuntina moenia non circumcuiere, inter quos dies plane sabbatum erat.

Itaque, quemadmodum dixi, ut Deo vacaretur, & vel minima saltem vitæ particula ei tribueretur, † nec non ut servus jumentumque requiescerent, sabbati observatio consalto investa illis fuit, qui cum parvuli adhuc & carnales essent, sub elementis mundi servientes, nihil supra corpus & literam valerent cogitare. ¶ Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum unigenitum, hominem factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret; ut adoptionem fili-

« *Mat. 12. v. 5.* † *Épiph. her. 30. n. 32.*
 † *her. n. 82.* † *seqq.* § *Athan. hom. Circumc. & sab.* ¶ *Ath. loc. cit.* ¶ *Gal. 4. v. 4.*

filiorum reciperemus. Quotquot enim recepimus eum, dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui in ipsum credimus. “ Quare non jam sumus servi, sed liberi: “ non jam sub lege, sed sub gratia: non jam ex parte solum præ metu Domino servimus; sed ad totum tempus ei consecrandum sumus obligati, adeo ut servo illi, iræ, inquam, & cupiditati, quiescere a peccato, Deoque feriatum esse jubeamus; erecta quidem perpetuo versus Deum cupiditate, armata vero contra Dei hostes iracundia: ac jumentum item, corpus nimirum, a peccati servitute dato otio recreamus, & ad inservendum divinis præceptis compellamus.

Hæc sunt quæ spiritualis Christi lex nobis indicit, quam, qui custodiunt, Moisaica lege superiores existunt. † Nam, ex quo venit quod perfectum est, evacuatum est quod ex parte erat; ac scisso per Salvatoris crucem tegumento sive velo legis, sanctoque Spiritu ligneis linguis illucescente, litera obsolevit, corporalia cessarunt, &

A a 5 im-

“ *Joh. 1. v. 12.* “ *Gal. 4. v. 7.* † *1. Cor. 13. v. 10.*

impleta lege servitutis, "lex libertatis nobis donata est. Atqui perfectam humanæ naturæ requiem celebramus, hoc est resurrectionis diem, in qua Dominus Iesus, vitæ auctor & salvator, nos ad promissam illis qui spirituali cultu Deo serviunt, hæreditatem introduxit; in quam nimirum ipse præcursor noster ingressus est, postquam a morte ad vitam rediit, & referatis patefactisque sibi cœli januis, in Patris dexterâ secundum corpus confedit, quo illi etiam qui legi Spiritus morem gerunt, deinceps sunt introituri.

§ Quocirca ad nos, qui spiritu, ac non litera incedimus, omnis carnalium rerum abjectio spectat, cultusque spiritualis, & cum Deo conjunctio. Circumcisio quippe, corporæ voluptatis, rerumque superfluarum ac minime necessariarum est abjectio. Præputium vero nihil aliud est, nisi superflua cutis membri illius in quo libido ciatur. Omnis porro voluptas, quæ nec ex Deo, nec in Deo capitur, voluptatis est superflua portio, cuius figura præputium est

et Athan. loc. cit. § Athan. cit.

est: Sabbatum autem est requies a peccato. Quamobrem duo hæc unum prorsus sunt, atque ita ambo simul, si ab iis qui spiritu agunt, observentur, ne minimam quidem flagitii notam creant.

Quin illud quoque notandum est, septenario numero præsens omne tempus designari, “juxta atque sapientissimus Salomon dixit, *dare partem septem, atque etiam octo.* § Et divinitus David, cum de octava psalmum ederet, ¶ de futura post resurrectionem instauratione rerum canebat. Quocirca, quando quidem lex die septimo a corporeis rebus cessare præcipiebat, & spiritualibus vacare, vero Israelitæ, eaque mente prædito quæ Deum videat, arcana ratione hoc subindicabat, nunquam id non agendum esse, ut sese Deo offerat, & supra res corporeas adsurgat.

“ *Greg. Naz. orat. 42. § Eccl. 11. v. 2.*
¶ *Psal. 66. & 11.*

De Virginitate. CAP. XXV.

Virginitatem carnales homines culpant,
&

& qui voluptati indulgent, testimonii loco dictum hoc obtendunt, *Maledictus omnis qui non suscitavit semen in Israel*: nos vero Dei Verbi qui ex Virgine carnem assumpsit, praesidio freti hoc dicimus virginitatem ab initio in hominum natura consistam fuisse. Etenim homo ex terra virgine effectus fuit. Ex solo item Adamo Eva condita est. Virginitas etiam in Paradiso vigeat. Ait quippe divina Scriptura; *Nudi erant* (Adamus scilicet & Eva) “ *& non erubescerent*. Ubi primum a divino mandato recesserunt, *nudos se esse cognoverunt*, & praepudore *perizoniata sibi consuerunt*. Ac Postea quam violato precepto Adamus audivit: *Terra es, & in terram reverteris*; moxque per transgressionem in mundum introivit, tum demum “ *Cognovit Adam uxorem suam, & concepit, genuitque*. Itaque ne mors hominum genus obtereret & absumeret, matrimonium inventum est: ut per liberorum procreationem genus humanum incolume staret.

At

“ *Gen. 30. 1. 7. & 19.* “ *Greg. Nyss. de opif. hom. c. 16.*

At fortasse dicent: Quid igitur sibi vult, * *Masculum & feminam & c.* illudque: *Crescite & multiplicamini*? Cui quæstioni respondebimus, per hæc verba, *Crescite & multiplicamini*, non eam omnino propagationem significari, quæ per conjugalem complexum efficitur. Deus enim alio quoque modo genus nostrum propagare poterat, si integrum ipsius mandatum, ad extremum servassent. "At cum pro sua præscientia (ut cui omnia antequam fiant nota sunt) perspectum haberet, fore, ut illi contra quam imperatum erat, facerent, ac morre multarentur; hoc ipse antevertens, masculum & feminam creavit, & crescere ac multiplicari iussit. Ergo via cœpta pergamus, ac virginitatis, sive etiam castitatis, dotes videamus.

* Nec, cum arcam ingredi jubetur, atque hoc ei munus imponeretur, ut mundi semen conservaret, huiusmodi mandatum accepit. *Ingrederere, inquit, tu, & filii tui, & uxor tua, & uxores filiorum*

tuorum.

* *Gen. 1. v. 27. " Vide sup. lib. 2. c. 30.*

* *Gen. 7. v. 7.*

tuorum . Eos itaque ab uxoribus distraxit ;
 ut castitatis adminiculo pelagus , atque u-
 niversi illud orbis naufragium effugerent .
 At vero sedato diluvio , *“ Egrede , inquit ,
 tu , & uxor tua & filii , & uxores filiorum
 tuorum* . En rursus quo pacto propagatio-
 nis causa matrimonium permissum est . *“ E-
 lias deinde , auriga ille ignem spirans & cœ-
 lipeta , “ nonne cœlibatum amplexus est ,
 ejusque virtutem evectio humana condi-
 tione præstantior comprobavit ? Quis cœlos
 clausit ? Quis mortuos suscitavit ? * Quis
 Jordanem divisit ? Nonne virgo Elias ? An-
 non Elisæus discipulus ejus , cum paris vir-
 tutis specimen dedisset , Spiritus gratiam ,
 quam duplicem petierat , coniequutus fuit ?
 † Quid tres pueri ? Nonne cum virginitatem
 coluissent , ignem superarunt , hoc per vir-
 ginitatem adepti , ut ipsorum corpora igne
 consumi non possent ? § Quid Daniele m-
 taceam ? Cujus corpus virginitate sic obdu-
 ratum fuerat , ut ferarum dentes ei infigi
 ne-*

*“ Gen. 8. v. 16. “ 4. Reg. 2. v. 11.
 “ 3. Reg. 17. v. 1. & 19. * 4. Reg. 2. v. 8.
 & 9. † Dan. 3. v. 20. § Dan. 6. & 14.*

nequieverint. Annon Deus ab Israelitis conspiciendus, hoc eis præceperat, ut a libidine purum corpus servarent? Nonne sacerdotes seipios castos servabant, quo tempore adytis ingrederentur, ac victimas offerrent? Annon denique lex magnum votum castitatem nuncupavit?

Legis itaque præceptum sensu magis spiritali accipi debet. Est enim semen spirituale; quod per charitatem & timorem Dei concipitur in anime utero, parturiente, edenteque spiritum salutis. Sicque etiam intelligendum illud est: *Beatus qui habet semen in Sion, & propinquos in Hierusalem.* Quid enim, si ganeo sit, si temulentus, si idolorum cultor, num beatus erit, modo semen in Sion, & affines in Hierusalem habeat? Nemo certe sanæ mentis hoc effutiat erit.

Virginitas Angelicum est vitæ genus, incorporeæ omnis naturæ peculiaris nota. Neque id dicimus, ut matrimonio detrahamus: absit (nequaquam enim nos fugit Do-

mi-

Exod. 19. v. 15. Num. 6. v. 2. Isaï. 31. v. 9.

minum præsentia sua nuptiis benedixisse, illumque novimus qui dixit, "*Honorabile connubium, & thorus immaculatus*) "*sed quia nuptiis, quamvis alioqui bonis, præstare virginitatem agnoscimus. Etenim, cum in virtutibus, tum in vitiis altiores atque inferiores gradus existunt. Illud scimus, mortales omnes ex conjugio natos esse, primis generis nostri parentibus exceptis. Nam illi virginitatis soboles sunt, non conjugii figmentum, At cœlibatus Angelorum, ut diximus, vitam imitatur. Ex quo fit, ut quantum Angelus hominem antecellit, tantum virginitas matrimonium superet.*

Quid vero Angelum dico? Christus ipse virginitatis decus est, ut qui non modo ex Patre sine fluxu atque congressu genitus sit, sed etiam nostri instar assumpta carne, † ex virgine sine maritali copula veram absolutissimamque virginitatem in seipso ostenderit. Quapropter hanc quidem ille nulla nobis lege præscripsit (Non enim, ut ipse ait

"*Joan. 2. v. 2. " Hebr. 13. v. 4. †
Mat. 19. v. 11.*

ait, *omnes capiunt verbum istud*) verum ipso opere nos illam docuit, nobisque ad eam robur conciliavit. Ecce enim non liquet, virginitatem nunc inter homines vigere?

† Atqui bona quidem est liberorum procreatio, quæ matrimonio suscitatur: bonum item matrimonium propter fornicationes, quas amputat; ac libidinis rabiem, facta legitimæ copulæ copia, in scelestis flagitia insano impetu ruere non sinit: Bonum, inquam, est matrimonium iis quibus deest continentia: at potior est virginitas quæ animi fecunditatem auget, Deoque orationem uti fructum tempestivum offert. § *Honorabile connubium & thorus immaculatus: fornicatores autem & adulteros judicabit Deus.*

† *i. Cor. 7. 2. § Hebr. 13. v. 4.*

De Circumcisione. CAP. XXVI.

Circumcisio Abrahæ ante Legem, post benedictiones & promissiones data est,

Bb

tan.

“ tanquam signum quod eum liberosque ejus, ac vernas a Gentibus, “ quibuscum morabatur, discerneret; “ Argumento est, quod cum Israelitæ quadraginta annis in deserto secum ipsi seorsim versarentur, nec cum ulla alia gente commercium haberent, ex iis qui in deserto nati sunt, nullus omnino circumcisisus fuit. At postquam Josue Jordanem traiecit, tum circumcisi sunt, constitutaque fuit secunda lex circumcisionis. Lex siquidem circumcisionis, quæ tempore Abrahamæ data fuerat, posthac totis quadraginta annis in deserto cessavit. Quocirca secundo rursus Deus circumcisionis legem Josue post transmissum Jordanem dedit: quemadmodum scriptum est in libro ejusdem Josue filii Nave: § *Eo tempore ait Dominus ad Jesum: Fac tibi cultros lapideos ex petra durissima, & circumcide secundo filios Israel.* Et post pauca. *Quadraginta & duobus annis versatus est Israel in solitudine Madbaritide: ob eamque causam incircumcisi erant*

“ Gen. 12. v. 3. “ Ibid. 15. v. 4. & 17. v. 10.
 “ Chryf. hom. 39. in Gen. § Jos. 5. v. 2.
 juxta 70. Int.

rant ex ipsis filii multi bellatorum, qui egressi fuerant de terra Ægypti, qui Dei mandatis non paruerant: quibus etiam affirmavit non visuros ipsos terram bonam quam iuraverat patribus eorum daturum se eis, terram lacte & melle manantem. In eorum autem locum filios ipsorum suffecit, quos Jesus circumcidit; eo quod in via circumcisi non essent. Ex quo perspicuum fit, circumcisionem signum fuisse quod Israellem a gentibus quibuscum versabatur, secerneret.

Ea porro baptismi figura erat. Sicut enim circumcisio non utile aliquod corporis membrum abscindit, sed superfluum excrementum: ita per sanctum baptismum peccatum nobis amputatur. Liquet autem quod peccatum superfluum quoddam sit, & inutilis cupiditas. Neque enim fieri potest: ut quis omnino non concupiscat, aut nullum voluptatis sensum percipiat: verum illud quod in cupiditate & voluptate nulli usui est, hoc est inutilis cupiditas ac voluptas, hoc ipsum peccatum est; quod quidem cir-

B b 2

cum-

Greg. Naz. orat. 40. Athan. de Sabb
& circ.

rum omnino Antichristum esse. Et quidem
omnis qui non confitetur Dei Filium ac
Deum in carne venisse, & Deum perfe-
ctum esse, atque hominem perfectum, una
cum eo quod Deus erat, effectum esse, is
Antichristus est. Coeterum peculiari ac præ-
cipuo modo Antichristus ille dicitur, qui
sub seculi finem venturus est. "Primum i-
taque oportet prædicari Evangelium apud
omnes Gentes, uti Dominus ait: * ac tum
ille veniet, ut innotescat adversarius Deo
Judæorum animus. Ait enim ad eos Domi-
nus: † *Ego veni in nomine Patris mei, &
non accipitis me: veniet alius in nomine suo,
& illum accipietis.* § Itemque Apostolus:
*Pro eo quod charitatem veritatis non rece-
perunt, ut salvi fierent. Ideo mittet illis
Deus operationem erroris, ut credant men-
dacio: ut judicentur omnes qui non credide-
runt veritati, sed consenserunt iniquitati.*
Ergo Judæi Dominum Jesum Christum, qui

B b 3

Dei

* *Math. 24. v. 14.* " *Iren. lib. 5. c. 25.*

* *Greg. Naz. orat. 47. † Joan. 5. v. 43.*

† *2. Thess. 2. v. 11. Chrys. hom. 4. in e-*
pist. 2. ad Theff.

Dei Filius ac Deus erit, minime receperunt: impostorem contra, qui se Deum dicat, recepturi sunt. Nam quod Dei nomen sibi ille sit arrogaturus, Angelus Danielelem docens hisce verbis ostendit: *Super Deos enim patrum suorum non intelliget.* Et Apostolus: *“ Ne quis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo iniquitatis, filius perditionis, qui adversatur & extollitur supra omnem qui dicitur Deus, aut colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. * In templo, inquit, Dei, non nostro, sed vetere Judaico. “ Non enim nobis, sed Judæis veniet: nec pro Christo, sed adversus Christum: qua etiam de causa Antichristus dicitur.*

Primum ergo Evangelium apud omnes Gentes prædicari necesse est: † *Ac tum revelabitur ille iniquus, cujus est adventus secundum operationem Satane, § in omni virtute,*

¶ Dan. 11. v. 37. “ 2. Thess. 2. v. 3.

* Iren. loc. cit. “ Cyrill. Hieros. catech.

¶ Greg. Naz. loc. cit. † Math. 24. v.

34 § 2. Thess. 2. v. 8.

& signis, & prodigiis mendacibus; & in omni seductione iniquitatis, iis qui pereunt; quem Dominus interficiet verbo oris sui, & destruet illustratione adventus sui. Non ipse ergo diabolus homo fiet, quia Dominus ratione homo factus est (absit enim istud) verum homo ex fornicatione nascetur, qui omnem Satanæ vim atque afflatum suscipiet. Deus enim futuræ ipsius voluntatis perversitatem prænoscens, diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet.

Ex fornicatione itaque, ut diximus, nascetur, & clam educabitur. tum repente insurret, arreptaque tyrannide regnabit. Atque in regni quidem sui, seu tyrannidis potius, primordiis specimen præferet sanctitatis. Cum autem potitus rerum erit, tum Dei Ecclesiam persequetur, suamque omnem malitiam promet; " Veniet autem in signis & prodigiis mendacibus; fictis utique, & non veris; & eos quorum imbecillo parumque firmo fundamento nixa mens erit, seducet; abstrahetque a Deo vivo; " ita ut scan-

B b 4 dali-

Chris. hom. 3. in 2. ep. ad Thessal. " 2. Thess. 2. v. 9. Math. 24. v. 24.

dalizentur, si fieri potest, etiam electi.

‘ Mirtentur autem Enoch & Elias Thes-
bites, qui Patrum corda in filios, hoc est,
Synagogam ad Dominum nostrum Jesum
Christum, atque Apostolorum doctrinam
convertent: ab eoque trucidabuntur. “ Ac-
tum Dominus veniet de cœlo, † quemad-
modum sancti Apostoli in cœlum euntem
viderunt; nempe, Deus perfectus, & per-
fectus homo, cum gloria & potestate, § &
hominem iniquitatis, filium perditionis,
interficiet spiritu oris sui. Quapropter ni-
hil est, cur quisquam Dominum e terra ex-
spectet, verum e cœlo, ut ipse nobis certo
declaravit.

‘ *Mal. 4. v. 5. “ Apoc. 11. v. 3. † Act.*
1. v. 11. § 2. Theff. 1. v. 8.

De Resurrectione. CAP. XXVII.

✓ **P**orro mortuorum etiam resurrectionem
credimus. Erit enim profecto; erit,
inquam, mortuorum resurrectio. Resurre-
ctionem autem dicentes, corporum resurre-
ctionem intelligimus. Resurrectio enim est
secun-

secunda ejus quod cecidit erectio. ^c Etenim anime, cum immortales sint, quo tandem pacto resurgant? ^c Nam cum mortem definiat, anime a corpore separationem, resurrectio proinde est iterata anime & corporis conjunctio, secundaque dissoluti & collapsi animalis excitatio. Ipsum itaque corpus quod corrumpitur ac dissolvitur, idemmet resurget incorruptum. Non enim ea imbecillitate est is, qui e terræ pulvere primum illud condidit, ut quod posthac dissolutum erit, atque in terram ex qua sumum fuerat, secundum opificis sententiam reversum, rursus ad vitam revocare nequeat.

† Enimvero si non est resurrectio, comedamus & bibamus; voluptuosam deliciisque omnibus diffluentem vitam sectemur. Si non est resurrectio, quid tandem est, quo bruta animantia antecellamus? Si non est resurrectio, feras agrestes, quæ vitam mœrore vacuum ducunt, beatas prædicemus. Si non est resurrectio, nec Deus est, nec providentia: sed omnia casu temereque agun-

B b 5

tur

* *Epiphani. in Anchor. n. 89. "Method. cont. Orig. † 1. Cor. 15. v. 32..*

tur & ferentur, Ecce enim justos plurimos videmus egentes, & injuria affectos, omni- que ope hoc in seculo destitutos; peccatores contra & flagitiosos, divitiis, & omni de- liciarum genere circumfluentes. Ecquis au- tem sana mente præditus, hoc æqui judici aut sapientis providentiæ esse existimet? Erit igitur. erit plane resurrectio. Nam, quia Deus justus est, sustinentibus quoque ipsum mercedem persolvat. Ac, siquidem anima sola in virtutis palæstra decertaverit, sola quoque coronam obtinebit; & si sola in voluptatibus sese volutarit, sola quoque merito pœnas luet. At cum nec existen- tiam inter se discretam habuerint, nec ani- ma, vel virtutem, vel malitiam sine cor- pore gesserit, merito proinde ambo simul, aut præmiis, aut pœnis afficientur.

Quin divina quoque Scriptura corporum resurrectionem fore testatur, Ait quippe Deus Noe post diluvium: *Quasi olera vi- rentia tradidi vobis omnia; excepto quod carnem cum sanguine animæ non comedetis.*
6 Vestrum enim sanguinem animarum vestra- rum

rum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu omnis hominis fratris ejus requiram animam ejus. Qui effuderit sanguinem hominis, pro illius sanguine sanguis ipse effundetur: ad imaginem quippe Dei hominem feci. Quoniam autem modo sanguinem hominis de manu cunctarum bestiarum requireret, nisi quia corpora hominum, qui moriuntur, ad vitam excitabit? Non enim hominis loco bestiae morientur.

Rursusque ad moysen; "Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob. Atqui non est Deus mortuorum Deus, hoc est eorum qui moriuntur, nec amplius futuri sunt; "sed vivorum: quorum animae quidem in manu ejus vivunt; corpora autem post resurrectionem reviviscunt. Dei quoque parens David Deum sic alloquitur: "Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suam revertentur. En quo pacto de corporibus ei sermo est. Deinde subjungit, Emittes Spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terra.

Esa-

"Exod. 3. v. 6. * Math. 22. v. 32. "
Sap. 3. v. 1. * Psal. 103. v. 29.

Esaias item: *Resurgent mortui, & ex-
pergiscuntur qui in monumentis sunt. Atqui
constat non animas, sed corpora in monu-
mentis collocari.*

Beatus quoque Ezechiel: *Et factum est,
inquit, cum ego prophetarem, & ecce terra
motus; & accedebant ossa os ad os, unum
quodque ad juncturam suam. Et vidi: & ec-
ce rursus oborti sunt eis nervi, & carnes e-
nascebantur, & ascendebant ad eos, & cir-
cumfusa sunt eis pelles desuper. Ac postea
docet, quemadmodum spiritus, juxta atque
illis imperatum erat, redierunt.*

Præterea divinus Daniel ait: *Et in
tempore illo consurget Michael princeps ma-
gnus, qui stat pro filiis populi tui: & erit tem-
pus tribulationis, tribulatio, qualis non fuit,
ex quo facta est gens in terra, usque ad tem-
pus illud. Et in tempore illo salvabitur popu-
lus tuus, qui inventus fuerit scriptus in libro.
Et multi de his qui dormiunt in terra pulvere,
evigilabunt, alii in vitam æternam, & alii
in opprobrium & confusionem æternam. Et
in*

*, Esai. 26. v. 9. " Ezech. 37. v. 7. " Nyss.
de anim. & resur. post. med. * Dan. 12. v. 1.*

intelligentes fulgebunt quasi splendor firmamenti, & ex justis plurimis, quasi stelle in secula & ultra fulgebant. Ex his autem verbis, Multi de his qui dormiunt in terra pulvere, evigilabunt perspicuum est, eum corporum resurrectionem indicare. Neque enim quisquam dixerit, animas in terræ pulvere dormire.

Quin etiam Dominus in sacris Evangeliiis corporum resurrectionem aperte tradidit: *Audient eum, inquit, qui in monumentis sunt, vocem Filii Dei: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vite: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii.* Nemo autem mentis compos, animas in monumentis esse aut versari unquam dixerit.

“ Ne vero Dominus sermone tantum, sed & opere corporum resurrectionem declaravit. Primum quando quatruiduanum, jamque corruptum, & foetentem Lazarum suscitavit. Neque enim animam corpore orbatam, sed corpus cum anima; nec alterum, sed ipsum, met quod corruptum erat, excitavit. Quoniam etenim alioqui, modo agnita fuisset,

rituale, quale nimirum post resurrectionem Domini corpus erat, cum januis clausis transfiret) infatigabile, nec cibo aut somno aut potu indigens. “*Erunt enim*, inquit Dominus, *sicut Angeli Dei*. Nec jam nuptiis aut liberorum procreationi locus erit. Ait quippe divinus Apostolus: “*Nostra conversatio in calis est: unde etiam Salvatorem expectamus Dominum Jesum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, ut conforme fiat corpori claritatis suae*. Quo loco, non mutationem in alteram formam intelligit (absit hoc) verum immutationem potius ex corruptela ad incorruptionis statum.

At dicet aliquis: ¶ Quomodo mortui resurgent? Proh incredulitatem! Proh dementiam! Qui pulverem in corpus sola voluntate mutavit: ¶ qui exiguam materiae guttam in utero amplificari, variumque ac multiplex corporis organum efficere jussit, annon multo magis id quod fuit ac defluxit, cum voluerit, rursus excitabit? Qualive corpore venient? Insipiens, si ea est obdura-

tio
 et *Mar. 12. v. 25.* “*Phil. 3. v. 20.* ¶
2. Cor. 15. v. 35. ¶ *Epiph. Anch. n. 93.*

his tua, ut te Dei verbis fidem adhibere non sinat, operibus saltem ejus crede. Nam tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum gratiam, ut puta tritici, aut alicujus cæterorum. Deus autem dat illi corpus, sicut vult; & unicuique seminum proprium corpus. Contemplare itaque semina in sulcis, non secus atque in sepulchris, desolata. Quisnam igitur radices, & calamus, & folia, & spicas, & subtilissimas aristas inserit? Annon ille univerforum opifex? Annon ejus qui omnia fabricatus est, jussio? Ad hunc itaque modum, etiam Dei voluntate ac nutu, mortuorum resurrectionem fore credito. Etenim potentia ipsius voluntatem æquo gradu commiratur.

Resurgemus itaque, animis nostris videlicet conjunctis iterum cum corporibus a corruptione jam exutis: atque tremendo Christi tribunali sistemur, ac tum diabolus, ipsiusque demones, & ejus homo, hoc est Antichristus, nec non impii flagitiosique homines igni æterno tradentur; igni, inquam,

non qui instar nostri materiae constet, sed
qualem Deus novit. Qui autem bona ege-
runt, fulgebunt sicut sol cum Angelis in vi-
ta aeterna, cum Domino nostro Jesu Chri-
sto, ut videant semper ac videantur, indefe-
ctibilique inde laetitia fruantur, laudantes
eum cum Patre & sancto Spiritu per infini-
ta saecula saeculorum Amen.

